

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Psikoloji Anabilim Dalı

Klinik Psikoloji Bilim Dalı

**BULAŞMA KİRLLENME KAYGISI VE KONTROL ETME
DÜZEYİNİN DİKKAT YANLILIKLARI İLE OLAN İLİŞKİSİNİN
ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER BAĞLAMINDA İNCELENMESİ: BİR
GÖZ İZLEME ÇALIŞMASI**

Güzide MEMİŞÇİ

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2024

BULAŞMA KİRLLENME KAYGISI VE KONTROL ETME DÜZEYİNİN DİKKAT
YANLILIKLARI İLE OLAN İLİŞKİSİNİN ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER
BAĞLAMINDA İNCELENMESİ: BİR GÖZ İZLEME ÇALIŞMASI

Güzide MEMİŞÇİ

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Psikoloji Anabilim Dalı

Klinik Psikoloji Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2024

KABUL VE ONAY

Güzide Memişçi tarafından hazırlanan "Bulaşma Kirlenme ve Kontrol Etme Düzeninin Dikkat Yanlılıkları ile Olan İlişkisinin Çeşitli Değişkenler Bağlamında İncelenmesi: Bir Göz İzleme Çalışması" başlıklı bu çalışma, 10.05.2024 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Ayşe Bikem Kargı (Başkan)

Prof. Dr. Müjgan İnözü Mermerkaya (Danışman)

Doç. Dr. Emrah Keser (Üye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

Prof.Dr. Uğur ÖMÜRGÖNÜLŞEN

Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan **“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”** kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

10/05/2024

Güzide Memişçi

“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”

- (1) Madde 6. 1. Lisansüstü tezle ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.
- (2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulunun** gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.
- (3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, **tezin yapıldığı kurum** tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, **ilgili kurum ve kuruluşun önerisi** ile **enstitü** veya **fakültenin** uygun görüşü üzerine **üniversite yönetim kurulu** tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.
Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

* Tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** tarafından karar verilir.

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında zgn olduğunu, **Prof. Dr. Müjgan İnözü Mermerkaya** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Güzide Memişçi

TEŞEKKÜR

Çok değerli tez danışmanım Prof. Dr. Müjgan İnözü Mermerkaya, benim için açtığınız ufuklar, zorlandığım anlarda sağladığınız destek, sadece bu tezin şekillenmesine değil benim akademik anlamda da kendimi şekillendirmemi sağladı. Sizden öğrendiğim tüm bilgiler dışında model olarak öğrendiklerim de bir o kadar çok. Öğrencilerinizden biri olabildiğim için, birlikte çalışabilme imkanı yakalayabildiğim için kendimi hep şanslı sayacağım. İyi ki varsınız hocam.

Jürimde yer almayı kabul eden ve tezime katkı sağlayarak son halini vermemde çok büyük emeği olan hocalarım Doç. Dr. Bikem Kargı'ya süpervizyon sürecimde de yoluma ışık tuttuğu için ve Doç. Dr. Emrah Keser'e lisans eğitimimin başından beri bana kattığı her şey için çok teşekkür ediyorum.

Hacettepe Üniversitesi'nin bana kattığı eğitimim boyunca üzerimde emeğini hissettiğim tüm hocalarım ve arkadaşlarıma teşekkür ederim. Özellikle isimlerini geçirmeden edemeyeceğim hocalarım ve arkadaşlarımı da ayrıca belirtmek istiyorum.

Dr. Elif Üzümcü Özdemir, benim için sadece bir hoca değil yeri geldiğinde abla da oldunuz. Sizinle başladığım her yolun nasıl da çiçeklendiğini, güzelleştiğini kelimelerle anlatmam mümkün değil. En zorlandığım anlarıma bir omuz, bir ışık olduğunuz için ne kadar teşekkür etsem hep az kalacak. Varlığınız bana güç veriyor. Dr. Ezgi Trak, bu tezin şekillenmesinde, takıldığım her soruma verdiği cevapla, alana bakış açısıyla beni bu denli besleyen başka bir hocam olamazdı. Bana kattığınız her şey için minnettarım. Doç. Dr. Yasemin Kahya, sizin özveriniz, bilgeliğiniz, yol göstericiliğiniz olmasa klinik psikolog olmak istediğimi fark edebilirdim, emin değilim. Akademik yolculuğumun ilk adımlarına sağladığınız desteği ömrüm boyunca unutmayacağım hocam. Projelerde birlikte çalıştığımız ve araştırma ekibi nasıl olunur sorusuna yanıt bulmamı sağlayan, kendilerinden çok şey öğrendiğim hocalarım ve arkadaşlarım Dr. Burçin Akın Sarı, Dr. Sema Erel, Arş. Gör. Suzan Çen Yağız, Arş. Gör. Dolunay Cemre Durmuş, Arş. Gör. Elif Usta, Arş. Gör. Sevgi Battaloğlu Öztürk, Arş. Gör. Cennet Süzme, Arş. Gör. İsmail İnan, Arş. Gör. Ezgi Özkan Yiğiter, Arş. Gör. Damla Tufan, Meryem Aba Cesur, Muazzez Yıldırım'a teşekkürler. Arş. Gör. Yusuf Topçu, tüm projelerde en çok destek aldığım kişi olarak ayrı bir teşekkürle layıksın. İyi ki varsın. Veri toplama sürecimde yardımına yetişen Arş. Gör. Özlem Ergin başta olmak üzere Arş. Gör. Dr. Mübeccel Yeniada Kırseven, Doç. Dr. Sevginar Vatan, Dr. Arzu Özkan Ceylan ve Dr. Gülçin Akbaş Uslu katkılarınız olmadan bu tezi bitirmem mümkün dahi olamazdı. Minnet doluyum.

Tez dönemim boyunca desteğini esirgemeyen Sivas Cumhuriyet Üniversitesi'ndeki hocalarıma da ayrıca teşekkürler. Yardımınız olmadan bu tezi yürütemezdim. Özellikle tükenmişliği hissettiğim anlarda elimden tutan Dr. Feride Özlem Elagöz, desteğiniz, sıcaklığınız olmasa ne yapardım inanmıyorum. İyi ki hayat yollarımızı kesiştirdi hocam.

Biricik dostluklarını hep hissettiğim Canset Ceren Atik, Selin Özbilgin, Büşra Kaya'ya, yüksek lisansı güzelleştiren Zehra Sena Akdoğu ve Gülsüm Günay'a, kuvvetlenen bağlar kurduğumuzu bildiğim Senay Yüksel, Arş. Gör. Eren Karakaya, Arş. Gör. Bahar Kardaş'a, hayatın tatlı cilvesiyle hiç edinmediğim erkek kardeşlerim gibi hissettiren Şiyar Göze, Atam Noyan Erçetin ve Alperen Üstünsoy'a, bebekliğimden beri elimi bir an olsun bırakmamış Berna Küçük'e teşekkürler. Zorlandığımda bir telefon uzağımda olduğunuzu bilmek o kadar rahatlatıcıydı ki.

Göz izleme cihazıma bozulmadan, beni üzmeden verilerimi topladığı için sonsuz teşekkürler. Bana nasıl kullanacağımı öğreten Bilten ekibine de teşekkürü borç biliyorum.

Koşulsuz desteğini hep hissettiren annem Sibel ve babam Erhan Memişçi'ye, yüksek lisansın her anında yanımda olan, canımın içi kardeşim Buket Memişçi'ye hep yanımda oldukları için ve evimizin miniği Kıtır kediye bana kattığı neşe için teşekkürler. Canım ailem, siz olmadan başaramazdım.

Teşekkürlerin en büyüğü, Hacettepe'nin bana en güzel sürprizi Caner Tülek'e. Lisansın ilk gününden beri sensiz girdiğim, sensiz çalıştığım bir ders, bir sınav bile olmadı sanırım. Bu tezin her paragrafında ilmek ilmek emeğin senin de var. Her anımda yanımdaydın. Bundan sonra da olacağını bilmek bu satırları yazarken bile gözlerimi yaşartıyor. Seninle atılacağımız maceraları çok büyük heyecanla bekliyorum. Seninle başarmak tüm çabaları anlamlı, değerli kılıyor. En büyük derdim büyümektir. Birlikte büyüdüğümüz için, büyüyeceğimiz için minnet doluyum.

Son olarak, yüksek lisans eğitimimi 2210-A Yurtiçi Genel Yüksek Lisans Bursu ile destekleyen TÜBİTAK'a teşekkür ediyorum.

ÖZET

MEMİŞÇİ, Güzide. *Bulaşma Kirlenme ve Kontrol Etme Düzeyinin Dikkat Yanlılıkları ile Olan İlişkinin Çeşitli Değişkenler Bağlamında İncelenmesi: Bir Göz İzleme Çalışması*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2024.

Obsesif Kompulsif Bozukluğun (OKB) etiyolojisinde çeşitli yanılıkların rol oynadığı bilinmektedir. Bilişsel modeller, OKB'nin yorumlama yanılıkları, bellek yanılıkları ve dikkat yanılıklarından etkilendiğini belirtmektedir. Geçmişte OKB'de dikkat yanılıklarının doğasını anlamak amacıyla yürütülmüş çalışmalar tepki süresi paradigmalarını kullanmıştır. Bu çalışmalarda tutarsız bulgular elde edilmiştir. Göz izleme teknolojisi tepki süresi paradigmalarının kısıtlılıklarını gidermesi yönüyle dikkat yanılıklarını incelemede umut vericidir. Bu çalışma kapsamında da OKB'nin belirti alt türleri olan bulaşma kirlenme ve kontrol etme belirti düzeyi yüksek ve düşük olan üniversite öğrencilerinde dikkat yanılıklarının nasıl farklılaştığının incelenmesi ve obsesif inanışlar, tikslenme yatkınlığı ve duyarlılığı, bellek ve bilişle güvenle ilişkilerinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla öncelikle göz izleme ölçümünde kullanılacak görsellerin seçimi gerçekleştirilmiştir. Pilot çalışma ile ilgili görseller test edilmiştir. Tarama çalışması (n=774) ile ana çalışmaya katılacak bulaşma kirlenme kaygı düzeyi yüksek (n=10) ve düşük (n=10) katılımcılar ile kontrol etme düzeyi yüksek (n=10) ve düşük (n=10) katılımcılar belirlenmiştir. Bulaşma kirlenme koşulunda yer alan katılımcılar tikslenme-nötr ve tehdit-nötr görsel çiftlerine maruz kalırken; kontrol etme koşulunda yer alan katılımcılar kontrol etme-nötr ve tehdit-nötr görsel çiftlerine maruz kalmıştır. Görsellere baktıkları süreçte ilk hangi görsel türüne baktıkları ve ne hızla baktıkları (*yönelme yanılılığı*), ilk bakışlarının ne kadar sürdüğü (*dikkati geç çekme yanılılığı*), toplam kaç kez ve ne kadar süre ile baktıkları (*sürdürme yanılılığı*) ile ilgili ölçümler göz izleme cihazı aracılığıyla toplanmıştır. Sonuç olarak, bu çalışma bulaşma kirlenme kaygısı yüksek grubun tehdit görsellerine daha hızlı, daha az sayıda ve daha kısa süre baktığını; kontrol etme kaygısı yüksek grubun ise kontrol etme görsellerine daha hızlı ve daha uzun süre baktığını, tehdit görsellerine ise sadece daha uzun süre baktığını ve son olarak kontrol etme düzeyi düşük grubun tehdit görsellerine daha uzun süre baktığını göstermiştir. Elde edilen bulgular alanyazın kapsamında tartışılmış, çalışmanın önemi, kısıtlılıkları, gelecek çalışmalara önerileri ve tezin klinik doğruları değerlendirilmiştir.

Anahtar Sözcükler

Obsesif kompulsif bozukluk, OKB, Dikkat yanlılığı, Göz izleme, dikkat

ABSTRACT

MEMİŞÇİ, Güzide. *Investigation of the Relationship between Contamination Anxiety and Checking Level with Attentional Bias in the Context of Various Variables: An Eye Tracking Study*, M.A. Dissertation, Ankara, 2024.

Various biases play a role in the etiology of Obsessive-Compulsive Disorder (OCD). Cognitive models indicate that OCD is influenced by interpretation bias, memory bias and attentional bias. Studies conducted in the past to understand the nature of attentional biases in OCD have used reaction time paradigms and obtained inconsistent findings. Eye-tracking technology is promising in investigating attentional bias by overcoming the limitations of reaction time paradigms. This study aimed to examine how attentional biases differ in university students with high and low levels of contamination fear and checking symptoms, which are subtypes of OCD. In addition, it was aimed to evaluate the relationships between obsessive beliefs, disgust propensity and sensitivity, memory and cognitive confidence with attentional bias. For this purpose, the selection of images to be used in eye-tracking measurement was first carried out. The images were tested in the pilot study. In the screening study (n=774), participants with high (n=10) and low (n=10) levels of contamination fear and participants with high (n=10) and low (n=10) levels of checking were identified to participate in the main study. Participants in the contamination fear condition were exposed to disgust-neutral and threat-neutral image pairs; while participants in the checking condition were exposed to checking-neutral and threat-neutral image pairs. Measures were collected through eye-tracking device regarding which type of image they first looked at and speed of initial fixation (vigilance bias), how long their first gaze lasted (disengagement bias), how many times and for how long they looked at the images (maintenance bias). As a result, this study showed that the high contamination fear group looked faster, fewer times, and for a shorter duration at threat images; whereas the high checking group looked faster and for a longer duration at checking images, and looked at threat images for a longer duration compared to neutral images. All findings were discussed within the scope of the literature. The importance of the study, its limitations, recommendations for future studies, and clinical implications of the thesis were evaluated.

Keywords

Obsessive-compulsive disorder, OCD, attentional bias, eye tracking, attention

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI.....	ii
ETİK BEYAN.....	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
ÖZET.....	vi
ABSTRACT	viii
İÇİNDEKİLER.....	x
TABLolar DİZİNİ	xv
ŞEKİLLER DİZİNİ	xvii
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM KURAMSAL ÇERÇEVE.....	3
1.1. OBSESİF KOMPULSİF BOZUKLUK	3
1.1.1. Obsesif Kompulsif Bozuklukta Belirti Tipleri	4
1.1.1.1. Bulaşma/Kirlenme Alt Tipi (Yıkama/Temizleme).....	6
1.1.1.2. Şüphe/Zarar Verme Alt Tipi (Kontrol Etme).....	7
1.2. OBSESİF KOMPULSİF BOZUKLUĞU AÇIKLAYAN BİLİŞSEL DAVRANIŞÇI MODELLER.....	8
1.2.1. Abartılı Sorumluluk Algısı Modeli (Salkovskis, 1985, 1989)	8
1.2.2. Girici Düşüncelerin Hatalı Yorumlanması Modeli (Rachman, 1997, 1998). 8	
1.2.3. Metakognitif / Üstbilişsel Model (Wells ve Matthews, 1994; Wells, 1997, 2000; Wells ve Papageorgiou, 1998).....	9
1.2.4. Bilışsel Kontrol Modeli (Clark, 2004)	10
1.3. OBSESİF KOMPULSİF BOZUKLUKTA BİLİŞSEL YANLILIKLAR VE BİLİŞSEL BECERİLER.....	11
1.3.1. Bilışsel Performans	12
1.3.2. Bilışsel Yanlılıklar.....	13

1.3.2.1. Bellek Yanlılıkları	14
1.3.2.2. Dikkat Yanlılıkları	17
1.4. GÖZ İZLEME.....	20
1.4.1. Klinik Psikolojide Dikkat Araştırmaları ve Göz İzleme.....	21
1.5. OKB'DE DİKKAT YANLILIKLARI VE GÖZ İZLEME.....	23
1.6. YANLILIKLARLA İLİŞKİLİ OLABİLECEK ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER..	28
1.6.1. Obsesif İnançlar	28
1.6.2. Tiksınme Yatkınlığı ve Tiksınme Duyarlılığı.....	30
1.6.3. Bilişsel Becerilere Duyulan Güven.....	32
1.7. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ VE AMACI.....	34
1.8. ARAŞTIRMANIN SORULARI VE HİPOTEZLER	35
2. BÖLÜM YÖNTEM.....	39
2.1. Tarama Çalışması.....	39
2.1.1. Örneklem	39
2.1.2. Veri Toplama Araçları.....	39
2.1.2.1. Demografik Bilgi Formu.....	39
2.1.2.2. Vancouver Obsesif-Kompulsif Envanteri Revize Formu (VOKE) .	40
2.1.3. İşlem.....	40
2.2. PİLOT ÇALIŞMA	40
2.2.1. Örneklem	41
2.2.2. Veri Toplama Araçları.....	41
2.2.2.1. Demografik Bilgi Formu.....	41
2.2.2.2. Göz İzleme Cihazı.....	41
2.2.2.3. Görsel Materyaller ve Görsel Seçimi.....	42
2.2.2.3.1. IAPS (International Affective Picture Set).....	42
2.2.2.3.2. DIRTİ (DIsgust- RelaTed- Images Database).....	43
2.2.2.3.3. MOCSS (Maudsley Obsessive Compulsive Stimuli Set)	43

2.2.3. İşlem.....	43
2.3. ANA ÇALIŞMA	45
2.3.1. Örneklem	45
2.3.2. Veri Toplama Araçları.....	46
2.3.2.1. Vancouver Obsesif-Kompulsif Envanteri Revize Formu (VOKE) .	46
2.3.2.2. Beck Depresyon Envanteri (BDE)	46
2.3.2.3. Obsesif İnançlar Anketi-20 (OİA-20)	47
2.3.2.4. Tiksinme Yatkınlığı ve Duyarlılığı Ölçeği Revize Formu (TYDÖ-R)	47
2.3.2.5. Bellek ve Biliş Güven Ölçeği (BBGÖ).....	47
2.3.2.6. Göz İzleme Cihazı.....	48
2.3.2.7. Görsel Materyaller ve Görsel Seçimi	49
2.3.3. İşlem.....	49
3. BÖLÜM BULGULAR	53
3.1. PİLOT ÇALIŞMANIN BULGULARI.....	53
3.2. ANA ÇALIŞMANIN BULGULARI	55
3.2.1. Verilerin Analizi	55
3.2.2. Gruplara İlişkin Betimleyici İstatistikler	56
3.2.3. BKKY ve BKKD Gruplarının Dikkat Yanlılığı Bağlamında Karşılaştırılması	58
3.2.3.1. Yöneltilme Yanlılığı	58
3.2.3.2. Dikkati Geç Çekme Yanlılığı	62
3.2.3.3. Sürdürme Yanlılığı	64
3.2.4. KEY ve KED Gruplarının Dikkat Yanlılığı Bağlamında Karşılaştırılması .	68
3.2.4.1. Yöneltilme Yanlılığı	68
3.2.4.2. Dikkati Geç Çekme Yanlılığı	72
3.2.4.3. Sürdürme Yanlılığı	74
3.2.5. BKKY ve BKKD Gruplarına İlişkin Korelasyonel Analizler	78

3.2.6. KEY ve KED Gruplarına İlişkin Korelasyonel Analizler	83
4. BÖLÜM TARTIŞMA	89
4.1. ARAŞTIRMA BULGULARININ DEĞERLENDİRİLMESİ	89
4.1.1. Bulaşma Kirlenme Koşuluna Dair Bulguların Değerlendirilmesi	91
4.1.1.1. BK Koşulu Yöneltilme Yanlılıklarının Değerlendirilmesi	91
4.1.1.2. BK Koşulu Dikkati Geç Çekme Yanlılığının Değerlendirilmesi	93
4.1.1.3. BK Koşulu Sürdürme Yanlılıklarının Değerlendirilmesi	94
4.1.2. Kontrol Etme Koşuluna Dair Bulguların Değerlendirilmesi	97
4.1.2.1. KE Koşulu Yöneltilme Yanlılıklarının Değerlendirilmesi	97
4.1.2.2. KE Koşulu Dikkati Geç Çekme Yanlılığının Değerlendirilmesi	98
4.1.2.3. KE Koşulu Sürdürme Yanlılıklarının Değerlendirilmesi	99
4.1.3. Korelasyonel Analizlerin Değerlendirilmesi	101
4.2. ARAŞTIRMANIN KLİNİK DOĞURGULARI	102
4.3. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI VE GELECEK ÇALIŞMALARA ÖNERİLER	106
4.4. SONUÇ	109
KAYNAKLAR	111
EKLER	135
EK 1. ORJİNALLİK RAPORU	135
EK 2. ETİK KOMİSYON İZNİ	137
EK 3. ABARTILI SORUMLULUK ALGISI MODELİ	138
EK 4. GİRİCİ DÜŞÜNCELERİN HATALI YORUMLANMASI MODELİ	139
EK 5. ÜSTBİLİŞSEL MODEL	140
EK 6. BİLİŞSEL KONTROL MODELİ	141
EK 7. DEMOGRAFİK BİLGİ FORMU	142
EK 8. VANCOUVER OBSESİF KOMPULSİF ENVANTERİ REVİZE FORM – BULAŞMA KİRLENME VE KONTROL ETME ALT ÖLÇEKLERİ	143
EK 9. BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU – TARAMA ÇALIŞMASI	144

EK 10. GÖZ İZLEME CİHAZI VE LABORATUVAR ORTAMI.....	145
EK 11. BECK DEPRESYON ENVANTERİ	146
EK 12. OBSESİF İNANISLAR ANKETİ – 20	149
EK 13. TİKSİNME YATKINLIĞI VE DUYARLILIĞI ÖLÇEĞİ – REVİZE FORM	150
EK 14. BELLEK VE BİLİŞE GÜVEN ÖLÇEĞİ	151
EK 15. ALDATMA İÇEREN BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU – ANA ÇALIŞMA	152
EK 16. ALDATMANIN AÇIKLANDIĞI GERİ BİLDİRİM FORMU– ANA ÇALIŞMA..	152

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1 DSM-5 'e göre Obsesif Kompulsif Bozukluk Tanı Ölçütleri	3
Tablo 2 OKB 'de dikkat yanlılıklarını inceleyen göz izleme çalışmaları	27
Tablo 3 Ana Çalışma Katılımcılarına İlişkin Demografik Bilgiler ve OKB Belirti Düzeyleri	46
Tablo 4 Pilot Çalışma Kontrol Etme Koşulu Bağımlı Örneklemeler <i>t</i> Test Sonuçları.....	54
Tablo 5 Pilot Çalışma Bulaşma Kirlenme Koşulu Bağımlı Örneklemeler <i>t</i> Test Sonuçları	55
Tablo 6 BKKY, BKKD, KEY ve KED Gruplarına İlişkin Betimleyici İstatistikler	57
Tablo 7 BK koşulunda görsel türlerine göre ilk bakış yöneltme miktarlarının grup içi karşılaştırılması.....	59
Tablo 8 BK koşulunda görsel türlerine göre ilk bakış yöneltme miktarlarının gruplar arası karşılaştırılması.....	59
Tablo 9 BK koşulunda görsel türlerine göre ilk bakış yöneltme hızlarının grup içi karşılaştırılması.....	61
Tablo 10 BK koşulunda görsel türlerine göre ilk bakış yöneltme hızlarının gruplar arası karşılaştırılması.....	61
Tablo 11 BK koşulunda görsel türlerine göre ilk bakış sürelerinin grup içi karşılaştırılması	63
Tablo 12 BK koşulunda görsel türlerine göre ilk bakış sürelerinin gruplar arası karşılaştırılması.....	63
Tablo 13 BK koşulunda görsel türlerine göre toplam bakış sürelerinin grup içi karşılaştırılması.....	65
Tablo 14 BK koşulunda görsel türlerine göre toplam bakış sürelerinin gruplar arası karşılaştırılması.....	65
Tablo 15 BK koşulunda görsel türlerine göre toplam bakış miktarının grup içi karşılaştırılması.....	67
Tablo 16 BK koşulunda görsel türlerine göre toplam bakış miktarının gruplar arası karşılaştırılması.....	67

Tablo 17 <i>KE koşulunda görsel türlerine göre ilk bakış yöneltme miktarlarının grup içi karşılaştırılması</i>	69
Tablo 18 <i>KE koşulunda görsel türlerine göre ilk bakış yöneltme miktarlarının gruplar arası karşılaştırılması</i>	69
Tablo 19 <i>KE koşulunda görsel türlerine göre ilk bakış yöneltme hızının grup içi karşılaştırılması</i>	71
Tablo 20 <i>KE koşulunda görsel türlerine göre ilk bakış yöneltme hızının gruplar arası karşılaştırılması</i>	71
Tablo 21 <i>KE koşulunda görsel türlerine göre ilk bakış yöneltme hızının grup içi karşılaştırılması</i>	73
Tablo 22 <i>KE koşulunda görsel türlerine göre ilk bakış yöneltme hızının gruplar arası karşılaştırılması</i>	73
Tablo 23 <i>KE koşulunda görsel türlerine göre toplam bakış süresinin grup içi karşılaştırılması</i>	75
Tablo 24 <i>KE koşulunda görsel türlerine göre toplam bakış süresinin gruplar arası karşılaştırılması</i>	75
Tablo 25 <i>KE koşulunda görsel türlerine göre toplam bakış miktarının grup içi karşılaştırılması</i>	77
Tablo 26 <i>KE koşulunda görsel türlerine göre toplam bakış miktarının gruplar arası karşılaştırılması</i>	77
Tablo 27 <i>BKKY Grubuna İlişkin Korelasyon Tablosu</i>	79
Tablo 28 <i>BKKD Grubuna İlişkin Korelasyon Tablosu</i>	80
Tablo 29 <i>KEY Grubuna İlişkin Korelasyon Tablosu</i>	84
Tablo 30 <i>KED Grubuna İlişkin Korelasyon Tablosu</i>	85

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1 Göz izleme ölçümü akış şeması.....	45
Şekil 2 BKKY ve BKKD gruplarından katılımcıların verilerine ilişkin ısı haritası örnekleri	51
Şekil 3 KEY ve KED gruplarından katılımcıların verilerine ilişkin ısı haritası örnekleri	52
Şekil 4 BKKY ve BKKD gruplarının görsel türlerine toplam bakma süreleri.....	66
Şekil 5 KEY ve KED gruplarının görsel türlerine toplam bakma süreleri	76

GİRİŞ

OKB, işlevselliği büyük ölçüde bozarak kişinin mesleki ve sosyal yaşam kalitesini olumsuz yönde etkileyen sıklıkla kronik gidişat gösteren bir bozukluktur (Bystritsky ve ark., 2001; Coluccia ve ark., 2016). OKB'nin nöropsikolojisini inceleyen çalışmalarda bellek ve dikkat performanslarında bir düşüş olduğu görülmektedir (Greisberg ve McKay, 2003). Bilişsel performanstaki bu düşüşün ise nöropsikolojik bozulmalardan ziyade çeşitli yanlılıklar sebebiyle oluştuğu düşünülmektedir (Olley ve ark., 2007). Aynı zamanda OKB'nin bilişsel modelleri, bozukluğun etiyolojisinde ve sürmesinde bazı yanlılıkların rol oynayabileceğini belirtmektedir (Salkovskis, 1985; Rachman, 1998; Clark, 2004). Bu yanlılıklardan biri olan dikkat yanlılıklarının OKB'de nasıl işlediği ise belirsizdir (Bradley ve ark., 2016). Bu alanda yürütülen ilk çalışmalar tepki süresi paradigmalarından yararlanmıştır (Greisberg ve McKay, 2003). Yakın zamanlı dikkat yanlılığı çalışmalarında ise tepki süresi paradigmalarının kısıtlılıklarını gideren göz izleme teknolojisinin kullanıldığı görülmektedir (Armstrong ve ark., 2010; Armstrong ve Olatunji, 2012; Armstrong ve ark., 2012; Bradley ve ark., 2016; Choi ve ark., 2015; Cludius ve ark., 2019; Mullen ve ark., 2021). Fakat OKB'de dikkat yanlılıklarını inceleyen göz izleme çalışmalarının bulguları da birbirinden farklılaşmaktadır. Tutarsız bulguların arkasında rol oynayabilecek çeşitli karıştırıcı faktörler olabileceği düşünülmektedir. OKB'nin heterojen doğası sebebiyle belirti alt türlerine göre yanlılıkların farklılaşabileceği bilinmektedir (Cludius ve ark., 2019). Bu tez çalışması kapsamında OKB'de en sık görülen belirti alt türleri olan bulaşma kirlenme kaygısı ve kontrol etme belirtileri temelinde dikkat yanlılıklarının ayrı ayrı incelenmesi hedeflenmiştir. Ayrıca tutarsız bulguların arkasında rol oynayabileceği düşünülen obsesif inançlar, tikslenme yatkınlığı ve duyarlılığı, bellek ve biliş güven kavramlarının dikkat yanlılıkları ile ilişkisinin ele alınması bu çalışmanın amaçlarındandır. Kuramsal çerçeve bölümünde öncelikle OKB'de bulaşma/kirlenme kaygısı ve kontrol etme belirtilerine değinilerek bilişsel modeller aktarılmıştır. OKB'de bilişsel performansla ilişkili çalışmalara ve geçmişte yapılmış yanlılık çalışmalarına değinilmiştir. Ardından tutarsız bulguların arkasındaki mekanizmaları açıklayabileceği düşünülen çeşitli değişkenlere yer verilmiştir. Son olarak çalışmanın amacı, soruları ve hipotezleri ile giriş bölümü sonlandırılmıştır.

1. BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. OBSESİF KOMPULSİF BOZUKLUK

Obsesif Kompulsif Bozukluk (OKB), kişiyi rahatsız eden istem dışı biçimde gelen zihni meşgul eden düşünceler, görüntülerden oluşan obsesyonlar ve bunun yarattığı sıkıntıdan kurtulmak için ortaya çıkan ve yapılmak zorundaymış gibi hissettiren davranışlar ya da zihinsel eylemler yani kompulsiyonlarla karakterize bir bozukluktur (Amerikan Psikiyatri Birliği, 2013). Geçmişte kaygı bozuklukları kategorisinde yer alırken günümüzde DSM-5'te kaygı bozuklukları kategorisinden ayrılarak “Obsesif Kompulsif Bozukluk ve İlişkili Bozukluklar” başlığı altında ayrı bir kategoride yer almaya başlamıştır. Tanı kriterleri ise aşağıda yer alan Tablo 1’de gösterildiği gibidir.

Tablo 1

DSM-5’e göre Obsesif Kompulsif Bozukluk Tanı Ölçütleri

A. Obsesyonlar, kompulsiyonlar ya da her ikisinin birlikte varlığı: Obsesyonlar aşağıdakilerden (1) ve (2) ile tanımlanır: 1) Bu bozukluk sırasında kimi zaman zorla ve istenmeden gelen ve çoğu kişide anksiyete ya da sıkıntıya neden olan, yineleyici ve sürekli düşünceler, dürtüler ya da düşlemler. 2) Kişi bu düşünceleri, dürtüleri ya da düşlemlerine önem vermemeye ya da bunları baskılamaya çalışır ya da başka bir düşünce ya da eylemle etkisizleştirmeye çalışır. Kompulsiyonlar aşağıdakilerden (1) ve (2) ile tanımlanır: 1) Kişinin, obsesyona bir tepki olarak ya da katı bir biçimde uygulaması gereken kurallara göre yapmaktan kendini alıkoyamadığı yineleyici davranışlar (örn. el yıkama, düzene koyma, kontrol etme) ya da zihinsel eylemler (örn. dua etme, sayı sayma, birtakım sözcükleri sessiz bir biçimde söyleyip durma) 2) Davranışlar ya da zihinsel eylemler, sıkıntıdan kurtulmaya ya da var olan sıkıntıyı azaltmaya ya da korku yaratan olay ya da durumdan korunmaya yöneliktir; ancak bu davranışlar ya da zihinsel eylemler ya etkisizleştirilmesi ya da korunulması tasarlanan şeylerle gerçekçi bir biçimde ilişkili değildir ya da açıkça çok aşırı bir düzeydedir.
B. Obsesyon ya da kompulsiyonlar belirgin bir sıkıntıya neden olur, zamanın boşa harcanmasına yol açar (günde 1 saatten daha fazla zaman alırlar) ya da kişinin olağan günlük işlerini, mesleki (ya da eğitimle ilgili) işlevselliğini ya da olağan toplumsal etkinliklerini ya da ilişkilerini önemli ölçüde bozar.
C. Bu bozukluk bir maddenin (örn. kötüye kullanılabilen bir ilaç ya da tedavide kullanılan bir ilaç) ya da genel tıbbi durumun doğrudan fizyolojik etkilerine bağlı değildir.
D. Başka bir eksen 1 bozukluğu varsa, obsesyon ya da kompulsiyonların içeriği bununla sınırlı değildir (örn. bir yeme bozukluğunun olması durumunda yemek konusu üzerinde düşünüp durma; trikotillomaninin olması durumunda saç çekme üzerinde durma; vücut dismorfik bozukluğunun olması durumunda dış görünümle aşırı ilgilenme; bir madde kullanım bozukluğunun olması durumunda ilaçlar üzerinde düşünüp durma; hipokondriyazisin olması durumunda ciddi bir hastalığı olduğu biçiminde düşünüp durma; bir parafiliinin olması durumunda cinsel dürtüler ya da fanteziler üzerinde düşünüp durma ya da majör depresif bozukluk olması durumunda suçluluk üzerine geviş getirircesine düşünme).
Varsa belirtiniz: İç görüsü iyi ya da oldukça iyi: Kişi inanışlarının gerçek olmadığını farkındadır. İç görüsü kötü: Kişi inanışlarının olasılıkla gerçek olduğunu düşünür. İç görüsü yok/sanrisal inanışlar: Kişi inanışlarının gerçek olduğuna kesin olarak inanmaktadır.
Varsa belirtiniz: Tikle ilişkili: Kişinin o sırada ya da geçmişte bir tik bozukluğu öyküsü vardır. (s.129-131).

OKB'nin epidemiyolojisine ilişkin bulgular kültürler arasında farklılaşmaktadır. Sasson ve arkadaşları (1997), OKB'nin dünya genelindeki yaygınlığının %2 civarında olduğunu ve majör depresif bozukluk ile kaygı bozukluklarıyla eş tanı oranının yüksekliğini vurgularken Fontenelle ve arkadaşları (2006), yürüttükleri metaanaliz çalışmasıyla yaşam boyu görülme sıklığını %0.5 ile %4 arasında olacak şekilde bulmuşlardır. Ülkemizde ise Beşiroğlu ve arkadaşları (2004) tarafından yapılan prevelans araştırmasında 12 aylık yaygınlığının %3 olduğu görülmüştür.

OKB'nin cinsiyetler arasında nasıl farklılaştığını inceleyen çalışmalarda ise genellikle cinsiyetler arasında fark bulunmadığı fakat belirti alt tipleri, başlangıç yaşı ve iç görü düzeyi arasında farklar olduğu görülmüştür (Grabe ve ark., 2000; Raines ve ark., 2018; Saad, 2006; Torresan ve ark., 2013; Tükel ve ark., 2004). Çocukluk ve ergenlik öncesi dönemde OKB'deki başlangıcın erkeklerde daha fazla görüldüğü bulunmuştur (Geller, 2006). Aynı zamanda yetişkinlik dönemde 18-24 yaş arası erkekler için daha kritik olarak değerlendirilirken kadınlar için 18-34 yaş aralığını kritik olarak değerlendirilmesi gerektiği Huang ve arkadaşları (2014) tarafından belirtilmiştir. Ülkemizde Tükel ve arkadaşları (2004) tarafından yapılan bir araştırmada kadınlarda OKB'nin ortalama başlangıç yaşı 21 iken erkeklerde bu yaş 18 olarak görülmüştür. Aynı zamanda kadınların sıklıkla bulaşma/kirlenme obsesyonları ve yıkama/temizleme kompulsiyonları deneyimlediğini, erkeklerin ise cinsel ya da dini içerikli obsesyonlar ve kompulsiyonlar deneyimlediğini belirtmiştir. Literatürdeki diğer çalışmalar da bu bulguları destekler niteliktedir (Karadağ ve ark., 2006; Torresan ve ark., 2013).

1.1.1. Obsesif Kompulsif Bozuklukta Belirti Tipleri

OKB heterojen bir bozukluk olup kendini çeşitli semptomlarla göstermektedir (Mataix-Cols ve ark., 2005). Bazı kişilerde sadece obsesyonlar bazılarında sadece kompulsiyonlar gözlenirken bazen her ikisi de bulunmaktadır (McKay ve ark., 2004). Obsesyonların da kompulsiyonların da farklı türleri olabilmektedir. Bulaşma kirlenme, saldırganlık, kuşku, cinsel, dini obsesyonlar ve temizlik/yıkama, kontrol etme, sayı sayma kompulsiyonları bu çeşitliliğe örnek olabilir. Nitekim kompulsiyonların bazıları

zihinsel (sayı sayma, dua okuma) iken bazıları davranışsal (yıkama, kontrol etme) olabilmektedir. Bu semptomların içeriği kişiden kişiye değişse de araştırmacılar tarafından farklı ortak özellikler yakalanarak çeşitli kategorize etme çalışmaları olduğu alanyazında göze çarpmaktadır (Abramowitz ve Houts, 2005). Bunlardan en çok kabul görenlerinden biri OKB'nin semptom türüne göre ayrılabilceğini belirtirken bir diğeri obsesyonların kendiliğinden oluşan ve bir şeye karşı tepki olarak oluşan olmak üzere ikiye ayrılabilceğini belirtmektedir (Abramowitz ve Houts, 2005; Abramowitz ve ark., 2009; Lee ve Kwon, 2003). Semptom türüne göre yapılan ayrımlar için faktör analizi ve meta-analiz çalışmaları yapılmış ve farklı kategorilendirme biçimleri ortaya çıkmıştır. Üç farklı belirti türü olduğunu savunan (simetri, bulaşma/kirlenme, biriktirme), dört farklı belirti türü olduğunu savunan (yasak düşünceler, simetri, temizleme, biriktirme) ayrıca farklı isimlendirilmiş dört farklı belirti türü olduğunu belirten (bulaşma, zarar, simetri, biriktirme) çalışmalar bulunmaktadır (Leckman, 1997; Mataix-Cols ve ark., 2005). Abramowitz ve arkadaşları (2009) ise 5 kategori olduğunu ve bunların dışında kalanların “diğer obsesyonlar” başlığında yer alabileceğini belirtmiştir. Bu 5 kategori bulaşma/kirlenme alt tipi, şüphe/zarar görme alt tipi, simetri/düzen alt tipi, cinsellik/din alt tipi ve biriktirme alt tipi olarak literatürde karşımıza çıkmaktadır. DSM-5 ile obsesif kompulsif bozuklukla ilişkili sınıflandırmada değişime gidilmesi ile biriktirme alt tipi kendi başına bir tanı haline gelerek “Biriktirme Bozukluğu” adını almış ve “Obsesif Kompulsif ve İlişkili Bozukluklar” kategorisinde bulunmaya başlamıştır.

Belirti alt tiplerine göre gerçekleştirilen epidemiyoloji çalışmaları incelendiğinde Demet ve arkadaşları (2005) tarafından ülkemizde yapılan bir çalışmada en çok saldırganlık obsesyonlarının görüldüğü bunu bulaşma/kirlenme obsesyonlarının takip ettiğı bulunmuştur. Sonrasında sırayla simetri/düzen ve kuşku obsesyonları yer almaktadır. Aynı çalışmada en çok yineleyici törensel davranışların yapıldığı, bunu temizlik/yıkama kompulsiyonlarının takip ettiğı ve ardından kontrol etme kompulsiyonlarının izlediğı görülmüştür. Tezcan ve arkadaşları (1998) tarafından yapılan bir çalışmada Türkiye ve Fransa'da OKB tanısı alan hastalarda en çok bulaşma kirlenme obsesyonlarının olduğu ve aynı zamanda temizlik/yıkama kompulsiyonları ile kontrol etme kompulsiyonlarının bulunduğu görülmüştür.

OKB her ne kadar iki hasta arasında bile klinik görünüm açısından farklılaşsa da araştırmalarda epidemiyoloji çalışmaları ile tutarlı olarak “temizleyenler” ve “kontrol edenler” (washers/checkers) olarak katılımcıların belirtileri açısından iki grupta incelenmesi sıklıkla söz konusu olmaktadır (Mataix-Cols ve ark., 2005). Bu ayırım ile bulaşma/kirlenme obsesyonları ve bunlara eşlik eden temizlik/yıkama kompulsiyonları bir grubu oluştururken, başkasına ya da kendine zarar içeren obsesyonlar ve buna ilişkin kuşkuyu azaltmaya yönelik kontrol etme kompulsiyonları diğer grubu oluşturmaktadır (Rasmussen ve Eisen, 1992). Bu tez kapsamında da alanyazınla tutarlı olarak belirtilerin ayırımı bu durum temelinde ele alınmıştır. Bu nedenle özellikle bu iki belirti türü daha detaylı olarak incelenmiştir.

1.1.1.1. Bulaşma/Kirlenme Alt Tipi (Yıkama/Temizleme)

Bulaşma/kirlenme obsesyonları deneyimleyen kişiler kirli ya da tehlikeli olabileceğini düşündükleri nesne, kişi ya da durumla temas sonrasında oldukça yoğun ve kontrol etmekte zorlandıkları bir kaygı deneyimlemektedirler (Rachman, 2004). Bu kaygıyı azaltmak için kişiler çok sıcak su ile duş alabilir, temas edebilecekleri her alanı temizleme girişiminde bulunabilir, toplu taşıma araçlarına binmekten kaçınabilir, normalin çok üstünde el yıkama davranışı gösterebilir (Abramowitz ve ark., 2010). OKB’de belirti türlerinin yaygınlıklarının incelendiği çalışmalarda yaklaşık %50 oranında bulaşma/kirlenme obsesyonu olduğu görülmektedir (Ball ve ark., 1996; Rasmussen ve Eisen, 1992). Rasmussen ve Eisen’in (1992) çalışmasında temizleme kompulsiyonları da %50 ile ikinci sırada en çok rastlanan kompulsiyon olarak görülmektedir. Hem ülkemizde hem de yurtdışında yürütülen çalışmalar bulaşma kirlenme alt tipinin en yaygın alt tip olduğunu doğrular niteliktedir (Foa ve ark., 1995; Sayar ve ark., 1999).

Bulaşma/kirlenme kaygısına sahip kişiler herhangi bir durum, nesne ya da kişiden mikrop kapma, bulaş yaşama ihtimallerinin de daha yüksek olduğuna inanmaktadır. Aynı zamanda mikrop kapma ihtimalinin olası sonuçlarını da mantık dışı ve gerçeklikle

orantısız biçimde abartılı olarak değerlendirdikleri görülmektedir (Abramowitz, 2018; Deacon ve Olatunji, 2007; Tolin ve Meunier, 2007). Bulaşma/kirlenmeye eşlik eden temizleme/yıkama kompulsiyonları genellikle ritüel halinde gerçekleştirilmektedir. Kişiler el yıkama, duş alma, mendil kullanımı, dezenfektan, kolonya gibi el temizleme gereçlerini aşırı miktarda kullanırlar (Abramowitz, 2018). Temizlemenin yeterli olduğuna ilişkin inanışlar bozulmaya uğramış olabilir. Kişi yeteri kadar temizlediğine zor ikna olmakta ve yeterli temizlik sağlanmadığı sürece bulaşın sürdüğünü düşünmektedir. Temizlikle aşırı uğraşın deride hasar bıraktığı ve kişinin zamanının çok büyük bir bölümünü aldığı bilinmektedir. Temizliğin yeterli olup olmadığını anlamak amacıyla çevreden onay arama davranışı görülebileceği gibi belirli kurallarla temizliğin gerçekleştiği görülebilir. Örneğin elleri belirli bir sayıda ya da sürede yıkamak, özel kelimeler söylemek temizlik sürecine eşlik edebilir. Obsesif düşüncelerin oluşmasını engellemek amacıyla kişiler kaçınma davranışları geliştirerek umumi yerlerden kaçınmaya, kirli nesneleri peçetesiz tutmamaya, eldiven ve maske kullanımı olmaksızın temas etmemeye çalışabilirler (Rachman ve Shafran, 1998). Oysa girici düşünceler hepimizin aklına gelmektedir. OKB’de obsesyonların yarattığı aşırı kaygı ve kompulsiyonların işlevi bu denli bozması günlük yaşam etkinliklerinde sorunlara yol açmaktadır (Rachman, 2004).

1.1.1.2. Şüphe/Zarar Verme Alt Tipi (Kontrol Etme)

Bu semptom türünü deneyimleyen kişiler herhangi bir şeyi tam olarak yerine getirdiklerini kontrol etmezlerse ve kendilerinden emin olmazlarsa kendilerine, sevdiklerine ya da çevredekilere büyük bir zarar geleceğini düşünmektedirler. Belirsizlik bırakmaksızın kesin biçimde emin olma isteği çok yoğundur. Kapıyı kilitleme, ocağı kapatma, ütüyi fişten çekme gibi durumlar gündelik yaşamlarında bu belirtinin yaşandığı örneklerdendir. Kişi aslında kapıyı kapadığını mantıken bilmektedir fakat irrasyonel taraf yine de kontrol etmenin iyi olacağını düşünmektedir. Bu çatışma kişinin kaygı düzeyini artırmaktadır. Sağlıklı yetişkinlerden farklı olarak bu durumdan muzdarip kişiler işlerini, ailelerini kaybetmeyeceklerini bilseler tüm gün kontrol etme

davranışını sürdüreceklerini, emin olma ihtiyacını gidermeye çalışacaklarını belirtmektedirler (Rasmussen ve Eisen, 1992).

Mükemmeliyetçilikle ilişkili olduğu bilinen bu belirti türünde kişiler kontrol etme davranışını kaygı, olası suçluluk duygusu gibi olumsuz duyguları gidermek için aşırı miktarda sergilerler. Sürekli bir tetiktelik hali ve sorumluluk hissinde artışla ilişkili olduğu da bilinmektedir (Radomsky ve ark., 2010). Eğer kontrol etme davranışı yapılmazsa oluşabilecek felaket senaryolarının gerçekleşme ihtimali çok yüksek değerlendirilmektedir. Aynı zamanda felaket senaryosu gerçekleşirse meydana gelecek hasarın/zararın boyutu da abartılı olarak yorumlanır (Radomsky ve ark., 2010).

1.2. OBSESİF KOMPULSİF BOZUKLUĞU AÇIKLAYAN BİLİŞSEL-DAVRANIŞÇI MODELLER

1.2.1. Abartılı Sorumluluk Algısı Modeli (Salkovskis, 1985, 1989)

Her insanın aklından girici düşünceler geçmektedir fakat OKB tanısı alan kişilerde bu girici düşünceler sağlıklı kişilerden farklı olarak aşırı derecede sıkıntı yaratmaktadır. Model bu sıkıntıyı düşüncenin kendisinden değil kişilerin düşüncelerinden kendilerini sorumlu görmeleriyle ilişkili olduğunu belirtir. Birey düşüncenin yarattığı sıkıntıyı ciddi bir risk olarak değerlendirmekle kalmaz aynı zamanda bu riskten kendini sorumlu görür. Ayrıca nötr içerikler bile bir risk olarak değerlendirilmeye açıktır. Kişi sorumluluk hissettikçe kaygısı arttığı gibi bu kaygıyı gidermek için kontrol girişimlerini artırmaktadır. Bu kısır döngünün varlığı OKB'nin başlangıcı ve sürmesinde etkilidir. Modele ilişkin şema Ek 3'de yer almaktadır.

1.2.2. Girici Düşüncelerin Hatalı Yorumlanması Modeli (Rachman, 1997, 1998)

Salkovskis'in modeli ile paralellikler taşıyan bu modelde odak noktası abartılı sorumluluk algısı değil girici düşüncelerin yanlış yorumlanmasıdır. Clark ve Purdon (1995) girici düşüncelerin insanların %80-99'unda olduğunu belirtmiştir. Rachman (1997) bu düşünceleri klinik obsesyonlara dönüştüren şeylerin yanlış yorumlanmaya bağlı olduğunu belirtmiştir. Yanlış yorumlama sürecini ise beş boyutta ele almıştır. Kişilerin zihinlerine gelen düşüncenin bir anlamı olduğunu ve önemli olduğunu düşünürler (1). Düşüncenin zihinlerinde belirmesinin kendileriyle ilgili bir ilişkisi olabileceğini düşünürler. Dolayısıyla düşünceyi kişiselleştirirler (2). Düşünce kendi benliklerine yabancıdır (3). Düşünce gerçek olursa potansiyel sonuçları olduğuna inanırlar (4). Bu potansiyel sonuçlar arkasında ciddi problemler bırakacak türden sonuçlardır (5). Rachman (1997), daha fazla faktörün de olabileceğini belirtmiş ve kişilerin bu inançlarının düşünceden uzaklaşmak için nötralize edici ve kaçınma davranışları ortaya çıkartacağını belirtir. Bu kaçınmalar düşünceleri felaketlerin izlemeyeceğini görmeyi engeller ve OKB'nin ortaya çıkışı ve sürmesine katkıda bulunur.

Kişi düşüncelerinin ahlak dışı, günahkar, iğrenç, endişe uyandırıcı içeriklere sahip olması nedeniyle benliğiyle çelişki yaşamaktadır. Rachman'ın modeli bu görüşü desteklemekle birlikte düşünce eylem kaynaşması kavramını ortaya atmıştır. Bu kavram düşüncenin gerçekliği yansıttığını ifade eder. Örneğin "Çocuklarıma zarar vereceğim" düşüncesi kişinin "Bunu düşünebildiğime göre demek ki çocuklarıma zarar vereceğim" düşüncesine sahip olmasını sağlamaktadır. Kişi bu düşünceyi ortadan kaldırma çabası ile çocuklarına zarar vermeyi engelleyeceği fikrine kapılabilir. Obsesyonu sona erdirmeye çabası bu nedenle yoğunlaşır ve kompulsiyonlarda artış görünür. Modele ilişkin şema Ek 4'de yer almaktadır.

1.2.3. Metakognitif / Üstbilişsel Model (Wells ve Matthews, 1994; Wells, 1997, 2000; Wells ve Papageorgiou, 1998)

Üstbiliş kişinin düşünceleri hakkında düşünmesi olarak tanımlanabilir (Wells, 1995). Üstbiliş ile kişi kendi zihinsel işleyişinin farkında olarak onu düzenleyebilir, izleyebilir veya değerlendirebilir (Flavell, 1979). Wells ve Cartwright-Harton (2004), üstbiliş

sistemindeki bir sorunun psikopatolojilerle ilişkileneceğini belirtmişlerdir. Nitekim Rachman'ın modelindeki yanlış yorumlamaların üstbilis sisteminde kaynaklanan bir sapmadan kaynaklandığı düşünülmektedir. “Çocuklarıma zarar vereceğim” düşüncesi örneğinde de olduğu gibi böyle bir düşüncenin farkında olmak ve düşünce üzerine düşünmenin temelde sorun oluşturan nokta olduğu bu modelde vurgulanmaktadır. Çünkü düşüncenin kendisinden ziyade düşünce hakkında düşünmek sıkıntıyı yaratıyor görünmektedir (Wells ve Papageorgiou, 1998).

Wells (1997, 2000) ile Wells ve Matthews (1994), üstbilise ilişkin iki alanın vurgulandığı bir obsesif-kompulsif semptomlarına yönelik model önermişlerdir. Birinci alan düşüncenin anlamına yönelik inançlarla ilişkiliyken ikinci alan ritüel haline gelmiş kompulsiyonları ele almaktadır. Birinci alanda Rachman'ın daha önceden önerdiği “düşünce-eylem kaynaşması” kavramına eklemeler yapılmıştır. İlk inanç dizisini “düşünce-eylem kaynaşması (thought-action fusion)” oluşturmaktadır. Bu kavramla kişinin yalnızca düşünmüş olmasının eylemi gerçekleştireceğine neden olabileceği inancı vurgulanmaktadır (ör. Çocuklarıma zarar vereceğim düşüncesi zarar vereceğim anlamına gelir). Bir diğer inanç dizisi “düşünce-olay kaynaşması (thought-event fusion)” olarak tanımlanmıştır. Düşünce-olay kaynaşmasında kişi bir düşünceye sahip olmanın o olaya neden olacağı anlamına geldiğine inanır (ör. Ailemin şu an trafik kazası geçirebileceğini düşünmem geçirmelerine neden olabilir). Bir diğer inanç dizisi ise “düşünce-nesne kaynaşması (thought-object fusion)” olarak tanımlanmıştır. Bu dizide kişi düşünce ve duygularını nesneye aktarabileceğini düşünmektedir (ör. Cinsellikle ilgili aklıma o kötü şey geldiğinde elimdeki anahtarlık da kirlenmiş oldu) (Myers ve ark., 2008). İkinci alanda ise ritüelleri gerçekleştirmeye yönelik bildirimsel inançlar ve kişinin eylemlerini izlemek için bir planı takip etmeye başlaması üst bilisin içerisinde. Wells'in geçmiş modellere eklemeler yaptığı OKB'nin üstbilisel modeli için önerdiği şema Ek 5'te yer almaktadır.

1.2.4. Bilişsel Kontrol Modeli (Clark, 2004)

Clark (2004), OKB'nin başlangıcı ve sürmesinde girici düşüncelerin yarattığı rahatsızlığı gidermedeki başarısızlığın rol oynadığını belirtmiştir. Kişi ilk olarak girici

düşünceyi tehdit olarak değerlendirir ve sonrasında yoğun bir biçimde kontrol etme çabasına girer. Kontrol sürecindeki başarısızlık nedeniyle kısır döngü oluşur ve daha fazla kontrol etme ile döngü sürdürülür. Clark (2004), diğer kuramlardan farklı olarak sadece girici düşüncenin yorumlanmasına ilişkin yanlılıkların değil aslında kişinin kendi zihinsel kontrolüne ilişkin yanlış değerlendirmelerinin de rol oynadığını savunmaktadır. Clark (2004), geçmiş modellerin bahsettiği içerikleri de modeline dahil ederek oynadıkları rolleri tartışmıştır. Yorumlama yanlılıkları gibi üstbilişsel modelin eklemelerini de ele almıştır. Kişinin kendi düşünce sistemine ilişkin inançlarının da rol oynayabileceğini belirtmiştir. Örneğin kişi aklından geçen düşüncelerinin bilinç dışında aslında arzuladığı şeyler olduğuna yönelik bir inanca sahipse girici düşüncelerin oluşturduğu sıkıntı artacaktır.

Girici düşüncelerle ilgili yorumlamalar modelin birincil aşamasını oluştururken, bilişsel kontrole ilişkin yorumlamalar modelin ikinci aşamasında yer almaktadır. Modelin ilk aşaması geçmiş modellerden beslenmiş olmakla birlikte ikinci aşaması kişinin girici düşünceyi bastırma, önleme, aklından silmeye çalışma gibi eylemlerini içermektedir. Kontrol etmedeki başarısızlıklar girici düşüncenin daha da önemli bir düşünce olduğunun düşünülmesine sebebiyet verebilir. Öneme ilişkin bu yanlış yorumlama kadar düşüncenin ne kadar tehdit edici olduğuna ve gerçekleşme olasılığına ilişkin yorumlar da değişecektir. Kişinin düşünceyi kontrol edebileceğine yönelik gerçekçi olmayan beklentileri ve kontrol edememesinin olası sebepleri olarak yanlış yorumlamalarda bulunması OKB'nin başlangıcı ve sürmesinde rol oynamaktadır. Modele ilişkin şema Ek 6'da yer almaktadır.

1.3. OBSESİF KOMPULSİF BOZUKLUKTA BİLİŞSEL YANLILIKLAR VE BİLİŞSEL BECERİLER

Bilişsel kuramcılar, OKB tanısı alan kişilerde çeşitli yorumlama yanlılıklarına değindiği gibi çeşitli bellek ve dikkat yanlılıklarına da değinmişlerdir. Bellek yanlılıkları kişinin hangi bilgiyi kolaylıkla geri çağırdığı ile ilişkiliyken dikkat yanlılıkları odaklanma süreçleriyle ilişkilidir (Greisberg ve McKay, 2003). Örneğin Salkovskis (1985),

OKB’de kişinin olası tehlikeleri görmek için tetikte olduğunu belirtmiştir. Dikkatteki bu yanlılık kişinin tehlikeli olabilecek durumlara yönelik artan bir uyarılmışlık içerisinde olduğunu göstermektedir. Rachman (1997; 1998; 2002), girici düşüncelerin hatalı yorumlanması modelinde kişilerin aşırı sorumluluk duygusundan kaynaklanan şiddetli kaygı duygusuna bağlı olarak dikkat ve bellekte yanlılık gösterebileceğini belirtmiştir. Özellikle kompulsif kontrol etme davranışıyla ilgili olarak kişinin tehdidi aramada yoğun bir çaba göstereceği ve tehdit karşısında deneyimlediği duyguya odaklanmada bir artış yaşayacağını belirtmiştir. Kişinin dikkatindeki bu farklılaşmalara ek olarak anıları geri çağırma sürecinde bellekte yanlılıklar olabileceğini de vurgulamıştır. Böylelikle ocağı kontrol edip etmediğini hatırlayamama ve daha sık olarak dikkatini ocağa yönelten birinin davranışı açıklanabilmektedir. Hatırlayamama ve dikkati farklı biçimde yöneltme durumunun bilişsel becerilerin bozulmuş olmasından mı yoksa yanlılıklardan mı kaynaklandığını incelemek önemlidir (Greisberg ve McKay, 2003). Radomsky ve arkadaşları (2001), OKB’de kontrol etme belirtileri için bellek yanlılıkları olduğunu belirterek nöropsikolojik bozulmalar olmadığını vurgulamıştır. Shafran (1995), nöropsikolojik test sonuçlarının OKB’nin beraberinde getirdiği şüphe sebebiyle etkilendiğini ve var olmayan nöropsikolojik bozulmaların varmış gibi görünebileceğini belirtmiştir. Bu sebeple, bilişsel yanlılıkların varlığı OKB’de bilişsel performansı değerlendirmeyi sınırlamaktadır. OKB’de bellek yanlılıklarının varlığına ilişkin kanıtlar daha tutarlı olmakla birlikte alanyazında dikkat yanlılıklarına ilişkin çalışmaların bulguları tutarsız ve sayıca az görünmektedir (Greisberg ve McKay, 2003). Aynı zamanda tüm bu yanlılıklara ek olarak OKB tanısı alan kişilerin bilişsel becerilerine duydukları güvende de azalma olduğu bilinmektedir. Ancak bu güven duymamanın gerçekten bilişsel becerilerin eksikliğine mi dayalı olduğu yoksa sadece bilişsel bir çarpıtma mı olduğu tartışmalı görünmektedir.

1.3.1. Bilişsel Performans

OKB’nin Tourette sendromu gibi bir dizi nöropsikiyatrik bozukluk ile obsesif kompulsif spektrumuna dağılabileceği düşünülmektedir (Lombroso ve Scahill, 2008). Bu nedenle OKB’nin olası bir nörolojik temele dayanabileceğine yönelik kanıtlar

aranmaktadır (Bienvenu ve ark., 2000; Insel, 1992; Montgomery, 1993). Bu kanıtların incelenmesi ve ele alınması önemlidir çünkü OKB'nin tedavisinde biyolojik araştırmalar ve psikolojik modellerden oluşturulan psikofarmakolojik tedaviler ve bilişsel davranışçı müdahaleler kullanılmaktadır (Fitzgerald ve ark., 2011). Ancak bu yaklaşımlar ayrı ayrı ele alınmakta olup birbirine olan etkileri yeterince incelenmemiş görünmektedir. Oysa OKB ile bozulan soyut düşünme becerisi, bellekteki çeşitli güçlükler, bilişsel esneklikteki azalma psikolojik müdahalelerin işlerliğine ket vurabilir (Suhas ve Rao, 2019).

Greisberg ve McKay (2003), OKB'nin nöropsikolojisine ilişkin hazırladıkları derlemede hastaların dikkat, konsantrasyon, yürütücü işlev ve bellekteki çeşitli bozulmalarla karakterize olduklarını belirtmiş ve çeşitli araştırma bulgularını paylaşmışlardır. Alanyazın incelendiğinde bellek, yürütücü işlev ve dikkat süreçlerinde bozulmalar olduğunu gösteren çalışmalar kadar bu bulguyu tekrarlamayan çalışmalar olduğu da görülmüştür (Clayton ve ark., 1999; Sizino da Victoria ve ark., 2012; Ecker ve Engelkamp, 1995; Foa ve ark., 1997; de Geus ve ark., 2007; Harkness ve ark., 2009; Jelinek ve ark., 2006; Moritz ve von Mühlennen., 2008; Moritz ve ark., 2009a; Moritz ve ark., 2009b; Rubenstein ve ark., 1993; Sher ve ark., 1989; Simpson ve ark., 2006; Zermatten ve ark., 2006). Aynı zamanda OKB ile birlikte görülme oranı yüksek kaygı ve depresif belirtilere bağlı olarak da bu bozulmanın olabileceği bilinmektedir (Moritz ve ark., 2001).

1.3.2. Bilişsel Yanlılıklar

Olley ve arkadaşları (2007), nöropsikolojik testlerdeki bu sonuçların aslında OKB hastalarının gerçek performanslarından ziyade süreç boyunca artan tepki süresi, yanlış tepkideki ısrarlı tutumları ve testteki geri bildirim yapıcı bir şekilde kullanamıyor oluşlarından kaynaklandığını söylemektedir. Yürüttükleri araştırmada sadece test performansının sergilendiği kısımlar ele alındığında, kontrol grupları kadar iyi sonuçlar alınabildiğini belirtmişlerdir. Veale ve arkadaşları (1996), OKB'de yürütücü işlevleri incelemişler ve OKB hastaları ile sağlıklı katılımcılardan oluşan kontrol grubu arasında

teste verilen doğru yanıtlar açısından bir farklılık olmadığını görmüşlerdir ancak OKB tanılı hastaların özellikle bir hata yaptıktan sonra yavaş düşünmeye başladıkları ve buna bağlı olarak yaşanan gecikme ile test süresinin uzadığını belirtmişlerdir. Bu nedenle OKB hastalarının dikkatlerinin kolayca dağıldığını, tepkilerini aşırı derecede izleyip kontrol etme çabası içinde olduklarını ve dolayısıyla testlerin çözümünde strateji geliştirmede zorlandıklarını düşünmüşlerdir. Bu nedenle çeşitli yanlışlıkların bilişsel becerilerini sergilemede güçlükler neden olduğu düşünülmektedir. Bu yanlışlıklar ise hem bellek becerilerine hem de dikkat becerilerine yönelik olabilir.

1.3.2.1. Bellek Yanlışlıkları

Araştırmalar OKB’de bellek süreçlerindeki olası bozulmalardan ziyade kişilerin bellek performanslarına yönelik güvenlerindeki sarsılmanın bozukluğun etiyolojisinde rol oynayabileceğini göstermektedir. Purcell ve arkadaşları bu konuya ilişkin yürüttükleri araştırmada (1998), OKB hastalarının Londra Kulesi isimli yetişkinlerde yürütücü işlevler ve planlama becerisini ölçen bir testi tamamlamalarını istemiştir. Test kapsamında katılımcılar kendi performanslarını gözlemleyebildikleri ve dışsal temsillerden yararlanabildikleri için davranışlarını düzenleyebilmişlerdir. Ancak uzamsal bellek performanslarında içsel temsillere güvenmeleri gerektiği için güçlük çekmişlerdir. Kişilerin kendilerine ilişkin süreçlere güvenmedeki güçlükleri bu bağlamda önemli bir nedensel faktör olarak görülmektedir.

Güvenin bu konuda nasıl bir rol oynadığını gözlemek amacıyla çeşitli deneysel ve korelasyonel çalışmalar da yürütülmüştür. Örneğin Alcolado ve Radomsky (2011), 91 üniversite öğrencisinin katılımı ile deneysel bir çalışma yürütmüştür. Çalışma kapsamında öğrencilere gelecekteki araştırmalarda kullanılmak üzere yeni bellek görevlerinin geçerliliğinin araştırıldığı söylenmiş ve yeni geliştirilmiş testteki performanslarının hali hazırda geçerli bir testteki performanslarıyla karşılaştırılacağı söylenmiştir. Sonrasında öğrencilerden bir kısmına seçkisiz olarak belleklerinin zayıf ya da güçlü olduğuna dair geri bildirim verilmiştir. Zayıf olduğu geribildirimini alan öğrencilerin kontrol etmeye ilişkin kompulsif davranışlarında artış olduğu görülmüş

olup bu durumun gerçek bellek performanslarını yansıtmadığı bilinmektedir. Fitzgerald ve arkadaşları da (2011), OKB ile nöropsikolojik performans ilişkisini belleğe güveni manipüle ederek incelemeyi hedeflemişlerdir. Araştırmalarında nöropsikolojik performans örüntülerinin yapısal ve işlevsel nörolojik kusurlardan ziyade uyumsuz bilişsel değerlendirmelerden ve testi çözme davranışlarından kaynaklanıp kaynaklanmadığını incelemek istemişlerdir. 46 öğrenci ile yürüttükleri çalışmalarında nöropsikolojik performans ile OKB semptomları arasında ve bilişe güven arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Buna ek olarak bilişe güvenin OKB semptomlarındaki heterojenliği, depresyon ve OKB'ye ilişkin bilişlerden daha iyi yordadığını bulmuşlardır. Jennings ve arkadaşlarının (2011) araştırması da bununla tutarlı olarak OKB semptomlarındaki çeşitliliğin yordanmasında belleğe güvenin depresif belirtiler ve OKB ile ilgili bilişlerden daha başarılı olduğunu göstermiştir.

Bahsedilen araştırmalar, OKB'nin etiyolojisine ilişkin kontrol etme davranışı bağlamında bir kanıt sunmakta olup belleğe güvensizliğin bu davranışın başlatıcısı olabileceğini belirtmektedir. Ancak belleğe güvensizlik sadece başlatıcı olmakla kalmamakta kompulsiyonun sürdürücüsü de olmaktadır. Bunu test etmeye yönelik yürütülen başka araştırmalar hem öğrenci örneklemelerinde hem de klinik örneklemelerde belleğe olan güvenin kontrol etme davranışı tekrar edildikçe daha fazla azaldığını göstermektedir. Örneğin, Van den Hout ve Kindt (2003) yürüttükleri çalışmalarıyla tekrarlı kontrol etme davranışının belleğe güvensizlikle ilişkili olduğunu göstermişlerdir. Bir grup öğrenci 20 kez, 3 boyutlu bir tasarımla oluşturulmuş sanal bir 6 gözlü set üstü ocağı açıp kapatmış ve kontrol etmişlerdir. Kontrol grubu ise bu eylemi sadece 1 kez gerçekleştirmiştir. Deney grubundaki öğrencilerin belleklerine duydukları güvende anlamlı bir bozulma gerçekleşmiştir. Van den Hout ve Kindt bulgularını 2003'te yürüttükleri ve 2004'te yürüttükleri diğer çalışmalarıyla da tekrarlamış olup bulgularını kuvvetlendirmişlerdir. Radomsky ve arkadaşları (2006) ise sanal set üstü ocağı gerçek bir ocak ile değiştirerek paradigmaya farklı bir katkı sağlamışlar ve üniversite öğrencileriyle deneyi tekrarlamışlardır. Bulgular Van den Hout ve Kindt'in (2003, 2004) bulgularıyla tutarlı çıkmıştır. Aynı zamanda Radomsky ve arkadaşları üniversite öğrencilerinin yer aldığı bir örnekleme en az 10 kez kontrol etmenin hafızaya güvendeki bozulmayı görmek için yeterli olduğunu da göstermiştir. Boschen

ve Vuksanovic (2007), yürüttükleri çalışmada kontrol etme kompulsiyonunun gerçekleşebileceği bilgisayar temelli sanal bir deney alanı oluşturmuşlardır. OKB tanısı almış 15 katılımcı ile yürütülen çalışmada daha çok kontrol etme eyleminin bellekteki berraklığı azalttığı, anıların canlılığını ve ayrıntısını zayıflattığı ve belleğe olan güveni de düşürdüğü görülmüştür. Buna ek olarak klinik olmayan örneklemelerde anlamlı sonuç vermeyen artmış sorumluluk duygusunun OKB tanılı örneklemle çalışıldığında belleğe güvende yoğun bir bozulmaya neden olduğu görülmüştür. Radomsky ve arkadaşlarının (2001) yürüttüğü çalışmada da katılımcılara “çalışmadaki sorumluluğun kendilerine ait olduğu ve sorumluluk sözleşmesini imzalamaları gerektiği” belirtildikten sonra belleklerine olan güvenlerinin bozulduğu görülmüştür. Bu bağlamda belleğe olan güvensizliğin abartılı sorumluluk duygusu nedeniyle şiddetlendiği ve yoğunlaştığı düşünülebilir. Sorumluluk duygusunun belleğe olan güvensizlikteki bu etkisini açıklamada OKB’nin bilişsel modelleri yararlı görünmektedir (Boschen ve Vuksanovic, 2007). OKB’si olan bireylerin kontrol etmediklerinde oluşabilecek zararın meydana gelme olasılığına ilişkin tahminlerindeki yanlışlık ve oluşan kaygı modellerde görülmektedir. Bu kaygının artışı belleğe anıların kodlanması ve bilgi işleme süreçlerinde yanlışlıklara neden olabilir (Rachman, 2002; Radomsky ve ark., 2001).

Bahsedilen araştırma sonuçlarından farklılaşan bulgular da alanyazında karşımıza çıkmaktadır. Edalatzadeh ve arkadaşları (2011), 20’si yıkama/temizlik kompulsiyonları deneyimleyen 20’si kontrol etme kompulsiyonları deneyimleyen 40 üniversite öğrencisi ve kaygı deneyimleyen 20 öğrenci ile kontrol grubunu oluşturan 20 öğrenci ile çalışmışlar ve belleğe olan güven açısından gruplar arasında bir fark olmadığını görmüşlerdir. Ancak bu farklılık öğrenci örnekleriyle ve semptom şiddetlerini ele almadan yapıldığından bulguların karışmasına bağlı olarak ortaya çıkmış olabilir. Farrell ve arkadaşları (2011), OKB tanısı almış pediatrik örneklemle çalışarak belleğe olan güvende, belirsizliğe tahammülsüzlükte ve kontrol etme dürtüsünde algılanan sorumluluğun etkisini incelenmiştir. Bu kavramlar arasındaki ilişkilerin yetişkin örneklemdeki gibi anlamlı olmadığı bulunmuş ve çocuklarda görülen OKB için farklı modeller geliştirilmesi yönünde öneriler getirilmiştir. Çocuklarda belleğe güven etiyolojik bir rol oynamayabilir. Fakat genel olarak incelendiğinde bulguların belleğe güvenin önemli bir yerde olduğunu gösterdiği açıktır. Ancak kompulsif biçimde kontrol

etme ve güvence arayışı içinde olma sadece belleğe olan güven eksikliği ile sınırlı olmayabilir.

1.3.2.2. Dikkat Yanlılıkları

Sınırlı bilgi işleme sürecine sahip olan insanın kaynaklarını en verimli şekilde kullanabilmesini ve yaşamını işlevsel biçimde sürdürebilmesini sağlayan bileşenlerden biri dikkattir (Soysal ve ark., 2008). Hayatımızda yaptığımız her türlü davranış doğrudan dikkat ile ilişkili olup ondan etkilenmektedir (Posner ve ark., 1988). Kaynakların en verimli şekilde kullanılabilmesi için bazı uyarıcılara öncelik tanımak gerekir. Bu durum dikkat yanlılığı olarak tanımlanır (Ertan, 2015). Görsel dikkat ile görme alanının belli bir kısmını değerlendirebiliriz özellikle bir nesneye dikkat etmek istediğimizde etrafta gözlerimizi gezdirerek ve sonunda foveamızı o nesneye odaklayarak, gözlerimizi nesneye sabitleyerek, gerçekleştiririz (Danckert ve ark., 1998; Goldstein, 2019). Fakat her zaman durum böyle değildir. Dikkat açık olabildiği gibi örtük de olabilir. Bakmadan da etrafımızda var olan hareketler, değişimler dikkatimizi çekebilir ve bizi oraya yöneltebilir. Dikkatimizi yönlendiren uyaran belirginliği olabildiği gibi bilişsel faktörler de olabilir. Uyaran belirginliği renk, hareket, parlaklık gibi fiziksel özelliklerle ilgili iken bilişsel faktörler kişi için nesnelerin anlamıyla ilişkilidir (Goldstein, 2019).

Dikkat yanlılıkları kaygı bozukluklarında belirgin olarak görülmekte olup etiyolojik bir faktör olarak değerlendirilmektedir (Cisler ve Koster, 2010; Koster ve ark., 2009). Kaygı bozuklukları ile karşılaştırıldığında az miktarda olsa da obsesif kompulsif bozukluk (OKB) için de dikkat yanlılıklarına ilişkin araştırmalar yürütülmektedir (Clayton ve ark., 1999; Sizino da Victoria ve ark., 2012; de Geus ve ark., 2007; Harkness ve ark., 2009; Moritz ve von Mühlennen., 2008; Moritz ve ark., 2009b). Ancak OKB'nin heterojen yapısı nedeniyle var olan çalışmaların bulguları birbirinden farklılaşmaktadır. Bu nedenle alanyazında OKB'de dikkat yanlılıklarına ilişkin araştırmaların yeterince olmayışının kaygı bozuklukları ile OKB'yi birbirinden ayıran bir faktör olduğu görüşü söz konusudur. Ancak kaygı bozukluklarında dikkat

yanlılıkları çalışılırken yoğunluklu olarak özgül fobi üzerinden gidildiği ve örümcek, yılan görseli gibi daha homojen türdeki canlı ya da nesnelerin uyarıcı olarak kullanıldığı ve çalışıldığı görülmektedir. OKB'deki obsesyon ve kompulsiyonlar çeşitli kümeler altında toplanabiliyor olsa bile tehdit içerikli uyarıcının ne olduğu kişiden kişiye çok değişmektedir. Bu nedenle OKB'de dikkat yanlılıkları için araştırılması ve ayrıştırılması gereken noktalar yoğun görünmektedir. OKB ile ilişkili uyarıcıların OKB belirti düzeyi yüksek kişilerde semptomlarıyla ilişkili olduğu takdirde kaygıyı tetiklemesi beklenmektedir. Eysenck ve Calvo (1992), artan kaygı düzeyinin bilişsel işleme düzeyinde çeşitli güçlükler neden olacağını belirtmektedir. Endişeli bireyler, bilişsel sistemlerini onlar için tehdit edici uyarıcı ile ilgili gerekli gereksiz tüm bilgileri işlemeye ayırdıklarından zor deneysel görevlerde düşük performans gösterebilirler (Muller ve Roberts., 2005). Bu nedenle bellekle ilgili olan yanlılık her ne ise dikkatin bu süreçte bir etkisi olabileceği düşünülebilir. Ayrıca Levy (2018), OKB için etiyolojik faktörlerin çeşitli psikolojik karakteristiklerden ötede olduğunu belirtmekte her OKB hastası için bu karakteristiklerin geçerli olmadığını iddia etmektedir. Bu nedenle özellikle dikkat başta olmak üzere bilişlerden ziyade bilişsel becerilere yoğunlaşılması gerektiğini söylemektedir. Çünkü OKB'nin etiyolojisinde düşüncelere neden olan karakteristikler ve tutumlardan ziyade neden yaşamdaki diğer düşüncelerden daha yoğun olarak obsesyonlara ve kompulsiyonlara dikkat verildiğine dayalı olduğunu belirtmektedir. Bu bağlamda da OKB hastalarının olasılık atamada güçlük yaşıyor olabileceklerini belirtmekte ve ocağın altının kapalı olmasında ya da mikrop bulaştıktan sonra hastalıktan öleceklerine dair olasılığı sağlıklı bireylerden çok gördükleri ve bu nedenle dikkatlerini o yöne çektiklerini söylemektedir ve OKB'nin eylem ve düşüncelere artan bir dikkat ile ilişkili olduğunu eklemektedir. Bu nedenle sadece belleğin ve belleğe güvenin değil dikkatin ve dikkate güvenin de OKB'nin etiyolojisinde ele alınması önemli görülmektedir. Nitekim Hermans ve arkadaşları (2003), OKB'de belleğe güvensizliğin hatıraların canlılığını ve detayını azalttığını bulmuştur. Bu nedenle belleğe güvensizliğin bellek izi yokmuşçasına bir etki yarattığını belirtmişlerdir. 2008'de bu çalışmalarını genişletmeyi amaçlayan Hermans ve arkadaşları bunun yalnızca bellekle sınırlı kalmayacağını, dikkate güvensizlikle de ilişkili olabileceğini vurgulamışlardır. Hermans ve arkadaşlarına göre ocağı tamamen söndürüp söndürmediğini ikinci kez kontrol eden kişi bu eylem için belleğine

güvenmediğinden değil, ocaktaki olası bir ateşi kaçırdığı için, dikkatine güvenemediği için kontrol ihtiyacı duymaktadır.

Dikkat yanlılıklarına ilişkin OKB'deki ilk çalışmalardan biri Foa ve McNally'nin araştırmasıdır (Foa ve McNally, 1986). Araştırma kapsamında dikotik dinleme görevinden faydalanılmış olup OKB tanısı alan 11 katılımcı ile çalışılmıştır. OKB'nin tedavisinde yoğunluklu olarak kullanılan Tepki Engellemeli Maruz Bırakma uygulamasından önce ve sonrasında katılımcılara bir pasaj dinletilmiş ve pasajda çeşitli tehdit içerikli uyarıcıların yer alması sağlanmıştır. Eğer katılımcılar bu kelimeleri daha çok fark ederlerse ve bu durum Tepki Engellemeli Maruz Bırakma uygulamasından önce ve sonra farklılaşmazsa bunun katılımcıların sürekli bu uyarınlara olan etkileşimlerinden dolayı deneyimledikleri aşinalıktan olduğu düşünülecektir. Eğer müdahale öncesi ve sonrasında değişim olursa bunun korku/kaygı ile ilişkili olduğu düşünülecektir. Araştırmalarında müdahale sonrası bu yanlılığın azaldığını bulmalarından dolayı söz konusu durumun kişilerin uyarıcılara yönelik duydukları tehdit nedeniyle olduğu anlaşılmıştır. Ancak alanyazına bakıldığında dikkatteki yanlılık sadece kaygı ile ilişkili görünmemektedir. Hermans ve arkadaşları (2008), dikkat süreçlerine ilişkin güvenin rolünü de vurgulamıştır. Bunu “Sigarasını tamamen söndürüp söndürmediğini ikinci kez kontrol eden kişi bu eylem için belleğine güvenmediğinden değil, kül tablasındaki olası bir kırmızı ışık titremesini kaçırdığı için, dikkatine güvenmediği için, kontrol etme ihtiyacı duymaktadır.” diyerek dikkatteki yanlılığın sürece etkisini vurgulamışlardır. Fitzgerald ve arkadaşları da (2011), Hermans ve arkadaşları ile tutarlı olarak yürüttükleri araştırmada, OKB semptomlarını yordamada dikkate ve odaklanmaya olan güvendedeki azalmanın belleğe olan güvendedeki azalmadan daha iyi olduğunu bulmuşlardır.

Bazı araştırmalarda ise dikkat yanlılığı olmadığına ilişkin bulgular edinilmiştir. Moritz ve von Mühlenen'in (2008) yürüttüğü araştırmada 25 OKB tanısı almış katılımcı ve 27 sağlıklı katılımcı ile çalışılmış olup ekranda 30 kelimenin bir kısmı kontrolle ilişkili, bir kısmı paranoya ile ilişkili bir kısmı ise nötr olacak şekilde dağıtılmıştır. Bu kelimeler Posner İpucu Paradigması ile bilgisayar ekranında gösterilmiş olup OKB tanısı alan kişilerin dikkatlerinde herhangi bir yanlılık olmadığı görülmüştür. Bu bulguyla benzer

olarak Clayton ve arkadaşlarının (1999) yürüttüğü başka bir çalışmada OKB’de seçici dikkat çalışılmış ve katılımcıların bu konuda herhangi bir dikkat yanlılığı olmadığı bulgulanmıştır.

Cisler ve Olatunji ise, 2010’da yürüttükleri bir araştırmada bulaşma/kirlenme kaygısında dikkat yanlılığı çalışılmış olup bu konunun yalnızca iki araştırma ile sınırlı olduğu belirtilmiştir. Cisler ve Olatunji’nin bulgusuna göre bulaşma/kirlenme kaygısı yaşayan kişiler yalnızca dikkat yanlılığı yaşamamakta aynı zamanda dikkatlerini tehdit içerikli uyarandan da çekememektedirler. Bu bağlamda dikkati tehditten uzaklaştırma becerisinin zayıflamasının söz konusu olduğu düşünülebilir.

Dikkat yanlılıklarının çalışıldığı paradigmlar arasında değişimlenmiş Stroop Paradigması da vardır. Bu paradigma ile kelimeler tehdit edici uyarılara ilişkin kelimeler ile değiştirilir. Paradigmada sadece yanlılık değil dikkatte ketlenme de ele alınabilir. Foa ve arkadaşları (1993), 23 yıkama temizleme kompulsiyonları olan OKB hastası, 10 yıkama temizleme kompulsiyonu olmayan OKB hastası ve 14 sağlıklı katılımcı ile bu paradigmayı kullanarak çalışmışlardır. Sonuç olarak yıkama temizleme kompulsiyonu olan katılımcıların diğer gruplardaki katılımcılara göre tehdit içerikli kelimelerin rengini söylemede daha uzun süre harcadıkları görülmüştür. Bu durum OKB tanısı almanın ve onun getirdiği ortak özelliklerin ötesinde uyarıcı temelli olup hastanın kaygısı etrafında şekillendiğini göstermektedir. Dorenfeld ve arkadaşlarının (2001), yürüttükleri çalışma da Foa ve arkadaşlarının bulguları ile tutarlı olup buna ek olarak OKB semptomlarının çeşitliliği arttıkça dikkat yanlılığının da arttığını göstermiştir (akt., Muller ve Roberts, 2005).

1.4. GÖZ İZLEME

Sıklıkla göz hareketini izlemeyi sağladığı için kullanılsa da göz bebeklerinin boyutu, konumu, bakış sayısı gibi verileri de toplamayı sağlayan cihazlar “göz izleme cihazları” olarak adlandırılmaktadır. Göz izleme teknolojileri zaman içerisinde gelişmekle birlikte ilk kullanımının 1901’e dayandığı bilinmektedir (Jacob ve Karn, 2003). Sonrasında

kontakt lensleri içeren tekniklere sahip yöntemler bu gelişmeyi izlemiş ve devamında invazif olmayan yöntemlerle birlikte uzaktan göz izlemenin sağlanması mümkün olmuştur. İnvazif olmayan bu yöntemde göz izleme cihazları bir ışık yayarak (genellikle kızıl ötesi) göz bebeği, iris, sklera çevresi gibi gözün görünür kısmından kornea yansımalarını ölçümleyerek veri toplar (Duchowski, 2017). Veriler bilgisayar ortamında işlenerek araştırmacının kullanımına sunulur. Göz izleme cihazlarının giyilebilir versiyonları olduğu gibi bilgisayar ekranı üzerine konumlandırılan versiyonları da mevcuttur. Göz izleme verileri laboratuvar ortamında toplandığı gibi giyilebilir versiyonları sayesinde sahada da veri toplama imkanı sunmaktadır. Pazarlama, kullanıcı deneyimi, sinirbilim, psikoloji, tıp bilimleri, eğitim bilimleri, coğrafi bilimler, havacılık ve uzay mühendisliği gibi çeşitli alanlarda göz izleme teknolojilerinden yararlanılarak araştırmalar yürütüldüğü görülmektedir.

Göz izleme cihazı ile elde edilen veriler makro ve mikro düzeyde incelenmektedir. Makro düzeyde bakışın toplam süresi bir bilgi sağlarken mikro düzeyde ilk bakışın süresi, ilgili bölgeden ilk kez bakışı uzaklaştırana kadar gerçekleşen bakış süresinin toplamı, bakış sayıları gibi veriler bilgi sağlamaktadır (Duchowski, 2017).

1.4.1. Klinik Psikolojide Dikkat Araştırmaları ve Göz İzleme

Bilişsel devrimin psikolojide oynadığı büyük rol düşünüldüğünde özellikle çeşitli psikopatolojilere ilişkin modellerde eklemeler olmuştur (Beck, 1976; Williams ve ark., 1988). Örneğin bilgi işleme teorilerinde korku ve kaygının ortaya çıkmasında yorumlama, bellek, dikkat gibi farklı bilişsel süreçlerin rol oynadığı belirtilmiştir. Kaygılı bireylerin ise bu bilişsel süreçlerde yanlılıklar sergiledikleri öne sürülmüştür (Beck ve Clark, 1997; Eysenck, 1992, 1997; Mogg ve Bradley, 1998; Williams ve ark., 1998). Kaygılı kişilerin sağlıklı kişilere göre nötr ya da belirsiz uyarıcıları tehdit olarak yorumlama eğilimi gösterdiği (yorumlama yanlılıkları), tehdit edici olayları daha kolay hatırladıkları (bellek yanlılıkları), tehdit edici uyarıcılara yönelmeye yönelik bir eğilimlerinin olduğu (dikkat yanlılıkları) ileri sürülmüştür. Modellerin test edilmesi

amacıyla bilişsel psikoloji araştırmalarından yararlanılmış ve çeşitli deneysel yöntemler klinik psikolojide kullanılmak üzere ele alınmıştır.

Kaygı temelli araştırmalarda dikkat yanlılıkları incelenirken çeşitli hipotezler öne sürülmüştür. Bu hipotezlere göre kaygıyı tetikleyen uyarıcıların daha hızlı fark edilmesi ve dikkatin erken bir aşamada uyarıcıya yönelmesi (vijilans) söz konusu olabileceği gibi kişiler kaygı uyandıran uyarıcıyı fark ettikten sonra dikkatlerini bu uyarıcı üzerinde normalden daha uzun süre (sürdürme) tutma eğiliminde de olabilirler. Uyarıcıdan dikkati uzaklaştırmanın zor olabileceği belirtildiği gibi uyarıcıdan kaçınmanın olabileceği ve dikkatin istemli ve daha hızlı biçimde başka bir uyarıcıya yönelerek kaygı veren uyarıcıdan uzaklaştırıldığını savunan araştırmacılar da bulunmaktadır (Armstrong ve Olatunji, 2012; Cisler ve Koster, 2010).

Söz konusu yanlılıkları incelemek amacıyla çeşitli deneysel yöntemlerin klinik psikoloji araştırmalarında da kullanılmaya başlamasıyla Dikotik Dinleme Görevi, Duygusal Stroop Görevi, Nokta İzleme Görevi, Posner İpucu Paradigması, Duygusal Geri Dönüşün İnhibisyonu Paradigması gibi yöntemler araştırmalarda yer almıştır. Tüm bu yöntemler tepki hızına bağlı olup kişilerin çeşitli kaygı uyandıran uyarıcılara verdikleri tepkiler ve tepki süresi ile nötr uyarıcılara verdikleri tepkiler ve tepki sürelerinin kıyaslanmasını içermektedir. Tepki süresi paradigmaları olarak tanımlanan bu yöntemlerde çelişkili bulgular ortaya çıkmıştır (Mogg ve ark., 2000). Tepki süresi paradigmalarında katılımcıların tepkilerini bir yanıt vererek göstermeleri gerekmektedir. Bu yanıt genellikle klavye aracılığıyla bir tuşa basılarak verilmektedir. Tuşa basmak dikkatin uyarıcıdan çekilmesini ve klavyeye yönelmesine neden olmaktadır. Bu karıştırıcı etkiye ek olarak Armstrong ve Olatunji (2012), tepki süresi temelli yöntemlerde kişilerden vijilans, sürdürme ve kaçınma ile ilgili verileri birbirinden araştırmanın mümkün olmadığını belirtmiştir. Aynı zamanda söz konusu paradigmaların psikometrik açıdan da çeşitli kısıtlılıkları bulunmaktadır. Mogg ve arkadaşları (2000), nokta izleme görevi ve duygusal stroop görevi puanları arasında neredeyse sıfıra yakın bir korelasyon bulmuştur. Psikometrik özelliklerdeki bu sorunlar sonuçların yorumlanmasını zorlaştırdığı gibi birbirinden farklı sonuçlar elde edilen araştırmaların arkasındaki farklılıkların nedeni olarak değerlendirilebilir. Dikkat süreçleri temelli

araştırmalarda göz izleme teknolojisinin giderek yaygınlaşması ise klinik psikolojide dikkat süreçlerinde bozulma içeren konularla ilgili araştırmaları da etkilemiştir.

1.5. OKB'DE DİKKAT YANLILIKLARI VE GÖZ İZLEME

OKB'de göz izleme metodolojilerini kullanarak dikkat yanlılığını inceleyen araştırmalar henüz erken bir aşamadadır. Göz izleme teknolojisinin görece yeni bir yöntem olması sebebiyle OKB'de dikkat yanlılıklarını hedef alan az sayıda çalışma bulunmaktadır. Armstrong ve arkadaşları (2010), bulaşma ve kirlenme kaygısında dikkat yanlılıklarını göz izleme ile çalışmıştır. Bulaşma kirlenme kaygısı düzeyi yüksek ve düşük katılımcılara tiksiniş, korkmuş, mutlu yüz ifadelerini nötr yüz çiftleri ile eşleşmiş biçimde 3 saniye boyunca göstermiştir. Bulaşma kirlenme kaygısı yüksek grup düşük gruba kıyasla korkmuş yüzlere yöneltme yanlılığı gösterirken tiksiniş görsellere yöneltme yanlılığı göstermemiştir. Bu bulgudan farklı olarak bulaşma kirlenme kaygısı yüksek grubun düşük gruba kıyasla hem tiksiniş hem de korkmuş yüz ifadelerine sürdürme yanlılığı olduğu bulunmuştur. Armstrong ve arkadaşları (2012), çalışmalarını genişletmiş ve görselleri yüz ifadesi yerine sahneler olacak biçimde değiştirmiş ve görseller 3 sn yerine bu çalışmada 30 sn sunularak sürenin dikkat yanlılıklarına olan etkisi de ayrıca incelenmek istemiştir. Bulaşma kirlenme kaygısı yüksek grubun düşük gruba kıyasla bulaşma tehdidi içeren görsellere daha çok ilk bakışı yönelttiğini ve bakışlarının daha kısa süreli olduğunu bulmuşlardır. Görsellerin sunulma süresi boyunca yanlılık bulgularında herhangi bir farklılaşma olmadığı görülmüştür. Aynı çalışmada yöneltme yanlılığının kaçınma davranışına doğrudan aracılık ettiği bulunmuştur.

Kontrol etme belirtilerine yönelik yapan göz izleme çalışmalarından biri Choi ve arkadaşları (2015) tarafından gerçekleştirilmiştir. OKB'ye yatkınlığı olduğu bulunan 35 kontrol etme belirti düzeyi yüksek ve OKB'ye yatkınlığı olmayan 34 kontrol etme belirti düzeyi düşük üniversite öğrencisi araştırmalarında yer almıştır. Öğrencilerin bir kısmı yüksek sorumluluk koşuluna bir kısmı ise düşük sorumluluk koşuluna atanmıştır. Öğrencilerin çeşitli hapları sınıflandıracağı bir görevi tamamlamaları istenmiştir. Görev

tamamlandıktan sonra obsesif kompulsif belirtilerle ilişkili, olumsuz ve olumlu kelimelere yönelik dikkati yöneltme, geç çekme ve sürdürme yanlılıklarına ilişkin veriler toplanmıştır. Kontrol etme belirtisi yüksek grup düşük gruba kıyasla obsesif kompulsif belirtilerle ilişkili kelimelere yöneltme yanlılığı göstermiştir. Kontrol etme belirtisi yüksek grubun yüksek sorumluluk koşuluna atanan katılımcılar düşük sorumluluk koşuluna atanarlara kıyasla dikkati yöneltmede anlamlı bir gecikme yaşandığı ve sürdürme yanlılıklarının olduğunu göstermiştir. İlgili çalışma kaygının tetiklenmesinin yöneltme ve sürdürme yanlılıklarına neden olabileceğini göstermesi yönüyle farklı bir bilgi sağlamıştır.

Bucarelli ve arkadaşları (2016) ise OKB tanısı alan ve kaygı tanısı alan katılımcılarla birlikte çalışmıştır. Katılımcılara taşınabilir kafa üzerine sabitlenen bir göz izleme cihazı yerleştirilmiştir. Katılımcılardan mutfakta gerekli görevleri gerçekleştirmeleri (su ısıtıcısını kapatmak, ocağı açmak kapamak gibi) ve ardından binanın alt katındaki araştırmacının odasına dönmeleri istenmiştir. Deney sürecinde kontrol etme davranışıyla ilişkili ve ilişkisiz nesnelere (mutfaktaki kibrit, ocak, makas, bıçak vb.) kaç kere gözlerini sabitledikleri ölçülebilmıştır. Çalışmada kontrol etme davranış süresinin uzaması ile ocağın altını kapatmadan emin olma düzeyindeki azalma ve olası riskleri daha şiddetli algılama düzeyi arasında ilişki olduğu bulunmuştur.

Bir diğer kontrol etme belirtilerine yönelik çalışma Toffolo ve arkadaşları (2016) tarafından gerçekleştirilmiştir. OKB tanısı alan kişilerin sağlıklı ve kaygı bozukluğu tanısı almış katılımcılara kıyasla kontrol etme davranışlarının daha fazla olup olmadığını incelerken göz izleme teknolojilerinden yararlanılmıştır. Katılımcılardan ekranda yer alan hedefleri bulmaları istenmiştir. Bazı koşullarda katılımcıların bulması gereken bir hedef varken bazılarında bir hedef yer almamaktadır. Hem hedefin mevcut olduğu hem de olmadığı durumlarda kaygılı ve sağlıklı katılımcıların bakış sayısı ve arama sürelerinde fark yokken OKB tanısı alan katılımcıların %11 farkla daha uzun süre arama yaptıkları ve daha fazla bakışlarını gezdirdikleri bulunmuştur. Hedefin olmadığı koşullardaki belirsizlik halinde ise OKB tanısı alan katılımcılar ile sağlıklı ve kaygılı katılımcılar arasındaki arama süresi farkı %22'ye ulaşmış ve bakış sayıları da artmıştır.

Hem kontrol etme hem de bulaşma kirlenme belirtilerini bir arada değerlendiren genel OKB belirtilerine yönelik çeşitli göz izleme araştırmaları da bulunmaktadır. Botta ve arkadaşlarının (2018) çalışması kelimelere yönelik yanlılığı içerirken diğer çalışmalar genellikle görseller üzerinedir. Botta ve arkadaşları (2018), OKB tanılı kişilerde obsesyonlarıyla ilişkili kelimeler ile semantik açıdan benzer kelimeler ile fonolojik olarak benzeyen kelimelere yönelik dikkat yanlılıklarını incelemek istemiştir. Serbest bakış paradigması yerine görsel arama paradigması kullanılan bu çalışmada katılımcıların çeldiricilerden etkilenmelerine göre yanlılıklar ele alınmıştır. Araştırmada kelimelere yönelik göz hareketleri incelenmiş ve OKB tanısı almış katılımcıların obsesyonla ilişkili kelimeler ekrana geldiğinde çeldiricilerden sağlıklı katılımcılara kıyasla daha az etkilendiği bulunmuştur. Bu durum dikkatlerini OKB ilişkili kelimelere daha çok yoğunlaştırdıkları şeklinde yorumlanabilir.

Sahne görselleri kullanarak OKB’de dikkat yanlılığını inceleyen Bradley ve arkadaşları (2016), Armstrong ve arkadaşlarının (2010; 2012) bulgularından hareketle OKB semptom şiddetinin yöneltme yanlılığını yordarken dikkati geç çekme yanlılığı ve sürdürme yanlılığını yordamayacağını düşünüyordu. Farklı düzeylerde OKB belirti şiddeti bulunan 86 kişinin katılımıyla gerçekleştirdikleri çalışmada OKB belirti düzeyinin tehdit içerikli görsellere toplamda daha uzun süre bakmayı (sürdürme yanlılığı) pozitif yönde yordadığını ve OKB ilişkili görsellere toplamda daha sık ve daha uzun süre bakmayı (sürdürme yanlılığı) pozitif yönde yordadığını bulmuşlardır. Cludius ve arkadaşları (2019), Bradley ve arkadaşlarından (2016) farklı olarak farklı semptom türlerine göre inceleme yapılması gerektiğini savunmuş fakat belirti türlerinin genellikle tek başına değil birlikte görülmesinden dolayı katılımcıları tamamen ayırtırmadan inceleme yapmaya karar vermişlerdir. Bu sebeple 4’ü kontrol etme, 6’sı bulaşma kirlenme, 14’ü her iki semptom türünü de ve 3’ü ise başka bir belirti türü deneyimleyen 27 OKB tanılı kişi ve 22 sağlıklı katılımcıyla birlikte çalışmıştır. OKB tanısı alan katılımcılarda yöneltme ve sürdürme yanlılığı olduğunu görmüşlerdir. Belirti alt türü bağlamında incelendiğinde ise bulaşma kirlenme alt türü için yöneltme yanlılığı olmadığını, sürdürme yanlılığı için daha kısa süre baktıkları fakat grup farklarının anlamsız olduğunu; kontrol etme alt türü için ise yöneltme yanlılığı olmadığı fakat sürdürme yanlılığı olduğunu bulmuştur. Mullen ve arkadaşları (2021) ise 16 OKB tanısı

almış katılımcı ve 16 sağlıklı katılımcıya 160 OKB ilişkili, 40 tehdit içerikli ve eşleştirilmiş 200 nötr görsel sunmuşlardır. OKB tanısı almış katılımcıların yöneltme ya da dikkati geç çekme yanlılığının olmadığı fakat OKB içerikli görsellere ve daha az olsa da tehdit içerikli görsellere sürdürme yanlılıklarının olduğu bulmuşlardır.

Basel ve arkadaşları (2023) ise tepki süresi paradigmalarına yönelik kısıtlılıklar sebebiyle ortaya çıkan farklı bulguların yerine göz izleme metodolojisini kullanan OKB’de göz izleme çalışmalarına ilişkin bulguları derleme kararı almışlardır. OKB ilişkili ve nötr görsel çiftlerinin olduğu, grup karşılaştırmasını temel alan göz izleme çalışmalarını incelemiş ve toplamda 8 araştırmayı (Armstrong ve ark., 2010; Armstrong ve ark., 2012; Botta ve ark., 2018; Carbonella ve Timpano, 2016; Choi ve ark., 2015; Cludius ve ark., 2019; Johnston, 2020; Mullen ve ark., 2021) temel almışlardır. Söz konusu çalışmalardan bazıları biriktirme belirtilerini içermektedir. Tablo 2’de ilgili çalışmalardan bu tez çalışmasıyla benzer içerik taşıyanlar ve grup karşılaştırmasından ziyade korelasyonel incelemeleri de temel alanlar dahil olacak biçimde yer almaktadır. Basel ve arkadaşlarının (2023) meta-analiz sonuçlarına göre ilk bakışın hızıyla ilişkili değil fakat ilk bakışın hangi görsel türüne yapıldığıyla ilgili olarak bir yöneltme yanlılığı olabileceği ve sürdürme yanlılığının serbest bakış paradigması kullanan çalışmalarda olduğu bulunmuştur. Sonuç olarak, yöneltme yanlılıklarının belli bir amaç içeren çalışmalarda daha aktif olarak ortaya çıkabileceği fakat gereklilik içermeyen desenlerde sürdürme yanlılıklarının ortaya çıkacağı düşünülmektedir.

Tablo 2*OKB’de dikkat yanlılıklarını inceleyen göz izleme çalışmaları*

Çalışmanın yazarları ve yılı	Örneklem	Kullanılan göz izleme paradigması	Bulgular
Armstrong, Olatunji, Saragwi ve Simmons, 2010	23 kişi bulaşma kirlenme kaygısı yüksek (BKKY) 25 kişi bulaşma kirlenme kaygısı düşük (BKKD)	Serbest bakış	BKKY kişiler dikkatini korku ifadesi içeren yüzlere daha hızlı yöneltmiştir. Korku ifadesi ve tiksinti ifadesi içeren yüzlere daha uzun süre bakmışlardır.
Armstrong, Saragwi ve Olatunji, 2012	19 kişi BKKY 20 kişi BKKD	Serbest bakış	BKKY kişiler bulaşma ilişkili görsellere BKKD kişilere göre daha hızlı bakmıştır.
Bradley, Hanna, Wilson, Scott, Quinn ve Dyer, 2016	85 kişilik klinik olmayan örneklem	Serbest bakış	Obsesif kompulsif belirti şiddetinin OKB ilişkili (temizlik, kontrol etme, biriktirme, düzen) ve tehdit edici görseller için yalnızca sürdürme yanlılığını yordadığı görülmüştür.
Choi ve ark., 2015	35 yüksek düzeyde kontrol etme 34 kişi düşük düzeyde kontrol etme 2 (kontrol etme yüksek, ve düşük) x 2 (sorumluluk manipülasyonu:yüksek, düşük)	Serbest bakış	KEY grubunun KED’e göre OKB içerikli kelimelere daha hızlı baktığı, KEY grubunda sorumluluk artışıyla OKB içerikli kelimelere hem ilk bakış süresinin hem de toplam bakış süresinin uzadığı bulunmuştur.
Cludius, Wenzlaff, Briken ve Wittekind, 2019	27 OKB hastası (4 kişi kontrol etme, 6 kişi bulaşma kirlenme, 14 kişi hem bulaşma kirlenme hem kontrol etme, 3 kişi diğer alt türler) 22 sağlıklı katılımcı	Serbest bakış	Grup genelinde OKB hastaları hem yöneltme hem sürdürme yanlılığı göstermektedir. Alt tür temelinde bulaşma kirlenme için yanlılık gözlenmezken; kontrol etme grubunda sürdürme yanlılığı gözlenmiştir.
Mullen, Hanna, Bradley, Rogers, Jordan ve Dyer, 2021	16 OKB hastası 16 sağlıklı kontrol	Serbest bakış	OKB grubu sadece OKB ilişkili görsellere değil her görsele yöneltme yanlılığı göstermektedir. Gözlerini sık kaçırıp yeniden sabitlemektedir. Ayrıca kaçınmaları geçici olduğu gibi sürdürme yanlılıkları da bulunmaktadır.

1.6. YANLILIKLARLA İLİŞKİLİ OLABİLECEK ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER

1.6.1. Obsesif İnançlar

OKB'nin modellerindeki bilişsel temalara yapılan vurgu OKB araştırmacılarını ilgili olabilecek temaların neler olabileceğini incelemeye yöneltmiştir. Özellikle sorumluluk algısı modeli, düşüncelerin hatalı yorumlanması modeli ve düşünce kontrolü modeli bilişsel temaların neler olabileceğine yönelik fikir sunmaktadır. Bu bilişsel temaları derinlemesine inceleyen Obsesif-Kompulsif Bilişleri Çalışma Grubu (OKBÇG), OKB'nin etiyolojisini, sürdürücü faktörlerini ve bunların müdahale planları içerisindeki yerini anlamak üzere uluslararası çalışmalar gerçekleştirmektedir (OKBÇG, 1997; 2001; 2003; 2005). OKBÇG ilk kez 1995 yılında bir araya gelmiş ve 1997 yılında OKB'nin bilişsel modellerinde karşımıza çıkan inanç alanlarına yönelik sınıflandırmalar yapmıştır. 1997 yılındaki çalışmada toplamda 19 inanç alanı belirlenmiştir. Bunlar sırasıyla tehdide aşırı önem verme, sorumluluk, ihmal, düşünce-davranış kaynaşması, büyüsel düşünce, düşünceye aşırı önem verme, duygusal bedeli olan düşünceye sahip olmanın sonuçları, düşüncelerin üzerinde kontrol kurma, mükemmeliyetçilik, performansa yönelik yüksek kişisel standartlar, hatalara/yanlışlara aşırı ilgi, sabitlik/katılık, yaşam koşulları üzerinde aşırı kontrol, kaygıya düşük tolerans, belirsizliğe tahammülsüzlük, karar vermede güçlükler, baş etme ile ilgili inançlar, belleğe güvensizlik, aşırı genelleme olarak tanımlanmıştır. OKBÇG, 2001'de tekrar bir araya gelmiş ve 6 inanç alanı olacak şekilde düzenlemeye gidilmiştir. Bunlar sırasıyla abartılı sorumluluk algısı, abartılı tehdit öngörüsü, düşüncelerin aşırı derecede önemsenmesi, kontrolün aşırı derecede önemsenmesi, mükemmeliyetçilik ve belirsizliğe tahammülsüzlük olarak belirlenmiştir.

Abartılı sorumluluk algısı (1), Salkovskis'in (1985, 1989) modelinden hareketle ortaya çıkmış bir inanç alanıdır. Zarar vermeye yönelik obsesyonlarla ilişkilidir. Salkovskis'e göre (1985), abartılı sorumluluğun artışı kişinin duyduğu rahatsızlığın da artışına neden olmakta ve kişi kontrol etmeye yönelik daha yoğun bir çaba içine girmektedir. Bu ise

bozukluğun sürmesine ve şiddetinin artmasına neden olmaktadır. Abartılı tehdit algısı (2) ise zararın meydana gelme ihtimalinin ve eğer meydana gelirse şiddetinin çok olacağını düşünme olarak tanımlanabilir (Salkovskis, 1989). Bu inanışta tehlikenin yorumlama biçiminde sonuçların ciddiyeti yoğun değerlendirilmektedir. Düşüncelerin aşırı derecede önemsenmesi (3), düşüncelerin zarar verme potansiyeline yönelik atıfla bilişsel model içerisinde kendine yer bulmaktadır (Rachman, 1997). Aynı zamanda düşünce-eylem kaynaşması olarak görünmesi de söz konusu olabilir. Bu inanış düzeyi yüksek kişiler olumsuz bir düşünceyi düşünmüş olmalarının yapmış olmakla eş değer tutma eğilimindedirler. Düşüncenin varlığının sanki gerçekten yaşanmış gibi algılanması kişinin sıkıntı düzeyini artırdığı için kompulsiyonları da artırıyor görülmektedir (Shafran ve Rachman, 2004). Düşüncelerin kontrolünün aşırı derecede önemsenmesi (4), kişinin girici düşünce ya da imgeleri kontrol etme isteği olarak tanımlanabilir (OKBÇG, 1997). Moulding ve Kyrios (2006), kontroldeki artışın girici düşünce sıklığını artırdığını bulmuşlardır. Mükemmeliyetçilik (5), kişinin kendisi ya da başkaları tarafından atfedilen gerçekçi olmayan ve ulaşılması neredeyse imkansız standartlar belirlemesi olarak tanımlanmaktadır (Hewitt ve Flett, 1990). Kişinin düşüncelerini kontrol etme ihtiyacında da mükemmeliyetçiliğin rolü olduğu düşünülebilir. Ayrıca mükemmeliyetçilik inanç alanının en çok kontrol etme belirtileriyle ilişkili olduğu bulunmuştur (Melanie ve McKay, 2009). Belirsizliğe tahammülsüzlük (6), aniden ortaya çıkma ihtimali olan, kesinlik içermeyen durumlara ilişkin kişinin baş etme becerisindeki düşüşle ilişkili inanç alanıdır. Kişi belirsiz durumlarda zorlanacağına inanmaktadır (Rachman, 1997). Mükemmeliyetçiliğin beraberinde getirdiği kesinlik arayışının belirsizliğe tahammülsüzlükle ilişkili olduğu bilinmektedir (Reuther ve ark., 2013).

Obsesif inançlar genel olarak değerlendirildiğinde ilgili inanç alanlarının özellikle OKB ile yoğun biçimde ilişkilendiği görülmektedir. OKB tanısı almış kişilerin, sağlıklı katılımcılardan veya kaygı bozukluğu bulunan katılımcılardan daha fazla obsesif inanç düzeyi olduğu görülmektedir (Boysan ve ark., 2010; Konkan ve ark., 2012; Yorulmaz ve ark., 2013). İnanç alanları kişinin yorumlama süreçlerinde yanlışlıklar geliştirmesine sebep olabileceği gibi bir savunmasızlık faktörü olarak karşımıza çıkmaktadır (Tunç, 2023). Obsesif inançların dikkat yanlışlıkları ile ilişkisi bilindiği kadarıyla tam anlamıyla

incelenmemekle birlikte kişilerin sorumluluk düzeylerinin artırıldığı deneysel çalışmalarda bellek süreçlerinin etkilendiği bulunmuştur (Radomsky ve ark., 2001). Dikkat süreçleriyle olan ilişkisini görebilmek bu nedenle önemli değerlendirilmektedir.

1.6.2. Tiksınme Yatkinlığı ve Tiksınme Duyarlılığı

Tiksınme duygusu, fizyolojik ve psikolojik karşılığı bulunan olumsuz olarak sınıflandırılan bir duygudur (Davey ve ark., 2008). Tiksınme duygusu öncelikli olarak yiyeceklerle ele alınmış olsa da ilerleyen araştırmalarla vücutla ilişkili, hayvanlarla ilişkili, beden sıvılarıyla ilişkili ve ahlakla ilişkili sebeplerden tiksınmenin meydana gelebileceği görülmüştür (Haidt ve ark., 1994). Çeşitli araştırmalar tiksınmenin dindarlık düzeyi (Inozu ve ark., 2014; Inozu ve ark., 2017), etnik köken (Olatunji ve ark., 2006) ve cinsiyete göre (Williams ve ark., 2012) farklılaşabileceğini göstermiştir. Tiksınmenin özellikle OKB’de yoğun olarak gözlemlenen bir duygu olduğu bilinmektedir (Hacıömeroğlu ve ark., 2018). OKB belirtileri arasından özellikle bulaşma kirlenme belirtilerinde tiksınmenin öne çıktığı görülmüştür (Goetz ve ark., 2013). Zihinsel kirlenmede de tiksınmenin rol oynadığını gösteren bulgular yer almaktadır (Inozu ve ark., 2023). Tiksınme ile ilgili araştırmalardaki artışla tiksınmenin iki bileşende incelenebileceği belirtilmektedir (Nicholson ve Barnes-Holmes, 2012). Bunlardan biri tiksınme yatkinlığı iken diğeri tiksınme duyarlılığıdır.

Tiksınme yatkinlığı herhangi bir duruma iğrenme duygusuyla yanıt verme eğilimi olarak tanımlanmaktadır (van Overveld ve ark., 2006). Psikopatolojilerde tiksınme yatkinlığının potansiyel rolüne artan bir ilgi söz konusudur (van Overveld ve ark., 2006). Örümcek fobisinde (Sawchuk ve ark., 2000) kan/enjeksiyon fobisinde (Sawchuk ve ark., 2002) ve OKB’de (Schienle ve ark., 2003) tiksınme yatkinlığının rolü olduğu bulunmuştur. Oysa psikopatolojilerin gelişimi için kişilerin ne kadar kolay tiksindikleri kadar (yatkinlık), tiksınme deneyiminin ne kadar olumsuz algılandığı (duyarlılık) da önemlidir (van Overveld ve ark., 2006).

Tiksinme duyarlılığı kişilerin tiksinme duygusunu ne kadar rahatsız edici buldukları olarak tanımlanabilir. Örneğin tiksinme yatkınlığı düzeyi yüksek bir kişi çok kolay ve hızlı biçimde tiksinebildiğini söylerken tiksinme duyarlılığı düzeyi yüksek bir kişi tiksinmenin katlanılamaz olduğunu vurgulayabilir. Nitekim kaygı araştırmalarında da kaygı duyarlılığının, korku davranışını yordamada kaygı beklentileriyle etkileşime girdiği görülmüştür (Reiss, 1991; Reiss ve Havercamp, 1996; Reiss ve McNally, 1985; Taylor, 1993). Benzer bir durumun tiksinme duyarlılığı için de geçerli olabileceği, bu nedenle tiksinmeyle ilişkili psikolojik belirtilerle tiksinme duyarlılığı ve yatkınlığının ilişkisini anlamamanın önemli olduğu düşünülmüştür (van Overveld ve ark., 2006). Matchett ve Davey (1991), tiksinme duyarlılığının korku ile kategorize edilen uyaranlara karşı savunmasızlığı artırdığını belirtmektedir. Philips ve arkadaşları (2000), tiksinme tepkisi ile OKB arasındaki ilişkiyi temizlik/yıkama semptomları temelinde bulmuştur. Söz konusu çalışmada Fonksiyonel Manyetik Rezonans görüntüleme (f-MRI) ile tiksinme algısında aktivasyon gösterdiği bilinen insulanın temizlik/yıkama semptomları olan kişilerde hem tiksinme ile ilişkili görsellerde hem de bulaşma/kirlenme ile ilişkili görsellerde aktive olduğunu ancak temizlik/yıkama semptomları olmayan kişilerde yalnızca tiksinme ile ilişkili görsellerde aktivasyonun olduğunu görmüşlerdir. Tolin ve arkadaşları da (2006), başta temizlikle ilgili kaygıların tiksinme duyarlılığı ile ilişkili olduğunu bulmuştur. Thorpe ve arkadaşları (2003), tiksinme duyarlılığının başta yıkama sıklığı olmak üzere obsesif kompulsif belirtilerin sıklığı ile ilişkili olduğunu belirtmiştir. Olatunji ve arkadaşları (2017), OKB'deki kaçınmaların arkasında tiksinme yatkınlığının yattığını düşünmektedir. Dikkatin duygusal süreçlerden etkilendiği bilindiğinden tiksinme yatkınlığı ve duyarlılığının OKB'deki dikkat yanlılıkları ile ilişkisini anlamak önemli görülmektedir. Bilişsel modellerin vurguladığı üzere çeşitli bozukluklarda kişi ilgili uyarıcıyı daha hızlı fark edebilir (Williams ve ark., 1996; McNally, 1990). Örneğin tiksinme yatkınlığı ve duyarlılığının olduğu bilinen örümcek fobisinde kişiler örümceğe yönelik bir dikkat yanlılığına da sahiptirler (Mogg ve Bradley, 2006; Vrijnsen ve ark., 2009). Fakat tiksinme yatkınlığı ve duyarlılığı olduğu bilinen OKB belirtilerinde dikkat yanlılığının rolü bilindiği kadarıyla yalnızca 1 çalışmayla incelenmiştir (Charash ve McKay, 2002). Bu iki kavramın ilişkisinin doğası OKB temelinde belirsiz görünmektedir. Bu alandaki araştırmaların sınırlı olduğu, hatta bilindiği kadarıyla OKB'deki dikkat yanlılıklarıyla

ilişkisinin bugüne dek incelenmediği görülmüştür. Tiksınme ve dikkat yanlılıkları ile ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde Charash ve McKay'ın 2002 yılında yaptığı çalışma OKB belirtileri özelinde oluşuyla dikkat çekmektedir. İlgili araştırmada Stroop Testi'nden yararlanılmış ve tiksınme ilişkili kelimelere genel bir dikkat yanlılığı olduğu bulunmuştur. Tiksınme duyarlılığı ile OKB belirtileri arasında başta temizleme belirtileri olmak üzere kontrol etme belirtileriyle de ilişki olduğu görülmüştür. Cisler ve arkadaşları (2009) tiksınmenin kaygı üzerindeki etkilerini incelemek istemişlerdir. Araştırmalarında da tiksınme ilişkili öğelere yönelik dikkat yanlılığının kaygıyı etkileyen bir faktör olduğunu bulmuşlardır. Tiksınme yatkınlığı bulunan kişilerin tiksınme içerikli uyarandan dikkatlerini ayırmanın zor olduğuna hatta korkuyu tetikleyen uyaranlara kıyasla özellikle dikkati geç çekme ile karakterize olduğuna yönelik bulgular da edinmişlerdir. Cisler ve arkadaşları (2009) bu geri çekmedeki zorluğun kişilerin kirli nesnelere odaklanmasını artırdığını ve tiksinti hissini giderebilmek için daha fazla kompulsiyonu gerektirebileceği yönüyle OKB'nin sürmesinde rol oynayabileceğini vurgulamıştır.

1.6.3. Bilişsel Becerilere Duyulan Güven

OKB'nin etiyolojisinde bellek ve dikkat işlevlerinde bozulmalar olabileceği düşünülmüştür (Rachman, 1997). Araştırmalar genellikle OKB hastalarının bellek ve dikkat performansı açısından sağlıklı kontrol katılımcılarından farklılaşmadığını göstermiştir (Muller ve Roberts, 2005; Olley ve ark., 2007; Veale ve ark., 1996). Bilişsel işlevlerde bozulma olmaması ise üst bilişsel işlevleri incelemeye araştırmacıları yöneltmiştir. OKB hastalarının sağlıklı kontrol katılımcılarına kıyasla belleklerine daha az güvendiği görülmüştür (Muller ve Roberts, 2005). Araştırmalar OKB hastaları ve eşik altı düzeyde obsesif kompulsif belirtiler gösteren kişilerin iyi bilişsel performanslarına rağmen, sağlıklı kontrol katılımcılarıyla karşılaştırıldığında, bellek kararlarına sürekli olarak daha az güvendiklerini görülmektedir (Foa ve ark., 1997; MacDonald ve ark., 1997; McNally ve Kohlbeck, 1993; Sher ve ark., 1983). Belleğe güvenin azalması OKB ile ilgili abartılı sorumluluk duyguları, mükemmeliyetçilik gibi obsesif inançlarla da ilişkilendirilmiştir (Black ve Grisham, 2018; Martinelli ve ark., 2014; Moritz ve ark., 2007; Moritz ve Jaeger, 2018; Radomsky ve ark., 2001).

Kontrol etme kompulsiyonları başta olmak üzere OKB belirtileriyle belleğe güven çalışılmış olup kişilerin bellek izleri (ör. lambayı kapattığını hatırlamak) olmasına rağmen bunun bir hayal mi yoksa gerçek mi olduğuna emin olamamaları söz konusudur. Bunun arkasında anıları daha az görsel ve kinestetik ayrıntı ile belleklerinde tutmaları olduğu düşünülmektedir (Zermatten ve van der Linden, 2008). Dar ve arkadaşları (2000), OKB tanısı alan kişilerin görünüşte açık ve net kanıtlar olmasına rağmen emin olmada güçlük çektiklerini belirtmektedir. Bunu bir örnekle açıklamaktadırlar. Kontrol etmeye ilişkin kompulsif eylemleri olan kişilerin anahtarın doğru konumda olduğunu açıkça görmeleri, kilitlendiğinin sesini duymaları ve kilidin tam oturduğunu ellerinde hissediyor olmaları onlar için yeterli gelmemektedir. Kanıtlara rağmen kendilerini ikna edemedikleri ve anahtarını birçok kez çevirdikleri görülmektedir. Bu bağlamda sadece bellek süreci değil, diğer bilişsel işlevlere de güven önemli görülmektedir ve aslında sadece bilişsel işlevlerde de değil, kişinin performansına ilişkin, kendine ilişkin olan güveninde de azalma ile ilişkili olduğu düşünülebilir. Hermans ve arkadaşları (2003), OKB’de belleğe güvensizliğin hatıraların canlılığını ve detayını azalttığını bulmuştur. Bu nedenle belleğe güvensizliğin bellek izi yokmuşçasına bir etki yarattığını belirtmişlerdir. 2008’de bu çalışmalarını genişletmeyi amaçlayan Hermans ve arkadaşları bunun yalnızca bellekle sınırlı kalmayacağını, dikkate güvensizlikle de ilişkili olabileceğini vurgulamışlardır. Hermans ve arkadaşlarına göre ocağı tamamen söndürüp söndürmediğini ikinci kez kontrol eden kişi bu eylem için belleğine güvenmediğinden değil, ocaktaki olası bir ateşi kaçırdığı için, dikkatine güvenemediği için kontrol ihtiyacı duyar. Fitzgerald ve arkadaşları da (2011) yürüttükleri araştırmada, Hermans ve arkadaşları ile tutarlı olarak, dikkate ve odaklanmaya olan güvensizliğin belleğe olan güvensizliğe göre OKB semptomlarını daha güçlü yordadığını bulmuşlardır. Radomsky ve arkadaşları (2014), kompulsif biçimde kontrol etmenin belleğe güvenin azalmasına ve anıların canlılığının azalmasına neden olduğunu bulmuştur. Ancak dikkat yanlılıkları ile dikkate olan güvensizliğin ilişkisi henüz bilinmemektedir. Kiverstein ve arkadaşları (2019) OKB’nin “bir güven sorunu” olup olmadığının sorgulanmasının önemli olduğunu vurgulamaktadır. Nitekim OKB’nin bilişsel modelleri düşünüldüğünde Clark’ın (2004) Bilişsel Kontrol Modeli, kişinin obsesyonlarının kontrolünde yetersiz olduğuna yönelik yorumlama yanlılıklarına vurgu

yapmaktadır. Üstbilişsel beceriler için de benzer bir durum düşünülebilir. Kişinin dikkat performansına ilişkin yetersizlik inancı yanlılıkların arkasındaki mekanizmayı anlamak için kritik görünmektedir.

1.7. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ VE AMACI

OKB’de dikkat yanlılıklarına ilişkin bulgular göz izleme cihazı ölçümlerinin sağladığı avantajlara rağmen tutarsızlıklarını sürdürmektedir. Bulgularda görülen bu tutarsızlığın seçilen görsellerin niteliği ile ilişkili olabileceği gibi OKB’nin heterojen yapısı ve semptomların birlikte görülme ihtimalinin de buna yol açmış olabileceği ileri sürülmektedir. Örneğin bir mutfak görselinde kontrol etme semptomları olan bireyler ocağın açık mı yoksa kapalı mı olduğuna bakarken bulaşma kirlenme semptomları olan bireyler mutfaktaki kirli noktalara bakıyor olabilir (Cludius ve ark., 2019). Bu nedenle OKB’nin farklı semptom türleri için dikkat yanlılıklarını araştırmak, görselleri semptomlar ile ilişkili olabilecek nitelikte sunmak ve bulguları etkileyebilecek ilişkili kavramları incelemek önem taşımaktadır. OKB’deki yorumlama yanlılıklarını anlamamızı sağlayan obsesif inançların, tikslenme yatkınlıkları ve duyarlılıklarının ve OKB üzerine yapılan son araştırmalarla sürdürücü rolü olduğu düşünülen biliş ve belleğe güvenin dikkat yanlılıkları ile olan ilişkisini anlamak kritik görünmektedir. Bilindiği kadarıyla ilgili kavramlar ilk kez bir göz izleme çalışmasında OKB semptomları temelinde incelenecektir. Alanyazında ulaşılmış diğer göz izleme çalışmalarındaki görsellerin seçimindeki eşleştirmelere dikkat edildiği belirtilmiş olmakla birlikte yaklaşık 100-200 görselin sunulduğu bilinmektedir. Söz konusu görsellerin seçildiği görsel setleri düşünüldüğünde eşleştirmeleri yaparken nesne sayısı, karmaşıklık, renklerin canlılığı, insan ögesi içerip içermeme, nesne temelli ya da manzara temelli bir görsel olup olmaması gibi farklılıklar söz konusudur. İlgili görsel eşleştirmelerini yapmanın zorluğu düşünüldüğünde bazı görsellere yönelebilecek dikkatin uyaran belirginliğiyle alakalı olabileceği akla gelmektedir. Bu sebeple daha az sayıda fakat benzer uyaran belirginliği düzeyi olan görsellerin seçimine dikkat edilerek bir araştırma deseni bu tez çalışması kapsamında hazırlanmıştır. Böylelikle alanyazında erişilmiş diğer çalışmalardan farklı olarak uyaran belirginliğinin karıştırıcı etkisine daha

fazla dikkat edilerek kişilerin bilişsel eğilimlerine vurgunun daha yoğun olması hedeflenmiştir.

Tez çalışması kapsamında hem bulaşma kirlenme kaygısı yüksek ve düşük düzeyde olan üniversite öğrencilerinin hem de kontrol etme düzeyi yüksek ve düşük düzeyde olan üniversite öğrencilerinin dikkat yanlılığı süreçleri incelenmiş olup çeşitli değişkenlerle ilişkilerinin ele alınması amaçlanmıştır. Bu amaçla ilgili görsel setlerinden görsellerin seçilip uzmanlarca eşleştirilmesi, pilot çalışmanın ardından bir tarama çalışması ile bulaşma kirlenme ve kontrol etme belirti düzeyi yüksek ve düşük katılımcılara ulaşılması hedeflenmiştir. Katılımcılardan göz izleme cihazı ile dikkatlerini ne kadar hızlı ve nereye yönelttikleri, dikkatlerini verdikleri ilk görselden ayırmalarının ne kadar sürdüğü ve toplamda hangi görsele ne kadar sıklıkta ve uzunlukta baktıkları gibi ölçümler alınması planlanmıştır. Böylelikle hem grupların görsellere nasıl tepkiler verdiğini incelemek hem de gruplar arasındaki farkları görmek ve değerlendirmek tezin amaçlarını oluşturmaktadır. Obsesif inançlar, tikslenme yatkınlığı ve duyarlılığı ile bellek ve biliş güven gibi kavramların dikkat yanlılıkları ile ilişkisi incelenerek tutarsız bulguların arkasındaki mekanizmaların gözden geçirilmesi de ilgili çalışmanın hedefleri arasındadır.

1.8. ARAŞTIRMANIN SORULARI VE HİPOTEZLER

Bu tez çalışmasının temel aldığı genel araştırma soruları ve hipotezleri şunlardır:

Araştırma sorusu 1: Bulaşma kirlenme kaygısı düzeyi yüksek (BKKY) grup ve bulaşma kirlenme kaygısı düzeyi düşük (BKKD) gruplarında görsel türüne göre yöneltme yanlılıkları açısından fark var mıdır?

Hipotez 1.1: BKKY grubu BKKD grubuna kıyasla tikslenme ilişkili görsellere yöneltme yanlılıklarını daha fazla gösterirken tehdit edici ve nötr görseller için yöneltme yanlılıkları açısından fark bulunmayacaktır.

Hipotez 1.2: BKKY grubu tiksınme ilişkili görsellere tehdit ve nötr görsellere kıyasla yöneltme yanlılıklarını daha fazla gösterirken; BKKD grubunda 3 görsel türü arasında fark bulunmayacaktır.

Araştırma sorusu 2: BKKY ve BKKD gruplarında görsel türüne göre dikkati geç çekme yanlılığı açısından fark var mıdır?

Hipotez 2.1: BKKY grubu BKKD grubuna kıyasla tiksınme ilişkili görsellere dikkati geç çekme yanlılığını daha fazla gösterirken tehdit edici ve nötr görseller için dikkati geç çekme yanlılığı açısından fark bulunmayacaktır.

Hipotez 2.2: BKKY grubu tiksınme ilişkili görsellere tehdit ve nötr görsellere kıyasla dikkati geç çekme yanlılığını daha fazla gösterirken; BKKD grubunda 3 görsel türü arasında fark bulunmayacaktır.

Araştırma sorusu 3: BKKY ve BKKD gruplarında görsel türüne göre sürdürme yanlılıkları açısından fark var mıdır?

Hipotez 3.1: BKKY grubu BKKD grubuna kıyasla tiksınme ilişkili görsellere sürdürme yanlılıklarını daha fazla gösterirken tehdit edici ve nötr görseller için sürdürme yanlılıkları açısından fark bulunmayacaktır.

Hipotez 3.2: BKKY grubu tiksınme ilişkili görsellere tehdit ve nötr görsellere kıyasla sürdürme yanlılıklarını daha fazla gösterirken; BKKD grubunda 3 görsel türü arasında fark bulunmayacaktır.

Araştırma sorusu 4: Kontrol etme düzeyi yüksek (KEY) ve kontrol etme düzeyi düşük (KED) gruplarında görsel türüne göre yöneltme yanlılıkları açısından fark var mıdır?

Hipotez 4.1: KEY grubu KED grubuna kıyasla kontrol etme ilişkili görsellere yöneltme yanlılıklarını daha fazla gösterirken tehdit edici ve nötr görseller için yöneltme yanlılıkları açısından fark bulunmayacaktır.

Hipotez 4.2: KEY grubu kontrol etme ilişkili görsellere tehdit ve nötr görsellere kıyasla yöneltme yanlılıklarını daha fazla gösterirken; KED grubunda 3 görsel türü arasında fark bulunmayacaktır.

Araştırma sorusu 5: KEY ve KED gruplarında görsel türüne göre dikkati geç çekme yanlılığı açısından fark var mıdır?

Hipotez 5.1: KEY grubu KED grubuna kıyasla kontrol etme ilişkili görsellere dikkati geç çekme yanlılığını daha fazla gösterirken tehdit edici ve nötr görseller için dikkati geç çekme yanlılığı açısından fark bulunmayacaktır.

Hipotez 5.2: KEY grubu kontrol etme ilişkili görsellere tehdit ve nötr görsellere kıyasla yöneltme yanlılığını daha fazla gösterirken; KED grubunda 3 görsel türü arasında fark bulunmayacaktır.

Araştırma sorusu 6: KEY ve KED gruplarında görsel türüne göre sürdürme yanlılıkları açısından fark var mıdır?

Hipotez 6.1: KEY grubu KED grubuna kıyasla kontrol etme ilişkili görsellere sürdürme yanlılıklarını daha fazla gösterirken tehdit edici ve nötr görseller için sürdürme yanlılıkları açısından fark bulunmayacaktır.

Hipotez 6.2: KEY grubu kontrol etme ilişkili görsellere tehdit ve nötr görsellere kıyasla sürdürme yanlılıklarını daha fazla gösterirken; KED grubunda 3 görsel türü arasında fark bulunmayacaktır.

Araştırma Sorusu 7: BKKY ve BKKD gruplarında obsesif inançlar ile dikkat yanlılıkları arasında ilişki var mıdır?

Hipotez 7: BKKY ve BKKD gruplarında obsesif inançlar dikkat yanlılıkları arasında pozitif yönde ilişki vardır.

Araştırma Sorusu 8: KEY ve KED gruplarından obsesif inançlar ile dikkat yanlılıkları arasında ilişki var mıdır?

Hipotez 8: KEY ve KED gruplarında obsesif inançlar ile dikkat yanlılıkları arasında pozitif yönde ilişki vardır.

Araştırma Sorusu 9: BKKY ve BKKD gruplarında tikslenme yatkınlığı ve duyarlılığı ile dikkat yanlılıkları arasında ilişki var mıdır?

Hipotez 9: BKKY ve BKKD gruplarında tiksınme yatkınlığı ve duyarlılığı ile dikkat yanlılıkları arasında pozitif yönde ilişki vardır.

Araştırma Sorusu 10: BKKY ve BKKD gruplarında bellek ve bilişe güven ile dikkat yanlılıkları arasında ilişki var mıdır?

Hipotez 10: BKKY ve BKKD gruplarında bellek ve bilişe güven ile dikkat yanlılıkları arasında ilişki yoktur.

Araştırma Sorusu 11: KEY ve KED gruplarında bellek ve bilişe güven ile dikkat yanlılıkları arasında ilişki var mıdır?

Hipotez 11: KEY ve KED gruplarında bellek ve bilişe güven ile dikkat yanlılıkları arasında pozitif yönlü ilişki vardır.

2. BÖLÜM

YÖNTEM

2.1. Tarama Çalışması

Tarama çalışması aracılığıyla ana çalışmada yer alması hedeflenen bulaşma kirlenme kaygı düzeyi yüksek (BK KY) ve düşük (BK KD) katılımcılar ile kontrol etme düzeyi yüksek (KE Y) ve düşük (KE D) katılımcılara ulaşılması amaçlanmıştır.

2.1.1. Örneklem

Tarama çalışmasının örneklemi 18-35 yaş aralığındaki üniversite öğrencisi olan ve Ankara’da ikamet eden yetişkinler oluşturmuştur. Toplamda 808 katılımcının dahil olduğu çalışmada, 6 katılımcının verisi ölçekleri hatalı doldurma sebebiyle, 7 katılımcının verisi ulaşım bilgilerinin yer almaması sebebiyle, 19 katılımcının verisi yaşının 35’ten büyük ya da 18’den küçük olması ve üniversite öğrencisi olmaması sebebiyle ve 2 katılımcının verisi ise görme bozukluğu/kusuru olması sebebiyle dışlanmıştır. Toplamda 774 katılımcının (637 kadın, 137 erkek) verisi tarama çalışmasına dahil edilmiştir. Katılımcıların yaşlarının ortalaması 20.96 olup standart sapması 2.36 bulunmuştur. Katılımcıların 442’si gözlük ve lens ile görüşünün düzeldiğini 332’si herhangi bir görme sorunu olmadığını belirtmiştir.

2.1.2. Veri Toplama Araçları

2.1.2.1. Demografik Bilgi Formu

Katılımcıların, cinsiyet, yaş, halihazırdaki fiziksel hastalık, görme bozuklukları ve psikolojik bozukluklarına ilişkin bilgiler alınmıştır. Aynı zamanda laboratuvara davet edilecek katılımcılarla daha sonradan iletişime geçilebilmesi amacıyla iletişim bilgileri de demografik bilgi formunda istenmiştir. İlgili form Ek 7’te yer almaktadır.

2.1.2.2. Vancouver Obsesif-Kompulsif Envanteri Revize Formu (VOKE)

VOKE, Thordarson ve arkadaşları (2004) tarafından geliştirilmiş olup OKB’de sıklıkla görülen 6 ayrı semptom grubunun (bulaşma/kirlenme, kontrol etme, obsesyonlar, biriktirme, sadece doğru hissetme ve kararsızlık) şiddetini değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Ölçek 55 maddeden oluşmakta 5’li Likert tipinde derecelendirilmektedir. Yüksek puanlar obsesif kompulsif semptom şiddetini göstermektedir. Türkçe’ye İnözü ve Yorulmaz (2013) tarafından uyarlanan ölçeğin iç tutarlılık katsayısı .96 olarak bulunmuştur. Bu araştırma kapsamında yalnızca Bulaşma/Kirlenme alt ölçeği (VOKE-BK) ve Kontrol Etme (VOKE-KE) alt ölçeği kullanılmıştır. VOKE-BK alt ölçeği 12 maddeden oluşmakta olup iç tutarlılık katsayısı .89 bulunmuştur. VOKE-KE alt ölçeği ise 6 maddeden oluşmakta olup iç tutarlılık katsayısı .90 bulunmuştur. Tarama çalışması kapsamında VOKE-BK alt ölçeğinin iç tutarlılık katsayısı .89 bulunurken VOKE-KE alt ölçeğinin iç tutarlılık katsayısı .94 bulunmuştur. Ölçek Ek 8’da yer almaktadır.

2.1.3. İşlem

Katılımcılara sosyal medya duyuruları ve Hacettepe Üniversitesi’nde eğitim görmekte olan öğrencilere yapılan duyurular aracılığıyla ulaşılmıştır. Google Forms aracılığıyla Bilgilendirilmiş Onam Formu (EK 9), Demografik Bilgi Formu, VOKE-BK ve VOKE-KE alt ölçeklerinden oluşan ölçek formu sunulmuştur.

2.2. PİLOT ÇALIŞMA

Ana çalışmada katılımcılara sunulacak olan görsel çiftlerinde karıştırıcı olabilecek uyaran belirginliğinin önüne geçmek amacıyla pilot çalışma gerçekleştirilmiştir. Böylelikle bazı görsellerin renk içerikleri, yoğunluk, parlak yüzeyli nesne içermesi gibi sebeplerle dikkat çekmesinin önüne geçilmesi amaçlanmıştır.

2.2.1. Örneklem

Hacettepe Üniversitesi'nde lisans ve lisansüstü düzeyde öğrenim görmekte olan 18 katılımcı pilot çalışmada yer almıştır. Elverişli örnekleme yöntemi ile ulaşılmış katılımcıların 1'i erkek 17'si kadındır. Katılımcıların yaş ortalamaları 23.22 (SS=3.90) olarak hesaplanmıştır.

2.2.2. Veri Toplama Araçları

2.2.2.1. Demografik Bilgi Formu

Tarama çalışması bölümünde formun içeriği ile ilgili gerekli bilgiler verilmiştir (Ek 7).

2.2.2.2. Göz İzleme Cihazı

Araştırma kapsamında çeşitli görsel uyarıcılara ilişkin dikkat yanlılıklarını değerlendirebilmek amacıyla katılımcılara 1920x1080 ekran boyutlarına sahip bir bilgisayar ekranından belirli görseller gösterilmiş ve göz hareketleri takip edilmiştir. Yaklaşık olarak bir kalem büyüklüğündeki Tobii Pro Nano (60 Hz) göz takip cihazı bilgisayar ekranının alt kısmına bir mıknatıs ile entegre edilmiş ve bilgisayar ekranındaki görsellere bakan katılımcının göz hareketleri bu cihazdaki kızılötesi kameralar ile uzaktan kaydedilmiştir. Katılımcıların cihazla herhangi bir temasları bulunmamıştır. Göz hareketleri ile elde edilen verilerin çeşitliliği alanyazındaki bulguların birlikte ele alınmasını güçleştirmektedir (Armstrong ve Olatunji, 2012). Bu çalışma kapsamında da Armstrong ve Olatunji'nin önerdiği ve alanyazındaki diğer çalışmalarla tutarlı olarak (Bradley ve ark., 2016; Mullen ve ark., 2021) dikkat yanlılığına ilişkin 3 bileşeni incelemeyi sağlayan 5 parametrenin verisi kullanılmıştır. Bileşenlerden ilki yöneltme yanlılığı (vigilance) olup kişilerin baktığı görsel türünün ne olduğu (frekans cinsinden) ve ilk bakışlarını ne kadar hızlı yönlendirdikleri (msn cinsinden) ile ölçümlenmektedir. İkinci bileşen dikkati geç çekme yanlılığı (delayed disengagement) olup kişilerin ilk bakışlarını sabitledikten sonra o noktada ne kadar süre tuttukları üzerinden ölçümlenmektedir (msn cinsinden). Üçüncü bileşen ise sürdürme

yanlılığı (maintenance) olup kişilerin görsellere toplamda kaç kez bakışlarını sabitledikleri (frekans cinsinden) ve bakışlarının toplam süresinin ne kadar olduğu (msn cinsinden) üzerinden ölçümlenmektedir. Söz konusu cihazın katılımcıların ruhsal ve fiziksel bütünlüklerine hiçbir müdahalesi bulunmamaktadır. Cihazın görünümüne ilişkin görseller ve çalışmanın yapıldığı ortamı gösteren görsel Ek 10'de yer almaktadır.

2.2.2.3. Görsel Materyaller ve Görsel Seçimi

Araştırma kapsamında 20 adet tiksınme ile ilişkili, 20 adet kontrol etme ile ilişkili, 20 adet tehdit içerikli ve 60 adet nötr görsel yer almıştır. Görseller aşağıda detaylı bilgileri verilmiş 3 ayrı görsel setlerinden yararlanılarak seçilmiştir. Görseller ekranda ikiyeşerli çiftler halinde sunulmuştur. Görsel çiftleri tiksınme-nötr, kontrol etme-nötr ve tehdit-nötr olarak belirlenmiştir. Görsellerin eşleştirilmesinde OKB alanında uzman 3 klinik psikoloğun görüşleri alınmıştır. Eşleştirme sürecinde karıştırıcı etkilerin azaltılması amacıyla Bradley ve arkadaşları (2016) ile tutarlı olarak görsellerin renkleri, nesne sayısı, karmaşıklık düzeyi, insan ögesi içerip içermemesi gibi özelliklere dikkat edilmiştir. Tüm görsellerin parlaklık ve boyutları eşit tutulmuştur. Görsellerin boyutu 9 x 12 cm olup iki görsel arasında 7 cm boşluk bulunmaktadır. Görseller gri renkli zemin üzerinde yer almaktadır. Görsellerin sunumunda Tobii Pro Lab v.1.232'den yararlanılmıştır. Her görsel yalnızca bir kez gösterilmiş ve ekranın sağ ve solunda yer alma miktarı dengelenmiştir. Tiksınme-nötr ve tehdit-nötr görsel çiftleri BKKY ve BKKD gruplarına sunulurken; kontrol etme-nötr ve tehdit-nötr görsel çiftleri KEY ve KED gruplarına sunulmuştur. Görseller seçkisiz biçimde ekranda yer almıştır.

2.2.2.3.1. IAPS (International Affective Picture Set)

Uluslararası Duygusal Resim Sistemi olarak tanımlanan IAPS görsel seti duygu ve dikkati temel alan psikoloji araştırmalarında kullanılmak üzere Florida Üniversitesi bünyesinde 2005 yılında geliştirilmiştir (Lang ve ark., 2008). İçerisinde 956 görsel barındıran set, mobilyalar, manzaralar, günlük nesneler, sahneler gibi görseller içerdiği gibi kaza, şiddet, yangın gibi görseller de içermektedir. Görsellere ilişkin

standardizasyon çalışmaları çeşitli kültürlerde yapılmıştır (Daek ve ark., 2010; Gruehn ve Schiebe, 2008; Lang ve ark., 2008; Lasaitis ve ark., 2008). Standardizasyon çalışmaları görselin olumlu mu yoksa olumsuz mu algılandığı, nasıl bir baskınlıkta duygu uyandırdığı ve kişinin görsele ilişkin kontrol algısına yönelik öz bildirimlere dayanmaktadır.

2.2.2.3.2. DIRTİ (DIsgust- RelaTed- Images Database)

Tiksinme İlişkili Görseller Seti olarak isimlendirilen DIRTİ iğrenme duygusunu uyandırmaya yönelik oluşturulmuş açık erişimli bir görsel setidir. Yiyecek, hayvanlar, vücut ürünleri (ter, kan, tükürük vb.), yaralanma/enfeksiyonlar, ölüm ve hijyen kategorilerinden oluşan toplamda 240 tiksindirici, 60 nötr görsele sahiptir. Görseller tiksinme ve korkuyu ne kadar tetiklediği üzerinden incelenerek standardize edilmiştir (Haberkamp ve ark., 2017).

2.2.2.3.3. MOCSS (Maudsley Obsessive Compulsive Stimuli Set)

OKB'nin belirti alt türüne uygun olarak geliştirilmiş bir uyaran setidir. İçerisinde kontrol etme, yıkama, biriktirme, simetri/düzen temelli görseller olduğu gibi IAPS görsel setinden seçilmiş tehdit içerikli ve nötr görselleri de barındırmaktadır. Görsel setine ek olarak farklı çalışmalarda kullanılmak üzere çeşitli senaryoların yer aldığı ses kayıtları da bulunmaktadır. İlgili tez çalışmasında yalnızca görsellerden yararlanılmıştır. Mataix-Cols ve arkadaşları (2009) seti hazırlarken belirtileri tetiklemedeki etkililiğini de araştırmış ve görsellerin belirtilerle ilişkili kaygıyı tetiklemede etkili olduğunu bulmuşlardır.

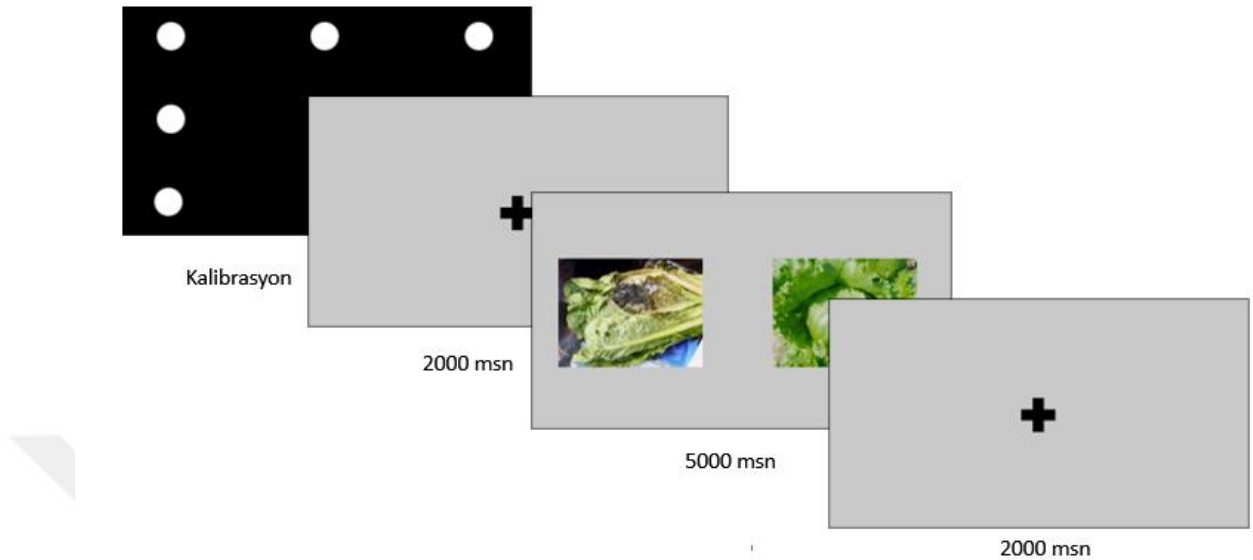
2.2.3. İşlem

Pilot çalışma kapsamında katılımcılar Hacettepe Üniversitesi Klinik Psikolojide Deneysel Araştırmalar Laboratuvarı'na davet edilmiştir. OKB alanında uzman 3 klinik psikolog tarafından gerçekleştirilmiş görsel eşleştirmelerin değerlendirilebilmesi

amacıyla katılımcılar seçkisiz biçimde 9'u bulaşma kirlenme, 9'u kontrol etme koşulunda yer alacak biçimde gruplara atanmıştır. Katılımcılara cihazın göz bebeklerinin boyutunun ölçüleceği söylenerek olası karıştırıcı etkilerin önüne geçilmesi hedeflenmiştir. Ayrıca katılımcılara ölçüm başlamadan önce “Birazdan ikiye bölünecek olan görselleri ekranda görüyor olacaksınız. Sizden istediğim şey görsellere dilediğiniz gibi bakmanız fakat bazen artı işareti ile karşılaşacaksınız. Bu sırada artı işaretinin tam orta noktasına bakmanızı istiyorum” şeklinde yönerge verilmiştir. Bulaşma kirlenme koşulunda yer alan katılımcılar (BK KY ve BK KD) bilgilendirilmiş onamı okuduktan ve yönergeyi dinledikten sonra 9 noktalı kalibrasyon görevini gerçekleştirmiştir. Ekran 70 cm uzaklıkta oturan katılımcılar Tobii Pro Lab isimli uygulama aracılığıyla bilgisayar ekranı üzerinden görsel çiftlerini (tiksinme-nötr ve tehdit-nötr) seçkisiz biçimde ekranın sağında ve solunda olma miktarı dengelenmiş olarak görmüşlerdir. Görseller ekranda 5 saniye boyunca kalmakta bu aşamayı 2 saniye boyunca ekranın ortasında beliren 3 x 3 cm boyutundaki odak noktası (+) izlemektedir. Hem görseller hem de odak noktası gri renkli zemin üzerinde yer almaktadır. Odak noktası aracılığıyla kişinin her görsel değişimine ekranın orta noktasından başlaması sağlanmıştır. İşlem aşamalarını gösteren akış Şekil 1’de yer almaktadır. Göz izleme ölçümü tamamlandıktan sonra katılımcılara aldatma açıklanmış ve veri kullanımına onayları olup olmadığı bilgisi yeniden alınmıştır. Kontrol etme koşulunda yer alan katılımcılar için de işlem sırası aynı şekildedir yalnızca göz izleme ölçümünde sunulan görsellerde tiksinme değil kontrol etme-nötr görsel çiftlerini görmüşlerdir. Tehdit-nötr görsel çiftleri her iki koşulda da aynıdır.

Şekil 1

Göz izleme ölçümü akış şeması

2.3. ANA ÇALIŞMA

2.3.1. Örneklem

Tarama çalışmasında yer alan ve ölçek puanları incelendiğinde BKKY ($Ort. = 35.7$, $SS = 3.62$) ve BKKD ($Ort. = 1.3$, $SS = 1.1$) grubunda yer alabilecek ve KEY ($Ort. = 21.4$, $SS = 1.58$) ve KED ($Ort. = 0$, $SS = 0$) grubunda yer alabilecek katılımcılar davet edilmiştir. Farklı OKB alt tiplerine ilişkin belirtilerin birlikte görülme sıklığı yüksek olduğundan katılımcıların hem bulaşma/kirlenme hem de kontrol etme semptomlarının birlikte görülme ihtimali söz konusu olabilir (Bloch ve ark., 2008). Bunun oluşturabileceği karıştırıcı etkiler nedeniyle her iki alt ölçekten de yüksek puan alan 22 katılımcı dışlanmıştır. Çalışmaya katılmayı kabul eden ve gerekli koşulları sağlayan 8'i kadın 2'si erkek 10 kişi BKKY, 6'sı kadın 4'ü erkek 10 kişi BKKD ve tamamı kadın katılımcılardan oluşan 10 kişi KEY, 10 kişi KED grubunda olacak biçimde ölçek puanları değerlendirilerek gruplara atama sağlanmıştır. Tüm katılımcıların dikkat süreçlerini etkileyen başka bir ilaç kullanımı, psikolojik bozukluğu ve fiziksel rahatsızlığı olmamasına dikkat edilmiştir. Katılımcıların, yaş ve OKB belirti düzeylerine ilişkin ilgili bilgiler Tablo 3'te yer almaktadır.

Tablo 3*Ana Çalışma Katılımcılarına İlişkin Demografik Bilgiler ve OKB Belirti Düzeyleri*

	BKKY		BKKD		KEY		KED	
	<i>Ort.</i>	<i>SS</i>	<i>Ort.</i>	<i>SS</i>	<i>Ort.</i>	<i>SS</i>	<i>Ort.</i>	<i>SS.</i>
Yaş	21.5	2.60	21.3	1.42	21.2	1.23	21.2	1.75
VOKE-BK	35.7	3.62	1.3	1.1	13.3	4.67	5.6	2.12
VOKE-KE	7.10	3.60	2.00	1.50	21.4	1.58	0	0

*Not: VOKE-BK: Vancouver Obsesif Kompulsif Envanteri – Revize Form Bulaşma Kirlenme Alt Ölçeği, VOKE-BK: Vancouver Obsesif Kompulsif Envanteri – Revize Form Kontrol Etme Alt Ölçeği

2.3.2. Veri Toplama Araçları

2.3.2.1. Vancouver Obsesif-Kompulsif Envanteri Revize Formu (VOKE)

Tarama çalışmasında formun içeriği ile ilgili bilgiler verilmiştir (Ek 8).

2.3.2.2. Beck Depresyon Envanteri (BDE)

BDE, depresyonun duygusal, bilişsel, somatik belirtilerini kapsayan maddelerden oluşan ve depresyon şiddetini ölçmeyi amaçlayan bir ölçek olup Beck ve arkadaşları (1961) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek 21 maddeden oluşup her bir maddeye dört yanıt (0-3) verilebilmektedir. Maddelerden her biri depresyonun bir belirtisini ölçmektedir. Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 63 olup ölçeğin kesme noktası 17 puan ve üstü olarak belirlenmiştir. Beck ve arkadaşları (1961) ölçeği klinik olmayan örnekleme de incelemiş ve test-tekrar test katsayısının .65 olduğunu, iki yarım güvenirlik katsayısının ise .78 olduğunu bulmuştur. Hisli (1989) tarafından Türkçe geçerlik ve güvenirlik çalışması yapılmış ve çalışma sonucunda ölçeğin iki yarım güvenirlik katsayısı 0.74, iç tutarlılık katsayısı ise 0.90 olarak bulunmuştur. Ölçek maddeleri Ek 11’de yer almaktadır.

2.3.2.3. Obsesif İnançlar Anketi-20 (ÖİA-20)

Obsesyon ve kompulsyonların etiyolojisi ve sürdürülmesinde rol oynayan işlevsel olmayan inanış alanlarını inceleyen bir ölçektir. Obsesif-Kompulsif Bilişsel Çalışma Grubu (OKBÇG, 1997) OKB'deki bilişsel yanlılıkların 6 başlıkta incelenebileceğini belirtmişlerdir. Bunlar abartılmış sorumluluk, düşüncelere aşırı önem verme, düşüncelerin kontrol edilebilirliği, abartılı tehdit algısı, mükemmeliyetçilik ve belirsizliğe tahammülsüzlüktür. Ölçeğin ilk hali 87 maddelik olup sonrasında ölçek 44 maddeye düşürülerek kullanılmaya başlanmıştır. Ölçeğin 20 madde ve en son 9 maddeye indirilerek kullanıldığı formları da mevcuttur. Bu araştırma kapsamında 20 maddelik olan versiyonundan faydalanılacaktır. ÖİA-20, 4 alt boyuttan oluşmakta olup her alt boyutun beşer maddeden oluştuğu görülmüştür. Alt boyutlar ise tehdit öngörüsü, sorumluluk, düşüncelerin ve kontrolün önemsenmemesi ve mükemmeliyetçiliktir. Türkçe'ye Yorulmaz ve arkadaşları (2019) tarafından uyarlanan ölçek kabul edilebilir geçerlik ve güvenirlik değerlerine sahiptir. Ölçek maddeleri Ek 12'de yer almaktadır.

2.3.2.4. Tiksine Yatkinlığı ve Duyarlılığı Ölçeği Revize Formu (TYDÖ-R)

Fergus ve Valentiner (2009) tarafından geliştirilen; Uysal ve arkadaşları (2013) tarafından Türkçe'ye uyarlanan ölçek 5'li Likert tipinde 16 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin Tiksine Yatkinlığı ve Tiksine Duyarlılığı olmak üzere iki alt boyutu bulunmaktadır. Ölçeğin orijinal formu ve Türkçe uyarlamasının psikometrik özelliklerini incelemeye yönelik yapılmış olan çalışmalar, kabul edilebilir geçerlik ve güvenirlik değerlerine sahip olduğuna işaret etmiştir. Çalışma kapsamında yalnızca BKKY ve BKKD grubunda olan katılımcılara bu ölçek sunulmuştur. Ölçek maddeleri Ek 13'de yer almaktadır.

2.3.2.5. Bellek ve Biliş Güven Ölçeği (BBGÖ)

Kyrios ve arkadaşları (1999) tarafından Belleğe Güven Ölçeği (Confidence in Memory Scale) oluşturulmuştur (akt., Nedeljkovic ve Kyrios, 2007). Ölçek sonrasında

Nedeljkovic ve Kyrios (2007) tarafından kısaltılarak son halini almıştır. Toplam 4 alt boyut ve toplam 28 maddeden oluşmaktadır. Ölçek biliş güveni çok boyutlu olarak incelemeyi hedeflemektedir. Biliş güvenin alt boyutları olduğu düşünülen bellek becerilerine yönelik inançları, karar verme becerilerine yönelik güveni, konsantre olmaya yönelik güveni ve kişilerin bilişsel performanslarına ilişkin yüksek standartlarını ölçmeyi amaçlamaktadır. 5'li Likert biçiminde derecelendirilmektedir. Ölçeğin orijinal formu ilk olarak 2007 yılında Nedeljkovic ve Kyrios tarafından hem klinik hem de klinik olmayan örneklemle incelenmiştir. Klinik olmayan örneklemle yürütülen analizlerde belleğe güveni ölçmeyi amaçlayan faktöre yüklenen madde sayısı 15 olup alt boyutun iç tutarlılık katsayısı .93 olarak bulunmuştur. Karar vermeye yönelik güven alt boyutunda 5 madde yer almakta olup iç tutarlılık katsayısı .85'tir. Dikkat ve konsantrasyona yönelik güven alt boyutunda toplamda 4 madde yer almakta olup iç tutarlılık katsayısı .82 olarak bulunmuştur. Bilişsel mükemmeliyetçilik alt boyutu ise 4 maddeden oluşmakta olup iç tutarlılık katsayısı .79'dur. Ölçeğin tamamının iç tutarlılık katsayısı ise .92 bulunurken test tekrar test katsayısının .94 olduğu görülmüştür. Klinik örneklemle yürütülen analizlerde de iç tutarlılık katsayılarının tatmin edici olduğu belirtilmiştir. Ölçeğin Türkçe'ye uyarlanma çalışması Memişçi ve arkadaşları (değerlendirmede) tarafından yapılmıştır. Klinik olmayan örneklemle yapılan uyarlama çalışmasında ölçeğin 4 faktörlü yapısının korunduğu, ölçeğin iç tutarlılık katsayısının .96 olduğu bulunmuştur. Belleğe güven alt boyutunun .96, karar vermeye yönelik güven alt boyutunun .92, dikkat ve konsantrasyona yönelik güven alt boyutunun .95, bilişsel mükemmeliyetçilik alt boyutunun ise .88 iç tutarlılık katsayısına sahip olduğu bulunmuştur. 2009 yılında Nedeljkovic ve arkadaşları tarafından çok boyutlu bilişsel güven modelini test etmek amacıyla ölçek daha detaylı olarak incelenmiştir. Ölçeğin OKB belirti şiddeti, depresyon, anksiyete, obsesif inançlar ve kararsızlık ile pozitif yönde anlamlı ilişki gösterdiği bulunmuştur. Türkçe uyarlama çalışmasında da bu bulguların tekrar ettiği görülmüştür (Memişçi ve ark., değerlendirilmedi). Ölçek maddeleri Ek 14'de yer almaktadır.

2.3.2.6. Göz İzleme Cihazı

Pilot çalışmanın veri toplama araçları bölümünde cihaz hakkında gerekli bilgiler verilmiştir (Ek 10).

2.3.2.7. Görsel Materyaller ve Görsel Seçimi

Pilot çalışmanın veri toplama araçları bölümünde görsel setleri ve seçim süreciyle ilgili bilgiler yer almaktadır. Pilot çalışma bulgularından hareketle karıştırıcı etkisi olabileceği düşünülen 8 görselde değişikliğe gidilerek ana çalışmaya geçilmiştir. Değiştirilen görseller için uzman görüşü tekrar alınmıştır.

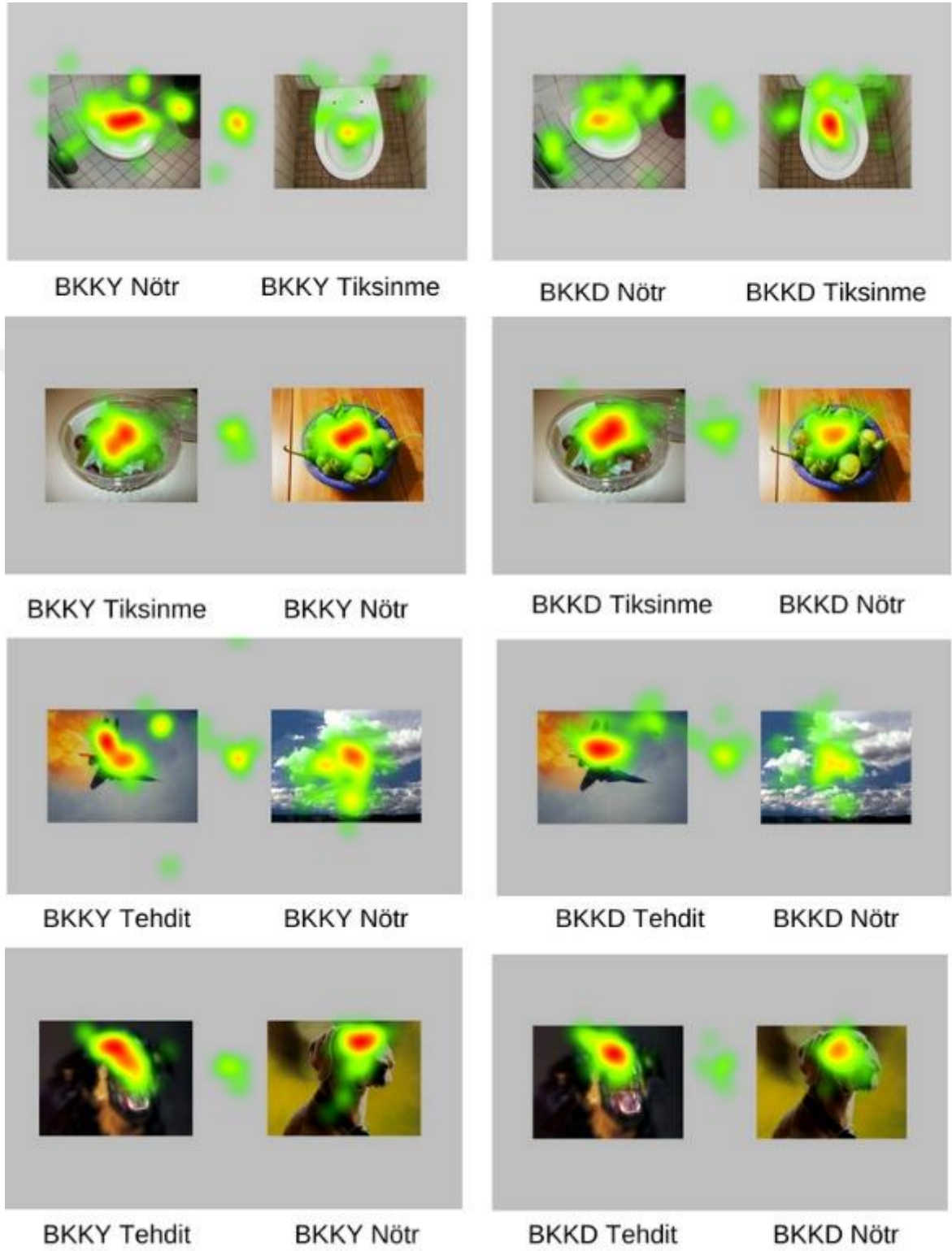
2.3.3. İşlem

Tarama çalışmasına katılmış katılımcıların Vancouver Obsesif Kompulsif Envanteri-Revize Formu'na (VOKE) verdikleri yanıtlar incelenmiştir. Her grupta en az kaç katılımcı gerektiğini bulmak amacıyla G*Power'dan yararlanılmıştır (Faul ve ark., 2009). G*Power'a girilen değerler Armstrong ve arkadaşları (2012) ve Cludius ve arkadaşlarının (2019) çalışmalarına dayalı olarak belirlenmiştir. Etki büyüklüğü kısmi $\eta^2 = .08$ üzerinden hesaplanmış, %95 istatistiksel güç ve anlamlılık düzeyi $\alpha = .05$ olacak biçimde hesaplamalar yürütülmüştür. Tahmini korelasyon ise $r=.70$ olarak dahil edilmiştir. Güç analizi sonucunda her grupta en az 10 katılımcı olması gerektiği bulunmuştur. Bulaşma Kirlenme (VOKE-BK) alt ölçeğinden +1.5 standart sapma koşulunu sağlayan ve aynı zamanda Kontrol Etme (VOKE-KE) alt ölçeğinde +1.5 standart sapma değerinin içerisinde kalan katılımcılar Bulaşma Kirlenme Kaygısı Yüksek (BKKY) ve Bulaşma Kirlenme Kaygısı Düşük (BKKD) gruplarına atanmak üzere çalışmaya yeniden davet edilmiştir. İlgili koşulu sağlayan 38 katılımcıya ulaşılmıştır. Çalışmayı katılmayı kabul eden yeterli katılımcı sayısına ulaşamaması sebebiyle +1.66 SS ve -1.36 SS değerleri dışında kalan katılımcılara kadar grup genişletilerek gönüllü katılımcılara erişilmiştir. Çalışmayı katılmayı kabul eden 20 katılımcının 10'u BKKY grubunda 10'u BKKD grubunda yer alacak şekilde ölçek puanları dikkate alınarak atama gerçekleştirilmiştir. Ayrıca Kontrol Etme Belirtisi Yüksek (KEY) ve Kontrol Etme Belirtisi Düşük (KED) gruplarına atanacak

katılımcıları belirlemek amacıyla VOKE-KE alt ölçeğinden +1.5 standart sapma koşulunu sağlayan ve aynı zamanda VOKE-BK alt ölçeğinden +1.5 standart sapma değerinin içerisinde kalan 33 katılımcı yeniden çalışmaya davet edilmiştir. Yeterli sayıda gönüllü katılımcıya ulaşamadığından +1.99 ve -1.17 SS değerleri dışında kalan katılımcılara kadar grup genişletilmiştir. Her iki belirti düzeyi de yüksek olan katılımcılar dışlama kriteri sebebiyle çalışmaya davet edilmemiştir. Katılımcılar Hacettepe Üniversitesi Klinik Psikolojide Deneysel Araştırmalar Laboratuvarı'na gelmiş olup katılımcılara araştırmanın içeriği Ek 15'de yer aldığı biçimde açıklanmıştır. Katılımcılar ekrana yaklaşık 70 cm uzaklıkta olacak biçimde 9 noktalı kalibrasyon görevini tamamladıktan sonra Pilot Çalışma'nın işlem bölümünde anlatıldığı biçimde göz izleme ölçümünü tamamlamışlardır. Katılımcıların göz izleme ölçümüne verdikleri tepkilere yönelik Tobii Pro Lab v.1.232 tarafından hazırlanmış ısı haritası örnekleri Şekil 2 ve Şekil 3'de yer almaktadır. Ayrıca astigmat, miyop, hipermetrop gibi görme bozukluğu yaşayan katılımcılardan ölçüme gözlük ya da lensle gelmeleri istenmiştir. Yaklaşık 5 dakika süren göz izleme ölçümünün ardından katılımcılar Google Forms aracılığıyla çalışmada yer alan ölçekleri aynı bilgisayar üzerinden tamamlamışlardır. Her katılımcıya atanan kod aracılığıyla göz izleme verileri ve ölçek verileri eşlenmiştir. Katılımcılar ölçeği tamamladıktan sonra araştırmacı çalışmanın asıl amacı ile ilgili yeniden bilgi vererek aldatmanın açıklandığı bilgilendirilmiş onamı katılımcı ile paylaşmıştır (Ek 16). Katılımcıların tamamı aldatmanın açıklanmasından sonra da verilerinin kullanımını onaylamış ve verilerin tümü çalışmaya dahil edilmiştir.

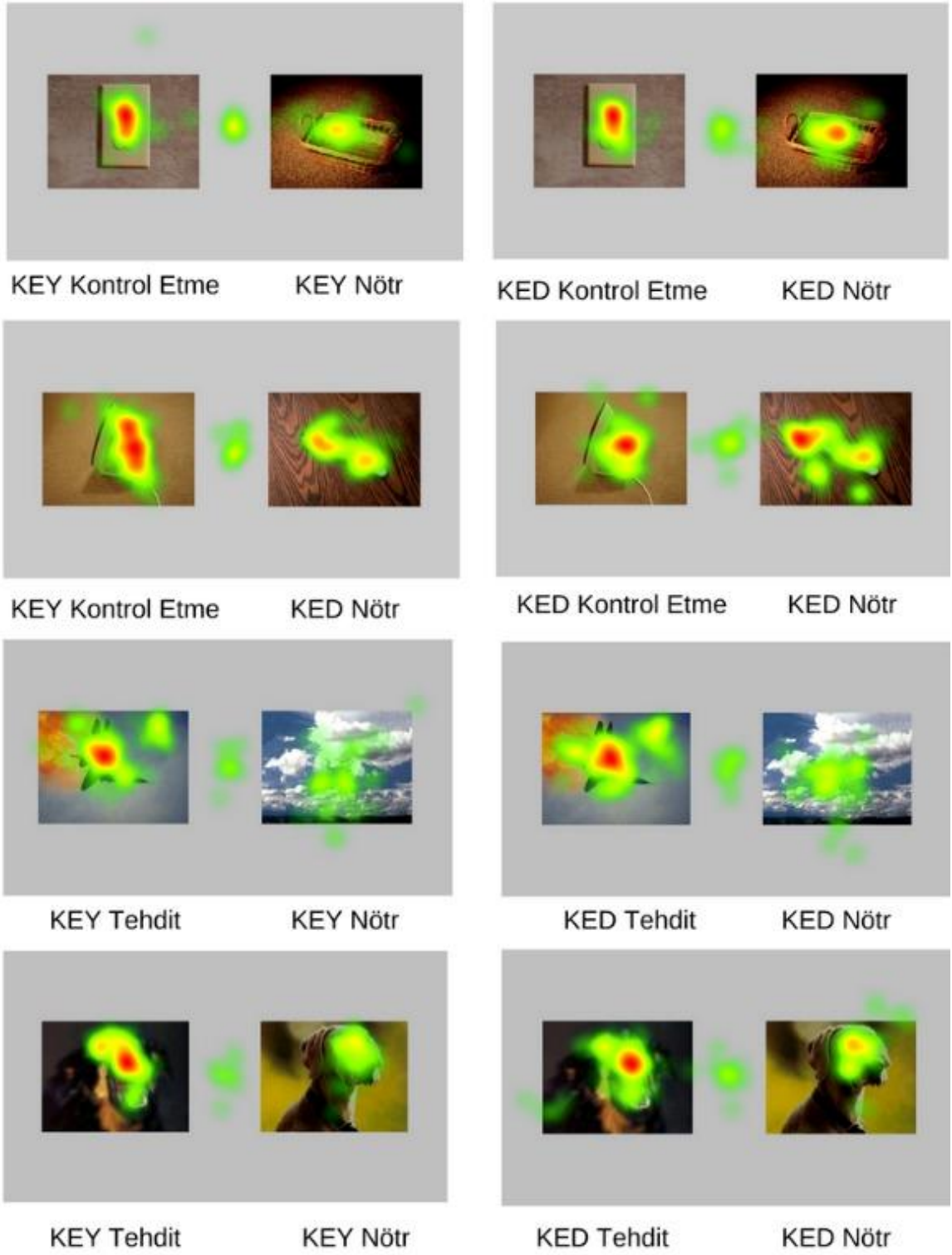
Şekil 2

BKKY ve BKKD gruplarından katılımcıların verilerine ilişkin ısı haritası örnekleri

Şekil 3

KEY ve KED gruplarından katılımcıların verilerine ilişkin ısı haritası örnekleri

3. BÖLÜM

BULGULAR

3.1. PİLOT ÇALIŞMANIN BULGULARI

Görsel çiftlerinin değerlendirilmesi amacıyla ana çalışma öncesinde pilot çalışma yürütülmüştür. Görsellerin çeşitli çeldirici özellikleri nedeniyle dikkat yanlılığı yaratıp yaratmadığını incelemek amacıyla her görsel türü için elde edilmiş göz izleme verilerinin toplam değerleri üzerinden Bağımlı Gruplar t Testi yürütülmüştür. Analiz sonuçları Tablo 4 ve Tablo 5’de yer almaktadır. Sonuçlar incelendiğinde kontrol etme ve bulaşma kirlenme koşulunda yer alan katılımcıların belirti içerikli olan görsel ile nötr görsel türlerine verdikleri yanıtların birbirinden farklılaşmadığı görülmüştür ($p > .05$). Bu sonuç ana araştırmada elde edilecek yanlılık bulgularının görsellerde yer alacak çeldiricilerden ziyade kişilerin belirti düzeylerine atfedilebileceği yönünde değerlendirilmiştir. Katılımcılardan alınan geri bildirimler ve uzmanların tekrar incelemeleri ile her görsel çifti ayrı ayrı ele alındığında ise çeşitli görsellerin dikkati daha hızlı toplayabileceği fark edilmiştir. Dikkati daha hızlı toplayan görsellerde parlak yüzeylerin yer alması, görsellerin belirsizlik içermesi, fazla detay nedeniyle karmaşık olması gibi faktörlerin karıştırıcı rol oynayabileceği görülmüştür. Araştırmanın daha kontrollü olması amacıyla bulaşma kirlenme (BK) ve kontrol etme (KE) koşullarında ortak olarak yer alan 2 tehdit-nötr görsel çiftinin, yalnızca kontrol etme koşulunda yer alan 3 kontrol etme-nötr görsel çiftinin ve yalnızca bulaşma kirlenme koşulunda yer alan 3 tikslenme-nötr görsel çiftinin değiştirilmesine karar verilmiştir. Görsel setleri tekrar incelenerek karıştırıcı etkisi bulunabilecek görsellerin yerine yenileri eklenmiş ve uzman görüşü tekrar alınmıştır. Ardından ana araştırmanın veri toplama aşamasına geçilmiştir.

Tablo 4*Pilot Çalışma Kontrol Etme Koşulu Bağımlı Örneklemeler t Test Sonuçları*

			<i>Ort.</i>	<i>SS</i>	<i>t</i>	<i>p</i>	<i>%95 G.A.</i>	
							<i>Alt Sınır</i>	<i>Üst Sınır</i>
YY1-İBT	Tehdit-Nötr		1.11	3.89	.86	.416	-1.88	4.10
	Kontrol	Etme-	1.78	2.33	2.29	.052	-.02	3.57
	Nötr							
YY2-İBH	Tehdit-Nötr		-7.15	11.63	-1.84	.103	-16.09	1.79
	Kontrol	Etme-	-1.95	5.91	-.99	.349	-6.50	2.58
	Nötr							
DGÇY-İBS	Tehdit-Nötr		.89	1.53	1.75	.118	-.28	2.07
	Kontrol	Etme-	.88	1.85	1.42	.192	-.54	2.30
	Nötr							
SY1-TS	Tehdit-Nötr		13.27	32.34	1.23	.253	10.78	-11.59
	Kontrol	Etme-	3.57	16.04	.67	.520	-8.74	15.93
	Nötr							
SY2-TBM	Tehdit-Nötr		2.00	5.59	1.07	.314	-2.30	6.30
	Kontrol	Etme-	.11	4.34	.08	.941	-3.23	3.45
	Nötr							

Not. YY1-İBT: Yöneltilme yanlılığı, ilk bakış türü (1), YY2-İBH: Yöneltilme yanlılığı, ilk bakış hızı (2), DGÇY-İBS: Dikkati geri çekme yanlılığı, ilk bakış süresi, SY1-TS: Sürdürme yanlılığı, toplam süre (1), SY2-TBM: Sürdürme yanlılığı, toplam bakış miktarı (2)

Tablo 5*Pilot Çalışma Bulaşma Kirlenme Koşulu Bağımlı Örneklemeler t Test Sonuçları*

		<i>Ort.</i>	<i>SS</i>	<i>t</i>	<i>p</i>	<i>%95 G.A.</i>	
						<i>Alt Sınır</i>	<i>Üst Sınır</i>
YY1-İBT	Tehdit-Nötr	.44	4.98	.27	.796	-3.38	4.27
	Tiksinme -Nötr	.22	2.91	.23	.824	-2.01	2.46
YY2-İBH	Tehdit-Nötr	-3.34	5.27	-1.91	.093	-7.39	.70
	Tiksinme -Nötr	-2.55	4.39	-1.75	.118	-5.93	.81
DGÇY-İBS	Tehdit-Nötr	-.40	.86	-1.38	.206	-1.04	.27
	Tiksinme -Nötr	.77	1.01	2.29	.051	-.004	1.55
SY1-TS	Tehdit-Nötr	3.20	19.43	.50	.634	-11.73	18.13
	Tiksinme -Nötr	-4.72	23.94	-.59	.570	-23.12	13.68
SY2-TBM	Tehdit-Nötr	-2.00	7.97	-.75	.473	-8.13	4.13
	Tiksinme -Nötr	-.67	8.53	-.23	.820	-7.22	5.89

Not. YY1-İBT: Yöneltilme yanlılığı, ilk bakış türü (1), YY2-İBH: Yöneltilme yanlılığı, ilk bakış hızı (2), DGÇY-İBS: Dikkati geri çekme yanlılığı, ilk bakış süresi, SY1-TS: Sürdürme yanlılığı, toplam süre (1), SY2-TBM: Sürdürme yanlılığı, toplam bakış miktarı (2)

3.2. ANA ÇALIŞMANIN BULGULARI

3.2.1. Verilerin Analizi

Pilot çalışmanın ardından tarama çalışmasından uygun şartları sağlayan katılımcılar BKKY (n=10), BKKD (n=10), KEY (n=10) ve KED (n=10) gruplarına atanarak laboratuvara davet edilmiştir. BKKY ve BKKD gruplarındaki katılımcılar tiksinme-nötr ve tehdit-nötr görsel çiftlerini görürken; KEY ve KED gruplarındaki katılımcılar kontrol etme-nötr ve tehdit-nötr görsel çiftlerini görmüşlerdir. Bulaşma kirlenme grubundaki katılımcılar 20 tiksinme, 20 tehdit, 40 nötr görsel görürken; kontrol etme grubundaki katılımcılar 20 kontrol etme, 20 tehdit ve 40 nötr görsele maruz kalmışlardır. Tobii Pro Lab aracılığıyla alınan göz izleme verileri ve BDE, OİA-20, TYDÖ-R, BBGÖ ölçeklerinden alınan veriler IBM SPSS 22 paket programı aracılığıyla analiz edilmiştir.

Analiz öncesinde nötr görsellerin sayıca daha fazla olması toplam karşılaştırma sürelerini etkileyeceğinden tüm nötr görsellere verilen tepkilerin toplamının yarısı alınarak veriler analize hazırlanmıştır. BKKY, BKKD, KEY ve KED gruplarına ilişkin betimleyici istatistikler incelenmiş olup sonrasında sırasıyla BKKY ve BKKD gruplarına ilişkin analizler, KEY ve KED gruplarına ilişkin analizler yürütülmüştür. Belirti alt türlerine ilişkin grupların kendi aralarında ve görsel türlerine göre grup içerisindeki farkları incelenmiştir. Bu sebeple hem bulaşma kirlenme koşulu için 2 (grup: BKKY, BKKD) x 3 (görsel türü: tiksiz, tehdit, nötr) son faktörde tekrar ölçümlü karma desen varyans analizleri (ANOVA) hem de kontrol etme koşulu için 2 (grup: KEY, KED) x 3 (görsel türü: kontrol etme, tehdit, nötr) son faktörde tekrar ölçümlü karma desen varyans analizleri (ANOVA) gerçekleştirilmiştir. Aynı zamanda grupların dikkat yanlılığı düzeyleri ile OKB ile ilişkili olduğu bilinen obsesif inançlar, tiksiz yatkınlığı ve duyarlılığı, bellek ve biliş güven değişkenleriyle ilişkileri de Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Analizi aracılığıyla incelenmiştir.

Gruplara ilişkin analizler gerçekleştirilmeden kayıp değerler, uç değerler ve normallik açısından veri seti incelenmiştir. Varyans analizlerinin gerçekleştirilebilmesi için normal dağılım, küresellik, varyansların homojenliği gibi varsayımlar gözden geçirilmiştir. 20 katılımcının yer aldığı bulaşma kirlenme koşulu ve 20 katılımcının yer aldığı kontrol etme koşullarında normal dağılım bulunup bulunmadığı Shapiro-Wilk testi, eğiklik ve basıklık değerleri ile incelenirken; Levene test ile varyansların homojen dağılıp dağılmadığı incelenmiştir (Büyüköztürk, 2019). Küresellik varsayımının incelenebilmesi için Mauchly'nin küresellik testinden ve varyans kovaryans matrislerinin homojenliğinin incelenmesi amacıyla Box's M testten yararlanılmıştır. Varsayımların karşılandığı görülmüş olup analizlere geçilmiştir.

3.2.2. Gruplara İlişkin Betimleyici İstatistikler

BKKY, BKKD, KEY ve KED gruplarında yer alan katılımcıların tarama çalışması kapsamında tamamladıkları VOKE-BK ve VOKE-KE, ana çalışma kapsamında tamamladıkları BDE, OİA-20, BBGÖ, TYDÖ-R ölçeklerine dair ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 6'daki gibidir.

Tablo 6*BKKY, BKKD, KEY ve KED Gruplarına İlişkin Betimleyici İstatistikler*

	BKKY		BKKD		KEY		KED		Alınabilecek Değer Aralığı
	Ort.	SS.	Ort.	SS.	Ort.	SS.	Ort.	SS.	
VOKE-BK	35.7	3.62	1.3	1.06	13.3	4.67	5.6	2.12	0-48
VOKE-KE	7.1	3.6	2.0	1.50	21.4	1.58	0	0	0-24
BDE	19.2	10.86	16.5	7.18	19.9	9.16	10.5	7.38	0-63
OİA-20	82.5	18.69	73.3	13.28	79.2	26.75	55.6	17.5	20-140
OİA-20-TÖ	20	5.46	18.8	4.49	21.2	7.10	12.2	5.14	5-35
OİA-20-S	21.4	5.54	18.5	5.19	19.4	6.72	16.4	7.07	5-35
OİA-20-DKÖ	17.3	6.24	13.5	4.81	16.7	8.46	11	6.16	5-35
OİA-20-M	23.8	4.85	22.5	6.93	21.9	7.88	16	5.75	55-35
TYDÖ-TY	22.7	2.58	17.5	3.81	-	-	-	-	6-30
TYDÖ-TD	14.7	4.30	11.2	3.22	-	-	-	-	6-30
BBGÖ	84.6	17.24	71.8	18.2	90.3	25.47	66.7	20.36	28-140
BBGÖ-BG	40.4	14.96	30.6	11.55	46.3	19.63	35.7	16.47	15-75
BBGÖ-KVBG	13.5	6.20	12.8	4.60	16.4	4.67	10.9	3.25	5-25
BBGÖ-DKBG	16.5	4.01	14.4	4.90	14.3	5.62	10.4	5.34	4-20
BBGÖ-BM	14.2	4.05	14.0	5.40	13.3	4.95	9.7	4.32	4-20

Not. VOKE-BK: Vancouver Obsesif-Kompulsif Envanteri- Bulaşma/Kirlenme Alt Ölçeği, VOKE-KE: Vancouver Obsesif-Kompulsif Envanteri- Kontrol Etme Alt Ölçeği, BDE: Beck Depresyon Envanteri, OİA-20: Obsesif İnançlar Anketi-20, OİA-20-TÖ: Obsesif İnançlar Anketi-20 Tehdit Öngörüsü Alt Ölçeği, OİA-20-S: Obsesif İnançlar Anketi Sorumluluk Alt Ölçeği, OİA20-DKÖ: Obsesif İnançlar Anketi-20-Düşüncenin Kontrolünün Önemsinmesi Alt Ölçeği, OİA-20-M: Obsesif İnançlar Anketi-20-Mükemmeliyetçilik Alt Ölçeği, TYDÖ-TY: Tiksinme Yatkinlığı Duyarlılığı Ölçeği Tiksinme Yatkinlığı Alt Ölçeği, TYDÖ-TD: Tiksinme Yatkinlığı Duyarlılığı Ölçeği Tiksinme Duyarlılığı Alt Ölçeği, BBGÖ: Bellek ve Biliş Güven Ölçeği, BBGÖ-BG: Bellek ve Biliş Güven Ölçeği Belleğe Güven Alt Ölçeği, BBGÖ-KVBG: Bellek ve Biliş Güven Ölçeği Karar Verme Becerilerine Güven Alt Ölçeği, BBGÖ-DKBG: Bellek ve Biliş Güven Ölçeği Dikkat ve Konsantrasyon Becerisine Güven Alt Ölçeği, BBGÖ-BM: Bellek ve Biliş Güven Ölçeği Bilişsel Mükemmeliyetçilik Alt Ölçeği, BKKY: Bulaşma Kirlenme Kaygısı Yüksek Grup, BKKD: Bulaşma Kirlenme Kaygısı Düşük Grup, KEY: Kontrol Etme Düzeyi Yüksek Grup, KED: Kontrol Etme Düzeyi Düşük Grup

3.2.3. BKKY ve BKKD Gruplarının Dikkat Yanlılığı Bağlamında

Karşılaştırılması

3.2.3.1. Yöneltilme Yanlılığı

Yöneltilme yanlılığı katılımcıların hangi görsel türüne ilk bakışlarını yönelttikleri ve ilk bakışlarını ne kadar hızlı yaptıkları ile ilgilidir. İlk parametre olan hangi görsel türüne ilk bakışın yöneltildiğinin gruplarda nasıl farklılaştığını incelemek ve Hipotez 1.1 ve Hipotez 1.2'yi test etmek amacıyla 2 (grup: BKKY, BKKD) x 3 (görsel türü: tikslenme, tehdit, nötr) son faktörde tekrar ölçümlü karma desen varyans analizi (ANOVA) yürütülmüştür. Katılımcıların ilk bakışlarını yöneltilme davranışlarında görsel türünün ($F(1,18) = 1.21, p = .285, \eta p^2 = .063$) ve grubun ($F(1, 18) = 0, p = 1.000$) temel etkisi istatistiksel olarak anlamsızdır. Grup ve görsel türünün etkileşim etkisinin de anlamsız olduğu bulunmuştur ($F(1, 18) = .076, p = .786, \eta p^2 = .004$). Yürütülen Bonferroni düzeltilmeli karşılaştırma analizi sonuçlarına göre BKKY ve BKKD gruplarının görsel türlerine göre ilk bakışı yöneltilme miktarlarına ilişkin grup içi farklılıklara yönelik analiz sonuçları Tablo 7'de yer alırken gruplar arası farklılıklara ilişkin analiz sonuçları Tablo 8'de verilmiştir.

Tablo 7

BK koşulunda görsel türlerine göre ilk bakış yöneltme miktarlarının grup içi karşılaştırılması

		Ort.	SS.	Ort. Fark	SH	p	%95 Güven Aralığı	
								Alt Sınır Üst Sınır
BKKY	Tiksinme	10.5	1.84					
	Tiksinme-Tehdit			0	.503	1.00	-1.33	1.33
	Tiksinme-Nötr			1	1.03	1.00	-1.71	3.71
	Tehdit	10.5	1.43					
	Tehdit-Nötr			1	1.04	1.00	-1.74	3.74
	Nötr	9.5	1.37					
BKKD	Tiksinme	10.1	1.73					
	Tiksinme-Tehdit			-0.8	.50	.388	-2.13	.53
	Tiksinme-Nötr			0.6	1.03	1.00	-2.11	3.31
	Tehdit	10.9	2.02					
	Tehdit-Nötr			1.4	1.04	.581	-1.34	4.14
	Nötr	9.5	1.76					

Not. BKKY: Bulaşma Kirlenme Kaygısı Yüksek Grup, BKKD: Bulaşma Kirlenme Kaygısı Düşük Grup

Tablo 8

BK koşulunda görsel türlerine göre ilk bakış yöneltme miktarlarının gruplar arası karşılaştırılması

Görsel Türü	Grup		Ort. Fark	SH	p	%95 Güven Aralığı	
	BKKY Ort. (SS)	BKKD Ort. (SS)				Alt Sınır	Üst Sınır
Tiksinme	10.5 (1.84)	10.1(1.73)	.4	.79	.616	-1.25	2.05
Tehdit	10.5 (1.43)	10.9 (2.02)	-.4	.80	.623	-2.08	1.28
Nötr	9.5 (1.37)	9.5 (1.76)	0	.71	1.000	1.49	1.49

Not. BKKY: Bulaşma Kirlenme Kaygısı Yüksek Grup, BKKD: Bulaşma Kirlenme Kaygısı Düşük Grup

Yöneltme yanlılığının ikinci parametresi, ilk bakışın yöneltme hızı ile ölçümlenmektedir. Katılımcıların ilk bakışlarını yöneltme hızlarında görsel türüne göre grupların nasıl farklılaştığını incelemek ve Hipotez 1.1 ve Hipotez 1.2'yi test etmek amacıyla 2 (grup: BKKY, BKKD) x 3 (görsel türü: tiksime, tehdit, nötr) son faktörde tekrar ölçümlü karma desen varyans analizi (ANOVA) yürütülmüştür. Katılımcıların ilk bakışlarını yöneltme hızlarında görsel türünün temel etkisi ($F(1, 18) = 3.64, p = .073, \eta p^2 = .168$) ve grubun temel etkisi ($F(1,18) = .22, p = .647, \eta p^2 = .012$) anlamsızdır. Grup ve görsel türünün etkileşim etkisinin de anlamsız olduğu bulunmuştur ($F(1, 18) = .003, p = .980, \eta p^2 = .000$). Hipotez 1.1 ve Hipotez 1.2'nin desteklenmediği görülmüştür. Yürütülen Bonferroni düzeltmeli karşılaştırma analizi sonuçlarına göre BKKY ve BKKD gruplarının görsel türlerine göre ilk bakışı yöneltme hızına ilişkin grup içi farklara yönelik analiz sonuçları Tablo 9'da yer alırken gruplar arası farklara ilişkin analiz sonuçları Tablo 10'da verilmiştir.

Tablo 9

BK koşulunda görsel türlerine göre ilk bakış yöneltme hızlarının grup içi karşılaştırılması

		Ort.	SS.	Ort. Fark	SH	p	%95 Güven Aralığı	
								Alt Sınır Üst Sınır
BKKY	Tiksinme	14.40	3.39					
	Tiksinme-Tehdit			2.21	.88	.066	-.12	4.55
	Tiksinme-Nötr			-2.18	1.66	.617	-6.55	2.20
	Tehdit	12.18	4.96					
	Tehdit-Nötr			-4.39	1.61	.042*	-8.64	-.14
	Nötr	16.57	5.41					
BKKD	Tiksinme	14.97	4.24					
	Tiksinme-Tehdit			1.69	.88	.217	-.65	4.02
	Tiksinme-Nötr			-2.30	1.66	.549	-6.67	2.08
	Tehdit	13.28	5.80					
	Tehdit-Nötr			-3.98	1.61	.071	-8.24	.27
	Nötr	17.26	2.96					

Not. BKKY: Bulaşma Kirlenme Kaygısı Yüksek Grup, BKKD: Bulaşma Kirlenme Kaygısı Düşük Grup

Tablo 10

BK koşulunda görsel türlerine göre ilk bakış yöneltme hızlarının gruplar arası karşılaştırılması

Görsel Türü	Grup		Ort. Fark	SH	p	%95 Güven Aralığı	
	BKKY Ort. (SS)	BKKD Ort. (SS)				Alt Sınır	Üst Sınır
Tiksinme	14.40 (3.39)	14.97(4.24)	-.57	2.41	.816	-5.64	4.50
Tehdit	12.18 (4.96)	13.28 (5.80)	-1.10	1.72	.531	-4.7	2.5
Nötr	16.57 (5.41)	17.26 (2.96)	-.68	1.95	.728	-4.78	3.41

Not. BKKY: Bulaşma Kirlenme Kaygısı Yüksek Grup, BKKD: Bulaşma Kirlenme Kaygısı Düşük Grup

3.2.3.2. Dikkati Geç Çekme Yanlılığı

Dikkati geç çekme yanlılığı katılımcıların ilk bakışlarını sabitledikten sonra o bakışı ne kadar sürdürdükleri ile ilgilidir. Bir diğer deyişle ilk bakıştan ikinci bakışı yapana kadar geçen zamandır. Dikkati geç çekme yanlılığının gruplarda görsel türlerine göre nasıl farklılaştığını incelemek ve Hipotez 2.1 ve Hipotez 2.2'yi test etmek amacıyla 2 (grup: BKKY, BKKD) x 3 (görsel türü: tiksınme, tehdit, nötr) son faktörde tekrar ölçümlü karma desen varyans analizi (ANOVA) yürütülmüştür. Katılımcıların ilk bakışlarını sürdürmelerinde görsel türünün ($F(1, 18) = 1.14, p = .300, \eta p^2 = .059$) ve grubun ($F(1, 18) = 1.11, p = .307, \eta p^2 = .058$) temel etkisi istatistiksel olarak anlamsızdır. Grup ve görsel türünün etkileşim etkisinin de anlamsız olduğu bulunmuştur ($F(1, 18) = 1.23, p = .282, \eta p^2 = .064$). Hipotez 2.1 ve Hipotez 2.2'nin desteklenmediği görülmüştür. Yürütülen Bonferroni düzeltmeli karşılaştırma analizi sonuçlarına göre BKKY ve BKKD gruplarının görsel türlerine göre ilk bakış sürelerine ilişkin grup içi farklara yönelik analiz sonuçları Tablo 11'de yer alırken gruplar arası farklara ilişkin analiz sonuçları Tablo 12'de verilmiştir.

Tablo 11*BK koşulunda görsel türlerine göre ilk bakış sürelerinin grup içi karşılaştırılması*

		Ort.	SS.	Ort. Fark	SH	p	%95 Güven Aralığı	
							Alt Sınır	Üst Sınır
BKKY	Tiksinme	6.28	1.08					
	Tiksinme-Tehdit			-.75	.36	.152	-1.7	.19
	Tiksinme-Nötr			-.83	.54	.424	-2.24	.59
	Tehdit	7.03	.91					
	Tehdit-Nötr			-.07	.64	1	-1.77	1.62
	Nötr	7.10	1.82					
BKKD	Tiksinme	6.2	1.26					
	Tiksinme-Tehdit			-.37	.36	.938	-1.32	.58
	Tiksinme-Nötr			-.02	.54	1	-1.40	1.43
	Tehdit	6.57	1.29					
	Tehdit-Nötr			-.39	.64	1	-1.31	2.09
	Nötr	6.18	1.82					

Not. BKKY: Bulaşma Kirlenme Kaygısı Yüksek Grup, BKKD: Bulaşma Kirlenme Kaygısı Düşük Grup

Tablo 12*BK koşulunda görsel türlerine göre ilk bakış sürelerinin gruplar arası karşılaştırılması*

Görsel Türü	Grup		Ort. Fark	SH	p	%95 Güven Aralığı	
	BKKY Ort. (SS)	BKKD Ort. (SS)				Alt Sınır	Üst Sınır
Tiksinme	6.28 (1.08)	6.2 (1.26)	.08	.50	.880	-.97	1.12
Tehdit	7.03 (.91)	6.57 (1.29)	.46	.53	.398	-.65	1.56
Nötr	7.10 (1.82)	6.18 (1.82)	.92	.81	.274	-.79	2.63

Not. BKKY: Bulaşma Kirlenme Kaygısı Yüksek Grup, BKKD: Bulaşma Kirlenme Kaygısı Düşük Grup

3.2.3.3. Sürdürme Yanlılığı

Sürdürme yanlılığı katılımcıların toplam bakma süresi ve toplam bakış sayılarının ne kadar olduğu ile ilgilidir. Sürdürme yanlılığının ilk parametresi olan toplam bakma süresinin gruplarda görsel türlerine göre nasıl farklılaştığını incelemek ve dolayısıyla Hipotez 3.1 ve Hipotez 3.2'yi test etmek amacıyla 2 (grup: BKKY, BKKD) x 3 (görsel türü: tikslenme, tehdit, nötr) son faktörde tekrar ölçümlü karma desen varyans analizi (ANOVA) yürütülmüştür. Katılımcıların toplam bakma sürelerinde görsel türünün temel etkisi ($F(1, 18) = .197, p = .662, \eta^2 = .011$) ve grubun temel etkisi anlamsızdır ($F(1, 18) = 1.48, p = .240, \eta^2 = .076$). Yalnızca görsel türü ve grubun etkileşim etkisinin anlamlı olduğu bulunmuştur ($F(1,18) = 4.54, p = .047, \eta^2 = .201$). Yürütülen Bonferroni düzeltmeli karşılaştırma sonuçlarına göre BKKY grubunda tikslenme görsellerine toplam bakma sürelerinin ($Ort. = 40.61, SS = 10.0$) tehdit görsellerine toplam bakma süresine ($Ort. = 34.37, SS = 12.38$) kıyasla anlamlı olarak daha uzun olduğu ($p = .007$) ve nötr görsellere toplam bakma sürelerinin ($Ort. = 51.93, SS = 11.10$) tikslenme görsellerine toplam bakma sürelerine kıyasla anlamlı olarak daha uzun olduğu bulunmuştur ($p = .024$). Hipotez 3.2 kısmen desteklenirken gruplar arasında fark görülmemesi sebebiyle Hipotez 3.1 desteklenmemiştir. Yürütülen Bonferroni düzeltmeli karşılaştırma analizi sonuçlarına göre BKKY ve BKKD gruplarının görsel türlerine göre toplam bakma sürelerine ilişkin grup içi farklılara yönelik analiz sonuçları Tablo 13'te yer alırken gruplar arası farklılara ilişkin analiz sonuçları Tablo 14'de verilmiştir. Etkileşim etkisine ilişkin grafik işe Şekil 4'te yer almaktadır.

Tablo 13

BK koşulunda görsel türlerine göre toplam bakış sürelerinin grup içi karşılaştırılması

		Ort.	SS.	Ort. Fark	SH	p	%95 Güven Aralığı	
							Alt Sınır	Üst Sınır
BKKY	Tiksinme	40.61	10.00					
	Tiksinme-Tehdit			6.24	1.77	.007*	1.54	10.92
	Tiksinme-Nötr			-11.32	6.22	.256	-27.7	5.09
	Tehdit	34.37	12.38					
	Tehdit-Nötr			-17.56	5.90	.024*	-33.14	-1.98
	Nötr	51.93	11.10					
BKKD	Tiksinme	47.19	9.51					
	Tiksinme-Tehdit			1.22	1.78	1.00	-3.47	5.91
	Tiksinme-Nötr			7.42	6.22	.746	-9.00	23.82
	Tehdit	45.97	7.78					
	Tehdit-Nötr			6.20	5.90	.924	-9.40	21.78
	Nötr	39.78	8.12					

Not. BKKY: Bulaşma Kirlenme Kaygısı Yüksek Grup, BKKD: Bulaşma Kirlenme Kaygısı Düşük Grup

Tablo 14

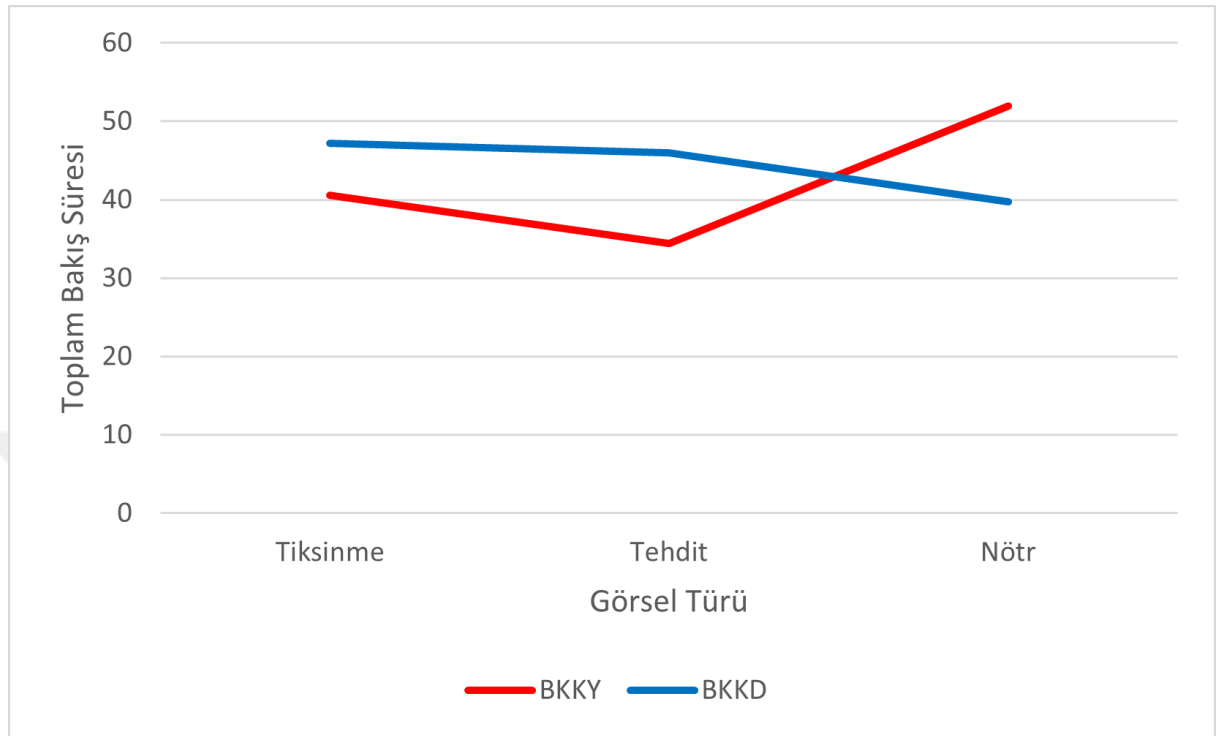
BK koşulunda görsel türlerine göre toplam bakış sürelerinin gruplar arası karşılaştırılması

Görsel Türü	Grup		Ort. Fark	SH	p	%95 Güven Aralığı	
	BKKY Ort. (SS)	BKKD Ort. (SS)				Alt Sınır	Üst Sınır
Tiksinme	40.61 (10.00)	47.19 (9.51)	-6.59	4.63	.172	-16.3	3.13
Tehdit	34.37 (12.38)	45.97 (7.78)	-11.6	4.36	.016*	-20.77	-2.43
Nötr	51.93 (11.10)	39.78 (8.12)	12.15	4.35	.012*	3.02	21.28

Not. BKKY: Bulaşma Kirlenme Kaygısı Yüksek Grup, BKKD: Bulaşma Kirlenme Kaygısı Düşük Grup

Şekil 4

BKKY ve BKKD gruplarının görsel türlerine toplam bakma süreleri

Sürdürme yanlılığının bir diğer parametresi olan toplam bakış sayısının görsel türüne göre gruplar arasındaki farklarının incelenmesi ve Hipotez 3.1 ve Hipotez 3.2'nin test edilmesi amacıyla 2 (grup: BKKY, BKKD) x 3 (görsel türü: tiksime, tehdit, nötr) son faktörde tekrar ölçümlü karma desen varyans analizi (ANOVA) yürütülmüştür. Analiz sonuçlarına göre görsel türünün temel etkisi ($F(1, 18) = .08, p = .778, \eta^2 = .005$) ve grubun temel etkisi ($F(1, 18) = .94, p = .344, \eta^2 = .050$) anlamsız olup görsel türü ve grubun etkileşim etkisi de anlamsız bulunmuştur ($F(1, 18) = 2.77, p = .115, \eta^2 = .133$). Sürdürme yanlılığının ilk parametresinde Hipotez 3.2 ile tutarlı sonuç elde edilirken ikinci parametresinde tutarlı sonuç elde edilememiştir. Hipotez 3.1 desteklenmezken Hipotez 3.2'nin kısmen desteklendiği bulunmuştur. Yürütülen Bonferroni düzeltmeli karşılaştırma analizi sonuçlarına göre BKKY ve BKKD gruplarının görsel türlerine göre toplam bakış miktarlarına ilişkin grup içi farklara yönelik analiz sonuçları Tablo 15'te yer alırken gruplar arası farklara ilişkin analiz sonuçları Tablo 16'da verilmiştir.

Tablo 15

BK koşulunda görsel türlerine göre toplam bakış miktarının grup içi karşılaştırılması

		Ort.	SS.	Ort. Fark	SH	p	%95 Güven Aralığı	
							Alt Sınır	Üst Sınır
BKKY	Tiksinme	34.9	4.70					
	Tiksinme-Tehdit			3.3	1.34	.073	-.24	6.84
	Tiksinme-Nötr			-1.7	1.23	.555	-4.95	1.55
	Tehdit	31.6	7.81					
	Tehdit-Nötr			-5.0	1.14	.001*	-7.99	-2.00
	Nötr	36.6	4.71					
BKKD	Tiksinme	38.6	12.98					
	Tiksinme-Tehdit			-1.2	1.34	1.00	-4.74	2.34
	Tiksinme-Nötr			1.2	1.23	1.00	-2.05	4.45
	Tehdit	39.8	13.96					
	Tehdit-Nötr			2.4	1.14	.147	-.60	5.40
	Nötr	37.4	11.48					

Not. BKKY: Bulaşma Kirlenme Kaygısı Yüksek Grup, BKKD: Bulaşma Kirlenme Kaygısı Düşük Grup

Tablo 16

BK koşulunda görsel türlerine göre toplam bakış miktarının gruplar arası karşılaştırılması

Görsel Türü	Grup		Ort. Fark	SH	p	%95 Güven Aralığı	
	BKKY Ort. (SS)	BKKD Ort. (SS)				Alt Sınır	Üst Sınır
Tiksinme	34.9 (4.70)	38.6 (12.98)	-3.7	5.06	.474	-14.33	6.93
Tehdit	31.6 (7.81)	39.8 (13.96)	-8.2	4.37	.077	-17.37	.97
Nötr	36.6 (4.71)	37.4 (11.48)	-.80	3.92	.841	-9.04	7.44

Not. BKKY: Bulaşma Kirlenme Kaygısı Yüksek Grup, BKKD: Bulaşma Kirlenme Kaygısı Düşük Grup

3.2.4. KEY ve KED Gruplarının Dikkat Yanlılığı Bağlamında

Karşılaştırılması

3.2.4.1. Yöneltilme Yanlılığı

Yöneltilme yanlılığı katılımcıların hangi görsel türüne ilk bakışlarını yönelttikleri ve ilk bakışlarını ne kadar hızlı yaptıkları ile ilgilidir. İlk parametrenin gruplarda görsel türlerine göre nasıl farklılaştığını incelemek ve Hipotez 4.1 ve Hipotez 4.2'yi test etmek amacıyla 2 (grup: KEY, KED) x 3 (görsel türü: kontrol etme, tehdit, nötr) son faktörde tekrar ölçümlü karma desen varyans analizi (ANOVA) yürütülmüştür. Katılımcıların ilk bakışlarını yöneltilme davranışlarında görsel türünün ($F(1,18) = .495$, $p = .491$, $\eta^2 = .027$) ve grubun ($F(1, 18) = 0.1$, $p = .923$, $\eta^2 = .001$) temel etkisi istatistiksel olarak anlamsızdır. Grup ve görsel türünün etkileşim etkisinin de anlamsız olduğu bulunmuştur ($F(1, 18) = .253$, $p = .621$, $\eta^2 = .014$). Hipotez 4.1 ve Hipotez 4.2'yi yöneltilme yanlılığının ilk parametresine yönelik analizlerin desteklemediği görülmüştür. Yürütülen Bonferroni düzeltmeli karşılaştırma analizi sonuçlarına göre KEY ve KED gruplarının görsel türlerine göre ilk bakışı yöneltilme miktarlarına ilişkin grup içi farklara yönelik analiz sonuçları Tablo 17'de yer alırken gruplar arası farklara ilişkin analiz sonuçları Tablo 18'de verilmiştir.

Tablo 17

KE koşulunda görsel türlerine göre ilk bakış yöneltme miktarlarının grup içi karşılaştırılması

		Ort.	SS.	Ort. Fark	SH	p	%95 Güven Aralığı	
							Alt Sınır	Üst Sınır
KEY	Kontrol Etme	11	2.16					
	Kontrol Etme-Tehdit			2.2	.877	0.66	-1.12	4.52
	Kontrol Etme-Nötr			.90	1.06	1.00	-1.89	3.69
	Tehdit	8.8	1.03					
	Tehdit-Nötr			-1.3	.56	.096	-2.78	.18
	Nötr	10.1	1.07					
KED	Kontrol Etme	10.3	2.41					
	Kontrol Etme-Tehdit			.90	.88	.955	-1.42	4.33
	Kontrol Etme-Nötr			.15	1.06	1.00	-2.64	2.94
	Tehdit	9.4	1.17					
	Tehdit-Nötr			-.75	.56	.589	-2.23	.725
	Nötr	10.2	1.20					

Not. KEY: Kontrol Etme Düzeyi Yüksek Grup, KED: Kontrol Etme Düzeyi Düşük Grup

Tablo 18

KE koşulunda görsel türlerine göre ilk bakış yöneltme miktarlarının gruplar arası karşılaştırılması

Görsel Türü	Grup		Ort. Fark	SH	p	%95 Güven Aralığı	
	KEY Ort. (SS)	KED Ort. (SS)				Alt Sınır	Üst Sınır
Kontrol Etme	11.0 (2.16)	10.3 (2.41)	.70	1.02	.502	-1.45	2.85
Tehdit	8.8 (1.03)	9.4 (1.17)	-.6	.49	.241	-1.64	.44
Nötr	10.1 (1.07)	10.15 (1.20)	-.05	.51	.92	-1.12	1.02

Not. KEY: Kontrol Etme Düzeyi Yüksek Grup, KED: Kontrol Etme Düzeyi Düşük Grup

Yöneltme yanlılığının ikinci parametresi, ilk bakışın yöneltme hızı ile ölçümlenmektedir. Katılımcıların ilk bakışlarını yöneltme hızlarında görsel türüne göre gruplarda farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek ve Hipotez 4.1 ve Hipotez 4.2'yi test etmek amacıyla 2 (grup: KEY, KED) x 3 (görsel türü: kontrol etme, tehdit, nötr) son faktörde tekrar ölçümlü karma desen varyans analizi (ANOVA) yürütülmüştür. Katılımcıların ilk bakışlarını yöneltme hızlarında görsel türünün temel etkisi ($F(1, 18) = 7.85, p = .012, \eta^2 = .304$) anlamlıyken grubun temel etkisi ($F(1,18) = .42, p = .527, \eta^2 = .230$) anlamsızdır. Grup ve görsel türünün etkileşim etkisinin ise anlamsız olduğu bulunmuştur ($F(1, 18) = .96, p = .341, \eta^2 = .050$). Hipotez 4.2 desteklenirken Hipotez 4.1'in desteklenmediği görülmüştür. Yürütülen Bonferroni düzeltmeli karşılaştırma analizi sonuçlarına göre KEY ve KED gruplarının görsel türlerine göre ilk bakışı yöneltme hızına ilişkin grup içi farklara yönelik analiz sonuçları Tablo 19'da yer alırken gruplar arası farklara ilişkin analiz sonuçları Tablo 20'de verilmiştir.

Tablo 19*KE koşulunda görsel türlerine göre ilk bakış yöneltme hızının grup içi karşılaştırılması*

		Ort.	SS.	Ort.	SH	p	%95 Güven Aralığı	
							Alt Sınır	Üst Sınır
KEY	Kontrol Etme	14.85	3.79					
	Kontrol Etme-Tehdit			-3.00	1.02	.027*	-5.69	-.30
	Kontrol Etme-Nötr			-3.79	1.42	.047*	-7.53	-.05
	Tehdit	17.85	4.24					
	Tehdit-Nötr			-.79	.91	1.000	-3.19	1.61
	Nötr	18.64	3.59					
KED	Kontrol Etme	14.97	5.75					
	Kontrol Etme-Tehdit			-.70	1.02	1.000	-3.40	2.00
	Kontrol Etme-Nötr			-1.83	1.42	.640	-5.57	1.91
	Tehdit	13.28	4.01					
	Tehdit-Nötr			-1.13	.91	.692	-3.53	1.27
	Nötr	17.26	4.46					

Not. KEY: Kontrol Etme Düzeyi Yüksek Grup, KED: Kontrol Etme Düzeyi Düşük Grup

Tablo 20*KE koşulunda görsel türlerine göre ilk bakış yöneltme hızının gruplar arası karşılaştırılması*

Görsel Türü	Grup		Ort. Fark	SH	p	%95 Güven Aralığı	
	KEY Ort. (SS)	KED Ort. (SS)				Alt Sınır	Üst Sınır
Kontrol Etme	14.85 (3.79)	15.16 (5.75)	-.31	2.18	.888	-4.89	4.26
Tehdit	17.85 (4.24)	15.86 (4.01)	1.99	1.85	.296	-1.89	5.86
Nötr	18.64 (3.59)	16.99 (4.46)	1.64	1.81	.374	-2.15	5.45

Not. KEY: Kontrol Etme Düzeyi Yüksek Grup, KED: Kontrol Etme Düzeyi Düşük Grup

3.2.4.2. Dikkati Geç Çekme Yanlılığı

Dikkati geç çekme yanlılığı katılımcıların ilk bakışlarını sabitledikten sonra o bakışı ne kadar sürdürdükleri ile ilgilidir. Bir diğer deyişle ilk bakıştan ikinci bakışı yapana kadar geçen zamandır. Dikkati geç çekme yanlılığının gruplar arasında görsel türlerine göre nasıl farklılaştığını incelemek ve Hipotez 5.1 ve Hipotez 5.2'yi test etmek amacıyla 2 (grup: KEY, KED) x 3 (görsel türü: kontrol etme, tehdit, nötr) son faktörde tekrar ölçümlü karma desen varyans analizi (ANOVA) yürütülmüştür. Katılımcıların ilk bakışlarını sürdürmelerinde görsel türünün ($F(1, 18) = .05, p = .827, \eta^2 = .003$) ve grubun ($F(1, 18) = 3.72, p = .070, \eta^2 = .171$) temel etkisi istatistiksel olarak anlamsızdır. Grup ve görsel türünün etkileşim etkisinin de anlamsız olduğu bulunmuştur ($F(1, 18) = .89, p = .358, \eta^2 = .047$). Hipotez 5.1 ve Hipotez 5.2'nin desteklenmediği görülmüştür. Yürütülen Bonferroni düzeltilmeli karşılaştırma analizi sonuçlarına göre KEY ve KED gruplarının görsel türlerine göre ilk bakış sürelerine ilişkin grup içi farklara yönelik analiz sonuçları Tablo 21'de yer alırken gruplar arası farklara ilişkin analiz sonuçları Tablo 22'de verilmiştir.

Tablo 21*KE koşulunda görsel türlerine göre ilk bakış yöneltme hızının grup içi karşılaştırılması*

		Ort.	SS.	Ort. Fark	SH	p	%95 Güven Aralığı	
							Alt	Üst
							Sınır	Sınır
KEY	Kontrol Etme	7.31	3.79					
	Kontrol Etme-Tehdit			.35	.36	1.000	-.60	1.30
	Kontrol Etme-Nötr			-.25	.30	1.000	-1.05	.55
	Tehdit	6.96	4.24					
	Tehdit-Nötr			-.60	.34	.289	-1.51	.304
	Nötr	7.56	3.59					
KED	Kontrol Etme	6.06	5.75					
	Kontrol Etme-Tehdit			.46	.36	.657	-.49	1.41
	Kontrol Etme-Nötr			.16	.30	1.000	-.65	.96
	Tehdit	5.60	4.01					
	Tehdit-Nötr			-.30	.34	1.000	-1.21	.60
	Nötr	5.90	4.46					

Not. KEY: Kontrol Etme Düzeyi Yüksek Grup, KED: Kontrol Etme Düzeyi Düşük Grup

Tablo 22*KE koşulunda görsel türlerine göre ilk bakış yöneltme hızının gruplar arası karşılaştırılması*

Görsel Türü	Grup		Ort. Fark	SH	p	%95 Güven Aralığı	
	KEY	KED				Alt	Üst
	Ort. (SS)	Ort. (SS)				Sınır	Sınır
Kontrol Etme	7.31 (3.79)	6.06 (5.75)	1.25	.70	.090	-.22	2.73
Tehdit	6.96 (4.24)	5.60 (4.01)	1.36	.77	.094	-.26	2.98
Nötr	7.56 (3.59)	5.90 (4.46)	1.66	.89	.077	-.20	3.52

Not. KEY: Kontrol Etme Düzeyi Yüksek Grup, KED: Kontrol Etme Düzeyi Düşük Grup

3.2.4.3. Sürdürme Yanlılığı

Sürdürme yanlılığı katılımcıların toplam bakma süresi ve toplam bakış sayılarının ne kadar olduğu ile ilgilidir. Sürdürme yanlılığının ilk parametresi olan toplam bakma süresinin gruplar arasında görsel türlerine göre nasıl farklılaştığını incelemek ve Hipotez 6.1 ve Hipotez 6.2'yi test etmek amacıyla 2 (grup: KEY, KED) x 3 (görsel türü: kontrol etme, tehdit, nötr) son faktörde tekrar ölçümlü karma desen varyans analizi (ANOVA) yürütülmüştür. Katılımcıların toplam bakma sürelerinde görsel türünün temel etkisi ($F(1, 18) = 18.52$, $p = .000$, $\eta^2 = .507$) anlamlıyken, grubun temel etkisi anlamsızdır ($F(1, 18) = 1.48$, $p = .240$, $\eta^2 = .076$). Görsel türü ve grubun etkileşim etkisinin ise anlamlı olduğu bulunmuştur ($F(1,18) = 4.69$, $p = .044$, $\eta^2 = .207$). Sürdürme yanlılığının ilk parametresi için Hipotez 6.1'in desteklenmediği fakat Hipotez 6.2'nin kısmen desteklendiği görülmüştür. Yürütülen Bonferroni düzeltmeli karşılaştırma sonuçlarına göre KEY grubunun tehdit görsellerine toplam bakma süresinin (Ort.=54.21, SS= 5.20) nötr görsellerine toplam bakma süresine (Ort.=36.33, SS=6.00) kıyasla anlamlı olarak daha uzun olduğu ($p = .000$) bulunmuştur. Ayrıca kontrol etme görsellerine toplam bakma sürelerinin de (Ort.= 52.71, SS=9.29) nötr görsellerine toplam bakma sürelerine kıyasla anlamlı olarak daha uzun olduğu bulunmuştur ($p = .001$). KED grubunda da tehdit görsellerine toplam bakma sürelerinin (Ort.= 51.7, SS=8.38) nötr görsellere toplam bakma sürelerine (Ort.= 34.63, SS=4.47) kıyasla anlamlı olarak daha uzun olduğu görülmüştür ($p = .019$). Yürütülen Bonferroni düzeltmeli karşılaştırma analizi sonuçlarına göre KEY ve KED gruplarının görsel türlerine göre toplam bakma sürelerine ilişkin grup içi farklara yönelik analiz sonuçları Tablo 23'te yer alırken gruplar arası farklara ilişkin analiz sonuçları Tablo 24'de verilmiştir. Etkileşim etkisine ilişkin grafik ise Şekil 5'te yer almaktadır.

Tablo 23*KE koşulunda görsel türlerine göre toplam bakış süresinin grup içi karşılaştırılması*

		Ort.	SS.	Ort.	SH	p	%95 Güven Aralığı	
							Alt Sınır	Üst Sınır
KEY	Kontrol Etme	52.71	9.29					
	Kontrol Etme-Tehdit			-1.50	2.56	1.000	-8.26	5.27
	Kontrol Etme-Nötr			16.37	3.58	.001*	6.93	25.84
	Tehdit	54.21	5.20					
	Tehdit-Nötr			17.88	3.50	.000*	8.65	27.11
	Nötr	36.33	6.00					
KED	Kontrol Etme	46.29	3.84					
	Kontrol Etme-Tehdit			-5.41	2.56	.147	-12.17	1.35
	Kontrol Etme-Nötr			5.42	3.58	.443	-4.04	14.87
	Tehdit	51.7	8.38					
	Tehdit-Nötr			10.83	3.50	.019*	1.60	20.06
	Nötr	40.87	4.47					

Not. KEY: Kontrol Etme Düzeyi Yüksek Grup, KED: Kontrol Etme Düzeyi Düşük Grup

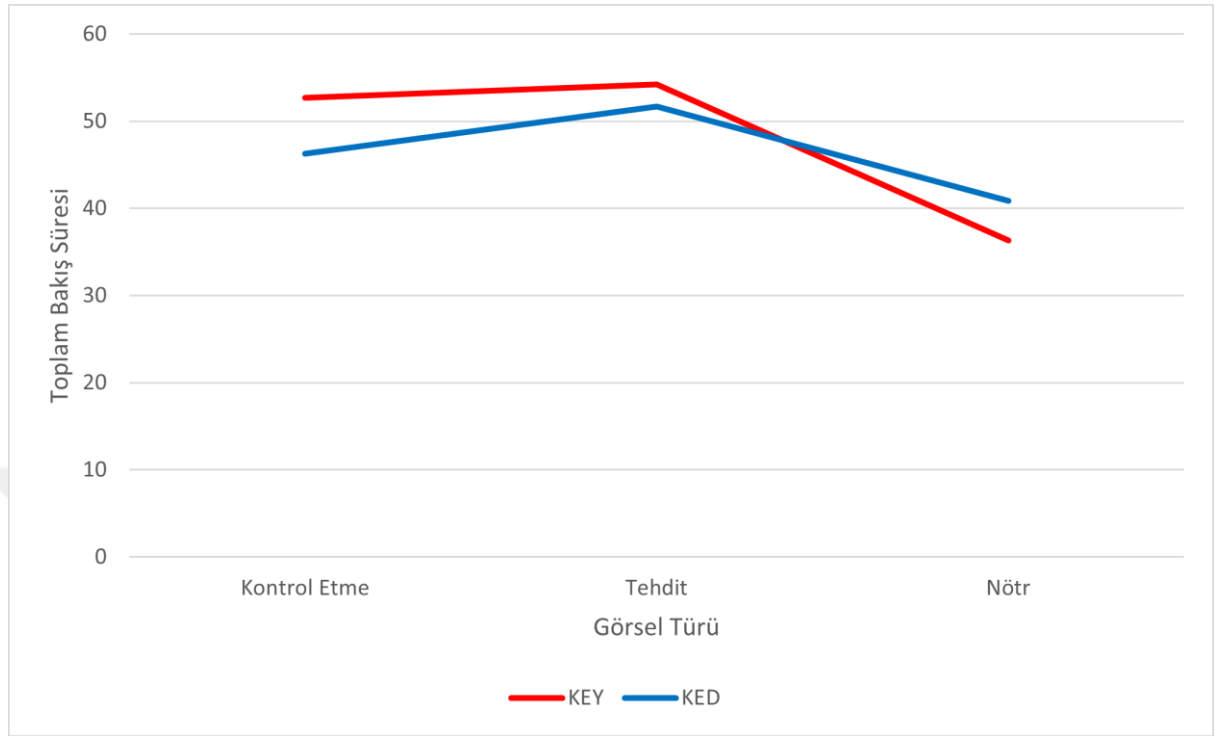
Tablo 24*KE koşulunda görsel türlerine göre toplam bakış süresinin gruplar arası karşılaştırılması*

Görsel Türü	Grup		Ort. Fark	SH	p	%95 Güven Aralığı	
	KEY Ort. (SS)	KED Ort. (SS)				Alt Sınır	Üst Sınır
Kontrol Etme	52.71 (9.29)	46.29 (3.84)	6.42	3.18	.058	-.255	13.10
Tehdit	54.21 (5.20)	51.7 (8.38)	2.51	3.12	.432	-4.04	9.06
Nötr	36.33 (6.00)	40.87 (4.47)	-4.54	2.37	.071	-9.5	.43

Not. KEY: Kontrol Etme Düzeyi Yüksek Grup, KED: Kontrol Etme Düzeyi Düşük Grup

Şekil 5

KEY ve KED gruplarının görsel türlerine toplam bakma süreleri

Not. KEY: Kontrol Etme Düzeyi Yüksek Grup, KED: Kontrol Etme Düzeyi Düşük Grup

Sürdürme yanlılığının bir diğer parametresi olan toplam bakış sayısının görsel türüne göre gruplar arasındaki farklarının incelenmesi ve Hipotez 6.1 ve Hipotez 6.2'nin test edilmesi amacıyla 2 (grup: KEY, KED) x 3 (görsel türü: kontrol etme, tehdit, nötr) son faktörde tekrar ölçümlü karma desen varyans analizi (ANOVA) yürütülmüştür. Analiz sonuçlarına göre görsel türünün temel etkisi anlamlıyken ($F(1, 18) = 6.47$, $p = .020$, $\eta^2 = .264$), grubun temel etkisi ($F(1, 18) = .01$, $p = .930$, $\eta^2 = .000$) anlamsızdır. Görsel türü ve grubun etkileşim etkisi de anlamsız bulunmuştur ($F(1, 18) = .60$, $p = .449$, $\eta^2 = .032$). Görsel türünün temel etkisini incelemek üzere yürütülen Bonferroni düzeltmeli karşılaştırmada görsel türlerinin birbirinden farklılaşmadığı görülmüştür. Sürdürme yanlılığının ikinci parametresi için yürütülen analizlerin Hipotez 6.1 ve Hipotez 6.2'yi desteklemediği bulunmuştur. Yürütülen diğer Bonferroni düzeltmeli karşılaştırma analizi sonuçlarına göre KEY ve KED gruplarının görsel türlerine göre toplam bakış miktarlarına ilişkin grup içi farklara yönelik analiz sonuçları Tablo 25'te yer alırken gruplar arası farklara ilişkin analiz sonuçları Tablo 26'da verilmiştir.

Tablo 25*KE koşulunda görsel türlerine göre toplam bakış miktarının grup içi karşılaştırılması*

		Ort.	SS.	Ort. Fark	SH	p	%95 Güven Aralığı	
							Alt Sınır	Üst Sınır
KEY	Kontrol Etme	35.3	5.08					
	Kontrol Etme-Tehdit			-.60	1.23	1.000	-3.85	2.65
	Kontrol Etme-Nötr			1.5	.64	.092	-.19	3.19
	Tehdit	35.9	5.43					
	Tehdit-Nötr			2.1	1.02	.160	-.58	4.80
	Nötr	33.8	4.53					
KED	Kontrol Etme	35.5	4.90					
	Kontrol Etme-Tehdit			.10	1.23	1.00	-3.15	3.35
	Kontrol Etme-Nötr			.80	.64	.681	-.89	2.49
	Tehdit	35.4	6.80					
	Tehdit-Nötr			.70	1.02	1.000	-1.98	3.38
	Nötr	34.7	4.94					

Not. KEY: Kontrol Etme Düzeyi Yüksek Grup, KED: Kontrol Etme Düzeyi Düşük Grup

Tablo 26*KE koşulunda görsel türlerine göre toplam bakış miktarının gruplar arası karşılaştırılması*

Görsel Türü	Grup		Ort. Fark	SH	p	%95 Güven Aralığı	
	KEY Ort. (SS)	KED Ort. (SS)				Alt Sınır	Üst Sınır
Kontrol Etme	35.3 (5.08)	35.5 (4.90)	-.20	2.23	.930	-4.89	4.49
Tehdit	35.9 (5.43)	35.4 (6.80)	.50	2.75	.858	-5.28	6.28
Nötr	33.8 (4.53)	34.7 (4.94)	-.90	2.12	.676	-5.35	3.55

Not. KEY: Kontrol Etme Düzeyi Yüksek Grup, KED: Kontrol Etme Düzeyi Düşük Gr

3.2.5. BKKY ve BKKD Gruplarına İlişkin Korelasyonel Analizler

BKKY ve BKKD gruplarında yer alan katılımcıların yönelme, dikkati geç çekme ve sürdürme yanlılıklarına ilişkin ölçümlerin obsesif inançlar, tikslenme yatkınlığı ve duyarlılığı, bellek ve biliş güven kavramlarıyla nasıl ilişki gösterdiğini incelemek ve Hipotez 7, Hipotez 9 ve Hipotez 10'u test etmek amacıyla Pearson Korelasyon katsayıları hesaplanmıştır. BKKY grubunda yer alan katılımcıların dikkat yanlılıkları ile OİA-20, TYDÖ-R ve BBGÖ ölçeklerine verdikleri yanıtlar arasındaki ilişkiler Tablo 27'de yer alırken; BKKD grubunda yer alan katılımcıların dikkat yanlılıkları ile OİA-20, TYDÖ-R ve BBGÖ ölçeklerine verdikleri yanıtlar arasındaki ilişkiler Tablo 28'de bulunmaktadır.

Tablo 27*BKKY Grubuna İlişkin Korelasyon Tablosu*

	Yöneltilme Yanlılığı						Dikkati Geç Çekme Yanlılığı						Sürdürme Yanlılığı					
	YY1			YY2			DGÇY			SY1			SY2					
	Tiksinme	Tehdit	Nötr	Tiksinme	Tehdit	Nötr	Tiksinme	Tehdit	Nötr	Tiksinme	Tehdit	Nötr	Tiksinme	Tehdit	Nötr			
VKE	.308	.160	-.290	-.218	.199	.617	.056	-.414	-.200	.349	.052	-.200	-.341	-.237	-.444			
OİA-20	.111	-.081	-.032	-.139	-.140	-.480	-.513	-.277	.344	-.508	-.496	.572	-.448	.013	.114			
OİA-20-TÖ	-.088	-.185	.156	-.105	.010	-.237	-.567	-.719*	-.120	-.232	-.339	.350	-.451	-.031	.006			
OİA-20-S	-.033	.056	-.007	-.204	-.240	-.686*	-.280	.018	.616	-.703*	-.518	.652*	-.390	.022	.186			
OİA-20-DKÖ	.266	.106	-.233	-.269	-.324	-.487	-.466	-.187	.247	-.556	-.598	.627	-.348	.112	.209			
OİA-20-M	.224	-.304	.008	.163	.139	-.172	-.419	-.037	.441	-.180	-.170	.261	-.326	-.083	-.050			
TYDÖ-R-TY	.082	.465	-.297	-.303	-.248	.244	-.550	.084	.278	.055	-.100	.133	.035	-.315	-.262			
TYDÖ-R-TD	-.105	.009	.066	-.128	-.209	-.490	-.497	.145	.624	-.478	-.163	.392	-.194	-.057	.125			
BBGÖ	.273	.566	-.478	-.443	-.431	.244	-.827**	-.354	-.267	.098	.005	.042	-.021	-.214	-.206			
BBGÖ-BG	.081	.580	-.357	-.256	-.217	.303	-.567	-.483	-.135	.059	-.193	.180	-.317	-.558	-.561			
BBGÖ-KVBG	.501	.106	-.391	-.470	-.294	.216	-.634*	.024	-.174	.220	.239	-.203	.320	.396	.337			
BBGÖ-DKBG	.294	.300	-.353	.294	-.452	.218	-.538	-.293	-.765**	.252	.281	-.289	.384	.357	.309			
BBGÖ-BM	-.194	-.191	.230	-.194	-.134	-.625	.076	.534	.388	-.389	.090	.112	.209	.190	.372			
BDE	..367	.407	-.458	-.618	-.631	-.145	-.597	-.099	-.163	-.295	-.331	.336	.069	.304	.376			

Not. * $p < .05$, ** $p < .01$, VOKE-BK: Vancouver Obsesif-Kompulsif Envanteri- Bulaşma/Kirlenme Alt Ölçeği, VOKE-KE: Vancouver Obsesif-Kompulsif Envanteri- Kontrol Etme Alt Ölçeği, BDE: Beck Depresyon Envanteri, OİA-20: Obsesif İnançlar Anketi-20, OİA-20-TÖ: Obsesif İnançlar Anketi-20 Tehdit Öngörüsü Alt Ölçeği, OİA-20-S: Obsesif İnançlar Anketi Sorumluluk Alt Ölçeği, OİA20-DKÖ: Obsesif İnançlar Anketi-20-Düşüncenin Kontrolünün Önemszenmesi Alt Ölçeği, OİA-20-M: Obsesif İnançlar Anketi-20- Mükemmeliyetçilik Alt Ölçeği, TYDÖ-TY: Tiksinme Yatkinlığı Duyarlılığı Ölçeği Tiksinme Yatkinlığı Alt Ölçeği, TYDÖ-TD: Tiksinme Yatkinlığı Duyarlılığı Ölçeği Tiksinme Duyarlılığı Alt Ölçeği, BBGÖ: Bellek ve Biliş Güven Ölçeği, BBGÖ-BG: Bellek ve Biliş Güven Ölçeği Bellek ve Biliş Güven Alt Ölçeği, BBGÖ-KVBG: Bellek ve Biliş Güven Ölçeği Karar Verme Becerilerine Güven Alt Ölçeği, BBGÖ-DKBG: Bellek ve Biliş Güven Ölçeği Dikkat ve Konsantrasyon Becerisine Güven Alt Ölçeği, BBGÖ-BM: Bellek ve Biliş Güven Ölçeği Bilişsel Mükemmeliyetçilik Alt Ölçeği, YY1: Yöneltilme Yanlılığı (1) – İlk Bakışın Hangi Görsel Türüne Yapıldığı, YY2: Yöneltilme Yanlılığı (2) – İlk Bakışın Yapılma Hızı, DGÇY: Dikkati Geç Çekme Yanlılığı – İlk Bakışın Süresi, SY1: Sürdürme Yanlılığı (1) – Toplam Bakış Süresi, SY2: Sürdürme Yanlılığı (2) – Toplam Bakış Miktarı

Tablo 28*BKKD Grubuna İlişkin Korelasyon Tablosu*

	Yöneltme Yanlılığı						Dikkati Geç Çekme Yanlılığı						Sürdürme Yanlılığı					
	YY1			YY2			DGÇY			SY1			SY2					
	Tiksinme	Tehdit	Nötr	Tiksinme	Tehdit	Nötr	Tiksinme	Tehdit	Nötr	Tiksinme	Tehdit	Nötr	Tiksinme	Tehdit	Nötr			
VKE	.140	.295	-.238	.109	.105	.470	.331	.306	-.235	.066	-.030	.244	-.520	-.547	-.536			
OİA-20	.040	-.038	.002	.514	.388	.205	.530	.570	.153	-.075	-.045	.499	-.439	-.511	-.463			
OİA-20-TÖ	.441	.235	-.351	.172	.243	.593	.114	.172	-.069	.067	.178	-.001	-.515	-.568	-.625			
OİA-20-S	-.068	.375	-.182	.060	-.212	.205	.586	.077	-.111	.261	.263	-.018	-.384	-.356	-.434			
OİA-20-DKÖ	-.567	-.770**	.720*	.804**	.710*	.126	.269	.234	-.089	.120	-.014	.303	-.286	-.319	-.235			
OİA-20-M	.236	.028	-.132	.270	.251	-.233	.316	.760*	.482	-.466	-.389	.482	-.021	-.122	.007			
TYDÖ-R-TY	.160	-.094	-.025	.233	.277	-.212	.128	.549	.001	-.360	-.408	.665*	-.189	-.322	-.156			
TYDÖ-R-TD	-.215	-.412	.342	.457	.392	-.387	.176	.400	.218	-.503	-.579	.787*	.081	.022	.211			
BBGÖ	-.566	-.696*	.677*	.379	.468	-.012	.044	.216	-.315	.425	.242	.128	-.618	-.649*	-.540			
BBGÖ-BG	-.620	-.630	.665*	.294	.374	-.038	-.212	-.120	-.391	.455	.295	-.053	-.566	-.552	-.474			
BBGÖ-KVBG	-.185	-.425	.350	.127	.255	-.208	.317	.560	-.226	-.205	-.486	.659*	-.193	-.286	-.069			
BBGÖ-DKBG	-.519	-.687*	.649*	.509	.688*	.502	-.421	-.243	-.587	.589	.419	-.298	-.660*	-.660*	-.646*			
BBGÖ-BM	.048	.010	-.029	.077	-.062	-.237	.715*	.729*	.499	.100	.218	.256	-.111	-.167	-.162			
BDE	-.183	-.325	.276	.239	.427	.076	-.405	-.140	-.375	-.216	-.386	.438	-.469	-.471	-.306			

Not. * $p < .05$, ** $p < .01$, VOKE-BK: Vancouver Obsesif-Kompulsif Envanteri- Bulaşma/Kirlenme Alt Ölçeği, VOKE-KE: Vancouver Obsesif-Kompulsif Envanteri- Kontrol Etme Alt Ölçeği, BDE: Beck Depresyon Envanteri, OİA-20: Obsesif İnançlar Anketi-20, OİA-20-TÖ: Obsesif İnançlar Anketi-20 Tehdit Öngörüsü Alt Ölçeği, OİA-20-S: Obsesif İnançlar Anketi Sorumluluk Alt Ölçeği, OİA20-DKÖ: Obsesif İnançlar Anketi-20-Düşüncenin Kontrolünün Önemszenmesi Alt Ölçeği, OİA-20-M: Obsesif İnançlar Anketi-20- Mükemmeliyetçilik Alt Ölçeği, TYDÖ-TY: Tiksinme Yatkinlığı Duyarlılığı Ölçeği Tiksinme Yatkinlığı Alt Ölçeği, TYDÖ-TD: Tiksinme Yatkinlığı Duyarlılığı Ölçeği Tiksinme Duyarlılığı Alt Ölçeği, BBGÖ: Bellek ve Biliş Güven Ölçeği, BBGÖ-BG: Bellek ve Biliş Güven Ölçeği Belleğe Güven Alt Ölçeği, BBGÖ-KVBG: Bellek ve Biliş Güven Ölçeği Karar Verme Becerilerine Güven Alt Ölçeği, BBGÖ-DKBG: Bellek ve Biliş Güven Ölçeği Dikkat ve Konsantrasyon Becerisine Güven Alt Ölçeği, BBGÖ-BM: Bellek ve Biliş Güven Ölçeği Bilişsel Mükemmeliyetçilik Alt Ölçeği, YY1: Yöneltme Yanlılığı (1) – İlk Bakışın Hangi Görsel Türüne Yapıldığı, YY2: Yöneltme Yanlılığı (2) – İlk Bakışın Yapılma Hızı, DGÇY: Dikkati Geç Çekme Yanlılığı – İlk Bakışın Süresi, SY1: Sürdürme Yanlılığı (1) – Toplam Bakış Süresi, SY2: Sürdürme Yanlılığı (2) – Toplam Bakış Miktarı

Tablo 27’de görülebileceği üzere BKKY grubunda yöneltme yanlılığının ilk parametresi olan ilk hangi görsel türüne bakıldığına ilişkin ölçüm OİA-20, TYDÖ-R ve BBGÖ toplam puanları ve ölçeklerin alt boyutlarından alınan puanlarla ilişki göstermemektedir. Yöneltme yanlılığının ikinci parametresi olan görsellere yöneltilen hıza ilişkin ölçümün ise OİA-20 ölçeğinin sorumluluk alt boyutu ile negatif yönde bir ilişki gösterdiği bulunmuştur ($r = -.686, p = .028$).

Dikkati geç çekme yanlılığının ölçülmesinde kullanılan tek parametre olan kişinin ilk bakışının süresine ilişkin verilerin BKKY grubunda tiksınme görselleri için BBGÖ’den alınan toplam puan ($r = -.827, p = .003$) ve karar verme becerilerine güven alt boyutu ile ($r = -.634, p = .049$) negatif yönde bir ilişki gösterdiği bulunmuştur. Tehdit görselleri için OİA-20’nin tehdit öngörüsü alt boyutuyla negatif yönde bir ilişki gösterdiği ($r = -.719, p = .014$) ve nötr görseller için BBGÖ’nün dikkat ve konsantre olma becerisine güven alt boyutuyla da negatif yönde ilişki gösterdiği görülmüştür ($r = -.765, p = .010$).

Sürdürme yanlılığının ilk parametresi olan toplam bakış süresine yönelik ölçümün gösterdiği ilişkiler incelendiğinde, BKKY grubunda OİA-20’nin sorumluluk alt boyutunun tiksınme görselleri ile negatif korelasyon gösterdiği ($r = -.703, p = .023$), nötr görseller ile ise pozitif korelasyon gösterdiği ($r = .652, p = .041$) bulunmuştur. Sürdürme yanlılığının bir diğer parametresi olan görsellere kaç kez bakış yapıldığı ile ilgili veri ise BKKY grubunda ölçeklerden alınan toplam puanlar ve alt boyutlardan alınan puanlarla bir ilişki göstermemiştir.

Tablo 28’de görülebileceği üzere BKKD grubunda yöneltme yanlılığının ilk parametresi olan ilk hangi görsel türüne bakıldığına ilişkin ölçüm aracılığıyla tehdit görsellerine ilk bakışı yapma miktarının OİA-20’nin bir alt boyutu olan düşüncenin kontrolünün önemsenmesi ile ($r = -.770, p = .009$), BBGÖ’den alınan toplam puan ile ($r = -.696, p = .025$) ve dikkat ve konsantrasyon becerisine güven alt boyutundan alınan puan ile ($r = -.687, p = .028$) negatif yönlü ilişki gösterdiği bulunmuştur. Yöneltme yanlılığının ikinci parametresi olan görsellere yöneltilen hıza ilişkin ölçümün ise BKKD grubunda OİA-20’nin sorumluluk alt boyutu ile negatif yönde bir ilişki gösterdiği bulunmuştur (r

= -.686, $p = .028$). Nötr görsellere ilk bakışı yöneltme miktarının ise BKKD grubunda OİA-20'nin düşüncenin kontrolünün önemsenmesi alt boyutu ile ($r = .720$, $p = .019$), BBGÖ'den alınan toplam puan ile ($r = .677$, $p = .032$) ve BBGÖ'nün alt boyutları olan belleğe güven ($r = .665$, $p = .036$) ve dikkat ve konsantrasyon becerisine güven ($r = .649$, $p = .042$) ile pozitif yönlü ilişki gösterdiği bulunmuştur. Yöneltme yanlılığının ikinci parametresi olan bakışı yöneltme hızının BKKD grubunda tiksınme görselleri ($r = .804$, $p = .005$) ve tehdit görselleri ($r = .710$, $p = .021$) için OİA-20'nin alt boyutu olan düşüncenin kontrolünün önemsenmesi ile pozitif yönlü bir ilişki gösterdiği ve aynı zamanda tehdit görsellerine ilk bakışı gerçekleştirme hızının BBGÖ'nün alt boyutu olan dikkat ve konsantrasyon becerilerine güven ile pozitif yönde ilişkili olduğu ($r = .688$, $p = .028$) görülmüştür.

Dikkati geç çekme yanlılığının ölçülmesinde kullanılan tek parametre olan kişinin ilk bakışının süresine ilişkin verilerin BKKD grubunda tiksınme görselleri için BBGÖ'nün alt boyutu olan bilişsel mükemmeliyetçilik ile pozitif yönde bir ilişki gösterdiği bulunmuştur ($r = .715$, $p = .020$). Tehdit görselleri için ise OİA-20'nin mükemmeliyetçilik alt boyutuyla ($r = .760$, $p = .011$) ve BBGÖ'nün bilişsel mükemmeliyetçilik alt boyutuyla pozitif yönde bir ilişki gösterdiği ($r = .729$, $p = .017$) görülmüştür.

Sürdürme yanlılığının ilk parametresi olan toplam bakış süresine yönelik ölçümün gösterdiği ilişkiler incelendiğinde yalnızca nötr görsellere toplam bakma süresinin TYDÖ-R ölçeğinin alt boyutu olan tiksınme yatkınlığı ($r = .665$, $p = .036$) ve tiksınme duyarlılığı ($r = .787$, $p = .037$) ile pozitif yönde ilişki gösterdiği, ayrıca BBGÖ'nün alt boyutu olan karar verme becerilerine güven ile de pozitif yönlü ilişki gösterdiği ($r = .659$, $p = .038$) bulunmuştur. Sürdürme yanlılığının bir diğer parametresi ise görsellere kaç kez bakış yapıldığı ile ilgilidir. Tiksınme ($r = -.660$, $p = .038$) , tehdit ($r = -.660$, $p = .038$) ve nötr görsellere ($r = -.646$, $p = .044$) yapılan bakış sayısının BBGÖ'nün alt ölçeği olan dikkat ve konsantrasyon becerisine güven ile negatif yönlü ilişki gösterdiği, aynı zamanda tehdit görsellerine yapılan bakış sayısının BBGÖ'den alınan toplam puanlarla da negatif yönlü ilişki gösterdiği bulunmuştur ($r = -.649$, $p = .042$).

3.2.6. KEY ve KED Gruplarına İlişkin Korelasyonel Analizler

KEY ve KED gruplarında yer alan katılımcıların yöneltme, dikkati geç çekme ve sürdürme yanlılıklarına ilişkin ölçümlerin obsesif inançlar, bellek ve biliş güven kavramlarıyla nasıl ilişki gösterdiğini incelemek ve Hipotez 8 ile Hipotez 11'i test etmek amacıyla Pearson Korelasyon katsayıları hesaplanmıştır. KEY grubunda yer alan katılımcıların dikkat yanlılıkları ile OİA-20 ve BBGÖ ölçeklerine verdikleri yanıtlar arasındaki ilişkiler Tablo 29'da yer alırken; KED grubunda yer alan katılımcıların dikkat yanlılıkları ile OİA-20 ve BBGÖ ölçeklerine verdikleri yanıtlar arasındaki ilişkiler Tablo 30'da yer almaktadır.

Tablo 29*KEY Grubuna İlişkin Korelasyon Tablosu*

	Yöneltilme Yanlılığı						Dikkati Geç Çekme Yanlılığı						Sürdürme Yanlılığı					
	YY1			YY2			DGÇY			SY1			SY2					
	Kontrol	Tehdit	Nötr	Kontrol	Tehdit	Nötr	Kontrol	Tehdit	Nötr	Kontrol	Tehdit	Nötr	Kontrol	Tehdit	Nötr			
	Etme			Etme			Etme			Etme			Etme					
VKE-KE	.065	.055	-.092	-.150	-.076	-.312	-.318	-.326	-.235	.025	-.068	.013	-.031	-.267	-.058			
OİA-20	-.138	-.288	.277	.220	.712*	.589	-.075	-.335	-.252	-.116	.303	.040	-.691*	-.479	-.534			
OİA-20-TÖ	-.029	-.555	.296	-.092	.367	.430	-.196	-.346	-.323	.086	.591	-.264	-.298	-.095	-.246			
OİA-20-S	.038	-.259	.086	.226	.710*	.668*	.078	-.228	-.028	-.323	.125	.232	-.636*	-.346	-.395			
OİA-20-DKÖ	-.310	-.173	.395	.316	.725*	.425	-.032	-.276	-.194	-.072	.160	.035	-.673*	-.589	-.522			
OİA-20-M	-.144	-.071	.178	.299	.702*	.587	-.110	-.335	-.332	-.119	.216	.138	-.813**	-.614	-.695*			
BBGÖ	.119	-.593	.165	-.321	-.215	.026	-.455	-.371	-.431	.041	.673*	-.356	.236	.404	.256			
BBGÖ-BG	.047	-.720*	.299	-.452	-.318	-.106	-.557	-.425	-.485	.211	.794**	-.564	.386	.431	.339			
BBGÖ-KVBG	.033	.272	-.164	.242	.289	.240	-.113	-.171	-.329	-.170	.017	.274	-.460	-.213	-.379			
BBGÖ-DKBG	.183	-.601	.105	-.430	-.463	-.205	-.246	-.113	-.061	.025	.453	-.371	.662*	.730*	.686*			
BBGÖ-BM	.187	.231	-.299	.401	.410	.561	.252	.062	.086	-.493	-.215	.570	-.632*	-.260	-.446			
BDE	-.281	-.519	.532	-.262	.215	.390	-.384	-.238	-.333	.439	.706*	-.600	-.164	-.215	-.259			

Not. * $p < .05$, ** $p < .01$, VOKE-KE: Vancouver Obsesif-Kompulsif Envanteri- Kontrol Etme Alt Ölçeği, OİA-20: Obsesif İnançlar Anketi-20, OİA-20-TÖ: Obsesif İnançlar Anketi-20 Tehdit Öngörüsü Alt Ölçeği, OİA-20-S: Obsesif İnançlar Anketi Sorumluluk Alt Ölçeği, OİA20-DKÖ: Obsesif İnançlar Anketi-20-Düşüncenin Kontrolünün Önemsinmesi Alt Ölçeği, OİA-20-M: Obsesif İnançlar Anketi-20- Mükemmeliyetçilik Alt Ölçeği, BBGÖ: Bellek ve Biliş Güven Ölçeği, BBGÖ-BG: Bellek ve Biliş Güven Ölçeği Belleğe Güven Alt Ölçeği, BBGÖ-KVBG: Bellek ve Biliş Güven Ölçeği Karar Verme Becerilerine Güven Alt Ölçeği, BBGÖ-DKBG: Bellek ve Biliş Güven Ölçeği Dikkat ve Konsantrasyon Becerisine Güven Alt Ölçeği, BBGÖ-BM: Bellek ve Biliş Güven Ölçeği Bilişsel Mükemmeliyetçilik Alt Ölçeği, BDE: Beck Depresyon Envanteri, YY1: Yöneltilme Yanlılığı (1) – İlk Bakışın Hangi Görsel Türüne Yapıldığı, YY2: Yöneltilme Yanlılığı (2) – İlk Bakışın Yapılma Hızı, DGÇY: Dikkati Geç Çekme Yanlılığı – İlk Bakışın Süresi, SY1: Sürdürme Yanlılığı (1) – Toplam Bakış Süresi, SY2: Sürdürme Yanlılığı (2) – Toplam Bakış Miktarı

Tablo 30*KED Grubuna İlişkin Korelasyon Tablosu*

	Yöneltme Yanlılığı						Dikkati Geç Çekme Yanlılığı						Sürdürme Yanlılığı		
	YY1			YY2			DGÇY			SY1			SY2		
	Kontrol	Tehdit	Nötr	Kontrol	Tehdit	Nötr	Kontrol	Tehdit	Nötr	Kontrol	Tehdit	Nötr	Kontrol	Tehdit	Nötr
	Etme			Etme			Etme			Etme			Etme		
OİA-20	-.139	-.511	.388	-.046	-.056	-.368	.135	.649*	.274	-.143	.562	-.716*	.127	.232	.144
OİA-20-TÖ	-.329	-.328	.489	-.030	-.163	-.424	.132	.447	.034	.370	.631	-.734*	-.044	.166	.018
OİA-20-S	.031	-.276	.103	.239	.375	.127	.249	.438	.532	-.397	.107	-.208	-.067	-.001	-.077
OİA-20-DKÖ	.037	-.353	.135	-.273	-.331	-.346	-.255	.370	-.085	-.275	.512	-.699*	.232	.435	.297
OİA-20-M	-.209	-.543	.474	-.115	-.132	-.526	.260	.639*	.240	.016	.466	-.519	.260	.094	.199
BBGÖ	.043	-.627	.263	-.022	.001	-.231	.648*	.520	.496	.374	.617	-.358	-.027	-.150	-.182
BBGÖ-BG	.064	-.367	.115	.246	.361	.114	.588	.270	.402	.380	.261	-.155	-.130	-.351	-.266
BBGÖ-KVBG	.317	-.571	-.038	-.306	-.161	-.152	.441	.001	.253	.570	.352	-.108	.122	-.159	-.151
BBGÖ-DKBG	-.010	-.578	.292	-.587	-.847**	-.772**	.112	.547	.175	.066	.779**	-.410	.361	.457	.317
BBGÖ-BM	-.268	-.412	.469	-.086	-.206	-.454	.344	.748*	.400	-.193	.690*	-.509	-.170	.186	-.122
BDE	.172	-.667*	.153	-.647*	-.646*	-.652*	.324	.407	.313	.404	.752*	-.562	.238	.365	.105

Not, * $p < .05$, ** $p < .01$, OİA-20: Obsesif İnançlar Anketi-20, OİA-20-TÖ: Obsesif İnançlar Anketi-20 Tehdit Öngörüsü Alt Ölçeği, OİA-20-S: Obsesif İnançlar Anketi Sorumluluk Alt Ölçeği, OİA20-DKÖ: Obsesif İnançlar Anketi-20-Düşüncenin Kontrolünün Önemsinmesi Alt Ölçeği, OİA-20-M: Obsesif İnançlar Anketi-20- Mükemmeliyetçilik Alt Ölçeği, BBGÖ: Bellek ve Biliş Güven Ölçeği, BBGÖ-BG: Bellek ve Biliş Güven Ölçeği Belleğe Güven Alt Ölçeği, BBGÖ-KVBG: Bellek ve Biliş Güven Ölçeği Karar Verme Becerilerine Güven Alt Ölçeği, BBGÖ-DKBG: Bellek ve Biliş Güven Ölçeği Dikkat ve Konsantrasyon Becerisine Güven Alt Ölçeği, BBGÖ-BM: Bellek ve Biliş Güven Ölçeği Bilişsel Mükemmeliyetçilik Alt Ölçeği, BDE: Beck Depresyon Envanteri, YY1: Yöneltme Yanlılığı (1) – İlk Bakışın Hangi Görsel Türüne Yapıldığı, YY2: Yöneltme Yanlılığı (2) – İlk Bakışın Yapılma Hızı, DGÇY: Dikkati Geç Çekme Yanlılığı – İlk Bakışın Süresi, SY1: Sürdürme Yanlılığı (1) – Toplam Bakış Süresi, SY2: Sürdürme Yanlılığı (2) – Toplam Bakış Miktarı

Tablo 29’da görülebileceği üzere KEY grubunda yöneltme yanlılığının ilk parametresi olan ilk hangi görsel türüne bakıldığına ilişkin ölçüm yalnızca tehdit görselleri için BBGÖ’nün bir alt boyutu olan belleğe güven ile negatif yönde ilişki göstermektedir ($r = -.720, p = .019$). Yöneltme yanlılığının ikinci parametresi olan görsellere yöneltilen hıza ilişkin ölçüm aracılığıyla tehdit görsellerine ilk bakışı yapma hızının OİA-20’den alınan toplam puan ile ($r = .712, p = .021$), OİA-20’nin alt boyutları olan sorumluluk ($r = .710, p = .021$), düşüncelerin kontrolünün önemsenmesi ($r = .725, p = .018$) ve mükemmeliyetçilik ($r = .702, p = .024$) ile pozitif yönde ilişki gösterdiği ve nötr görsellere ilk bakışı yapma hızının OİA-20’nin alt boyutu olan sorumluluk ile pozitif yönde ilişki gösterdiği bulunmuştur ($r = .668, p = .035$).

Dikkati geç çekme yanlılığının ölçülmesinde kullanılan tek parametre olan kişinin ilk bakışının süresine ilişkin veriler KEY grubunda ölçekler ve ölçeklerin alt boyutlarından alınan puanlarla ilişki göstermemiştir.

Sürdürme yanlılığının ilk parametresi olan toplam bakış süresine yönelik ölçümün gösterdiği ilişkiler incelendiğinde, KEY grubunda kontrol etme görselleri ve nötr görseller için hiçbir ilişki bulunmazken tehdit görsellerinin BDE’den alınan toplam puan ($r = -.706, p = .023$), BBGÖ’den alınan toplam puan ($r = .673, p = .033$) ve BBGÖ’nün alt boyutu olan belleğe güven ($r = .794, p = .006$) ile pozitif korelasyon gösterdiği bulunmuştur. Sürdürme yanlılığının bir diğer parametresi olan görsellere kaç kez bakış yapıldığı ile ölçümlenmektedir. KEY grubu için kontrol etme görsellerine toplamda yapılan bakış sayısı ile OİA-20’den alınan toplam puan ($r = -.691, p = .027$), OİA-20’nin sorumluluk alt boyutundan alınan puan ($r = -.636, p = .048$), düşüncenin kontrolünün önemsenmesi alt boyutundan alınan puan ($r = -.673, p = .033$), mükemmeliyetçilik alt boyutundan alınan puan ($r = -.813, p = .004$), BBGÖ’nün bilişsel mükemmeliyetçilik alt boyutundan alınan puan ($r = -.632, p = .050$) ile negatif yönde ilişki varken BBGÖ’nün dikkat ve konsantrasyon becerisine güven alt boyutundan alınan puan ile pozitif yönde ilişki bulunmuştur ($r = .662, p = .037$). Tehdit görselleri ($r = .730, p = .017$) ve nötr görsellere ($r = .686, p = .029$) toplamda yapılan bakış sayısı ile BBGÖ’nün dikkat ve konsantrasyon becerisine güven alt boyutu arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunurken nötr görsellere yapılan toplam bakış sayısı

ile OİA-20'nin mükemmeliyetçilik alt boyutu arasında negatif yönlü bir ilişki bulunmuştur ($r = -.695$, $p = .026$).

Tablo 30'da görülebileceği üzere yöneltme yanlılığının ilk parametresi olan ilk hangi görsel türüne bakıldığına ilişkin ölçüm aracılığıyla KED grubunda yalnızca tehdit görsellerine ilk bakışı yöneltme miktarı ile BDE'den alınan puan arasında negatif yönlü bir ilişki bulunmuştur ($r = -.667$, $p = .035$). Yöneltme yanlılığının ikinci parametresi olan görsellere yöneltilen ilk bakışın hızına ilişkin ölçüm aracılığıyla KED grubunda hem kontrol etme ($r = -.647$, $p = .043$) hem tehdit ($r = -.646$, $p = .044$) hem de nötr görsellerde ($r = -.652$, $p = .041$) ilk bakış hızı ile BDE'den alınan puan arasında negatif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca tehdit ($r = -.847$, $p = .002$) ve nötr görsellere ($r = .772$, $p = .009$) yapılan ilk bakış hızının BBGÖ'nün dikkat ve konsantrasyon becerisine güven ile de negatif yönlü ilişki gösterdiği bulunmuştur.

Dikkati geç çekme yanlılığının ölçülmesinde kullanılan tek parametre olan kişinin ilk bakışının süresine ilişkin verilerin KED grubunda kontrol etme görselleri için BBGÖ'den alınan toplam puan ile pozitif yönlü ilişki gösterdiği bulunmuştur ($r = .648$, $p = .043$). Tehdit görsellerindeki dikkati geç çekme yanlılığı için OİA-20'den alınan toplam puan ($r = .649$, $p = .042$), mükemmeliyetçilik alt boyutundan alınan puan ($r = .639$, $p = .047$) ve BBGÖ'nün alt boyutu olan bilişsel mükemmeliyetçilikten alınan puan ($r = .748$, $p = .013$) ile pozitif yönlü ilişki olduğu bulunmuştur. Nötr görsellerdeki dikkati geç çekme yanlılığı ile ölçekler arasında ise hiçbir ilişki bulunmamıştır.

Sürdürme yanlılığının ilk parametresi olan toplam bakış süresine yönelik ölçümün gösterdiği ilişkiler incelendiğinde KED grubunda tehdit görsellerine toplam bakma süresinin BBGÖ'nün dikkat ve konsantrasyon becerisine güven alt boyutundan alınan puan ($r = .779$, $p = .008$) ve BDE'den alınan puan ($r = .752$, $p = .012$) ile pozitif yönde; nötr görsellere toplam bakma süresinin ise OİA-20'den alınan toplam puan ($r = -.716$, $p = .020$), tehdit öngörü9sünden alt boyutundan alınan puan ($r = -.734$, $p = .016$) ve düşüncenin kontrolünün önemsenmesi boyutundan alınan puan ($r = -.699$, $p = .025$) ile negatif yönde ilişkili olduğu görülmüştür. Sürdürme yanlılığının bir diğer

parametresi ise görsellere kaç kez bakış yapıldığı ile ilgilidir. KED grubunda görsellere bakma sayısı ile ölçek puanları arasında bir ilişki bulunmamıştır.

4. BÖLÜM

TARTIŞMA

Bu tez çalışması kapsamında Obsesif Kompulsif Bozukluk'ta (OKB) sıklıkla rastlanan belirti türlerinden bulaşma/kirlenme ve kontrol etme düzeyinin dikkat yanlılıkları bağlamında göz izleme cihazı aracılığıyla üniversite öğrencilerinde incelenmesi ve çeşitli değişkenlerle ilişkilerinin ele alınması hedeflenmiştir. Bu amaçla çeşitli görsel setlerinden yararlanarak tiksizlik ile ilişkili, kontrol etme ile ilişkili, tehdit içerikli ve nötr görseller seçilmiş ve görsellerin uyaran belirginliğinin benzer olması, eşleştirilmesi konularında uzman görüşü alınmıştır. Pilot çalışma ile görsellerin dikkati daha hızlı çekmeye yönelik karıştırıcı bir unsur taşıyıp taşımadığı incelenmiştir. Tarama çalışması ile bulaşma kirlenme kaygı düzeyi yüksek (BKKY), bulaşma kirlenme kaygı düzeyi düşük (BKKD), kontrol etme düzeyi yüksek (KEY) ve kontrol etme düzeyi düşük (KED) gruplarına atanabilecek öğrencilere ulaşılması sağlanmıştır. Böylelikle ön incelemeleri yapılmış çeşitli görsel türlerinde belirti düzeyi yüksek ve düşük katılımcıların ne türde dikkat yanlılıkları sergiledikleri çeşitli değişkenler bağlamında incelenmiştir.

Bu bölümde öncelikli BKKY, BKKD, KEY ve KED gruplarının dikkat yanlılıkları ve bu yanlılıkların çeşitli değişkenlerle ilişkileri incelenmiştir. Daha sonra sırasıyla tez çalışmasının klinik doğruları ve sınırlılıkları değerlendirilmiştir. Son olarak, gelecek çalışmalar için önerilere yer verilmiştir.

4.1. ARAŞTIRMA BULGULARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Giriş bölümünde de belirtildiği üzere OKB'de nöropsikolojik süreçler incelenirken bozulmaların olduğunu belirten ve belirtmeyen çalışmalar olduğu dikkat çekmektedir. Bu karmaşık bulguların arkasında bilişsel yanlılıkların olabileceği ve test performansını

etkileyerek çalışmalarda karıştırıcı etkisi olabileceği düşünülmüştür (Olley ve ark., 2007). Bilişsel yanlılıklar bellek ve dikkat süreçlerindeki yanlılıklar olarak incelenebilir (Hermans ve ark., 2008). Bellek yanlılıklarına ilişkin araştırma bulguları daha tutarlı olmakla birlikte dikkat yanlılıklarına yönelik araştırmaların bulguları birbirinden farklılaşmaktadır (Bradley ve ark., 2016; Greisberg ve McKay, 2003). Buradan hareketle, bu tez çalışması kapsamında OKB'nin iki ayrı belirti alt türü olan bulaşma kirlenme ve kontrol etme türlerinde dikkat yanlılıkları göz izleme teknolojisi kullanılarak incelenmiş ve çeşitli değişkenlerle yanlılıklar arasındaki ilişkiler değerlendirilmiştir.

Dikkat yanlılıklarını ölçmeyi hedefleyen geçmişte kullanılan tepki süresi paradigmalarında katılımcıların bilgisayar klavyesi ya da fare aracılığıyla çeşitli kelime ya da görsellere tepki vermeleri beklenmektedir. Bu yaklaşımlarda kişiler nötr uyarıcılardan farklı olarak daha geç ya da daha erken biçimde belirtileriyle ilişkili uyarana tepki veriyorsa bir yanlılık olduğu düşünülmektedir. Tepki süresi paradigmalarının dikkati uyarandan bölerek tepki vermeye dağıtması ve dikkati yalnızca yöneltme yanlılığı üzerinden değerlendirmesi kısıtlılık olarak değerlendirilmektedir (Armstrong ve Olatunji, 2012). Bu sebeple kişinin birçok uyarın arasından ilk hangisine bakmayı seçtiği (*yöneltme yanlılığının birinci parametresi*), ilk bakışının ne kadar hızda olduğu (*yöneltme yanlılığının ikinci parametresi*), ilk bakışını ne kadar sürdürdüğü (*dikkati geç çekme yanlılığı*), toplamda hangi uyarana daha sık baktığı (*sürdürme yanlılığının birinci parametresi*) ve toplamda hangi uyarana ne kadar süre baktığı (*sürdürme yanlılığının ikinci parametresi*) ile ilgili birçok yanlılık verisinin olabileceği düşünülmüştür (Armstrong ve Olatunji, 2012; Bradley ve ark., 2016; Mullen ve ark., 2021). Buna ek olarak bazı araştırmacılar yalnızca yöneltme yanlılığının ikinci parametresi olan uyarana ilk bakış hızını ve sürdürme yanlılığının ikinci parametresi olan uyarana toplam bakış süresini çalışmalarında kullanmışlardır (Armstrong ve ark., 2010; Armstrong ve ark., 2012; Cludius ve ark., 2019). Bu çalışma kapsamında dikkat yanlılığının 3 bileşenine ilişkin 5 parametrenin verisi de kullanılarak hipotezler oluşturulmuştur. Bulaşma kirlenme koşulu için BKKY grubundaki katılımcıların BKKD grubundaki katılımcılara kıyasla tüm yanlılık bileşenlerini yalnızca tikslenme görselleri için; kontrol etme koşulu için KEY grubundaki katılımcıların KED grubundaki

katılımcılara kıyasla yalnızca kontrol etme görselleri için tüm yanlılık bileşenlerini göstereceği beklenmiştir. Aynı zamanda yanlılık bileşenleri ile obsesif inançlar, tikslenme yatkınlığı ve duyarlılığı, bellek ve biliş güven arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler beklenmiştir. Hipotezlerin test edilebilmesi amacıyla öncelikli olarak tarama çalışması gerçekleştirilmiş ve BKKY, BKKD, KEY ve KED gruplarında yer alacak katılımcılar belirlenmiştir. Çalışmalarda OKB tanısı almış katılımcılara ulaşmadaki güçlük sebebiyle klinik örnekleme oldukça benzeyen analog örneklemelerin sıklıkla kullanıldığı bilinmektedir (Abramowitz ve ark., 2014). Tanı almamış örnekleme çalışmanın OKB belirtilerini anlamada ve tedaviye ilişkin araştırmalara katkı sağladığı görülmektedir (Cougle ve ark., 2007; Olatunji ve ark., 2009). OKB’de belirtilerin sıklıkla bir arada görüldüğü bilindiğinden ve olası karıştırıcı etkileri giderebilmek amacıyla katılımcıların sadece bulaşma kirlenme belirtisinin yüksek ya da sadece kontrol etme belirtisinin yüksek olmasına dikkat edilmiş aynı anda iki belirti türünde de yüksek puanlar alan katılımcılar çalışmada yer almamıştır. Bu durum Cludius ve arkadaşlarının (2019) vurguladığı farklı belirti alt türlerine sahip katılımcıların farklı sebeplerle aynı görsele yanlılık gösterme ihtimalini ortadan kaldırmıştır. Örneğin bir ocak görselinde bulaşma kirlenme belirti düzeyi yüksek kişi olası bir kir sebebiyle bakışlarını yöneltirken kontrol etme belirti düzeyi yüksek kişi ocağın açık mı yoksa kapalı mı olduğunu incelemek için görsele bakışlarını yöneltebilir. Farklı belirti alt türlerini kendi içlerinde incelemek önemli görünmektedir. Bu sebeple bulgular belirti alt türleri kapsamında tartışılmıştır.

4.1.1. Bulaşma Kirlenme Koşuluna Dair Bulguların Değerlendirilmesi

4.1.1.1. BK Koşulu Yöneltilme Yanlılıklarının Değerlendirilmesi

BKKY grubunun BKKD grubuna kıyasla görsel türlerine göre nasıl dikkat yanlılıkları gösterdiğinin incelenmesi amacıyla yürütülen analizler sonucunda yöneltilme yanlılığına ilişkin hipotezlerin desteklenmediği görülmüştür (*Hipotez 1.1 ve Hipotez 1.2*). Tez çalışması kapsamında BKKY grubu katılımcılarının tikslenme görsellerine yanlılık

gösterirken diğer görsel türlerine yanlılık göstermeyeceği ve BKKD grubuyla farklılaşacakları beklenmiştir. Böylelikle BKKY grubundaki katılımcıların tikslenme içerikli görsellere anlamlı olarak ilk bakışlarını daha hızlı ya da daha yavaş yöneltecekleri ve diğer görsel türlerine kıyasla ilk tikslenme görseline bakma miktarlarının anlamlı olarak farklılaşması beklenmektedir. Sonuçlar incelendiğinde BKKY grubunun tüm görsel türlerine ilk bakışını yöneltme miktarı arasında bir fark bulunmadığı gibi BKKD grubuyla arasında da bir fark görülmemiştir. İlk bakışı yöneltme hızları incelendiğindeyse BKKY grubunun tehdit görsellerine nötr görsellere kıyasla daha hızlı ilk bakışını yönelttiği bulunmuştur. Alanyazındaki diğer çalışmalar incelendiğinde Bradley ve arkadaşları (2016), OKB belirti şiddetinin yöneltme yanlılıklarını yordamadığını belirtmiştir. Cludius ve arkadaşları (2019), OKB tanılı hastaların OKB içerikli görsellere sağlıklı katılımcılara kıyasla daha hızlı yöneldiğini görmüştür. Mullen ve arkadaşları (2021) OKB tanılı katılımcıların tüm görsel türlerine daha hızlı yöneldiğini belirtmiştir. Armstrong ve arkadaşları (2010), tikslenme, korku ve nötr yüz ifadelerine yönelik dikkat yanlılıklarını inceledikleri çalışmalarında yüksek düzeyde bulaşma kirlenme kaygısı olan katılımcıların korku ifadesi içeren yüzlere daha çok ilk bakışını yönelttiklerini fakat hız açısından anlamlı bir fark olmadığını belirtmiştir. Armstrong ve arkadaşları (2012) araştırmalarında yüz ifadeleri yerine sahne görselleri ile çalışmalarını yürütmüş ve bulaşma kirlenme kaygısı yüksek olan katılımcıların tikslenme görsellerine daha sık baktıklarını belirtmiştir. Görüldüğü üzere bu alanda yürütülmüş erişilen çalışmaların bulguları birbirinden farklılaşmaktadır. Kullanılan görsellerin içeriği ve tetikleyicilik düzeyleri bu anlamda önemli görünmektedir. BKKY ve BKKD gruplarının tikslenme görsellerini bu çalışma kapsamında ne kadar tiksindirici algıladıkları ve tehdit görsellerini ne kadar tehdit edici algıladıkları değişiklik göstermiş olabilir. Şekil 2’de yer alan ısı haritaları kapsamında kırmızı ile belirtilmiş yerlere daha fazla ve uzun bakıldığı yeşille işaretli yerlereyse görece daha az ve kısa süreli bakıldığı bilinmektedir. Isı haritaları incelendiğinde örneğin BKKY grubunun kirli klozet görselinden kaçındığı ve kapalı klozete bakmayı tercih ettiği fakat BKKD grubu için bunun tersi bir örüntünün olduğu görülmektedir. Bozulmuş yiyecekler için ise ısı haritaları gruplar arasında benzer bir görünüme sahiptir. Bu durum seçilen görsellerin tetikleyicilik düzeylerinin de değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir. Tiksinmenin şiddeti, türü yanlılık üzerinde farklı roller oynuyor olabilir.

4.1.1.2. BK Koşulu Dikkati Geç Çekme Yanlılığının Değerlendirilmesi

BKKY grubunun BKKD grubuna kıyasla görsel türlerine göre nasıl dikkat yanlılıkları gösterdiğinin incelenmesi amacıyla yürütülen analizler sonucunda dikkati geç çekme yanlılığına ilişkin hipotezlerin desteklenmediği görülmüştür (*Hipotez 2.1 ve Hipotez 2.2*). Tez çalışması kapsamında BKKY grubundaki katılımcıların tiksizlik içerikli görsellere ilk bakış sürelerinin diğer görsel türlerine kıyasla ve BKKD grubuna kıyasla anlamlı olarak farklılaşması beklenmiştir. Sonuçlar incelendiğinde BKKY grubunun görsel türlerine ilk bakış sürelerinin farklılaşmadığı, BKKD grubunda da bir farklılaşmanın olmadığı görülmektedir. BKKY ve BKKD grupları arasında ise anlamlı bir fark olmadığı bulunmuştur. Alanyazındaki diğer çalışmalar incelendiğinde Bradley ve arkadaşları (2016), OKB semptom şiddetinin dikkati geç çekme yanlılığını yordamadığını belirtmiştir. Mullen ve arkadaşları (2021), OKB tanılı katılımcıların tüm görsel türleri için ilk bakış sürelerinin sağlıklı katılımcılara kıyasla daha kısa süreli olduğunu bulmuştur. Armstrong ve arkadaşları (2012) ise ilk bakış süresinin gruplar arasında görsel türüne göre farklılaşmadığını belirtmiştir. Bu alanda yürütüldüğü bilinen diğer çalışmalarda ise dikkati geç çekme yanlılığı incelenmemiştir (Armstrong ve ark., 2010; Cludius ve ark., 2019). Bu çalışma kapsamında elde edilen bulgunun yürütülmüş diğer çalışmalarla kısmen uyum gösterdiği fakat hipotezler ile uyumsuz olduğu görülmektedir. Hipotezler oluşturulurken Mullen ve arkadaşlarının (2021) çalışması ile benzer olarak dikkati geç çekme yanlılığının görülmesi beklenmiştir. Nitekim OKB'nin bilişsel modellerinde genellikle odaklanma ve dikkatte bir artış olduğu belirtilmektedir (Rachman, 1998; Salkovskis, 1985). Modellere göre artmış dikkat aracılığıyla kişi tehlikeyi önlemek için tehdit kaynaklarını daha kolay fark edebilecektir. Mullen ve arkadaşlarının (2021) OKB'de ilk bakışın kısa süreli olduğunu bulması bilişsel modellerle uyumlu olarak hastaların diğer tehdidi yakalamak için hızlı hareket edebildiğini gösteriyor olabilir. Ancak alanyazındaki diğer çalışmalar ve bu tez çalışmasındaki ilgili bulgu bu durumu göstermemektedir. Bu çalışmada BKKY grubunun ilk bakış süresinin farklılaşmamasının arkasında çalışmalarda kullanılan görsellerin farklı olması ve katılımcıların semptom türleri ve şiddetlerinin farklılaşıyor olması olabilir. OKB'yi belirti türlerini ayırmadan inceleyen çalışmaların aksine sadece

bulaşma kirlenme temelinde analizler yürütülmesi bulguların farklılaşmasına neden olmuş olabilir. Bulaşma kirlenme kaygısında dikkat yanlılığının biçimleri diğer semptom türleriyle bir arada yürütülen değerlendirmelerden farklı olabilir.

4.1.1.3. BK Koşulu Sürdürme Yanlılıklarının Değerlendirilmesi

BKKY grubunun BKKD grubuna kıyasla görsel türlerine göre nasıl dikkat yanlılıkları gösterdiğinin incelenmesi amacıyla yürütülen analizler sonucunda sürdürme yanlılıklarına ilişkin hipotezlerin desteklenmediği görülmüştür (*Hipotez 3.1 ve Hipotez 3.2*). Tez çalışması kapsamında BKKY grubu katılımcılarının tikslenme görsellerine yanlılık gösterirken diğer görsel türlerine yanlılık göstermeyeceği ve BKKD grubuyla farklılaşacakları beklenmiştir. Böylelikle BKKY grubundaki katılımcıların tikslenme içerikli görsellere diğer görsel türlerine göre anlamlı olarak daha sık bakacağı ve toplam bakma sürelerinin farklılaşacağı düşünülmüştür. Sonuçlar incelendiğinde en temel farklılığın tehdit görselleri için sürdürme yanlılığının bir parametresi olan toplam bakış süresi bağlamında olduğu görülmüştür. Alanyazında yapılan diğer çalışmalar incelendiğinde toplam bakış süresinin farklılaştığını bulgulayan çalışmalarda, OKB belirti düzeyi yüksek katılımcıların OKB içerikli görsellere (Cludius ve ark., 2019) ya da hem OKB içerikli hem de tehdit içerikli görsellere daha uzun süre baktığı raporlanmıştır (Armstrong ve ark., 2010; Bradley ve ark., 2016; Mullen ve ark., 2021). Bu tez çalışması kapsamında ise BKKY grubunun tehdit görsellerine anlamlı olarak toplamda daha kısa süre baktığı görülmüştür. Bu bulgu alanyazındaki diğer bulgularla örtüşmemektedir. BKKY grubunun tehdit görsellerine anlamlı olarak daha kısa süre bakması ve nötr görsellerde bakışını daha uzun süre tutması kaygıdan kaçınma olarak değerlendirilebilir. Gruplar arası karşılaştırmada BKKY grubunun BKKD grubuna kıyasla tehdit görsellerine daha kısa süre bakması ve nötr görsellere daha uzun süre bakması bu bulguyu doğrulamaktadır. Bu bulgunun tikslenme görselleri için görülmemiş olması ise tezin hipotezleri ile uyumsuzdur. Armstrong ve arkadaşları (2012), çalışmalarında BKKY grubunun tikslenme içerikli görsellere toplamda daha kısa süre bakmasını beklemiş fakat hipotezini destekleyememiştir. Bu çalışmada da gruplar arasında anlamlı bir fark görülmemekle birlikte ortalama değerler incelendiğinde BKKY grubunun ortalama 40.61 saniye boyunca tikslenme görsellerine bakarak zaman

geçirdiği BKKD grubunun ise ortalama 47.19 saniye boyunca tikslenme görsellerine baktığı görülmektedir. Aradaki fark anlamsız olmakla birlikte 6.59 sn tikslenme görsellerine daha az bakılmış olmasının bir eğilime işaret edebileceği düşünülebilir. Bu bulgunun daha büyük örneklerle yapılacak çalışmalarda nasıl farklılaşacağını öğrenmek önemli görünmektedir. Özellikle alanyazındaki diğer çalışmalarda OKB içerikli görsellere daha uzun süre bakıldığı düşünüldüğünde bu çalışmada tam tersi bir eğilim olması dikkat çekicidir. Alanyazında elde edilen bulgulardan farklı olarak tikslenme içerikli görsellerden kaçınma davranışı OKB'nin modelleriyle uyumlu görünmektedir (Clark, 2004; Rachman, 1998; Salkovskis, 1985). OKB içerikli görsellere bakma süresindeki artışın arkasındaki mekanizmaların anlaşılması bozukluğa bakışı genişletecektir. Ayrıca BKKD grubunda görsellere toplam bakış süresi açısından bir farklılık gözlenmemiştir. Etkileşim etkisini gösteren grafik ve gruplar arası karşılaştırmalar incelendiğinde BKKY grubunun ortalama 51.93 saniyeyi nötr görsellere bakarak geçirdiği fakat BKKD grubunun ortalama 39.78 saniye boyunca nötr görsellere baktığı bulunmuştur. 12.15 saniyelik bir fark ile BKKD grubuna kıyasla nötr görselle toplam bakış süresinde BKKY grubunda anlamlı bir artış bulunmaktadır. Bu durum BKKY grubunda tehdit görsellerine daha az süreyle bakılması ile açıklanmaktadır. Tehdit görsellerine az bakılması nötr görselle daha uzun süre bakılmasına neden olmuştur. Gruplar arası fark anlamsız olsa da BKKY grubunun tikslenme görsellerine de daha az bakması nötr görsellere daha çok bakarak kaçınmasına ve nötr görsellere bakış süresinin artış göstermesine neden olmuş olabileceği düşünülmektedir.

Toplam bakış miktarları incelendiğinde ise BKKY grubunun tehdit görsellerine bakma miktarlarının nötr görsellere bakma miktarlarına kıyasla anlamlı olarak daha az olduğu bulunmuştur. Alanyazındaki diğer çalışmalar incelendiğinde Bradley ve arkadaşlarının (2016), OKB belirti şiddetinin OKB içerikli görsellere toplam bakış miktarını yordadığını fakat tehdit ve nötr görsel içerikleri için yordamadığını buldukları görülmektedir. Mullen ve arkadaşları (2021) ise OKB tanılı kişilerin tehdit ve OKB içerikli görsellere daha sık bakışlarını yönelttiklerini fakat nötr görsellerde böyle bir fark olmadığını belirtmiştir. Sağlıklı katılımcıların ise nötr görseller ve tehdit görsellerine daha sık baktıklarını fakat OKB içerikli görsellere bakış miktarlarının farklılaşmadığını bulmuşlardır. Cludius ve arkadaşları (2019) ile Armstrong ve

arkadaşlarının (2010; 2012) yürüttüğü çalışmalarda toplam bakış miktarı incelenmemiştir. Bu çalışmada toplam bakış miktarları üzerinden elde edilen bulguların alanyazınla farklılık gösterdiği görülmektedir. Daha sık bakış yapıldığını belirten çalışmanın aksine (Mullen ve ark., 2021) daha az miktarda bakış yapılması daha kısa süreli bakılması bilgisi ile tutarlıdır. Mullen ve arkadaşları (2021), sürdürme yanlılığının bir diğer parametresi olan toplam bakış süresinde de OKB tanılı katılımcıların uzun süre baktığını belirtmiştir. Bu çalışma kapsamında bakış süresi ve bakış miktarının tehdit görsellerine çok daha az yöneltilmiş olması kaygının tetiklenmiş olmasına bağlı olarak kaçınma davranışı ile açıklanabilir (Barlow, 2002). Bulaşma kirlenme kaygısının, kaygı duyarlılığıyla ilişkili olduğu bilinmektedir (Wheaton ve ark., 2012). Kaygı duyarlılığı kişinin kaygıyla ilgili uyaranlar için tetikte olmasını ve kaygıyla ilişkili belirtileri yorumlamasında yanlılıklar olabileceğini belirten bir kavramdır. Kaygı bozukluklarının oluşumu ve sürmesinde etkilidir (Taylor, 1999). Kaçınma davranışının da kaygıdan uzaklaşmayı beraberinde getirdiği ve kaygının uzun vadede sürdürücüsü olduğu bilinmektedir (Barlow, 2002). Bu tez çalışmasında tehdit içerikli görsellerin kaygı duyarlılığı yüksek olabilecek BKKY grubu tarafından daha şiddetli algılandığı düşünülmektedir. Bu durum hem diğer görsel türlerine hem de BKKD grubuna kıyasla tehdit içerikli görsellere daha az bakılmasına neden olmuş olabilir. Tiksınme görselleri için bu tür bir farklılığın görülmemesi ise tehdit görsellerinin istenen etkiyi daha çok uyandırmış olma ihtimali ile açıklanabilir. Ayrıca istatistiksel açıdan anlamlı olmamakla birlikte tiksınme görsellerine BKKY grubunda daha az süreyle bakıldığı görülmektedir. Daha fazla sayıdaki katılımcı ve görsellerle yapılacak analizlerde sonucun nasıl farklılaşacağını incelemek bu nedenle önemli görünmektedir. Böylelikle OKB'deki dikkat yanlılıklarını değerlendirmede kaygı ve tiksınmenin rolünü anlamanın kolaylaşacağı düşünülebilir. Bulaşma kirlenme belirti alt türünde tiksınme görseline maruz kalmak tiksınmeye ek olarak kaygıyı da tetikliyor olabilir. Bu nedenle görsellerin oluşturduğu etkiyi değerlendirmek önemli görülmektedir. Tiksınme görsellerine toplam bakış süresinde anlamlı düzeyde olmayan bu farklılığın sebeplerinden biri kaygının yarattığı bir etkiden de kaynaklanıyor olabilir. Bunun dışında BKKY ve BKKD grubu arasında toplam bakış süresi açısından anlamlı olarak görülen farklılığın sadece tehdit görselleri için bulunmuş olması da kaygı ve tiksınmenin farklılığını değerlendirmede

önemli görünmektedir. BK koşulu için kaygının varlığı yanlılıkların arkasındaki mekanizmaları değerlendirmede daha aktif rol üstleniyor olabilir.

4.1.2. Kontrol Etme Koşuluna Dair Bulguların Değerlendirilmesi

4.1.2.1. KE Koşulu Yöneltilme Yanlılıklarının Değerlendirilmesi

KEY grubunun KED grubuna kıyasla görsel türlerine göre nasıl dikkat yanlılıkları gösterdiğinin incelenmesi amacıyla yürütülen analizler sonucunda yöneltilme yanlılığına ilişkin hipotezlerden birinin kısmen desteklendiği (*Hipotez 4.2*) fakat diğer hipotezin desteklenmediği (*Hipotez 4.1*) görülmüştür. Tez çalışması kapsamında KEY grubu katılımcılarının kontrol etme görsellerine yanlılık gösterirken diğer görsel türlerine yanlılık göstermeyeceği ve KED grubuyla farklılaşacakları beklenmiştir. Böylelikle KEY grubundaki katılımcıların kontrol etme içerikli görsellere anlamlı olarak ilk bakışlarını daha hızlı ya da daha yavaş yöneltecekleri ve diğer görsel türlerine kıyasla ilk kontrol etme görseline bakma miktarlarının anlamlı olarak farklılaşacağı beklenmektedir. Sonuçlar incelendiğinde KEY grubunun ve KED grubunun görsel türlerine göre ilk bakışlarını yöneltilme miktarlarının hem grup içi hem de gruplar arasında farklılaşmadığı görülmüştür. Görsel türüne göre bakış hızları incelendiğinde ise KEY grubunun kontrol etme görsellerine hem tehdit hem de nötr görsellere kıyasla daha hızlı baktığı bulunmuştur. KED grubunda görsellere bakma hızı açısından bir farklılaşma yoktur. Gruplar arası analizlerde de bir farklılaşma olmadığı görülmüştür. KEY grubunda yalnızca ilk bakışı yöneltilme hızı bağlamında farklılaşmanın bulunmuş olması Hipotez 4.2'nin kısmen desteklendiğini göstermektedir. Bu durum bilişsel modellerin önerdiğiyle uyumlu olarak KEY grubunun kontrol etme içerikli durumlara artan bir uyarılmışlıkları olduğu ve olası tehlikeleri tespit edebilmek için dikkatlerini tehlide daha hızlı yöneltilme eğilimleri olduğunu göstermektedir (Rachman, 2002; Salkovskis; 1985). Alanyazındaki diğer çalışmalar incelendiğinde bilindiği kadarıyla yalnızca kontrol etme grubu için dikkat yanlılıklarını serbest bakış paradigması aracılığıyla göz izleme ile çalışan tek araştırma Choi ve arkadaşları (2015) tarafından gerçekleştirilmiştir. Kontrol etme belirti düzeyi yüksek ve düşük katılımcıları yüksek sorumluluk ya da düşük sorumluluk hissi oluşacak şekilde bir ilaç sınıflandırma

görevine dahil etmişlerdir. Sonrasında çeşitli kelimelere yönelik dikkat yanlılıkları incelenmiştir. Kontrol etme belirtisi yüksek grubun kontrol etme ile ilişkili kelimelere ilk bakışını daha fazla ve daha hızlı yönelttiği ve bakış hızının sorumluluk algısına bağlı olarak değişmediği bulunmuştur. Diğer çalışmalar OKB belirti düzeyini belirti türlerini ayırmadan değerlendirmiştir. Bradley ve arkadaşları (2016) OKB belirti şiddetinin yöneltme yanlılıklarını yordamadığını; Cludius ve arkadaşları (2019), OKB tanılı hastaların OKB içerikli görsellere sağlıklı katılımcılara kıyasla daha hızlı yöneldiğini; Mullen ve arkadaşları (2021) ise OKB tanılı katılımcıların tüm görsel türlerine daha hızlı yöneldiğini belirtmiştir. Dolayısıyla bu tez çalışmasında elde edilen bulguların hem OKB belirtilerini genel olarak değerlendiren hem de yalnızca kontrol etme temelinde değerlendiren çalışmalarla genel anlamda uyumlu olduğu görülmektedir.

4.1.2.2. KE Koşulu Dikkati Geç Çekme Yanlılığının Değerlendirilmesi

KEY grubunun KED grubuna kıyasla görsel türlerine göre nasıl dikkat yanlılıkları gösterdiğinin incelenmesi amacıyla yürütülen analizler sonucunda dikkati geç çekme yanlılığına ilişkin hipotezlerin desteklenmediği görülmüştür (*Hipotez 5.1 ve Hipotez 5.2*). Tez çalışması kapsamında KEY grubu katılımcılarının kontrol etme görsellerine yanlılık gösterirken diğer görsel türlerine yanlılık göstermeyeceği ve KED grubuyla farklılaşacakları beklenmiştir. Böylelikle KEY grubundaki katılımcıların kontrol etme içerikli görsellere diğer görsel türlerine göre anlamlı olarak ilk bakış sürelerinin farklılaşacağı düşünülmüştür. Sonuçlar incelendiğinde hem grup içi hem de gruplar arası analizlerde anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür. OKB belirtilerini alt türlere ayırmadan inceleyen çalışmalar incelendiğinde Bradley ve arkadaşları (2016), OKB semptom şiddetinin dikkati geç çekme yanlılığını yordamadığını belirtmiştir. Mullen ve arkadaşları (2021), OKB tanısı almış katılımcıların ilk bakış sürelerinin kontrol grubuna kıyasla daha kısa süreli olduğunu bulmuştur. Cludius ve arkadaşları (2019) ise dikkati geç çekme yanlılığına ilişkin bir veriyi çalışmasına dahil etmemiştir. Kontrol etme belirti alt türünü spesifik olarak incelemeyen bu çalışmaların bulguları arasından grup karşılaştırması yapan tek çalışma Mullen ve arkadaşlarına (2021) aittir. OKB tanılı katılımcıların daha kısa süreli ilk bakışlara sahip olmasının tehdit aramalarına yönelik

bir artışla ilişkili olabileceği belirtilmiştir (Salkovskis, 1985; Rachman, 2004). Bu tez çalışmasında elde edilen bulgu ise Mullen ve arkadaşlarının (2021) bulgusuyla farklılaşmaktadır. Bunun sebeplerinden birinin belirti türlerinin ayrıştırılmadan incelenmesi olabileceği düşünülmektedir. Yalnızca kontrol etme belirtilerini temel alan Choi ve arkadaşlarının (2015) yürüttüğü dikkat yanlılığı araştırmasında kontrol etme belirti düzeyi yüksek ve deneysel bir manipülasyonla yüksek sorumluluk koşulunda bulunan katılımcıların kontrol etme ile ilişkili kelimelere ilk bakış sürelerinin uzadığı bulunmuştur. Bu tez çalışması kapsamında katılımcıların sorumluluk algılarına yönelik bir manipülasyon yer almadığı gibi katılımcılar sorumluluk düzeylerine göre ayrıştırılmamıştır. Bu sebeple sorumluluk algısının yüksek ya da düşük düzeyde olmasına bakılmaksızın KEY ve KED grupları karşılaştırıldığında dikkati geç çekme yanlılıkları açısından bir fark olmadığı görülmektedir. Bu tez çalışması kapsamında fark görünmemesinin sebeplerinden biri serbest bakış paradigmasının kullanılması olabilir. Serbest bakış paradigmasında katılımcılar herhangi bir talep gerçekleştirmek yerine sadece ekrana bakmaktadırlar. Bu durum kontrol etme belirtisi için yanlılık ölçümünde karıştırıcı etki yaratıyor olabilir. Örneğin ocak görseline bakan bir katılımcı için görsele bakıyor olmanın tehdit algısını ya da sorumluluk algısını uyandırmadığını bu sebeple gerçek hayattaki olası yanlılıkları ölçmenin mümkün olmadığı düşünülebilir. Serbest bakış paradigması yerine çeşitli görev talepleri içeren görsel arama paradigmalarının kontrol etme belirtilerini anlamaya katkısının daha fazla olabileceği düşünülmektedir. Bu çalışma kapsamında ilgili bulgunun elde edilmemiş olması serbest bakış paradigmasının kontrol etmeye ilişkin belirtileri tetiklemede yetersiz olması ihtimaliyle ilişkili olabilir.

4.1.2.3. KE Koşulu Sürdürme Yanlılıklarının Değerlendirilmesi

KEY grubunun KED grubuna kıyasla görsel türlerine göre nasıl dikkat yanlılıkları gösterdiğinin incelenmesi amacıyla yürütülen analizler sonucunda sürdürme yanlılıklarına ilişkin hipotezlerden birinin kısmen desteklendiği (*Hipotez 6.2*) diğerinin ise desteklenmediği görülmüştür (*Hipotez 6.1*). Tez çalışması kapsamında KEY grubu katılımcılarının kontrol etme görsellerine yanlılık gösterirken diğer görsel türlerine

yanlılık göstermeyeceği ve KED grubuyla farklılaşacakları beklenmiştir. Böylelikle KEY grubundaki katılımcıların kontrol etme içerikli görsellere diğer görsel türlerine göre anlamlı olarak daha sık bakacağı ve toplam bakma sürelerinin farklılaşacağı düşünülmüştür. Sonuçlar incelendiğinde KEY grubunun kontrol etme görsellerine nötr görsellere kıyasla toplamda daha uzun süre baktıkları fakat tehdit ve kontrol etme görselleri arasında böyle bir fark olmadığı bulunmuştur. Aynı zamanda toplam bakış miktarlarının hem gruplar arasında hem de grup içinde farklılaşmadığı bulunmuştur. Bu sebeple Hipotez 6.2'nin kısmen desteklendiği görülmektedir. Choi ve arkadaşları (2015) kontrol etme düzeyi yüksek katılımcıları deneysel bir manipülasyon ile yüksek sorumluluk ve düşük sorumluluk koşullarına atamıştır. Yüksek sorumluluk koşulundaki KEY grubu katılımcılarının düşük sorumluluk koşulundaki KEY grubu katılımcılarına ve KED grubu katılımcılarına kıyasla kontrol etme ile ilişkili kelimelere daha uzun süre baktıkları bulunmuştur. Bu bulgu sürdürme yanlılığının kontrol etme davranışını artıran etmenlerin artışıyla ilişkili olabileceğini göstermektedir. Bu tez çalışması kapsamında gruplar arasında görsel türlerine göre toplam bakış sürelerinin farklılaşması serbest bakış paradigmasının kontrol etme belirtilerini incelemede çeşitli kısıtlılıklara sahip olmasından kaynaklanıyor olabilir. Sadece görsellere bakıyor olmanın katılımcıların kontrol etme ile ilişkili davranışlarını sergilemelerine neden olmamış olabileceği düşünülmektedir. Katılımcıların kontrol etme davranışlarını etkileyen bir manipülasyon sonrasında yanlılık çalışmalarının yapılması da yine kritik görünmektedir. OKB belirti türlerini ayırmadan ele alan çalışmalar incelendiğinde toplam bakış süresinin farklılaştığını bulgulayan çalışmalarda, OKB belirti düzeyi yüksek katılımcıların OKB içerikli görsellere (Cludius ve ark., 2019) ya da hem OKB içerikli hem de tehdit içerikli görsellere daha uzun süre baktığı raporlanmıştır (Armstrong ve ark., 2010; Bradley ve ark., 2016; Mullen ve ark., 2021). Bu bulgu KE koşulu için tez çalışması ile tutarlı olup KEY grubunun hem kontrol etme hem de tehdit görsellerine nötr görsellere daha uzun süre bakması ile uyumlu görünmektedir. Tehdit görsellerinin kontrol etme görselleri ile benzer nitelikte algılanma ihtimali bu alanda yürütülen çalışmalar için karıştırıcı faktör olarak değerlendirilebilir. Örneğin tehdit görselleri için seçilen görsellerde araba, uçak kazaları, bıçak, silah gibi nesnelere ait fotoğraflar yer almaktadır. Kontrol etme belirtisi yüksek olan katılımcılarda yüksek düzeydeki abartılı sorumluluk algısı, tehdit ön görüşü bulunması ve sıklıkla kontrol etme belirtilerinin arkasında zarar verme/görme ile ilişkili

obsesyonların bulunması tehdit görsellerine de yönelen artmış bir dikkat yanlılığını oluşturuyor olabilir (Radomsky ve ark., 2010).

4.1.3. Korelasyonel Analizlerin Değerlendirilmesi

Alanyazında OKB'deki dikkat yanlılıklarını göz izleme teknolojisi ile inceleyen çalışmaların sıklıkla belirti düzeyi yüksek ve düşük grupları karşılaştırdığı veya grup içi karşılaştırmalarla görsel türlerine yönelik yanıtları incelediği görülmektedir (Armstrong ve ark., 2010; Armstrong ve ark., 2012; Choi ve ark., 2015; Cluduis ve ark., 2019; Mullen ve ark., 2021). Bilindiği kadarıyla yalnızca Bradley ve arkadaşları (2016), göz izleme verileri ile korelasyonel bir çalışma yürütmüş ve çeşitli dikkat yanlılıklarının OKB belirti şiddeti ile ilişkilerini incelemiştir. Bu tez çalışması kapsamında OKB belirti şiddeti dışında dikkat yanlılıklarında rol oynayabilecek diğer değişkenlerin incelenmesi hedeflenmiştir. Bu sebeple BKKY, BKKD, KEY ve KED gruplarında ayrı ayrı yürütülen Pearson Momentlar Çarpımı Korelasyon Katsayısı Analizi aracılığıyla dikkat yanlılıkları ile ilişki gösteren değişkenler incelenmiştir. BKKY ve KEY gruplarında dikkat yanlılıklarında bir artış beklendiğinden OİA-20, TYDÖ-R, BBGÖ ve BDE ölçekleriyle pozitif yönlü bir ilişki olması; BKKD ve KED gruplarında ise dikkat yanlılıklarına ilişkin değerlerin düşük olması beklendiğinden OİA-20, TYDÖ-R, BBGÖ ve BDE ölçeklerinden alacakları puanların da düşük olması ve pozitif yönlü bir ilişkinin söz konusu olması beklenmiştir. KEY ve KED gruplarına TYDÖ-R ölçeği sunulmamıştır (*Hipotez 7, Hipotez 8, Hipotez 9, Hipotez 10, Hipotez 11*).

BKKY ve BKKD grubuna ilişkin korelasyon değerleri Tablo 27 ve Tablo 28'de yer almaktadır. İlgili değerler incelendiğinde hipotezlerin desteklenmediği görülmüştür (*Hipotez 7, Hipotez 9, Hipotez 10*). Keşif niteliği taşıyan bulguların hipotezlerle tutarsız olmasının arkasındaki nedenlerin katılımcı sayısının az olduğu bir örnekleme incelenmiş olmasından ya da beklenen sonuçların dikkat yanlılıkları ile ilişkisiz olmasından etkilendiği düşünülmektedir. Elde edilen anlamlı sonuçlardan hipotezlerle kısmen tutarlı olan tek bulgu BKKY grubunda tehdit görsellerine ilk bakış süresinin uzamasıyla ilişkili olan düşük düzeydeki tehdit öngörüsüdür. İlgili bulgu kaçınma

davranışı ile açıklanabilir. Tehdit öngörüsü düşük BKKY grubundaki katılımcıların kaygı düzeylerini artırması hedeflenen görsellere baktıklarında hemen gözlerini kaçırmadıkları fakat tehdit ön görüşü yüksek katılımcıların daha hızlı gözlerini kaçırıyor olması Barlow'un (2002) belirttiği gibi artmış kaygının kaçınma davranışıyla ilişkisine işaret ediyor olabilir. Aynı zamanda BKKD grubunda tehdit görsellerine daha sık bakmanın daha düşük düzeyde bellek ve bilişle güvenle ilişkili olduğu; tehdit ve nötr görsellere daha sık bakmanın ise daha düşük düzeyde dikkat ve konsantrasyon becerisine güvenle ilişkili olduğu bulunmuştur. Bu bulgu BKKD grubundaki katılımcıların dikkat süreçlerine güvenmemelerine bağlı olarak görsel türlerine daha sık bakış yapmalarıyla ilişkili olabileceği düşünülmektedir.

KEY ve KED grubuna ilişkin korelasyon değerleri Tablo 29 ve Tablo 30'da yer almaktadır. İlgili değerler incelendiğinde hipotezlerin desteklenmediği görülmüştür (*Hipotez 8, Hipotez 11*). Bilindiği kadarıyla ilk kez bu tez kapsamında bir arada incelenen bu kavramlara ilişkin oluşturulan hipotezlerin desteklenmemesinin olası nedenlerinden biri korelasyonel analizler için katılımcı sayısının azlığı olabileceği gibi değişkenler arasında hiçbir anlamlı sonuç çıkmayacak olma ihtimali de olabilir.

4.2. ARAŞTIRMANIN KLİNİK DOĞURGULARI

OKB, işlevselliği büyük ölçüde bozarak kişinin mesleki ve sosyal yaşam kalitesini olumsuz yönde etkileyen sıklıkla kronik gidişat gösteren bir bozukluktur (Bystritsky ve ark., 2001; Coluccia ve ark., 2016). Hem bulaşma kirlenmenin hem de kontrol etmenin kişinin zamanını yoğun biçimde işgal edebildiği ve ağır bir klinik tablonun ortaya çıkabileceği bilinmektedir. OKB'nin tedavisinde sıklıkla semptomları hafifletmeyi ve gidermeyi hedefleyen bilişsel davranışçı terapi tekniklerinden tepki önlemeli maruz bırakma kullanılmaktadır (Ferrando ve Selai, 2021). Kabaca maruz bırakma uygulamalarında katılımcılar kaygı verici (ör. kirli nesneye dokunmak) bir eylemi gerçekleştirmekte ve kaygıyı giderici kompulsiyonu yapmamaları gerekmektedir (ör. ellerini yıkamak) (Meyer ve ark., 1966). Böylelikle obsesyonun felaketle sonuçlanmayacağını görmeleri sağlanmakta ve bozukluğu sürdüren döngünün kırılması

hedeflenmektedir. Maruz bırakma uygulamalarında katılımcıların kaygı verici uyarıcıya odaklanma süreçleri ile ilgili bilgiler yetersiz görünmektedir. Dikkatlerini nasıl yönelttikleri ve nasıl sürdürdüklerinin anlaşılması bozukluğun anlaşılmasını kolaylaştıracağı gibi tedavi sürecini de doğrudan etkileyecektir. OKB’de kaçınma davranışının yoğun olduğu bilinmektedir (Gillan ve ark., 2014). Dikkatin daha geç aşamalarında ortaya çıktığı bilinen dikkat kaçınması görsele bakış yapıldıktan bir süre sonra görsele bakmamaya başlanması olarak tanımlanabilir (Cisler ve Koster, 2010). Özellikle maruz bırakma uygulamalarında kaygı düzeyi düşene dek kişinin kompulsiyonlarını gerçekleştirmeden kaygıyı tetikleyen uyarana maruz kalması dikkat kaçınmasını göz önünde bulundurmayı önemli kılmaktadır. Kaygının giderek azalması dikkat kaçınmasının devreye girmesine mi yoksa uyarana maruz kaldıkça yeni bir öğrenmenin gerçekleşmesi ile mi ilişkili anlamak kritik görünmektedir (Zhang ve ark., 2017).

Üstbilişsel değişimi hedef alan terapi yöntemleri son 20 yıldır gelişmektedir (Atmaca, 2022). Moritz ve arkadaşları (2014) tarafından geliştiren üst bilişsel eğitim (*metacognitive training*) yöntemi ve daha yapılandırılmış bir yöntem olarak değerlendirilebilecek Wells’in ortaya koyduğu üstbilişsel terapi (*metacognitive therapy*) bu alanda karşımıza çıkmaktadır. Üstbilişsel terapi, bilişsel davranışçı terapi ile pek çok benzer özellik taşımakla birlikte düşünce üzerine düşünmeye odaklanması ve düşünceleri kabullenici olmaya yönelik vurgusuyla farklılaşmaktadır (Simon, 2006; Wells, 2010). OKB tedavisinde maruz bırakma uygulamalarının yetersiz olduğu ve obsesyonların daha ön planda olduğu vakalarda etkili bir alternatif olarak değerlendirilebileceği düşünülmektedir (Atmaca, 2022). Melchior ve arkadaşları (2019), 100 OKB tanılı hasta ile çalıştıkları araştırmalarında üstbilişsel terapinin tepki önlemeli maruz bırakmadan daha etkili bir yöntem olabileceğini ve kaygıyı tetiklemeyi hedef almadığı için katılım oranında düşüşlerin önüne geçmede etkili bir yöntem olabileceğini belirtmektedir. OKB’de dikkat yanlılıklarına yönelik hem alanyazında hem de bu tez çalışması kapsamında elde edilen bulguların tutarsızlığı düşünüldüğünde, genel anlamda bir yanlılık olduğu fakat yanlılığın nasıl olduğunun açıklanamadığı görülmektedir. Üst bilişsel terapi dikkat süreçlerine ilişkin kişinin yorumlamalarını kapsayan yöntemleri içermektedir. Dikkat kontrolünü düzenleyen metakognitif teknikler, kaçınma veya

düşünceyi kontrol etme çabası yerine düşünmeyi düzenleyen üstbilişleri güçlendirme, duygu düzenlemeyi etkileyen işlevsiz düşünce biçimlerini değiştirmeyi hedeflemektedir (Wells, 2010). OKB'deki dikkat yanlılıklarının anlaşılması dikkat kontrolünün ne amaçla yapılacağını anlamak için önemli görünmektedir. Bu tez çalışması, alanyazındaki çalışmalardan farklı olarak BKKY grubunun anlamlı olarak tehdit görsellerine daha kısa süre baktığını ve gruplar arası fark anlamsız olsa da tikslenme görsellerine daha kısa süre bakma eğilimi olduğunu göstermiştir. Bu bulgu OKB'nin bulaşma kirlenme alt türü için dikkat kontrolü müdahalesini daha çok kaçınmayı önlemeye yönelik biçimde test etmek gerektiğini göstermektedir. KEY grubunun ise kontrol etme ve tehdit görsellerine daha uzun süre baktığı görülmüştür. Dikkat yanlılıklarıyla ilgili bu farklılıklar belirti türleri arasında değişiklik göstermektedir. Üstbilişsel müdahalelerin farklı belirti alt türleri için nasıl çeşitlendirilebileceğinin ele alınması önemli görünmektedir.

Dikkat yanlılıklarına hedef alan tekniklerden bir diğeri bilişsel yanlılık değişimleme müdahaleleridir (*cognitive bias modification*). MacLeod ve Mathews (2012) bilişsel yanlılık değişimleme müdahalelerini derlemiş ve temelde dikkat yanlılığı değişimleme müdahaleleri (*cognitive bias modification – attention, CBM-A*) ve yorumlama yanlılığı değişimleme müdahalelerini (*cognitive bias modification – interpretation, CBM-I*) temel alan müdahalelerden bahsetmiştir. Dikkat yanlılığını değişimlemeyi hedefleyen bilişsel yanlılık değişimleme müdahalelerinde, tez çalışmasındaki ile benzer olarak ekranda kaygıyı tetiklemesi hedeflenen bir uyaran ve nötr bir uyaran yer almaktadır. Kişinin dikkatini yönelttiği uyaranın kaygı verici uyaran olmasının önüne geçilerek nötr uyarana daha fazla odaklanmasına yönelik bir eğitim sağlanmaktadır (Derin, 2023). Bilişsel yanlılık değişimlemenin özellikle depresyon ve kaygı bozuklukları için etkili olduğu bilinmektedir (Jones ve Sharpe, 2017). Dikkat yanlılığı değişimleme müdahalelerinin OKB belirtilerine etkisini inceleyen çalışmalarda sonucun olumlu olduğunu gösteren çalışmalar olduğu gibi (Hadebank ve ark., 2017; Mohsenpourian ve ark., 2019; Najmi ve Amir, 2010; Rouel ve Smith, 2018) etkisiz olduğunu gösteren bulgular da mevcuttur (Amir ve ark., 2015). Tez kapsamında BKKY grubunun kaygı uyandıran nesneden kaçınmaya yönelik bir eğilimi ve KEY grubunun kaygı uyandıran nesneye odaklanma eğilimi göz önüne alındığında OKB'nin farklı belirti alt türleri için

farklı bilişsel yanlılık değişimleme protokollerinin geliştirilebileceği düşünülmektedir. OKB'nin heterojen bir bozukluk olduğu, obsesyon ve kompulsiyon içeriklerinin kişiden kişiye farklılaşabildiği düşünüldüğünde özellikle klinisyenlerin dikkat süreçlerindeki yanlılıkları tespit edebilmesi ve uygulamalarında bu yanlılıklara nasıl müdahale edilebileceklerini incelemeleri yararlı olabilir.

Geçmiş dikkat yanlılığı değişimleme müdahalelerinin tıpkı dikkat yanlılığı ölçümü gibi tepki süresi paradigmalarını temel alarak oluşturduğu dikkat çekmektedir. Bu paradigmalardan ise sıklıkla nokta izleme görevinin kullanıldığı bilinmektedir (Macleod ve ark., 2002; Mathews ve MacLeod, 2005). Giriş bölümünde değinildiği gibi tepki süresi paradigmalarının kısıtlılıkları dikkat yanlılığı değişimleme müdahaleleri için de geçerli görünmektedir (Armstrong ve Olatunji. 2012; Möbius ve ark., 2018). Bu sebeple yakın dönemli dikkat yanlılığı değişimleme müdahalelerinde de göz izleme teknolojisine yer verildiği bilinmektedir. Ferrari ve arkadaşları (2016), depresyonda dikkat yanlılığını gidermeyi amaçlayan göz izleme teknolojisinin kullanılmış olduğu bir paradigma oluşturmayı hedeflemiştir. Bu bağlamda pozitif ve negatif eğitim aşamaları belirleyerek müdahalenin sağlıklı örneklemdeki depresyon düzeyine etkisini incelemiştir. Pozitif değişimleme eğitiminde katılımcıların negatif görselden önce bir ipucu ile doğrudan pozitif görsele odaklanması ve odaklarının pozitif içerikli görselde tutulması hedeflenirken; negatif değişimleme eğitiminde öncelikle negatif görsele odaklanması ve pozitif görsele dikkatin kaydırılması hedeflenmiştir. Çalışmalarında depresyon düzeyinin azaltılmasına ve dikkat yanlılıklarının giderilmesine bu paradigmanın katkı sağlayabileceğini belirtmiş ve katılımcıların pozitif uyarıcıya bakış sürelerinde bir artış olduğu görülmüştür. Möbius ve arkadaşları (2018) ise aynı paradigmayı hafif düzeyde depresif semptomları olan örneklemle incelemiştir. Pozitif eğitim paradigmasının semptom düzeyini ve dikkat yanlılıklarını azaltmada etkili olduğunu görmüşlerdir. Bilindiği kadarıyla halihazırda OKB'de dikkat yanlılıklarının giderilmesine yönelik göz izleme teknolojisinin kullanıldığı bir dikkat yanlılığı değişimleme müdahalesi bulunmamaktadır. Fakat gelecek çalışmalarla OKB'de dikkat yanlılıklarına ilişkin doğanın daha iyi anlaşılmasına bağlı olarak dikkat yanlılığı değişimleme müdahalelerinin etkililik çalışmalarının yürütülmesi önemli görünmektedir. Özellikle göz izleme teknolojisine kullanıldığı yeni paradigmaların

incelenmesi ile tepki süresi paradigmalarının sınırlılıkları giderilerek semptomların azaltılmasında etkili olan süreçler daha şeffaf değerlendirilebilir. Dikkat yanlılığı değişimleme müdahalelerinin tek başına mı yoksa maruz bırakma uygulamalarına ek bir yöntem olarak mı değerlendirilebileceği tartışmalıdır. Bu alanda gerçekleştirilecek çalışmalarla semptomların hafifletilmesinde hangi koşullar altında hangi yöntemin daha etkili olduğu detaylandırılabilir (Menne-Lothmann ve ark., 2014).

4.3. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI VE GELECEK ÇALIŞMALARA ÖNERİLER

Bu tez çalışması ülkemizde bilindiği kadarıyla ilk kez göz izleme teknolojisi ile OKB’de dikkat yanlılıklarını incelemesi bakımından ve uluslararası düzeyde bilindiği kadarıyla ilk kez belirti alt türlerini (BK ve KE) ayırarak ve dikkat yanlılıklarının çeşitli değişkenlerle ilişkilerini ele alarak incelemesiyle özgünlüğünü korumaktadır. Bu özgün yönlerin yanında birçok sınırlılığın olduğu da bilinmektedir.

Öncelikle çalışmada klinik örneklem kullanılmaması ve yalnızca tarama çalışması kapsamında elde edilen değerler üzerinden semptom düzeyi yüksek ve düşük katılımcıların dahil edilmiş olması bir sorun olarak öne çıkmaktadır. Katılımcıların belirtilerinin yalnızca öz bildirim ölçeği ile değerlendirilmiş olması ve klinik bir görüşme ile deneyimledikleri belirtilerin ne olduğu ve içeriğinin nasıl farklılaştığının öğrenilmemesi bir başka sınırlılık olarak görülmektedir. Gelecek dikkat yanlılığı araştırmalarında OKB tanısı almış katılımcılardan oluşan gruplara ek olarak, kaygı bozukluğu tanısı almış katılımcılardan oluşan gruplar, plasebo grubu ve sağlıklı katılımcılardan oluşan kontrol grubunun yer alması önemli görülmektedir. Böylelikle ilgili yanlılığın atfedilebileceği noktalar daha iyi anlaşılabilir.

Yalnızca üniversite öğrencilerinden ve çoğunluğu kadınlardan oluşan bir örneklemde yanlılıkların değerlendirilmesi ise bulguların genellenebilirliğini kısıtlamaktadır. Katılımcı sayısı analizler için yeterli olmuş ve alanyazında diğer göz izleme çalışmalarında yer alan katılımcı sayılarıyla benzer bir örneklem sayısına ulaşılmış olsa

da özellikle korelasyonel analizleri her grupta 10 katılımcı üzerinden değerlendirmek bulguları olumsuz yönde etkilemiş olabilir. Gelecek çalışmalarda katılımcı sayısının daha fazla olması ve cinsiyet farklarına dikkat edilmesi bulguları anlamayı ve yorumlamayı kolaylaştıracaktır. Dikkat yanlılıklarının arka planında rol oynayabilecek çeşitli kavramların gelecek çalışmalarda değerlendirilmeye devam etmesi birbirinden farklı elde edilmiş sonuçları tartışmaya imkan tanıyacaktır.

Görsellerin seçiminde uzmanların görüşlerinden yararlanılmış olsa da bu görüşler daha nicel biçimde değerlendirilerek yargıcılar arası güvenilirlik düzeyine göre görseller belirlenebilir. Görsel çiftlerinin eşleştirilmesinde uyaran belirginliğinin önüne geçmek için yürütülen pilot çalışma sonrasında değişen görsel çiftlerinin ikinci bir değerlendirilmesi zaman kısıtlılığı sebebiyle yapılamamıştır. Görsel çiftlerinin son hali oluşturulmadan uyaran belirginliğinin tekrar test edilerek ana çalışmaya geçilmesi önemli görülmektedir. Özellikle bazı katılımcıların tehdit görseli şiddetini daha fazla algılamış olabileceği düşünülmektedir. Katılımcıların dengelenerek göz izleme ölçümü öncesi ve sonrasında görsellerin duygusal uyaran şiddetlerinin değerlendirilmesi yararlı olabilir.

Her ne kadar obsesif kompulsif bozukluk temelinde görsel setleri bulunsa da özellikle nötr görsellere erişimde zorluk yaşanmıştır. Bazı koşullarda nötr görsellerin olumlu ya da olumsuz görsel yerine geçtiği noktalar olabilir. Bu sebeple diğer göz izleme çalışmalarında da bu amaçla kullanılabilecek ayrı ve güncel bir görsel setinin bulunması önemli görünmektedir. Renkler, parlaklık, insan ögesi içerme, yazı içermesi gibi nedenlerden veya görsel setinin başka bir ülkede oluşturulmasına bağlı olarak farklı priz türleri ya da farklı ülkelere ait madeni paralar içermesi gibi nedenlerden OKB ile ilişkili görsellerin seçiminde de karıştırıcı zorluklar yaşanmıştır. Bu sebeple katılımcılar yalnızca 20 bulaşma kirlenme, 20 tehdit, 40 nötr veya 20 kontrol etme, 20 tehdit, 40 nötr görsele maruz kalmışlardır. Oysa alanyazındaki göz izleme çalışmalarında çok daha fazla sayıda görsel çiftinin sunulduğu bilinmektedir (Bradley ve ark., 2016; Cludius ve ark., 2019; Mullen ve ark., 2021). Bu durum her ne kadar görsel çiftlerinin kontrollü olmasını sağlamışsa da yanlılık ölçümünde bir kısıtlılığı da beraberinde getirmiştir. Bu alanda yürütülecek uzun vadeli araştırma projelerinde standardize görsel

setlerinin oluşturulması ve mümkünse katılımcıların belirtileriyle uyumlu görsellerin katılımcıya özgü olarak sunulması yanlılıkların incelenmesinde çok daha faydalı olacaktır. OKB'nin heterojen doğası gereği obsesyon ve kompulsiyonların içeriği kişiden kişiye değişim gösterebilmektedir. Bu sebeple bireyin semptomlarına yönelik incelemeler olası karıştırıcı etkenlerin giderilmesini sağlayabilir.

Bu tez çalışması kapsamında dikkat yanlılığı değerlendirilirken ekranda tikslenme-nötr, tehdit-nötr veya kontrol etme-nötr görsel çiftleri olacak şekilde ekranın sağ ve solunda dengelenmiş biçimde görseller sunulmuştur. Oysa bu yanlılıkların pozitif, negatif, belirti ile ilişkili ve nötr görseller bir arada incelenecek şekilde değerlendirilmesi derinlemesine bir bilgi sunacaktır. Böylelikle 2x2 görünümüne sahip, ekranda 4 görselin yer aldığı araştırma desenlerinin yürütülmesi OKB'de dikkat yanlılıklarının daha iyi anlaşılabilmesi için önemli görünmektedir. Ayrıca göz izleme ölçümü her ne kadar tepki süresi paradigmalarına ilişkin sınırlılıkları büyük ölçüde gidermiş olsa da örtük dikkate ilişkin bir bilgi sunmamaktadır (Armstrong ve Olatunji, 2012). Örtük dikkatin yanlılıkta oynadığı rolün araştırılmasında daha çok araştırmaya ihtiyaç olduğu düşünülmektedir.

Araştırma koşullarını oluşturan bulaşma kirlenme ve kontrol etme belirtilerinin doğası gereği bulaşma kirlenme görsellerinin daha amacına uygun olup tikslenmeyi oluşturabileceği fakat kontrol etme görsellerinin kontrol etmeye ilişkin kaygıları tam olarak tetiklememiş olabileceği düşünülmektedir. Bulguların tartışılmasında da değinildiği gibi özellikle kontrol etme belirtilerini hedef alan çalışmalarda serbest bakış paradigması yerine görsel arama paradigmalarının kullanılması, katılımcının bir görevi yerine getirmesinin talep edilmesi, hazırlama etkisinden faydalanarak çeşitli kontrol etme davranışlarını gerçekleştirdikten sonra yanlılığın ölçülmesi sağlanabilir. Gelecek çalışmalar için kontrol etme belirtilerini serbest bakış paradigması ile incelemenin olası avantaj ve dezavantajlarını göz önünde bulundurmaları gerektiği önerilebilir.

Bulgular tartışılırken bu alanda bilindiği kadarıyla yürütülmüş olan toplamda 6 çalışmanın bulgularıyla karşılaştırmalar yapılmıştır. İlgili 6 çalışmanın 2'si bulaşma kirlenme kaygısı, 1'i kontrol etme düzeyi, 3'ü ise OKB belirti düzeyi temelinde yürütülmüştür. OKB belirti düzeyi temelinde yürütülen çalışmalardan biri olan Cludius ve arkadaşlarının (2019) araştırmasında OKB tanılı katılımcılar ve sağlıklı kontroller

karşılaştırıldığı gibi belirti alt türleri ayrıştırılarak bulaşma kirlenme ve kontrol etme grupları da kendi aralarında sağlıklı kontrollerle karşılaştırılmıştır. Bulguların karşılaştırılabileceği çalışmaların azlığı, OKB belirtilerinin heterojen doğası ve belirti alt türlerinin bir arada görünme oranının çok olması bulguların karşılaştırıldığı diğer çalışmalarla farklılıkların çok olmasına sebep olmaktadır. Bu alanda yapılacak çalışmaların artışı ile bulguların karşılaştırılmasının derinleşebilmesi ve OKB'deki dikkat yanlılıklarının nasıl işlediğinin detaylı anlaşılması mümkün olabilir.

Gelecekte gerçekleştirilecek çalışmalarla, OKB'nin bilişsel modellerinde karşımıza çıkan dikkat yanlılığının bozukluğun sürmesine olan etkisini daha iyi değerlendirmek için göz izleme ölçümlerine ek olarak nörofizyolojik ölçümlerin eklenmesiyle dikkat süreçlerinin sağlıklı kontrollerden nasıl farklılaştığı ele alınabilir. Aynı zamanda dikkat yanlılıklarının üstbilişsel faktörlerden bilişsel becerilere güvenle nasıl ilişki gösterdiği açık değildir. Biliş güvenin manipüle edildiği deneysel desenlerde dikkat yanlılıklarının özellikle kontrol etme belirtileri için nasıl değiştiğini incelemek önemli görülmektedir. Yanlılıkların daha iyi incelenmesine bağlı olarak yanlılıklara yönelik müdahale planlarının çeşitlenmesi beklenmektedir. İlerleyen yıllarda göz izleme teknolojisi aracılığıyla dikkat yanlılığı değişimleme müdahalelerinin OKB için farklı belirti alt türlerinde nasıl işlediğini gözlemlemek ve nörofizyolojik ölçümlerle müdahale öncesi ve sonrası değerlendirmelerine ilişkin bulguların çeşitlendirilmesi alana katkı sağlayacaktır. Dikkat yanlılığı değişimleme müdahalelerini içeren çalışmaların artışı ile kendine yardım uygulamalarının oluşturulması ve OKB tedavilerini destekleyici mobil uygulamaların üretilmesinin yarar sağlayacağı düşünülebilir. Bu tür uygulamaların etkililik çalışmalarının ise sürdürülmesi için daha fazla klinik örnekleme içeren kontrollü çalışmalara ihtiyaç olduğu görülmektedir.

4.4. SONUÇ

Bu tez çalışması kapsamında göz izleme teknolojisi aracılığıyla üniversite öğrencilerinde bulaşma kirlenme kaygısı düzeyi ve kontrol etme düzeyinin dikkat yanlılıkları ile ilişkisinin çeşitli değişkenler bağlamında incelenmesi amaçlanmıştır. Bu

amaçla tarama çalışması gerçekleştirilerek bulaşma kirlenme kaygısı yüksek ve düşük katılımcılar ile, kontrol etme düzeyi yüksek ve düşük katılımcılara ulaşılmıştır. Çeşitli görsel setlerinden tikslenme, kontrol etme, tehdit ve nötr içerikli görseller seçilerek uzmanlarca eşleştirilmiştir. Görsel çiftleri pilot çalışma ile test edildikten sonra bulaşma kirlenme koşulu ve kontrol etme koşulundaki katılımcılar koşullarına uygun olarak belirlenmiş görsellere maruz kalmışlardır. Görsel çiftlerinden ilk olarak hangisine baktıkları, ne kadar hızla baktıkları, ilk bakışlarının ne kadar sürdüğü, hangi görsel türüne toplamda kaç kez baktıkları ve toplamda ne kadar süre ile baktıklarına yönelik veriler göz izleme cihazı aracılığıyla kaydedilmiştir.

Bu araştırma bulaşma kirlenme kaygısı yüksek grubun tehdit görsellerine daha hızlı, daha az sayıda ve daha kısa süre baktığını; kontrol etme kaygısı yüksek grubun ise kontrol etme görsellerine daha hızlı ve daha uzun süre baktığını, tehdit görsellerine ise nötr görsellere kıyasla daha uzun süre baktığını göstermiştir.

Sonuç olarak, bu tez çalışmasının sonuçları bulaşma kirlenme belirti alt türü için alanyazından farklı olarak tehdit görsellerine artan bir yanlılığın söz konusu olabileceğini ve tikslenme görselleri için kaçınma davranışına işaret eden eğilimlerin olabileceğini göstermektedir. Kontrol etme belirti alt türü için ise tepki süresi paradigmalarının bulguları ve sınırlı sayıdaki göz izleme teknolojisinin kullanıldığı çalışmaların bulguları ile uyumlu olduğunu, hem kontrol etme hem de tehdit içerikli görsellere artan bir yanlılık olduğunu göstermektedir. Tutarsız bulguların arkasında rol oynayabileceği düşünülen bellek ve biliş güven, tikslenme yatkınlığı ve duyarlılığı, obsesif inançlar gibi değişkenlerle beklenen ilişkiler görülmemiştir. Bu sebeple gelecek araştırmaların daha büyük örneklemle tutarsız bulguları etkileyebilecek karıştırıcı etkenleri dikkate alması ve OKB'nin arka planındaki yanlılıkların aydınlatılmasına ihtiyaç olduğu görülmektedir.

KAYNAKLAR

- Abramowitz, J. S. (2018). Presidential address: Are the Obsessive-Compulsive Related Disorders related to Obsessive-Compulsive Disorder? A critical look at DSM-5's new category. *Behavior therapy*, 49(1), 1–11. <https://doi.org/10.1016/j.beth.2017.06.002>
- Abramowitz, J. S., Deacon, B. J., Olatunji, B. O., Wheaton, M. G., Berman, N. C., Losardo, D., Timpano, K. R., McGrath, P. B., Riemann, B. C., Adams, T., Björgvinsson, T., Storch, E. A. ve Hale, L. R. (2010). Assessment of obsessive-compulsive symptom dimensions: Development and evaluation of the Dimensional Obsessive-Compulsive Scale. *Psychological assessment*, 22(1), 180–198. <https://doi.org/10.1037/a0018260>
- Abramowitz, J. S., Fabricant, L. E., Taylor, S., Deacon, B. J., McKay, D. ve Storch, E. A. (2014). The relevance of analogue studies for understanding obsessions and compulsions. *Clinical psychology review*, 34(3), 206-217. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2014.01.004>
- Abramowitz, J. S. ve Houts, A. C. (2005). *Concepts and controversies in obsessive compulsive disorder*. Springer.
- Abramowitz, J. S., Taylor, S. ve McKay, D. (2009). Obsessive-compulsive disorder. *Lancet (London, England)*, 374(9688), 491–499. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(09\)60240-3](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(09)60240-3)
- Alcolado, G. M. ve Radomsky, A. S. (2011). Believe in yourself: Manipulating beliefs about memory causes checking. *Behaviour Research and Therapy*, 49(1), 42–49. <https://doi.org/10.1016/j.brat.2010.10.001>
- American Psychiatric Association (APA). (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders (5th ed.)*. American Psychiatric Publishing.
- Amir, N., Kuckertz, J. M., Najmi, S. ve Conley, S. L. (2015). Preliminary evidence for the enhancement of self-conducted exposures for OCD using Cognitive Bias Modification. *Cognitive therapy and research*, 39(4), 424–440. <https://doi.org/10.1007/s10608-015-9675-7>
- Armstrong, T., Olatunji, B., Sarawgi, S. ve Simmons, C. (2010). Orienting and maintenance of gaze in contamination fear: Biases for disgust and fear cues. *Behaviour Research and Therapy*, 48, 402–408.

- Armstrong, T. ve Olatunji, B. O. (2012). Eye tracking of attention in the affective disorders: A meta-analytic review and synthesis. *Clinical psychology review*, 32(8), 704–723. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2012.09.004>
- Armstrong, T, Sarawgi, S. ve Olatunji, B. (2012). Attentional bias toward threat in contamination fear: Overt components and behavioral correlates. *Journal of Abnormal Psychology*, 121(1), 232–237.
- Atmaca, M. (2022). Metacognitive therapy in patients with obsessive-compulsive disorder: A review. *Alpha Psychiatry*, 23(5), 212–216. <https://doi.org/10.5152/alphapsychiatry.2022.22840>
- Ball, S. G., Baer, L. ve Otto, M. W. (1996). Symptom subtypes of obsessive-compulsive disorder in behavioral treatment studies: A quantitative review. *Behaviour research and therapy*, 34(1), 47–51. [https://doi.org/10.1016/0005-7967\(95\)00047-2](https://doi.org/10.1016/0005-7967(95)00047-2)
- Basel, D., Hallel, H., Dar, R. ve Lazarov, A. (2023). Attention allocation in OCD: A systematic review and meta-analysis of eye-tracking-based research. *Journal of Affective Disorders*, 324, 539–550.
- Beck, A. T. (1976). *Cognitive therapy and the emotional disorders*. International Universities Press.
- Beck, A. T. ve Clark, D. A. (1997). An information processing model of anxiety: Automatic and strategic processes. *Behaviour research and therapy*, 35(1), 49–58. [https://doi.org/10.1016/s0005-7967\(96\)00069-1](https://doi.org/10.1016/s0005-7967(96)00069-1)
- Beck, A. T., Ward, C. H., Mendelson, M., Mock, J. ve Erbaugh, J. (1961). An inventory for measuring depression. *Archives of general psychiatry*, 4, 561–571. <https://doi.org/10.1001/archpsyc.1961.01710120031004>
- Beşiroğlu, L., Cilli, A. S. ve Aşkın, R. (2004). The predictors of health care seeking behavior in obsessive-compulsive disorder. *Comprehensive psychiatry*, 45(2), 99–108. <https://doi.org/10.1016/j.comppsy.2003.12.010>
- Bienvenu, O. J., Samuels, J. F., Riddle, M. A., Hoehn-Saric, R., Liang, K. Y., Cullen, B. A., Grados, M. A. ve Nestadt, G. (2000). The relationship of obsessive compulsive disorder to possible spectrum disorders: Results from a family study. *Biological psychiatry*, 48(4), 287–293. [https://doi.org/10.1016/s0006-3223\(00\)00831-3](https://doi.org/10.1016/s0006-3223(00)00831-3)

- Black, M. J. ve Grisham, J. R. (2018). A pilot study of interpretive cognitive bias modification for OCD: Targeting memory, uncertainty, and perfectionism biases. *Journal of experimental Psychopathology*, 9(1), 1-15.
<https://doi.org/10.1177/2043808718778969>
- Boschen, M. J. ve Vuksanovic, D. (2007). Deteriorating memory confidence, responsibility perceptions and repeated checking: comparisons in OCD and control samples. *Behaviour research and therapy*, 45(9), 2098–2109.
<https://doi.org/10.1016/j.brat.2007.03.009>
- Botta, F., Vibert, N., Harika-Germaneau, G., Frasca, M., Rigalleau, F., Fakra, E., ... ve Jaafari, N. (2018). Visual search for verbal material in patients with obsessive-compulsive disorder. *Psychiatry Research*, 264, 244-253.
- Boysan, M., Beşiroğlu, L., Çetinkaya, N., Atlı, A. ve Aydın, A. (2010). Obsesif İnanışlar Ölçeği-44'ün (OIÖ-44) Türkçe Formunun Geçerlik ve Güvenirliği/The Validity and Reliability of the Turkish Version of the Obsessive Beliefs Questionnaire-44 (OBQ- 44). *Noro-Psikiyatri Arsivi*, 47(3), 216.
- Bradley, M. C., Hanna, D., Wilson, P., Scott, G., Quinn, P. ve Dyer, K. F. (2016). Obsessive-compulsive symptoms and attentional bias: An eye-tracking methodology. *Journal of behavior therapy and experimental psychiatry*, 50, 303–308. <https://doi.org/10.1016/j.jbtep.2015.10.007>
- Bucarelli, B. ve Purdon, C. (2016). Stove checking behaviour in people with OCD vs. anxious controls. *Journal of behavior therapy and experimental psychiatry*, 53, 17-24.
- Büyüköztürk, Ş. (2019). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı* (25. Baskı). Pegem Akademi.
- Bystritsky, A., Liberman, R. P., Hwang, S., Wallace, C. J., Vapnik, T., Maindment, K. ve Saxena, S. (2001). Social functioning and quality of life comparisons between obsessive-compulsive and schizophrenic disorders. *Depression and anxiety*, 14(4), 214–218. <https://doi.org/10.1002/da.1069>
- Carbonella, J.Y. ve Timpano, K.R. (2016). Examining the link between hoarding symptoms and cognitive flexibility deficits. *Behavior Therapy*, 47(2), 262-273. <https://doi.org/10.1016/j.beth.2015.11.003>

- Charash, M. ve McKay, D. (2002). Attention bias for disgust. *Journal of anxiety disorders*, 16(5), 529–541. [https://doi.org/10.1016/s0887-6185\(02\)00171-8](https://doi.org/10.1016/s0887-6185(02)00171-8)
- Choi, S. A. ve Lee, J. H. (2015). The effect of enhanced responsibility on attentional bias in obsessive-compulsive checkers. *Journal of Obsessive-Compulsive and Related Disorders*, 6, 27-32.
- Coluccia, A., Fagiolini, A., Ferretti, F., Pozza, A., Costoloni, G., Bolognesi, S. ve Goracci, A. (2016). Adult obsessive-compulsive disorder and quality of life outcomes: A systematic review and meta-analysis. *Asian journal of psychiatry*, 22, 41–52. <https://doi.org/10.1016/j.ajp.2016.02.001>
- Clark, D. A. (2004). *Cognitive-behavioral therapy for OCD*. Guilford Press.
- Clark, D. A. ve Purdon, C. L. (1995). The assessment of unwanted intrusive thoughts: A review and critique of the literature. *Behaviour Research and Therapy*, 33(8), 967– 976. [https://doi.org/10.1016/0005-7967\(95\)00030-2](https://doi.org/10.1016/0005-7967(95)00030-2)
- Clayton, I. C., Richards, J. C. ve Edwards, C. J. (1999). Selective attention in obsessive-compulsive disorder. *Journal of abnormal psychology*, 108(1), 171–175. <https://doi.org/10.1037//0021-843x.108.1.171>
- Cludius, B., Wenzlaff, F., Briken, P. ve Wittekind, C. E. (2019). Attentional biases of vigilance and maintenance in obsessive-compulsive disorder: An eye-tracking study. *Journal of Obsessive-Compulsive and Related Disorders*, 20, 30-38.
- Cisler, J. M. ve Koster, E. H. (2010). Mechanisms of attentional biases towards threat in anxiety disorders: An integrative review. *Clinical psychology review*, 30(2), 203 –216.
- Cisler, J. M., Olatunji, B. O. ve Lohr, J. M. (2009). Disgust, fear, and the anxiety disorders: A critical review. *Clinical psychology review*, 29(1), 34–46. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2008.09.007>
- Cisler, J. M. ve Olatunji, B. O. (2010). Components of attentional biases in contamination fear: Evidence for difficulty in disengagement, *Behaviour Research and Therapy*, 48(1), 74-78. <https://www.doi.org/10.1016/j.brat.2009.09.003>
- Coughe, J. R., Lee, H. J. ve Salkovskis, P. M. (2007). Are responsibility beliefs inflated in non-checking OCD patients?. *Journal of anxiety disorders*, 21(1), 153–159. <https://doi.org/10.1016/j.janxdis.2006.03.012>

- Davey, G. C., Macdonald, B. A. ve Brierley, L. (2008). The effect of disgust on anxiety ratings to fear-relevant, disgust-relevant and fear-irrelevant stimuli. *Journal of anxiety disorders*, 22(8), 1347–1354. <https://doi.org/10.1016/j.janxdis.2008.01.015>
- Deak, A., Csenski, L. ve Revesz, G. (2010). Hungarian ratings for the International Affective Picture System (IAPS): A cross-cultural comparison. *Empirical Text and Culture Research*, 4, 90–101.
- Deacon, B. ve Olatunji, B. O. (2007). Specificity of disgust sensitivity in the prediction of behavioral avoidance in contamination fear. *Behaviour Research and Therapy*, 45(9), 2110–2120. <https://doi.org/10.1016/j.brat.2007.03.008>
- Danckert, J., Maruff, P., Crowe, S. ve Currie, J. (1998) Inhibitory processes in cover orienting in patients with Alzheimer's disease. *Neuropsychology*, 12, 255-41.
- Dar, R., Rish, S., Hermesh, H., Taub, M. ve Fux, M. (2000). Realism of confidence in obsessive-compulsive checkers. *Journal of abnormal psychology*, 109(4), 673 678. <https://doi.org/10.1037//0021-843x.109.4.673>
- Derin, S. (2023). Bilişsel yanlılık değişimi. C. Gökdag ve S. Kaçar Başaran (Ed.), *Tanılar üstü yaklaşım* (s.461-485) içinde. Nobel Akademik Yayıncılık.
- De Geus, F., Denys, D.A.J.P., Sitskoorn, M.M. ve Westenberg, H.G.M. (2007). Attention and cognition in patients with obsessive-compulsive disorder. *Psychiatry and Clinical Neurosciences*, 61, 45-53. <https://doi.org/10.1111/j.1440-1819.2007.01609.x>
- Demet, M. M., Deveci, A., Taşkın, E. O., Ermertcan, A. T., Yurtsever, F., Deniz, F., Bayraktar, D. ve Öztürkcan, S. (2005). Obsessive-compulsive disorder in a dermatology outpatient clinic. *General hospital psychiatry*, 27(6), 426 -430. <https://doi.org/10.1016/j.genhosppsy.2005.04.006>
- Duchowski, A. T. (2017). *Eye Tracking Methodology* (3.Baskı). Springer.
- Ecker, W. ve Engelkamp, J. (1995). Memory for actions in obsessive-compulsive disorder. *Behavioural and Cognitive Psychotherapy*, 23(4), 349–371. <https://doi.org/10.1017/S1352465800016477>
- Edaletzadeh, N., Kabirnezhad, S. ve Alilo, M. M. (2011). Memory confidence in obsessive-compulsive disorder; checking subtype. *Procedia-Social and*

Behavioral Sciences, 30, 862-865.

<https://www.doi.org/10.1016/j.sbspro.2011.10.167>

Ertan-Kaya, Ö. (2021). *Algusal yükün seçici dikkat üzerindeki etkisinin duygusal yüz ifadeleri bağlamında fMRG ile incelenmesi*. [Yayımlanmamış doktora tezi], Hacettepe Üniversitesi.

Eysenck, M. W. (1992). *Anxiety: The cognitive perspective*. Lawrence Erlbaum Associates, Inc.

Eysenck, M. W. (1997). *Anxiety and cognition: A unified theory*. Psychology Press/Erlbaum (UK) Taylor & Francis.

Eysenck, M. W. ve Calvo, M. G. (1992). Anxiety and performance: The processing efficiency theory. *Cognition and Emotion*, 6(6), 409–434. <https://doi.org/10.1080/02699939208409696>

Farrell, L. J., Waters, A. M., Boschen, M. J. ve Milliner, E. L. (2011). Responsibility beliefs, memory confidence, intolerance of uncertainty and the urge to check in Childhood Obsessive-Compulsive Disorder: An examination of cognitive theory. *Behaviour Change*, 28(3), 128–142. <https://doi.org/10.1375/bech.28.3.128>

Faul, F., Erdfelder, E., Buchner, A. ve Lang, A.-G. (2009). Statistical power analyses using G*Power 3.1: Tests for correlation and regression analyses. *Behavior Research Methods*, 41(4), 1149–1160. <http://doi.org/10.3758/BRM.41.4.1149>

Fergus, T. A. ve Valentiner, D. P. (2009). The Disgust Propensity and Sensitivity Scale Revised: An examination of a reduced-item version. *Journal of Anxiety Disorders*, 23(5), 703-710. <https://doi.org/10.1016/j.janxdis.2009.02.009>

Ferrando, C. ve Selai, C. (2021). A systematic review and meta-analysis on the effectiveness of exposure and response prevention therapy in the treatment of Obsessive Compulsive Disorder. *Journal of Obsessive-Compulsive and Related Disorders*, 31, 100684. <https://doi.org/10.1016/j.jocrd.2021.100684>

Ferrari, G. R. A., Möbius, M., van Opdorp, A., Becker, E. S. ve Rinck, M. (2016). Can't look away: An eye-tracking based attentional disengagement training for

- depression. *Cognitive Therapy and Research*, 40(5), 672–686.
<https://doi.org/10.1007/s10608-016-9766-0>
- Fitzgerald, K. D., Welsh, R. C., Stern, E. R., Angstadt, M., Hanna, G. L., Abelson, J. L. ve Taylor, S. F. (2011). Developmental alterations of frontal-striatal thalamic connectivity in obsessive-compulsive disorder. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 50(9), 938–948.e3.
<https://doi.org/10.1016/j.jaac.2011.06.011>
- Flavell, J. H. (1979). Metacognition and cognitive monitoring: A new area of cognitive–developmental inquiry. *American Psychologist*, 34(10), 906–911. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.34.10.906>
- Foa, E. B., Amir, N., Gershuny, B., Molnar, C. ve Kozak, M. J. (1997). Implicit and explicit memory in obsessive-compulsive disorder, *Journal of Anxiety Disorders*, 11(2), 119- 129. [https://doi.org/10.1016/S0887-6185\(97\)00001-7](https://doi.org/10.1016/S0887-6185(97)00001-7)
- Foa, E. B., Ilai, D., McCarthy, P. R., Shoyer, B. ve Murdock, T. (1993) Information processing in obsessive-compulsive disorder. *Cognitive Therapy and Research*, 17,173-189
- Foa, E. B., Kozak, M. J., Goodman, W. K., Hollander, E., Jenije, M. A. ve Rasmussen, S. A. (1995). DSM-IV field trial: Obsessive-compulsive disorder. *The American Journal of Psychiatry*, 152(4), 654.
<https://doi.org/10.1176/ajp.152.4.654-a>
- Foa, E. B. ve McNally, R. J. (1986). Sensitivity to feared stimuli in obsessive compulsives: A dichotic listening analysis. *Cognitive Therapy and Research*, 10(4), 477–485. <https://doi.org/10.1007/BF01173299>
- Fontenelle, L. F., Mendlowicz, M. V. ve Versiani, M. (2006). The descriptive epidemiology of obsessive-compulsive disorder. *Progress in neuro psychopharmacology & biological psychiatry*,30(3), 327–337.
<https://doi.org/10.1016/j.pnpbp.2005.11.001>
- Geller D. A. (2006). Obsessive-compulsive and spectrum disorders in children and adolescents. *The Psychiatric clinics of North America*, 29(2), 353–370.
<https://doi.org/10.1016/j.psc.2006.02.012>
- Gillan, C. M., Morein-Zamir, S., Urcelay, G. P., Sule, A., Voon, V., Apergis-Schoute, A. M., Fineberg, N. A., Sahakian, B. J. ve Robbins, T. W. (2014). Enhanced

- avoidance habits in obsessive-compulsive disorder. *Biological psychiatry*, 75(8), 631–638. <https://doi.org/10.1016/j.biopsych.2013.02.002>
- Grabe, H. J., Meyer, C., Hapke, U., Rumpf, H. J., Freyberger, H. J., Dilling, H. ve John, U. (2000). Prevalence, quality of life and psychosocial function in obsessive-compulsive disorder and subclinical obsessive-compulsive disorder in northern Germany. *European archives of psychiatry and clinical neuroscience*, 250(5), 262– 268. <https://doi.org/10.1007/s004060070017>
- Greisberg, S. ve McKay, D. (2003). Neuropsychology of obsessive-compulsive disorder: A review and treatment implications. *Clinical psychology review*, 23(1), 95–117. [https://doi.org/10.1016/s0272-7358\(02\)00232-5](https://doi.org/10.1016/s0272-7358(02)00232-5)
- Grühn, D. ve Scheibe, S. (2008). Age-related differences in valence and arousal ratings of pictures from the International Affective Picture System (IAPS): Do ratings become more extreme with age?. *Behavior research methods*, 40(2), 512–521. <https://doi.org/10.3758/brm.40.2.512>
- Goldstein, E. B. (2019). Görsel Dikkat. F. Girgin-Kardeş (Ed.) *Duyum ve Algı* (9, s.127 -150) içinde. Nobel Yayınevi
- Goetz, A. R., Lee, H. J., Cogle, J. R. ve Turkel, J. E. (2013). Disgust propensity and sensitivity: Differential relationships with obsessive-compulsive symptoms and behavioral approach task performance. *Journal of Obsessive-Compulsive and Related Disorders*, 2(4), 412-419.
- Habedank, I., Lennartz, S. J., Arslan, R. C. ve Ertle, A. (2017). Online attention bias modification for obsessive-compulsive disorder: A randomized controlled trial. <https://doi.org/10.17605/OSF.IO/U7CVE>
- Haberkamp, A., Glombiewski, J. A., Schmidt, F. ve Barke, A. (2017). The DIsgustRelaTed- Images (DIRTI) database: Validation of novel standardized set of disgust pictures. *Behaviour Research and Therapy*, 89, 86 -94.
- Hacıömeroğlu, A. B., Keser, E. ve İnözü Mermerkaya, M. (2018). Farklı psikopatolojilerde duyguların rolü: Tiksinme, öfke, suçluluk ve anksiyete. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 19(1), 13-20.
- Haidt, J., McCauley, C. ve Rozin, P. (1994). Individual differences in sensitivity to disgust: A scale sampling seven domains of disgust elicitors. *Personality*

and Individual Differences, 16(5), 701–713.
[https://doi.org/10.1016/0191-8869\(94\)90212-7](https://doi.org/10.1016/0191-8869(94)90212-7)

Harkness, E. L., Harris, L. M., Jones, M. K. ve Vaccaro, L. (2009). No evidence of attentional bias in obsessive compulsive checking on the dot probe paradigm. *Behaviour research and therapy*, 47(5), 437–443.
<https://doi.org/10.1016/j.brat.2009.02.004>

Hermans, D., Martens, K., De Cort, K., Pieters, G. ve Eelen, P. (2003). Reality monitoring and metacognitive beliefs related to cognitive confidence in obsessive–compulsive disorder. *Behaviour Research and Therapy*, 41(4), 383-401.

Hermans, D., Engelen, U., Grouwels, L., Joos, E., Lemmens, J. ve Pieters, G. (2008). Cognitive confidence in obsessive-compulsive disorder: Distrusting perception, attention and memory. *Behaviour research and therapy*, 46(1), 98-113.

Hewitt, P. L. ve Flett, G. L. (1990). Perfectionism and depression: A multidimensional analysis. *Journal of Social Behavior & Personality*, 5(5), 423–438.

Hisli, N. (1989). Beck Depresyon Envanterinin üniversite öğrencileri için geçerliği, güvenilirliği. *Psikoloji dergisi*, 7(23), 3-13.

Huang, L. C., Tsai, K. J., Wang, H. K., Sung, P. S., Wu, M. H., Hung, K. W. ve Lin, S. H. (2014). Prevalence, incidence, and comorbidity of clinically diagnosed obsessive– compulsive disorder in Taiwan: A national population-based study. *Psychiatry research*, 220(1-2), 335–341.
<https://doi.org/10.1016/j.psychres.2014.08.011>

Insel, T. R. (1992). Neurobiology of obsessive compulsive disorder: A review. *International Clinical Psychopharmacology*, 7(1), 31–33.
<https://doi.org/10.1097/00004850-199206001-00008>

Inozu, M., Bilekli Bilger, I. ve Trak, E. (2023). The role of disgust proneness and contamination-related thought-action fusion in mental contamination-related washing urges. *Current Psychology*, 42(1), 73-81.

Inozu, M., Eremsoy, E., Cicek, N. M. ve Ozcanli, F. (2017). The association of scrupulosity with disgust propensity and contamination based obsessive compulsive symptoms: An experimental investigation using highly scrupulous

- Muslims. *Journal of Obsessive Compulsive and Related Disorders*, 15, 43-51. <https://doi.org/10.1016/j.jocrd.2017.08.004>
- Inozu, M., Ozcanli Ulukut, F., Ergun, G. ve Alcolado G. M. (2014). The mediating role of disgust sensitivity and thought-action fusion between religiosity and obsessive compulsive symptoms. *International Journal of Psychology*, 49(5), 334-341. <https://doi.org/10.1002/ijop.12041>
- İnözü, M. ve Yorulmaz, O. (2013). Vancouver Obsesif-Kompulsif Ölçeği: Türkçe formunun üniversite öğrencilerinde geçerlik ve güvenirliği. *Türk Psikoloji Yazıları*, 16(32), 64-72.
- Jacob, R. J. K. ve Karn, K. S. (2003). Commentary on section 4- Eye tracking in human-computer interaction and usability research: Ready to deliver the promises. *The Mind's Eye*, 573-605. <https://doi.org/10.1016/B978-044451020-4/50031-1>
- Jelinek, L., Moritz, S., Heeren, D. ve Naber, D. (2006). Everyday memory functioning in obsessive-compulsive disorder. *Journal of the International Neuropsychological Society*, 12(5), 746-749.
- Jennings, H., Nedeljkovic, M. ve Moulding, R. (2011). The Influence of Confidence in Memory on Checking Behaviours. *E-Journal of Applied Psychology*, 7(2).
- Johnston, R. (2020). *Investigation of attentional bias in obsessive-compulsive disorder*. [Yayımlanmamış doktora tezi], Queen's University Belfast.
- Jones, E. B. ve Sharpe, L. (2017). Cognitive bias modification: A review of meta-analyses. *Journal of affective disorders*, 223, 175-183. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2017.07.034>
- Karadağ, F., Oğuzhanoğlu, N. K., Özdel, O., Ateşçi, F. Ç. ve Amuk, T. (2006). OCD Symptoms in a sample of Turkish patients: A phenomenological picture. *Depression and Anxiety*, 23, 145-152.
- Kiverstein, J., Rietveld, E., Slagter, H. A. ve Denys, D. (2019). Obsessive Compulsive Disorder: A pathology of self-confidence? *CellPress*, 23(5), 369-372. <https://doi.org/10.1016/j.tics.2019.02.005>

- Konkan, R., Şenormancı, Ö., Güçlü, O., Aydın, E. ve Sungur, M. Z. (2012). Obsesif kompulsif bozukluk ve obsesif inançlar. *Anatolian Journal of Psychiatry/Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 13(2).
- Koster, E. H., Fox, E. ve MacLeod, C. (2009). Introduction to the special section on cognitive bias modification in emotional disorders. *Journal of abnormal psychology*, 118(1), 1-4.
- Lang, P. J., Bradley, M. M. ve Cuthbert, B. N. (2008). International affective picture system (IAPS): Affective rating of pictures and instruction manual. *Technical Report A-8*. FL: University of Florida.
- Lasaitis, C., Ribeiro, R. L. ve Bueno, O. F. A. (2008). Brazilian norms for the International Affective Picture System (IAPS)—Comparison of the affective ratings for new stimuli between Brazilian and North-American subjects. *Jornal Brasileiro de Psiquiatria*, 57(4), 270-275. <https://doi.org/10.1590/S0047-20852008000400008>
- Leckman, J. F., Grice, D. E., Boardman, J., Zhang, H., Vitale, A., Bondi, C., Alsobrook, J., Peterson, B. S., Cohen, D. J., Rasmussen, S. A., Goodman, W. K., McDougle, C. J. ve Pauls, D. L. (1997). Symptoms of obsessive-compulsive disorder. *The American journal of psychiatry*, 154(7), 911–917. <https://doi.org/10.1176/ajp.154.7.911>
- Lee, H. J. ve Kwon, S. M. (2003). Two different types of obsession: autogenous obsessions and reactive obsessions. *Behaviour research and therapy*, 41(1), 11–29. [https://doi.org/10.1016/s0005-7967\(01\)00101-2](https://doi.org/10.1016/s0005-7967(01)00101-2)
- Levy, N. (2018). Obsessive-compulsive disorder as a disorder of attention. *Mind & Language*, 33, 3-16. <https://www.doi.org/10.1111/mila.12172>
- Lombroso, P. J. ve Scahill, L. (2008). Tourette syndrome and obsessive-compulsive disorder. *Brain & development*, 30(4), 231–237. <https://doi.org/10.1016/j.braindev.2007.09.001>
- Macdonald, P. A., Antony, M. M., Macleod, C. M. ve Richter, M. A. (1997). Memory and confidence in memory judgments among individuals with obsessive compulsive disorder and non-clinical controls. *Behaviour research and therapy*, 35(6), 497-505.

- MacLeod, C. ve Mathews, A. (2012). Cognitive bias modification approaches to anxiety. *Annual review of clinical psychology*, 8, 189–217.
<https://doi.org/10.1146/annurev-clinpsy-032511-143052>
- MacLeod, C., Rutherford, E., Campbell, L., Ebsworthy, G. ve Holker, L. (2002). Selective attention and emotional vulnerability: Assessing the causal basis of their association through the experimental manipulation of attentional bias. *Journal of abnormal psychology*, 111(1), 107–123.
- Martinelli, M., Chasson, G. S., Wetterneck, C. T., Hart, J. M. ve Björgvinsson T. (2014). Perfectionism dimensions as predictors of symptom dimensions of obsessive compulsive disorder. *Bulletin of the Menninger Clinic*, 78(2), 140-159.
<https://doi.org/10.1521/bumc.2014.78.2.140>
- Mataix-Cols, D., Lawrence, N. S., Wooderson, S., Speckens, A. ve Phillips, M. L. (2009). The Maudsley Obsessive–Compulsive Stimuli Set: Validation of a standardized paradigm for symptom-specific provocation in obsessive compulsive disorder. *Psychiatry Research*, 168(3), 238-241.
- Mataix-Cols, D., Rosario-Campos, M. C. ve Leckman, J. F. (2005). A multidimensional model of obsessive-compulsive disorder. *The American journal of psychiatry*, 162(2), 228–238. <https://doi.org/10.1176/appi.ajp.162.2.228>
- Matchett, G. ve Davey, G. C. (1991). A test of a disease-avoidance model of animal phobias. *Behaviour Research and Therapy*, 29(1), 91–94. [https://doi.org/10.1016/S0005-7967\(09\)80011-9](https://doi.org/10.1016/S0005-7967(09)80011-9)
- Mathews, A. ve MacLeod, C. (2005). Cognitive Vulnerability to Emotional Disorders. *Annual Review of Clinical Psychology*, 1, 167-195.
- McKay, D., Abramowitz, J. S., Calamari, J. E., Kyrios, M., Radomsky, A., Sookman, D., Taylor, S. ve Wilhelm, S. (2004). A critical evaluation of obsessive compulsive disorder subtypes: symptoms versus mechanisms. *Clinical psychology review*, 24(3), 283–313.
<https://doi.org/10.1016/j.cpr.2004.04.003>
- McNally R. J. (1990). Psychological approaches to panic disorder: a review. *Psychological bulletin*, 108(3), 403–419.
<https://doi.org/10.1037/0033-2909.108.3.403>

- McNally, R. J. ve Kohlbeck, P. A. (1993). Reality monitoring in obsessive-compulsive disorder. *Behaviour Research and Therapy*, 31(3), 249-253. [https://doi.org/10.1016/0005-7967\(93\)90023-N](https://doi.org/10.1016/0005-7967(93)90023-N)
- Melchior, K., Franken, I., Deen, M. ve van der Heiden, C. (2019). Metacognitive therapy versus exposure and response prevention for obsessive compulsive disorder: Study protocol for a randomized controlled trial. *Trials*, 20, 1-11.
- Memişçi, G., Trak, E. ve Inozu Mermerkaya, M. (2024). *Bellek ve Biliş Güven Ölçeği ile Frost Kararsızlık Ölçeği'nin Türkçeye uyarlanması ve psikometrik özelliklerinin incelenmesi* [Değerlendirmede]. Psikoloji Bölümü, Hacettepe Üniversitesi.
- Menne-Lothmann, C., Viechtbauer, W., Höhn, P., Kasanova, Z., Haller, S. P., Drukker, M., van Os, J., Wichers, M. ve Lau, J. Y. (2014). How to boost positive interpretations? A meta-analysis of the effectiveness of cognitive bias modification for interpretation. *Plos one*, 9(6), e100925. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0100925>
- Meyer, V. (1966). Modification of expectations in cases with obsessional rituals. *Behaviour research and therapy*, 4(4), 273-280.
- Mohsenpourian, K., Nokani, M., Jamilian, H. ve Ghasemi, M. (2019). Comparing attention bias modification with selective serotonin reuptake inhibitors in patients with obsessive-compulsive disorder. *Journal of Arak University of Medical Sciences*. 22(4), 76-85.
- Mogg, K. ve Bradley, B. P. (1998). A cognitive-motivational analysis of anxiety. *Behaviour research and therapy*, 36(9), 809–848. [https://doi.org/10.1016/s0005-7967\(98\)00063-1](https://doi.org/10.1016/s0005-7967(98)00063-1)
- Mogg, K., Millar, N. ve Bradley, B. P. (2000). Biases in eye movements to threatening facial expressions in generalized anxiety disorder and depressive disorder. *Journal of abnormal psychology*, 109(4), 695–704. <https://doi.org/10.1037//0021-843x.109.4.695>
- Montgomery, S. A. (1993). Obsessive compulsive disorder is not an anxiety disorder. *International Clinical Psychopharmacology*, 8(1), 57–62. <https://doi.org/10.1097/00004850-199309001-00009>

- Moretz, M. W. ve McKay, D. (2009). The role of perfectionism in obsessive compulsive symptoms: "not just right" experiences and checking compulsions. *Journal of anxiety disorders*, 23(5), 640–644. <https://doi.org/10.1016/j.janxdis.2009.01.015>
- Moritz, S., Andreou, C., Schneider B. C., Wittekind, C. E., Menon, M., Balzan, R. P. ve Woodward, T. S. (2014). Sowing the seeds of doubt: A narrative review on metacognitive training in schizophrenia. *Clinical Psychology Review*, 34(4), 358–366. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2014.04.004>
- Moritz, S., Fricke, S., Wagner, M. ve Hand, I. (2001). Further evidence for delayed alternation deficits in obsessive-compulsive disorder. *Journal of Nervous and Mental Disease*, 189(8), 562–564. <https://doi.org/10.1097/00005053-200108000-00012>
- Moritz, S. ve Jaeger, A. (2018). Decreased memory confidence in obsessive-compulsive disorder for scenarios high and low on responsibility: is low still too high?. *European archives of psychiatry and clinical neuroscience*, 268(3), 291–299. <https://doi.org/10.1007/s00406-017-0783-0>
- Moritz, S., Kloss, M., von Eckstaedt, F. V. ve Jelinek, L. (2009). Comparable performance of patients with obsessive-compulsive disorder (OCD) and healthy controls for verbal and nonverbal memory accuracy and confidence: Time to forget the forgetfulness hypothesis of OCD? *Psychiatry Research*, 166(2-3), 247–253.
- Moritz, S., Von Mühlenen, A., Randjbar, S., Fricke, S. ve Jelinek, L. (2009). Evidence for an attentional bias for washing-and checking-relevant stimuli in obsessive compulsive disorder. *Journal of the International Neuropsychological Society*, 15(3), 365–371.
- Moritz, S. ve von Mühlenen, A. (2008). Investigation of an attentional bias for fear related material in obsessive-compulsive checkers. *Depression and Anxiety*, 25(3), 225–229. <https://doi.org/10.1002/da.20294>
- Moritz, S., Wahl, K., Zurowski, B., Jelinek, L., Hand, I. ve Fricke, S. (2007). Enhanced perceived responsibility decreases metamemory but not memory accuracy in

- obsessive-compulsive disorder (OCD). *Behaviour research and therapy*, 45(9), 2044–2052. <https://doi.org/10.1016/j.brat.2007.03.003>
- Moulding, R. ve Kyrios, M. (2006). Anxiety disorders and control related beliefs: the exemplar of Obsessive-Compulsive Disorder (OCD). *Clinical psychology review*, 26(5), 573–583. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2006.01.009>
- Möbius, M., Ferrari, G. R. A., van den Bergh, R., Becker, E. S. ve Rinck, M. (2018). Eye- Tracking Based Attention Bias Modification (ET-ABM) facilitates disengagement from negative stimuli in dysphoric individuals. *Cognitive therapy and research*, 42(4), 408–420. <https://doi.org/10.1007/s10608-018-9889-6>
- Mullen, M., Hanna, D., Bradley, M., Rogers, D., Jordan, J. A. ve Dyer, K. F. (2021). Attentional bias in individuals with obsessive-compulsive disorder: A preliminary eye-tracking study. *Journal of Behavioral and Cognitive Therapy*, 31(2), 199-204.
- Muller, J. ve Roberts, J. E. (2005). Memory and attention in Obsessive-Compulsive Disorder: A review. *Journal of anxiety disorders*, 19(1), 1–28. <https://doi.org/10.1016/j.janxdis.2003.12.001>
- Myers, S. G., Fisher, P. L. ve Wells, A. (2008). Belief domains of the Obsessive Beliefs Questionnaire-44 (OBQ-44) and their specific relationship with obsessive compulsive symptoms. *Journal of anxiety disorders*, 22(3), 475–484. <https://doi.org/10.1016/j.janxdis.2007.03.012>
- Najmi, S. ve Amir, N. (2010). The effect of attention training on a behavioral test of contamination fears in individuals with subclinical obsessive-compulsive symptoms. *Journal of abnormal psychology*, 119(1), 136–142. <https://doi.org/10.1037/a0017549>
- Nedeljkovic, M. ve Kyrios, M. (2007). Confidence in memory and other cognitive processes in obsessive-compulsive disorder. *Behaviour research and therapy*, 45(12), 2899–2914. <https://doi.org/10.1016/j.brat.2007.08.001>
- Nedeljkovic, M., Moulding, R., Kyrios, M. ve Doron, G. (2009). The relationship of cognitive confidence to OCD symptoms. *Journal of anxiety disorders*, 23(4), 463–468. <https://doi.org/10.1016/j.janxdis.2008.10.001>

- Nicholson, E. ve Barnes-Holmes, D. (2012). Developing an implicit measure of disgust propensity and disgust sensitivity: examining the role of implicit disgust propensity and sensitivity in obsessive-compulsive tendencies. *Journal of behavior therapy and experimental psychiatry*, 43(3), 922–930. <https://doi.org/10.1016/j.jbtep.2012.02.001>
- Obsessive Compulsive Cognitions Working Group. (1997). Cognitive assessment of obsessive–compulsive disorder. *Behaviour Research and Therapy*, 35(7), 667–681. [https://doi.org/10.1016/S0005-7967\(97\)00017-X](https://doi.org/10.1016/S0005-7967(97)00017-X)
- Obsessive Compulsive Cognitions Working Group (2001). Development and initial validation of the obsessive beliefs questionnaire and the interpretation of intrusions inventory. *Behaviour research and therapy*, 39(8), 987–1006. [https://doi.org/10.1016/s0005-7967\(00\)00085-1](https://doi.org/10.1016/s0005-7967(00)00085-1)
- Obsessive Compulsive Cognitions Working Group (2003). Psychometric validation of the Obsessive Beliefs Questionnaire and the Interpretation of Intrusions Inventory: Part I. *Behaviour research and therapy*, 41(8), 863–878. [https://doi.org/10.1016/s0005-7967\(02\)00099-2](https://doi.org/10.1016/s0005-7967(02)00099-2)
- Obsessive Compulsive Cognitions Working Group. (2005). Psychometric validation of the obsessive belief questionnaire and interpretation of intrusions inventory—Part 2: Factor analyses and testing of a brief version. *Behaviour Research and Therapy*, 43(11), 1527-1542.
- Olatunji, B. O., Berg, H. E. ve Zhao, Z. (2017). Emotion regulation of fear and disgust: Differential effects of reappraisal and suppression. *Cognition and Emotion*, 31(2), 403-410.
- Olatunji, B. O., Wolitzky-Taylor, K. B., Willems, J., Lohr, J. M. ve Armstrong, T. (2009). Differential habituation of fear and disgust during repeated exposure to threat-relevant stimuli in contamination-based OCD: An analogue study. *Journal of anxiety disorders*, 23(1), 118-123.
- Olatunji, B. O., Sawchuk, C. N., de Jong, P. J. ve Lohr, J. M. (2006). The structural relation between disgust sensitivity and blood-injection-injury fears: A cross-cultural comparison of U.S. and Dutch data. *Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry*, 37, 16-29.

- Olley, A., Malhi, G. ve Sachdev, P. (2007). Memory and executive functioning in obsessive– compulsive disorder: A selective review. *Journal of affective disorders*, 104(1-3), 15– 23.
- Phillips, M. L., Marks, I. M., Senior, C., Lythgoe, D., O'dwyer, A. M., Meehan, O., Williams, S. C. R., Brammer, M. J., Bullmore, E. T. ve McGuire, P. K. (2000). A differential neural response in obsessive–compulsive disorder patients with washing compared with checking symptoms to disgust. *Psychological medicine*, 30(5), 1037-1050.
- Purcell, R., Maruff, P., Kyrios, M. ve Pantelis, C. (1998). Cognitive deficits in obsessive- compulsive disorder on tests of frontal-striatal function. *Biological psychiatry*, 43(5), 348–357.
[https://doi.org/10.1016/s0006-3223\(97\)00201-1](https://doi.org/10.1016/s0006-3223(97)00201-1)
- Posner, M. I., Petersen, S. E., Fox, P. T. ve Raichle, M. E. (1988). Localization of cognitive operations in the human brain. *Science (New York, N.Y.)*, 240(4859), 1627–1631. <https://doi.org/10.1126/science.3289116>
- Rachman S. (1997). A cognitive theory of obsessions. *Behaviour research and therapy*, 35(9), 793–802. [https://doi.org/10.1016/s0005-7967\(97\)00040-5](https://doi.org/10.1016/s0005-7967(97)00040-5)
- Rachman S. (1998). A cognitive theory of obsessions: Elaborations. *Behaviour research and therapy*, 36(4), 385–401. [https://doi.org/10.1016/s0005-7967\(97\)10041-9](https://doi.org/10.1016/s0005-7967(97)10041-9)
- Rachman S. (2002). A cognitive theory of compulsive checking. *Behaviour research and therapy*, 40(6), 625–639. [https://doi.org/10.1016/s0005-7967\(01\)00028-6](https://doi.org/10.1016/s0005-7967(01)00028-6)
- Rachman S. (2004). Fear of contamination. *Behaviour research and therapy*, 42(11), 1227– 1255. <https://doi.org/10.1016/j.brat.2003.10.009>
- Rachman, S. ve Shafran, R. (1998). Cognitive and behavioral features of obsessive– compulsive disorder. R. P. Swinson, M. M. Antony, S. Rachman ve M. A. Richter (Ed.), *Obsessive-compulsive disorder: Theory, research, and treatment* (s. 51–78) içinde. The Guilford Press.
- Radomsky, A. S., Dugas, M. J., Alcolado, G. M. ve Lavoie, S. L. (2014). When more is less: doubt, repetition, memory, metamemory, and compulsive checking in OCD. *Behaviour research and therapy*, 59, 30–39.
<https://doi.org/10.1016/j.brat.2014.05.008>

- Radomsky, A. S., Gilchrist, P. T. ve Dussault, D. (2006). Repeated checking really does cause memory distrust. *Behaviour research and therapy*, 44(2), 305–316. <https://doi.org/10.1016/j.brat.2005.02.005>
- Radomsky, A. S., Rachman, S. ve Hammond, D. (2001). Memory bias, confidence and responsibility in compulsive checking. *Behaviour research and therapy*, 39(7), 813-822.
- Radomsky, A. S., Shafran, R., Coughtrey, A. E. ve Rachman, S. (2010). Cognitive behavior therapy for compulsive checking in OCD. *Cognitive and Behavioral Practice*, 17(2), 119-131. <https://doi.org/10.1016/j.cbpra.2009.10.002>
- Raines, A. M., Oglesby, M. E., Allan, N. P., Mathes, B. M., Sutton, C. A. ve Schmidt, N. B. (2018). Examining the role of sex differences in obsessive-compulsive symptom dimensions. *Psychiatry research*, 259, 265–269. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2017.10.038>
- Rasmussen, S. A. ve Eisen, J. L. (1992). The epidemiology and clinical features of obsessive compulsive disorder. *The Psychiatric clinics of North America*, 15(4), 743–758.
- Reiss, S. (1991). Expectancy theory of fear, anxiety and panic. *Clinical Psychology Review*, 11, 141–153
- Reiss, S. ve Havercamp, S. (1996). The sensitivity theory of motivation: Implications for psychopathology. *Behaviour Research and Therapy*, 34(8), 621–632. [https://doi.org/10.1016/0005-7967\(96\)00041-1](https://doi.org/10.1016/0005-7967(96)00041-1)
- Reiss S. ve McNally R. J. (1985). Expectancy model of fear. S. Reiss ve R. R. Bootzin (Ed.), *Theoretical issues in behaviour therapy*, (s. 107-121) içinde. Academic Press.
- Reuther, E. T., Davis, T. E., Rudy, B. M., Jenkins, W. S., Whiting, S. E. ve May A. C. (2013). Intolerance of uncertainty as a mediator of the relationship between perfectionism and obsessive-compulsive symptom severity. *Depression and Anxiety*, 30(8) 773-777.
- Rubenstein, C. S., Peynircioğlu, Z. F., Chambless, D. L. ve Pigott, T. A. (1993). Memory in sub-clinical obsessive-compulsive checkers. *Behaviour Research and Therapy*, 31(8), 759-765.

- Rouel, M. ve Smith, E. (2018). Attentional bias and its modification in contamination OCD symptomatology. *Cognitive Therapy and Research*, 42(5), 686–698. <https://doi.org/10.1007/s10608-018-9927-4>
- Saad G. (2006). Sex differences in OCD symptomatology: an evolutionary perspective. *Medical hypotheses*, 67(6), 1455–1459. <https://doi.org/10.1016/j.mehy.2006.05.017>
- Salkovskis P. M. (1985). Obsessional-compulsive problems: a cognitive-behavioural analysis. *Behaviour research and therapy*, 23(5), 571–583. [https://doi.org/10.1016/0005-7967\(85\)90105-6](https://doi.org/10.1016/0005-7967(85)90105-6)
- Salkovskis, P. M. (1989). Cognitive-behavioural factors and the persistence of intrusive thoughts in obsessional problems. *Behaviour Research and Therapy*, 27(6), 677–682. [https://doi.org/10.1016/0005-7967\(89\)90152-6](https://doi.org/10.1016/0005-7967(89)90152-6)
- Sasson, Y., Zohar, J., Chopra, M., Lustig, M., Iancu, I. ve Hendler, T. (1997). Epidemiology of obsessive-compulsive disorder: A world view. *The Journal of clinical psychiatry*, 12, 7–10.
- Sawchuk, C. N., Lohr, J. M., Westendorf, D. H., Meunier, S. A. ve Tolin, D. F. (2002). Emotional responding to fearful and disgusting stimuli in specific phobics. *Behaviour research and therapy*, 40(9), 1031-1046.
- Sayar, K., Uğurad, I. K. ve Acar, B. (1999). Obsessif Kompulsif Bozuklukta fenomenoloji, *Klinik Psikofarmakoloji Bülteni*, 9(3), 142-147.
- Schienle, A., Schäfer, A., Stark, R., Walter, B., Franz, M. ve Vaitl, D. (2003). Disgust sensitivity in psychiatric disorders: A questionnaire study. *The Journal of nervous and mental disease*, 191(12), 831-834.
- Shafran, R. (1995). *An investigation into the cognitive-behavioural model of obsessive compulsive disorder: can this be reconciled with a neurological deficit model?* [Yayımlanmamış doktora tezi]. University of London.
- Shafran, R. ve Rachman, S. (2004). Thought-action fusion: A review. *Journal of behavior therapy and experimental psychiatry*, 35(2), 87–107. <https://doi.org/10.1016/j.jbtep.2004.04.002>
- Sher, K. J., Frost, R. O. ve Otto, R. (1983). Cognitive deficits in compulsive checkers: An exploratory study. *Behaviour research and therapy*, 21(4), 357–363. [https://doi.org/10.1016/0005-7967\(83\)90004-9](https://doi.org/10.1016/0005-7967(83)90004-9)

- Sher, K. J., Frost, R. O., Kushner, M., Crews, T. M. ve Alexander, J. E. (1989). Memory deficits in compulsive checkers: replication and extension in a clinical sample. *Behaviour research and therapy*, 27(1), 65–69.
[https://doi.org/10.1016/0005-7967\(89\)90121-6](https://doi.org/10.1016/0005-7967(89)90121-6)
- Simons, M., Schneider, S. ve Herpertz-Dahlmann, B. (2006). Metacognitive therapy versus exposure and response prevention for pediatric obsessive-compulsive disorder. A case series with randomized allocation. *Psychotherapy and psychosomatics*, 75(4), 257–264.
<https://doi.org/10.1159/000092897>
- Simpson, H. B., Rosen, W., Huppert, J. D., Lin, S. H., Foa, E. B. ve Liebowitz, M. R (2006). Are there reliable neuropsychological deficits in obsessive-compulsive disorder? *Journal of Psychiatric Research*, 40(3), 247-257.
- Sizino da Victoria, M., Nascimento, A. L. ve Fontenelle, L. F. (2012). Symptom specific attentional bias to threatening stimuli in obsessive-compulsive disorder. *Comprehensive psychiatry*, 53(6), 783–788.
<https://doi.org/10.1016/j.comppsy.2011.12.005>
- Soysal, A. Ş., Yalçın, K. ve Can, H. (2008). Bilişsel psikoloji kapsamında yer alan dikkat teorileri. *New/Yeni Symposium Journal*, 46(1), 35-41.
- Suhas, S. ve Rao, N. P. (2019). Neurocognitive deficits in obsessive-compulsive disorder: A selective review. *Indian journal of psychiatry*, 61(1), S30–S36.
https://doi.org/10.4103/psychiatry.IndianJPsychiatry_517_18
- Taylor, S. (1993). The structure of fundamental fears. *Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry*, 24, 289–299.
- Tezcan, E. A., Millet, B. ve Kuloğlu, M. (1998) Türkiye ve Fransa’da obsesif kompulsif bozukluk tanısı alan hastaların sosyodemografik, klinik ve görüngüsel özelliklerinin karşılaştırılması. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 1, 35-41.
- Thordarson, D. S., Radomsky, A. S., Rachman, S., Shafran, R., Sawchuk, C. N. ve Hakstian, A. R. (2004). The Vancouver Obsessional Compulsive Inventory (VOCI). *Behaviour Research and Therapy*, 42(11), 1289-1314. <https://doi.org/10.1016/j.brat.2003.08.007>

- Thorpe, S. J., Patel, S. P. ve Simonds, L. M. (2003). The relationship between disgust sensitivity, anxiety and obsessions. *Behaviour research and therapy*, 41(12), 1397- 1409.
- Toffolo, M. B., van den Hout, M. A., Engelhard, I. M., Hooge, I. T. ve Cath, D. C. (2016). Patients with Obsessive-Compulsive Disorder check excessively in response to mild uncertainty. *Behavior therapy*, 47(4), 550–559. <https://doi.org/10.1016/j.beth.2016.04.002>
- Tolin, D. F. ve Meunier, S. A. (2007). Contamination and decontamination. *Obsessive-Compulsive Disorder*, 3-18. <https://doi.org/10.1016/B978-008044701-8/50002-4>
- Tolin, D. F., Woods, C. M. ve Abramowitz, J. S. (2006). Disgust sensitivity and obsessive– compulsive symptoms in a non-clinical sample. *Journal of behavior therapy and experimental psychiatry*, 37(1), 30-40.
- Torresan, R. C., Ramos-Cerqueira, A. T., Shavitt, R. G., do Rosário, M. C., de Mathis, M. A., Miguel, E. C. ve Torres, A. R. (2013). Symptom dimensions, clinical course and comorbidity in men and women with obsessive-compulsive disorder. *Psychiatry research*, 209(2), 186–195. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2012.12.006>
- Tükel, R., Polat, A., Genç, A., Bozkurt, O. ve Atli, H. (2004). Gender-related differences among Turkish patients with obsessive-compulsive disorder. *Comprehensive psychiatry*, 45(5), 362–366. <https://doi.org/10.1016/j.comppsy.2004.06.006>
- Uysal, A. N., İkikardeş, E., Gültekin, G., Yerlikaya, Y. G. ve Eremsoy, E. (2013, Mayıs). *Abartılmış Tiksinme Algısı Ölçeği ile Tiksinme Yatkınlığı ve Duyarlılığı Ölçeği Revize Edilmiş Formunun Türkçe versiyonlarının psikometrik özellikleri* [Poster sunumu]. VI. Işık Savaşır Klinik Psikoloji Sempozyumu, İstanbul, Türkiye.
- van den Hout, M. ve Kindt, M. (2003). Repeated checking causes memory distrust. *Behaviour research and therapy*, 41(3), 301–316. [https://doi.org/10.1016/s0005-7967\(02\)00012-8](https://doi.org/10.1016/s0005-7967(02)00012-8)
- van den Hout, M. ve Kindt, M. (2004). Obsessive-compulsive disorder and the paradoxical effects of perseverative behaviour on experienced

- uncertainty. *Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry*, 35(2), 165– 181. <https://doi.org/10.1016/j.jbtep.2004.04.007>
- van Overveld, W. J. M., De Jong, P. J., Peters, M. L., Cavanagh, K. ve Davey, G. C. (2006). Disgust propensity and disgust sensitivity: Separate constructs that are differentially related to specific fears. *Personality and Individual Differences*, 41(7), 1241-1252.
- Vatan, S. (2014). *Duyguların, duygu düzenlemenin, obsesif inançların, düşünce kontrolünün ve bağlanmanın, obsesif kompulsif bozukluktaki farklı belirtilerdeki rollerinin incelenmesi*. [Yayımlanmamış doktora tezi], Hacettepe Üniversitesi.
- Veale, D. M., Sahakian, B. J., Owen, A. M. ve Marks, I. M. (1996). Specific cognitive deficits in tests sensitive to frontal lobe dysfunction in obsessive compulsive disorder. *Psychological medicine*, 26(6), 1261-1269.
- Vrijzen, V. N., Fleurkens, P., Nieuwboer, W. ve Rinck, M. (2009). Attentional bias to moving spiders in spider fearful individuals. *Journal of Anxiety Disorders*, 23, 541–545. <https://doi.org/10.1016/j.janxdis.2008.11.002>
- Wells, A. (1995). Meta-cognition and worry: A cognitive model of generalized anxiety disorder. *Behavioural and Cognitive Psychotherapy*, 23(3), 301–320. <https://doi.org/10.1017/S1352465800015897>
- Wells, A. (1997). *Cognitive therapy of anxiety disorders: A practice manual and conceptual guide*. John Wiley & Sons Inc.
- Wells, A. (2000). *Emotional disorders and metacognition: Innovative cognitive therapy*. John Wiley & Sons Ltd.
- Wells, A. (2010). Metacognitive theory and therapy for worry and generalized anxiety disorder: Review and status. *Journal of Experimental Psychopathology*, 1(1), 133– 145. <https://doi.org/10.5127/jep.007910>
- Wells, A. (2021). *Anksiyete ve depresyonda metakognitif terapi* (2. Baskı). (K. F. Yavuz, H. Bebek, A. E. Uygur, Çev.). Litera Yayıncılık (Orijinal eserin basım tarihi, 2011).
- Wells, A. ve Cartwright-Hatton, S. (2004). A short form of the metacognitions questionnaire: Properties of the MCQ-30. *Behaviour research and therapy*, 42(4), 385–396. [https://doi.org/10.1016/S0005-7967\(03\)00147-5](https://doi.org/10.1016/S0005-7967(03)00147-5)

- Wells, A. ve Matthews, G. (1994). *Attention and emotion: A clinical perspective*. Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Wells, A. ve Papageorgiou, C. (1998). Social phobia: Effects of external attention on anxiety, negative beliefs, and perspective taking. *Behavior Therapy*, 29(3), 357– 370. [https://doi.org/10.1016/S0005-7894\(98\)80037-3](https://doi.org/10.1016/S0005-7894(98)80037-3)
- Wells, A. (2000). *Emotional disorders and metacognition: Innovative cognitive therapy*. John Wiley & Sons Ltd.
- Williams, J. M., Mathews, A. ve MacLeod, C. (1996). The emotional Stroop task and psychopathology. *Psychological bulletin*, 120(1), 3–24. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.120.1.3>
- Williams, J. M. G., Watts, F. N., MacLeod, C. ve Matthews, A. (1998). *Cognitive psychology and emotional disorders* (2. Baskı) Wiley.
- Williams, M. T., Abramowitz, J. S. ve Olatunji, B. O. (2012). The relationship between contamination cognitions, anxiety, and disgust in two ethnic groups. *Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry*, 44, 207-212.
- Yorulmaz, O., Baştuğ, G., Tüzer, V. ve Göka, E. (2013). Obsesif-kompulsif bozukluğu olan hastalarda yanlış yorumlama, inançlar ve düşünce kontrol yöntemleri. *Anatolian Journal of Psychiatry/Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 14(3).
- Yorulmaz, O., Güngör, D. ve Gökdağ, C. (2019). Obsesif İnançlar Anketi: Kısa Formların Türkçeye uyarlanması ve psikometrik özelliklerinin incelenmesi. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 30(3), 191-199. <https://doi.org/10.5080/u23433>
- Zermatten, A., Van der Linden, M., Jermann, F. ve Ceschi, G. (2006). Validation of a French version of the Obsessive–Compulsive Inventory-Revised in a non-clinical sample. *European Review of Applied Psychology*, 56(3), 151-155.
- Zermatten, A., ve Van Der Linden, M. (2008). Phenomenal characteristics of memories of daily actions in checking-prone individuals. *Applied Cognitive Psychology*, 22(8), 1099–1112. <https://doi.org/10.1002/acp.1423>
- Zhong, Z. M., Wang, M. Y., Guo, X., Miao, X., Zhang, T., Gao, D. ve Yuan, Z. (2017). Attentional avoidance of threats in obsessive compulsive disorder: An event

related potential study. *Behaviour Research and Therapy*, 97, 96-104.
<https://doi.org/10.1016/j.brat.2017.07.011>

EKLER

EK 1. ORJİNALLİK RAPORU

	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	Doküman Kodu Form No.	FRM-YL-15
		Yayın Tarihi Date of Pub.	04.12.2023
	FRM-YL-15 Yüksek Lisans Tezi Orijinallik Raporu <i>Master's Thesis Dissertation Originality Report</i>	Revizyon No Rev. No.	02
		Revizyon Tarihi Rev. Date	25.01.2024

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞINA
Tarih: 27/05/2024
Tez Başlığı: Bulaşma Kirlenme Kaygısı ve Kontrol Etme Düzeyinin Dikkat Yanılgıları ile Olan İlişkinin Çeşitli Değişkenler Bağlamında İncelenmesi: Bir Göz İzleme Çalışması Yukarıda başlığı verilen tezin a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 125 sayfalık kısmına ilişkin, 24/05/2024 tarihinde tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezin benzerlik oranı % 8 'dir. Uygulanan filtrelemeler*: 1. ☒ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç 2. ☒ Kaynakça hariç 3. ☐ Alıntılar hariç 4. ☒ Alıntılar dâhil 5. ☒ 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tezin herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumlarda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim. Gereğini saygılarımla arz ederim.
Ad-Soyad/İmza

Öğrenci Bilgileri	Ad-Soyad	Güzide Memişçi
	Öğrenci No	N21135400
	Enstitü Anabilim Dalı	Psikoloji
	Programı	Klinik Psikoloji

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.
Prof. Dr. Müjgan İnözü Mermerkaya

* Tez **Almanca** veya **Fransızca** yazılıyor ise bu kısımda tez başlığı **Tez Yazım Dilinde** yazılmalıdır.

**Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları İkinci bölüm madde (4)/3'te de belirtildiği üzere: Kaynakça hariç, Alıntılar hariç/dahil, 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç (Limit match size to 5 words) filtreleme yapılmalıdır.

	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	Doküman Kodu Form No.	FRM-YL-15
		Yayın Tarihi Date of Pub.	04.12.2023
	FRM-YL-15 Yüksek Lisans Tezi Orijinallik Raporu <i>Master's Thesis Dissertation Originality Report</i>	Revizyon No Rev. No.	02
		Revizyon Tarihi Rev.Date	25.01.2024

TO HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF PSYCHOLOGY

Date: 27/05/2024

Thesis Title (In English): Investigation of the Relationship between Contamination Anxiety and Checking Level with Attentional Bias in the Context of Various Variables: An Eye Tracking Study

According to the originality report obtained by my thesis advisor by using the Turnitin plagiarism detection software and by applying the filtering options checked below on 24/05/2024 for the total of 125 pages including the a) Title Page, b) Introduction, c) Main Chapters, and d) Conclusion sections of my thesis entitled above, the similarity index of my thesis is 8 %.

Filtering options applied**:

- ☒ Approval and Declaration sections excluded
- ☒ References cited excluded
- ☐ Quotes excluded
- ☒ Quotes included
- ☒ Match size up to 5 words excluded

I hereby declare that I have carefully read Hacettepe University Graduate School of Social Sciences Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports that according to the maximum similarity index values specified in the Guidelines, my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge.

Kindly submitted for the necessary actions.

Name-Surname/Signature

Student Information	Name-Surname	Guzide Memisci
	Student Number	N21135400
	Department	Psychology
	Programme	Clinical Psychology

SUPERVISOR'S APPROVAL

APPROVED
Prof. Dr. Mujgan Inozu Mermerkaya

**As mentioned in the second part [article (4)/3] of the Thesis Dissertation Originality Report's Codes of Practice of Hacettepe University Graduate School of Social Sciences, filtering should be done as following: excluding refence, quotation excluded/included, Match size up to 5 words excluded.

EK 2. ETİK KOMİSYON İZNİ

Tarih: 08/02/2023 15:26
Sayı: E-35853172-300-00002680453

**T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ**
Rektörlük

8.02.2023

Sayı : E-35853172-300-00002680453
Konu : Güzide MEMİŞÇİ Hk. (Etik Komisyon İzni)

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 21.12.2022 tarihli ve E-12908312-300-00002584160 sayılı yazınız.

Enstitünüz Psikoloji (Klinik Psikoloji) Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencisi **Güzide MEMİŞÇİ**'nin Prof. Dr. Müjgan İNÖZÜ MERMERKAYA danışmanlığında hazırladığı "**Bulaşma Kirlenme Kaygısı ve Kontrol Etme Düzeyinin Dikkat Yanlılıkları ile Olan İlişkinin Çeşitli Değişkenler Bağlamında İncelenmesi: Bir Göz İzleme Çalışması**" başlıklı tez çalışması, Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunun **10 Ocak 2023** tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Serhat ÜNAL
Rektör Yardımcısı

Bu belge güvenli elektronik imza ile onaylanmıştır

Belge Doğrulama Kodu: BE58546E-B46E-42E4-9D08-6B573DF3C138

Adres: Hacettepe Üniversitesi Rektörlük 06100 Sıhhiye-Ankara

E-posta: yazind@hacettepe.edu.tr İnternet Adresi: www.hacettepe.edu.tr Elektronik

Ağ: www.hacettepe.edu.tr

Telefon: 0 (312) 305 3001-3002 Faks: 0 (312) 311 9992

Kep: hacettepeuniversitesi@hs01.kep.tr

Belge Doğrulama Adresi: <https://www.turkiye.gov.tr/hu-ebys>

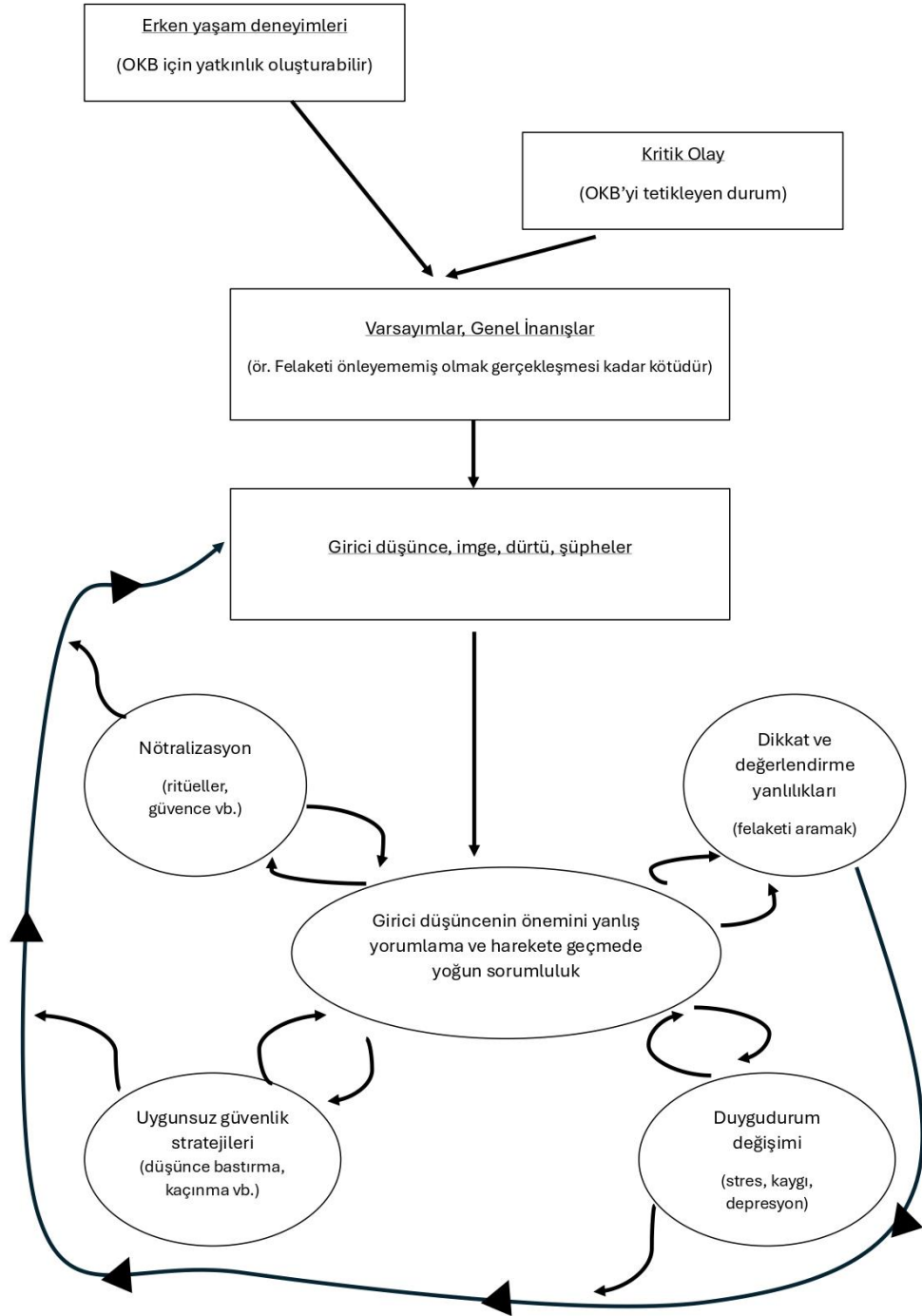
Bilgi için: Duygu Didem İLERİ

Bilgisayar İşletmeni

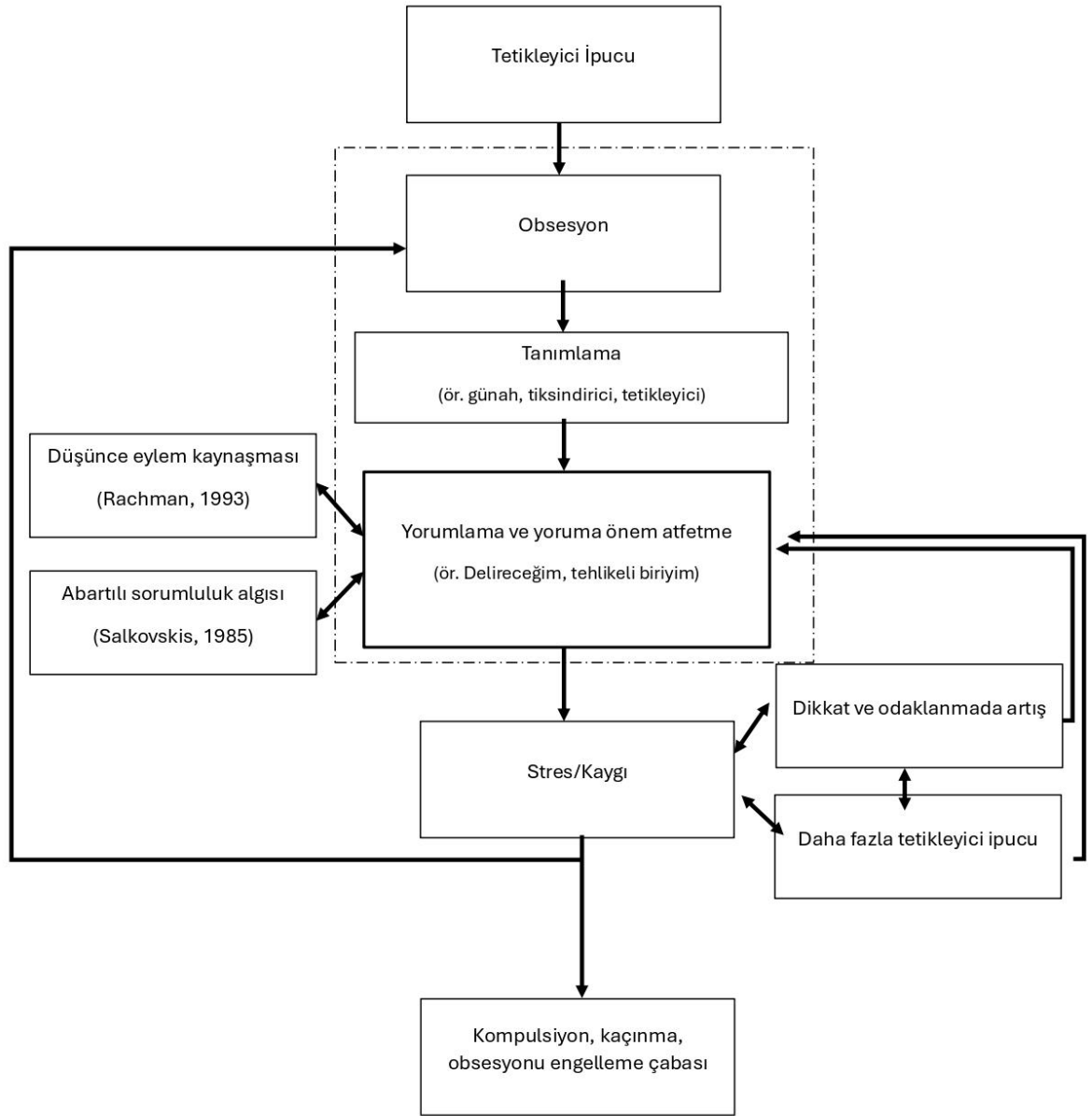
Telefon:

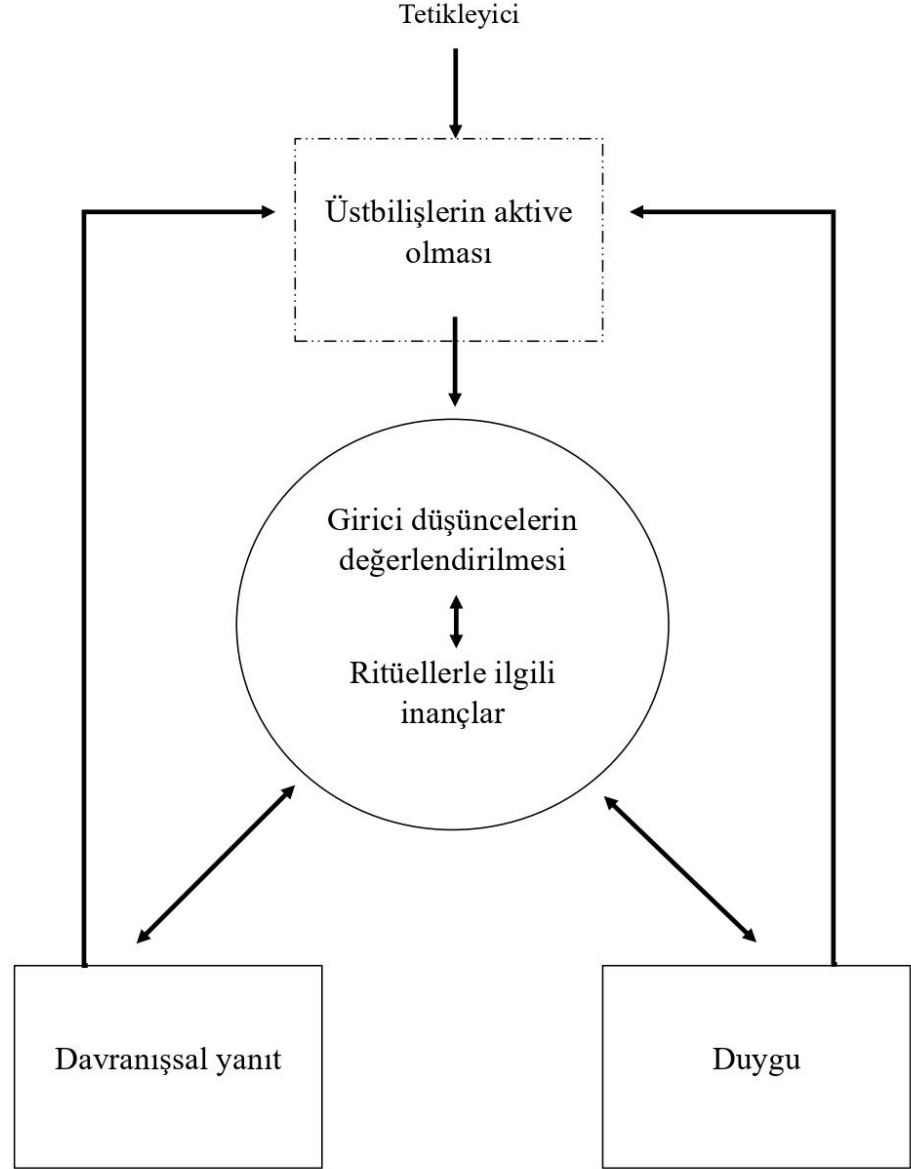
EK 3. ABARTILI SORUMLULUK ALGISI MODELİ

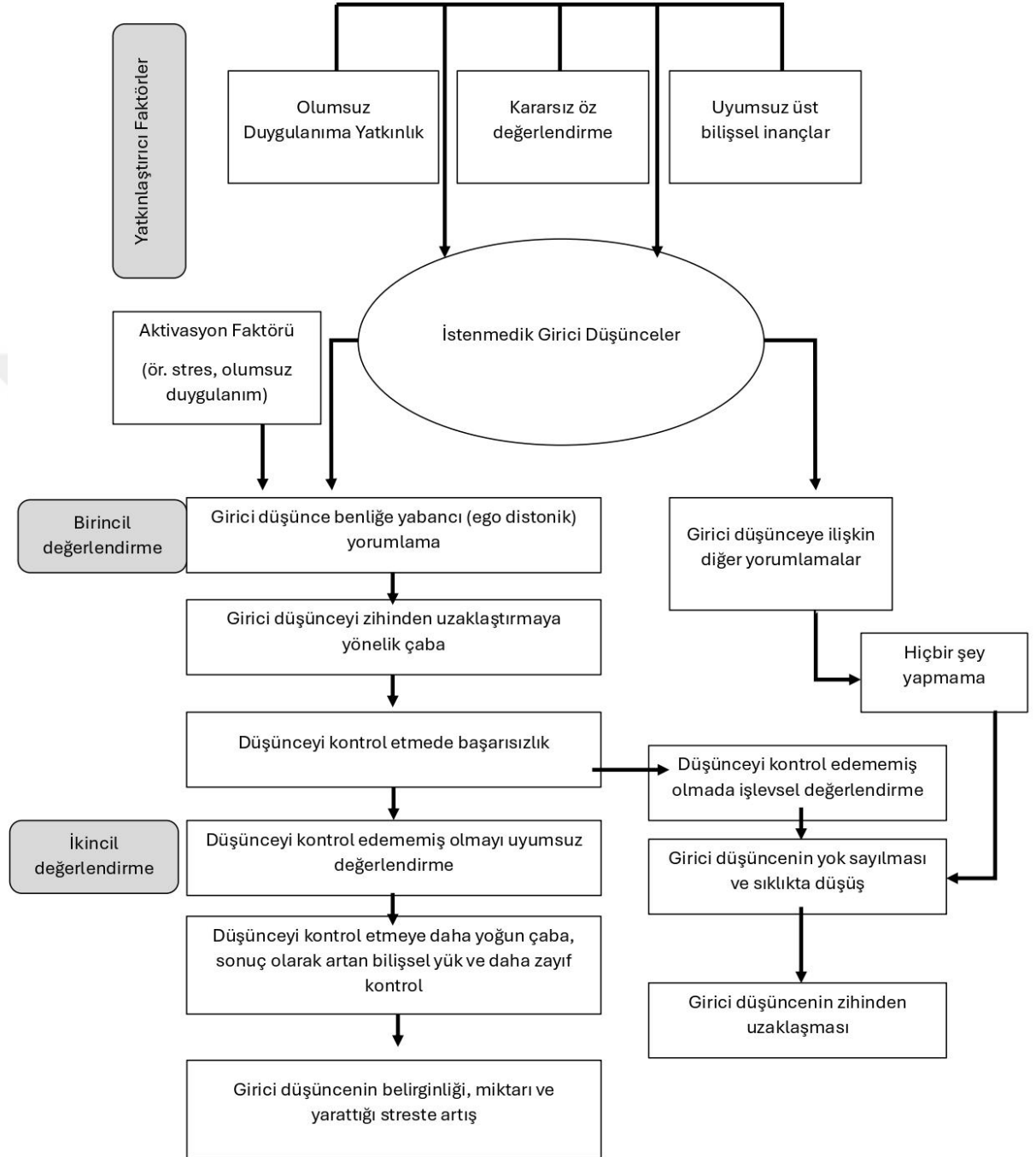
EK 4. GİRİCİ DÜŞÜNCELERİN HATALI YORUMLANMASI MODELİ

EK 5. ÜSTBİLİŞSEL MODEL

EK 6. BİLİŞSEL KONTROL MODELİ

EK 7. DEMOGRAFİK BİLGİ FORMU**Demografik Bilgiler:**

Yaş: _____

Yaşadığınız il: _____

Cinsiyet:☐

Kadın

☐

Erkek

☐

Belirtmek istemiyorum

Eğitim durumu (en son mezun olduğunuz okul türüne göre işaretleyiniz)☐

İlkokul

☐

Ortaokul

☐

Lise

☐

Lisans

☐

Yüksek lisans

☐

Doktora

Hali hazırda mevcut bir psikolojik/psikiyatrik tanınız var mı?☐

Evet

☐

Hayır

Varsa söz konusu tanı nedir, tanıyı kim ve ne zaman koydu?

Hali hazırda mevcut bir psikiyatrik ilaç kullanıyor musunuz?☐

Evet

☐

Hayır

Fiziksel sağlığınızla ilgili kronik bir probleminiz var mı?☐

Evet

☐

Hayır

Varsa söz konusu hastalığınız nedir?

Görme sağlığınızla ilgili bir sorunuz var mı?☐

Evet

☐

Hayır

Varsa söz konusu sorun nedir?

Gözlük ya da lens kullanımı ile bu sorun ortadan kalkıyor mu?☐

Evet

☐

Hayır

**EK 8. VANCOUVER OBSESİF KOMPULSİF ENVANTERİ REVİZE FORM –
BULAŞMA KİRLENME VE KONTROL ETME ALT ÖLÇEKLERİ**

VKE

Her bir ifadeyi, ifadenin sizin için ne kadar doğru olduğunu en iyi tanımlayan sayıyı daire içine alarak belirtiniz. Lütfen, belirli bir madde üzerinde çok fazla vakit harcamadan her bir maddeyi yanıtlayın.

Aşağıdaki ifadeler sizin için ne kadar doğru?	Hiç	Çok az	Biraz	Oldukça	Çok
1. Paraya dokunduktan sonra kendimi çok kirli hissedirim.	0	1	2	3	4
2. Musluk ve elektrik düğmesi gibi şeyleri kapattıktan sonra tekrar tekrar kontrol ederim.	0	1	2	3	4
3. Evi veya kendimi mikrop lardan korumak için aşırı miktarda dezenfektan (mikrop öldürücü) kullanırım.	0	1	2	3	4
4. Ellerimi yıkamak için çok zaman harcarım.	0	1	2	3	4
5. Ayakkabılarımın tabanına dokunmak beni çok huzursuz eder.	0	1	2	3	4
6. Her ne kadar bunu yapma isteğine karşı koymaya çalışsam da kapı ve pencerelerin kilitli olup olmadığını tekrar tekrar kontrol ederim.	0	1	2	3	4
7. Çöp ya da çöp kutusuna dokunmak bana çok zor gelir.	0	1	2	3	4
8. Mikrop lar ve hastalık konusunda gereğinden fazla endişeliyimdir.	0	1	2	3	4
9. Bir şey bulaşma (kirlenme) olasılığı nedeniyle umumi telefon ları kullanmaktan kaçınırım.	0	1	2	3	4
10. Bir hayvana dokunduğum zaman kendimi çok kirlenmiş hissedirim.	0	1	2	3	4
11. En büyük sorunlarımdan biri, bir şeyi tekrar tekrar kontrol etmektir.	0	1	2	3	4
12. Bunu yapma dürtüsüne karşı koysam bile, ocağı kapatıp kapatmadığımı tekrar tekrar kontrol ederim.	0	1	2	3	4
13. Vücut salgıları (kan, idrar ve ter vb.) ile en ufak bir temastan bile çok korkarım.	0	1	2	3	4
14. Her gün, aynı şeyleri tekrar tekrar kontrol etmekle çok zaman harcarım.	0	1	2	3	4
15. Sıklıkla elektrik düğmesi, musluk, araç-gereç ve kapı gibi şeyleri birkaç defa kontrol etmek zorunda kalırım.	0	1	2	3	4
16. En büyük sorunlarımdan biri, temizlik konusunda aşırı endişeli olmamdır.	0	1	2	3	4
17. Sıklıkla aklıma hastalık konusunda rahatsız edici ve istenmeyen düşünceler gelir.	0	1	2	3	4
18. Mikrop lar konusunda oldukça hassas olduğum için bakımlı olsa bile, umumi tuvaletleri kullanmaktan korkarım.	0	1	2	3	4

EK 9. BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU – TARAMA ÇALIŞMASI

BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU

Tarama Çalışması Kapsamında Sunulan Bilgilendirilmiş Onam Formu

Bu araştırma Hacettepe Üniversitesi Klinik Psikoloji Yüksek Lisans programı öğrencisi Güzide Memişçi tarafından yüksek lisans tezi kapsamında yürütülmektedir. Araştırmanın amacı bulaşma kirlenme kaygısı ve kontrol etme düzeyinin çeşitli değişkenler bağlamında incelenmesidir.

Araştırmanın bu basamağında sizden beklenen yaklaşık 10 dakika sürecek ölçek setini tamamlamanızdır. Araştırmaya katılım için uygun koşullar sağlandığı takdirde sizinle yeniden iletişim kurulacak olup Hacettepe Üniversitesi Klinik Psikolojide Deneysel Araştırmalar Laboratuvarı'na davet edileceksiniz. Davet edilen katılımcılardan ise göz izleme cihazı adı verilen kişinin sağlığına ve fiziksel bütünlüğüne zararı dokunmayan bir araçla ölçüm alınması planlanmaktadır aynı zamanda bir ölçek seti doldurması istenecektir. Sizinle araştırma için uygun koşullar oluştuğu takdirde iletişim kurulabilmesi için aşağıda yer alan iletişim bilgileri ile ilgili alanları doldurmanız istenmektedir.

Bu araştırma Hacettepe Üniversitesi Araştırma Etik Komisyonu tarafından incelenmiş ve onaylanmıştır. Çalışmaya katılım gönüllülük esasına dayanmaktadır. Bu çalışmadan istediğiniz zaman herhangi bir neden belirtmeksizin çekilebilirsiniz. Çalışmadan çekilmeniz size herhangi bir cezai sorumluluk getirmeyecektir. Ayrıca araştırma kapsamında toplanan tüm veriler bir katılımcı kodu kullanılarak saklanacak ve kimliğinize ilişkin herhangi bir bilgi hiçbir yerde kullanılmayacaktır.

Eğer araştırma ile ilgili aklınıza herhangi bir soru gelirse lütfen bunu araştırmacı ile paylaşınız. Sorduğunuz tüm sorular araştırmacı tarafından içtenlikle cevaplanacaktır. Araştırmaya ilişkin herhangi bir sorunuz ya da endişeniz olursa tez öğrencisi olan Güzide Memişçi'ye e-posta adresi üzerinden ya da tez danışmanı Prof. Dr. Müjgan İnözü Mermerkaya'ya e-posta adresi aracılığıyla ulaşabilirsiniz.

Araştırmaya katılmak istiyorsanız lütfen aşağıda yer alan ilgili boşlukları doldurarak imzalayınız.

Prof. Dr. Müjgan İnözü Mermerkaya danışmanlığında Güzide Memişçi tarafından yürütülmekte olan bu çalışmaya katılmayı kabul ediyorum. Bilgilendirilmiş Onam metnini okudum. Bu çalışmaya katılmaya ilişkin sorularımı araştırmacıya sorabileceğimi, çalışmadan istediğim her aşamada herhangi bir neden belirtmeksizin çekilebileceğimi, araştırmanın Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonu tarafından onaylandığını biliyorum.

Tarih: _____

Ad ve Soyad: _____

İmza: _____

Herhangi bir sorunuz olması durumunda iletişim kurabileceğiniz adresler;

EK 10. GÖZ İZLEME CİHAZI VE LABORATUVAR ORTAMI

EK 11. BECK DEPRESYON ENVANTERİ

Beck Depresyon Envanteri (BDE) Orijinal Formu

Aşağıda, kişilerin ruh durumlarını ifade ederken kullandıkları bazı cümleler verilmiştir. Her madde bir çeşit ruh durumunu anlatmaktadır. Her maddede o ruh durumunun derecesini belirleyen 4 seçenek vardır. Lütfen bu seçenekleri dikkatle okuyunuz. Son bir hafta içindeki (şu an dahil) kendi ruh durumunuzu göz önünde bulundurarak, size en uygun olan ifadeyi bulunuz. Daha sonra, o maddenin yanındaki harfin üzerine (X) işareti koyunuz.

- 1) a. Kendimi üzgün hissetmiyorum
b. Kendimi üzgün hissediyorum
c. Her zaman için üzgünüm ve kendimi bu duygudan kurtaramıyorum
d. Öylesine üzgün ve mutsuzum ki dayanamıyorum
- 2) a. Gelecekte umutsuz değilim
b. Gelecek konusunda umutsuzum
c. Gelecekte beklediğim hiç bir şey yok
d. Benim için bir gelecek olmadığı gibi bu durum değişmeyecek
- 3) a. Kendimi başarısız görmüyorum
b. Herkesten daha fazla başarısızlıklarım oldu sayılır
c. Geriye dönüp baktığımda, pek çok başarısızlığımın olduğunu görüyorum
d. Kendimi bir insan olarak tümüyle başarısız görüyorum
- 4) a. Her şeyden eskisi kadar doyum (zevk) alabiliyorum
b. Her şeyden eskisi kadar doyum alamıyorum
c. Artık hiçbir şeyden gerçek bir doyum alamıyorum
d. Bana doyum veren hiçbir şey yok. Her şey çok sıkıcı
- 5) a. Kendimi suçlu hissetmiyorum
b. Arada bir kendimi suçlu hissettiğim oluyor
c. Kendimi çoğunlukla suçlu hissediyorum
d. Kendimi her an için suçlu hissediyorum
- 6) a. Cezalandırılıyormuşum gibi duygular içinde değilim
b. Sanki bazı şeyler için cezalandırılabilmişim gibi duygular içindeyim
c. Cezalandırılacakmışım gibi duygular yaşıyorum

- d. Bazı şeyler için cezalandırılıyorum
- 7) a. Kendimi hayal kırıklığına uğratmadım
b. Kendimi hayal kırıklığına uğrattım
c. Kendimden hiç hoşlanmıyorum
d. Kendimden nefret ediyorum
- 8) a. Kendimi diğer insanlardan daha kötü durumda görmüyorum
b. Kendimi zayıflıklarım ve hatalarım için eleştiriyorum
c. Kendimi hatalarım için her zaman suçluyorum
d. Her kötü olayda kendimi suçluyorum
- 9) a. Kendimi öldürmek gibi düşüncelerim yok
b. Bazen kendimi öldürmeyi düşünüyorum ama böyle bir şey yapamam
c. Kendimi öldürebilmeyi çok isterdim
d. Eğer bir fırsatını bulursam kendimi öldürürüm
- 10) a. Herkesten daha fazla ağladığımı sanmıyorum
b. Eskisine göre şimdilerde daha çok ağlıyorum
c. Şimdilerde her an ağlıyorum
d. Eskiden ağlayabilirdim. Şimdilerde istesem de ağlayamıyorum
- 11) a. Eskisine göre daha sinirli veya tedirgin sayılmam
b. Her zamankinden biraz daha fazla tedirginim
c. Çoğu zaman sinirli ve tedirginim
d. Şimdilerde her an için tedirgin ve sinirliyim
- 12) a. Diğer insanlara karşı ilgimi kaybetmedim
b. Eskisine göre insanlarla daha az ilgiliyim
c. Diğer insanlara karşı ilgimin çoğunu kaybettim
d. Diğer insanlara karşı hiç ilgim kalmadı
- 13) a. Eskisi gibi rahat ve kolay kararlar verebiliyorum
b. Eskisine kıyasla şimdilerde karar vermeyi daha çok erteliyorum
c. Eskisine göre karar vermekte oldukça güçlük çekiyorum
d. Artık hiç karar veremiyorum
- 14) a. Eskisinden daha kötü bir dış görünüşüm olduğunu sanmıyorum
b. Sanki yaşlanmış ve çekiciliğimi kaybetmişim gibi düşünüyor ve üzülüyorum
c. Dış görünüşümde artık değiştirilmesi mümkün olmayan ve beni çirkinleştiren değişiklikler olduğunu hissediyorum

d. Çok çirkin olduğumu düşünüyorum

15) a. Eskisi kadar iyi çalışabiliyorum

b. Bir işe başlayabilmek için eskisine göre daha çok çaba harcıyorum

c. Ne olursa olsun, yapabilmek için kendimi çok zorluyorum

d. Artık hiç çalışmıyorum

16) a. Eskisi kadar kolay ve rahat uyuyabiliyorum

b. Şimdilerde eskisi kadar kolay ve rahat uyuyamıyorum

c. Eskisine göre bir veya iki saat erken uyanıyor, tekrar uyumakta güçlük çekiyorum

d. Eskisine göre çok erken uyanıyor ve tekrar uyuyamıyorum

17) a. Eskisine göre daha çabuk yorulduğumu sanmıyorum

b. Eskisinden daha çabuk ve kolay yoruluyorum

c. Şimdilerde neredeyse her şeyden, kolayca ve çabuk yoruluyorum

d. Artık hiçbir şey yapamayacak kadar yorgunum

18) a. İştahım eskisinden pek farklı değil

b. İştahım eskisi kadar iyi değil

c. Şimdilerde iştahım epey kötü

d. Artık hiç iştahım yok

19) a. Son zamanlarda pek fazla kilo kaybettiğimi/aldığımı sanmıyorum

b. Son zamanlarda istemediğim halde iki buçuk kilodan fazla kaybettim/aldım

c. Son zamanlarda beş kilodan fazla kaybettim/aldım

d. Son zamanlarda yedi buçuk kilodan fazla kaybettim/aldım

20) a. Sağlığım beni pek endişelendirmiyor

b. Son zamanlarda ağrı, sızı, mide bozukluğu, kabızlık gibi sıkıntılarım var

c. Ağrı sızı gibi bu sıkıntılarım beni çok endişelendiriyor

d. Bu tür sıkıntılar beni öylesine endişelendiriyor ki başka bir şey düşünemiyorum

21) a. Son zamanlarda cinsel yaşantımda dikkatimi çeken bir şey yok

b. Eskisine göre cinsel konularla daha az ilgileniyorum

c. Şimdilerde cinsellikle pek ilgili değilim

d. Artık cinsellikle hiçbir ilgim kalmadı

EK 12. OBSESİF İNANISLAR ANKETİ – 20

Obsesif İnanışlar Anketi – 20 Orijinal Formu

Bu envanterde, insanların zaman zaman takındıkları bir dizi tutum ve inanış sıralanmıştır. Her bir ifadeyi dikkatlice okuyunuz ve ifadeye ne kadar katılıp katılmadığınızı belirtiniz.

Her bir ifade için, *nasıl düşündüğünüzü en iyi tanımlayan* cevaba karşılık gelen rakamı seçiniz. İnsanlar birbirinden farklı olduğu için envanterde doğru veya yanlış cevap yoktur.

Sunulan ifadenin, tipik olarak yaşama bakış açınızı yansıtır yansıtmadığına karar vermek için sadece çoğu zaman nasıl olduğunuzu göz önünde bulundurunuz.

Derecelendirme için aşağıdaki ölçeği kullanınız:

1	2	3	4	5	6	7
Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Biraz katılmıyorum	Ne katılmıyorum ne katılmıyorum	Biraz Katılıyorum	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum

Derecelendirme yaparken, ölçekteki orta değeri işaretlemekten (4) kaçınmaya çalışınız; bunun yerine, inanış ve tutumlarınızla ilgili ifadeye genellikle katılıp katılmadığınızı belirtiniz.

1. Bir şeyden tamamıyla emin değilsem, kesin hata yaparım	
2. Değerli biri olmam için yaptığım her şeyde mükemmel olmalıyım	
3. Zarar verme/görme olasılığı çok az olsa bile, ne yapıp edip onu engellemeliyim	
4. Bana göre, kötü/uygunsuz dürtülere sahip olmak aslında onları gerçekleştirmek kadar kötüdür	
5. Bir tehlikeyi önceden görmeme karşın bir harekette bulunmazsam, herhangi bir sonuç için suçlanacak kişi konumuna ben düşerim	
6. Her türlü günlük aktivitede, zarar vermeyi engellemede başarısız olmak kasten zarar vermek kadar kötüdür	
7. Benim için, zararı önlememek zarar vermek kadar kötüdür	
8. Bir hata yaparsam üzüntülü olmalıyım	
9. Benim için, her şey mükemmel olmazsa işler yolunda sayılmaz	
10. Müstehcen düşüncelerin aklımdan geçmesi çok kötü bir insan olduğum anlamına gelir	
11. İlave önlemler almazsam, ciddi bir felaket yaşama veya felakete neden olma ihtimalim, diğer insanlara kıyasla daha fazladır	
12. Diğer insanlara kıyasla, kendime veya başkalarına kazara zarar vermem daha muhtemeldir	
13. Kötü düşüncelere sahip olmak tuhaf veya anormal biri olduğum anlamına gelir	
14. Dikkatli olsam da kötü şeylerin olabileceğini sıklıkla düşünürüm	
15. İstenmeyen biçimde zihnimde beliren düşünceler, kontrolü kaybettiğim anlamına gelir	
16. Dikkatli olmadığım takdirde zarar verici hadiseler yaşanabilir	
17. Bir şey tam anlamıyla doğru yapıncaya kadar üzerinde çalışmaya devam etmeliyim	
18. Benim için bir felaketi önlemekte başarısız olmak ona sebep olmak kadar kötüdür	
19. Kötü bir düşünceye sahip olmak, ahlaki açıdan kötü bir şekilde davranmaktan çok da farklı değildir	
20. Ne yaparsam yapayım, yaptığım iş yeterince iyi olmayacaktır	

EK 13. TİKSİNME YATKINLIĞI VE DUYARLILIĞI ÖLÇEĞİ – REVİZE FORM

Tiksinme Yatkınlığı ve Duyarlılığı Ölçeği- Revize Orijinal Formu

Yönerge: Bu ölçek tiksinme ile ilgili 12 ifade içermektedir. Lütfen her ifadeyi okuyarak sizin için ne sıklıkta geçerli olduğunu düşünün, sonra da cevabınıza en yakın kutuya "X" işareti koyun.

		Asla	Nadiren	Bazen	Sıklıkla	Her Zaman
1	Tiksindirici şeylerden uzak dururum.					
2	Tiksindiğimde bayılacağım diye endişelenirim.					
3	Midemin bulanması beni korkutur.					
4	İğrenip birden geri çekilme hissi yaşadığım olur.					
5	Tiksindirici şeyler midemi kaldırır.					
6	Tiksindiğimde yüzümü ekşitirim.					
7	Midemin bulandığını hissettiğimde kusacağımdan endişe duyarım.					
8	Tiksinirim.					
9	Bayılacak gibi olmak beni korkutur.					
10	Bazı şeyleri tiksindirici bulurum.					
11	Tiksiniyor olmak beni utandırır.					
12	Tiksinti hissetmek benim için kötü bir şeydir.					

EK 14. BELLEK VE BİLİŞE GÜVEN ÖLÇEĞİ

Bellek ve Biliş Güven Ölçeği

Aşağıda yer alan ölçekteki ifadelerin her biri için size en uygun olan kutucuğa lütfen (x) işareti koyunuz.

	-1- Hiç Katılmıyor um	-2- Biraz Katılmıyoru m	-3- Kararsız m	-4- Biraz Katılıyor m	-5- Tamamen Katılıyor m
1.Hafızama güvenim genelde azdır.					
2.Hafızam hakkında şüphelerim var.					
3.Zayıf bir hafızam var.					
4.Hafızam hakkında hiçbir zaman emin değilimdir.					
5.Hafıza testlerinde hiç iyi yapamam.					
6.Hafızamın beni yanlış yönlendirdiğini sıklıkla hissedirim.					
7.Eylemler için belleğime güvenim çok azdır.					
8.Tamamladığım işlerde hafızamdan sıklıkla şüphe ederim.					
9.Belirli bir işi nasıl yaptığımı hatırlama becerime güvenim azdır.					
10.Belirli bir durumda ne yaptığımı hatırlama becerime güvenim azdır.					
11.Hafızam beni zaman zaman yanlış yönlendirebilir.					
12.Kelimeler ve isimler konusunda hafızama güvenim azdır.					
13.Bir şeyleri düzgün yapma konusunda sıklıkla hafızamdan şüphe ederim.					
14.Bir şeyleri hatırlamak için o kadar çok uğraşırım ki sonunda her şeyi unuturum					
15.Bir şeyi gerçekten mi yaptığım yoksa hayal mi ettiğimi bilmekte zorluk yaşarım.					
16.Karar alma becerim hakkında şüphelerim var.					
17.Karar alışma güvenim azdır.					
18.İyi karar alıyormuş gibi hissetmiyorum.					
19.Hızlıca karar vermem gereken durumlarda karar vermekte zorlanırım.					
20.Bir karar verdikten sonra çok fazla şüphem olur.					
21.Kolayca dikkatim dağılır.					
22.Odaklanma becerim zayıftır.					
23.Tamamlanana kadar aklımı bir işte tutmak benim için zordur.					
24.Zayıf konsantrasyonum, işleri etkili bir şekilde planlama becerimi engeller.					
25.Küçük işlerde bile iyi yapabilmek için kendime çok baskı yaparım.					
26.İşlerimi kusursuzca yapmalıyım.					
27.İşleri planlayış yolumdan %100 emin olmayı beklerim.					
28.Kararlarımın %100 emin olmayı beklerim.					

EK 15. ALDATMA İÇEREN BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU – ANA ÇALIŞMA

Bu araştırma Hacettepe Üniversitesi Klinik Psikoloji Yüksek Lisans programı öğrencisi Güzide Memişçi tarafından yüksek lisans tezi kapsamında yürütülmektedir. Araştırmanın amacı bulaşma kirlenme kaygısı ve kontrol etme düzeyinin çeşitli değişkenler bağlamında incelenmesidir.

Araştırma kapsamında sizden, yaklaşık 10 dakika boyunca bilgisayarda değişik içerikli bir dizi fotoğrafa bakmanız istenmektedir. Bu sırada göz izleme cihazı sizin göz bebeklerinizde yer alan büyümeyi otomatik olarak kaydedecektir. Sizin bu araca bakmamanız sadece ekranda yer alan fotoğraflara bakmanız gerekmektedir. Ardından yaklaşık 15 dakika sürecek bir ölçek setini doldurmanız beklenmektedir. Bu araştırma Hacettepe Üniversitesi Araştırma Etik Komisyonu tarafından incelenmiş ve onaylanmıştır. Çalışmaya katılmanın fiziksel ya da ruhsal sağlık ve bütünlüğünüz açısından herhangi bir riski bulunmamaktadır.

Çalışmaya katılım gönüllülük esasına dayanmaktadır. Bu çalışmadan istediğiniz zaman herhangi bir neden belirtmeksizin çekilebilirsiniz. Çalışmadan çekilmeniz size herhangi bir sorumluluk getirmeyecektir.

Araştırma kapsamında toplanan tüm veriler bir katılımcı kodu kullanılarak saklanacak ve kimliğinize ilişkin herhangi bir bilgi hiçbir yerde kullanılmayacaktır. Bu nedenle lütfen isminiz veya imzanız gibi kimliğinizi belli edebilecek hiçbir bilgiyi bu onam formu dışındaki hiçbir yere yazmayınız. Sizin imzalamanız ardından bu form ölçek setinden ayrılacak ve yalnızca araştırmanın yürütücüsünün ulaşabileceği kapalı bir yerde muhafaza edilecek, elde edilen verilerin anonim olarak saklanması sağlanacaktır.

Eğer araştırma ile ilgili aklınıza herhangi bir soru gelirse lütfen bunu araştırmacı ile paylaşınız. Sorduğunuz tüm sorular araştırmacı tarafından içtenlikle cevaplanacaktır. Araştırmaya ilişkin herhangi bir sorunuz ya da endişeniz olursa tez öğrencisi olan Güzide Memişçi'ye e-posta adresi üzerinden ya da tez danışmanı Prof. Dr. Müjgan İnözü Mermerkaya'ya e-posta adresi aracılığıyla ulaşabilirsiniz.

Araştırmaya katılmak istiyorsanız lütfen arka sayfada yer alan ilgili boşlukları doldurarak imzalayınız.

Prof. Dr. Müjgan İnözü Mermerkaya danışmanlığında Güzide Memişçi tarafından yürütülmekte olan bu çalışmaya katılmayı kabul ediyorum. Bilgilendirilmiş Onam metnini okudum. Bu çalışmaya katılmaya ilişkin sorularımı araştırmacıya sorabileceğimi, çalışmadan istediğim her aşamada herhangi bir neden belirtmeksizin çekilebileceğimi, bu nedenle herhangi bir cezai yaptırımla karşılaşmayacağımı, araştırmanın Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonu tarafından onaylandığını biliyorum.

Tarih: _____

Ad ve Soyad: _____

İmza: _____

Herhangi bir sorunuz olması durumunda iletişim kurabileceğiniz adresler;

EK 16. ALDATMANIN AÇIKLANDIĞI GERİ BİLDİRİM FORMU – ANA ÇALIŞMA

Sayın katılımcı,

Sizinle daha önce de paylaşıldığı gibi bu araştırma Hacettepe Üniversitesi Klinik Psikoloji Yüksek Lisans programı öğrencisi Güzide Memişçi tarafından yüksek lisans tezi kapsamında yürütülmektedir. Araştırmanın amacı bulaşma kirlenme kaygısı ve kontrol etme düzeyinin çeşitli değişkenler bağlamında incelenmesidir.

Sizden az önce bilgisayar ekranı üzerinde yer alan görsellere bakmanız istenmiş olup ilgili cihazın sizin göz bebeklerinizin boyutunu ölçtüğü bilgisi sizinle paylaşılmıştır. Fakat cihaz aslında sizin göz bebeklerinizin ekran üzerinde sabitlendiği konumu ve süreyi ölçmektedir. Başka bir deyişle gözlerinizin ekranda nereye baktığına ilişkin veri toplanmıştır. Sizinle bu bilgiyi paylaşamama ve yanlış bilgi verilme nedeni ise literatürdeki diğer araştırmalarla tutarlı olarak araştırmanın sonuçlarını etkileme riskinin önüne geçebilmektir.

Eğer ilgili verilerin hala araştırma kapsamında kullanılmasını onaylıyorsanız lütfen aşağıda yer alan kısmı doldurup imzalayınız. Onaylamamanız halinde herhangi bir cezai yaptırımla karşılaşmayacaksınız. Verileriniz ise derhal silinecektir.

Araştırmamıza zaman ayırdığınız için teşekkür ederiz.

Prof. Dr. Müjgan İnözü Mermerkaya danışmanlığında Güzide Memişçi tarafından yürütülmekte olan bu çalışmada toplanan verilerimin kullanılmasını kabul ediyorum. Geribildirim metnini okudum. Bu çalışmada eksik bilgi verilmesinin nedenlerini anladım. Ayrıca araştırmaya dair sorularımı araştırmacıya sorabileceğimi, çalışmada toplanan verilerimin onay vermemem halinde silineceğini, bu nedenle herhangi bir cezai yaptırımla karşılaşmayacağımı, araştırmanın Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonu tarafından onaylandığını biliyorum.

Tarih: _____

Ad ve Soyad: _____

İmza: _____

Herhangi bir sorunuz olması durumunda iletişim kurabileceğiniz adresler aşağıda yer almaktadır.